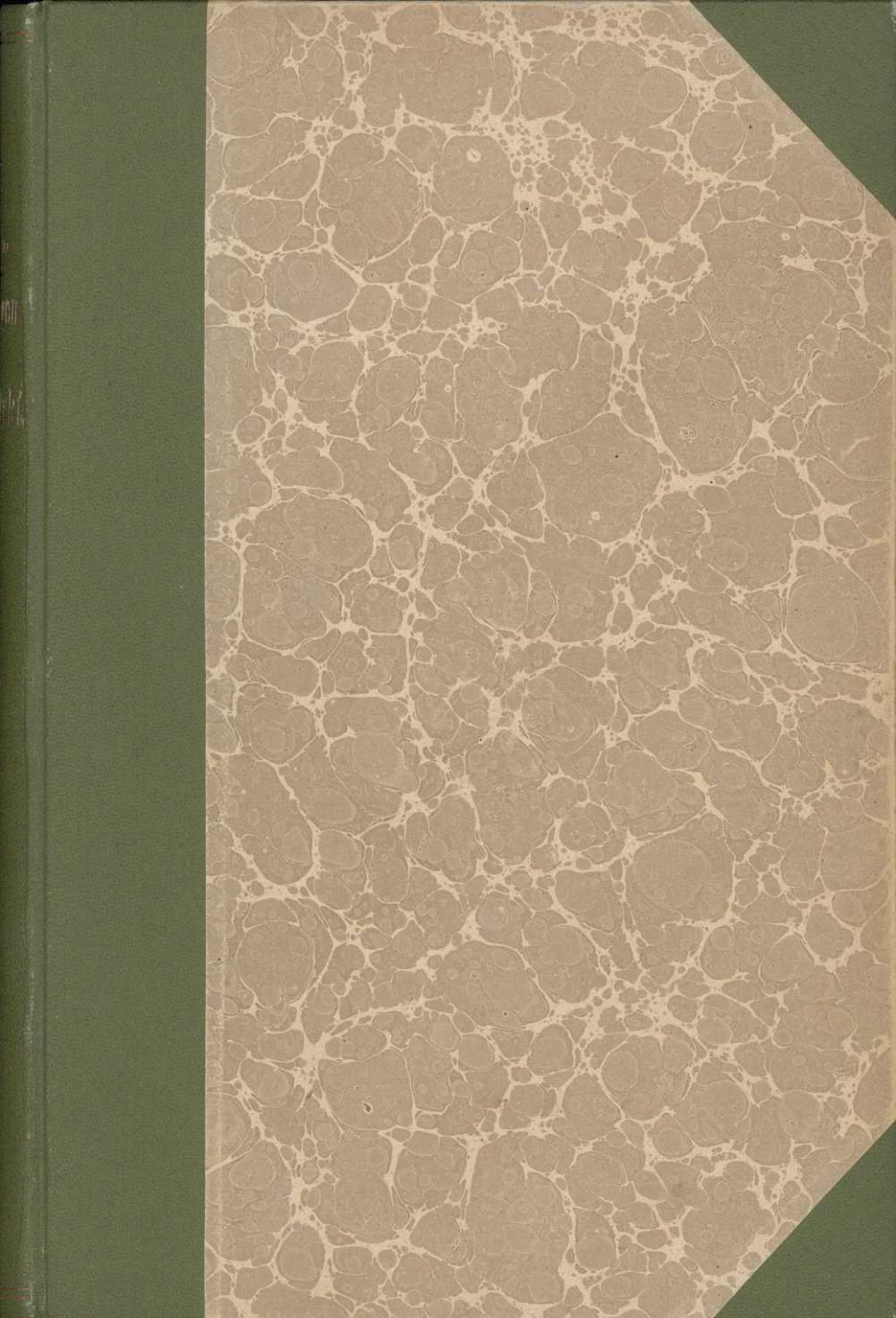

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

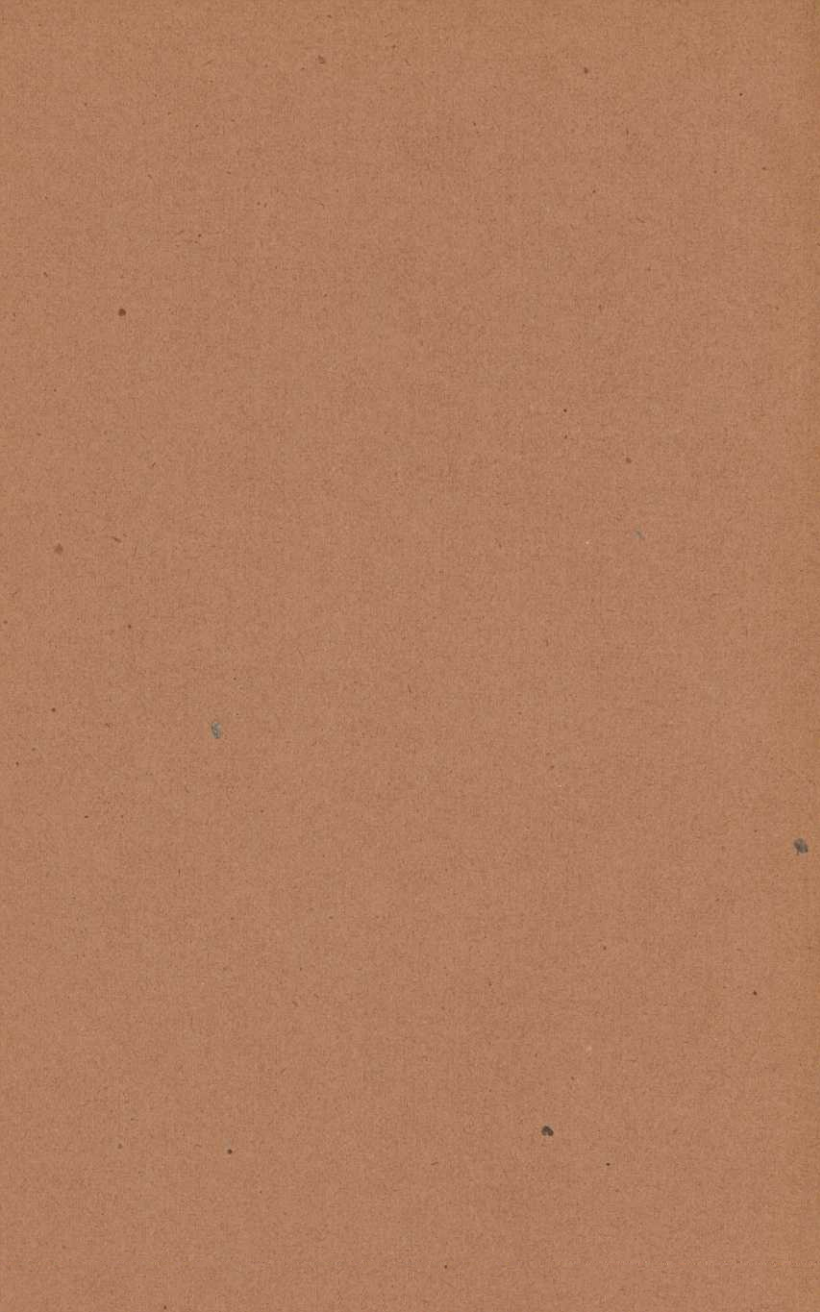
This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Litt.
Sv.

KONUNGEN

I LANDEFLYKT

En sannsaga, berättad
af
Sophie Elkan

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

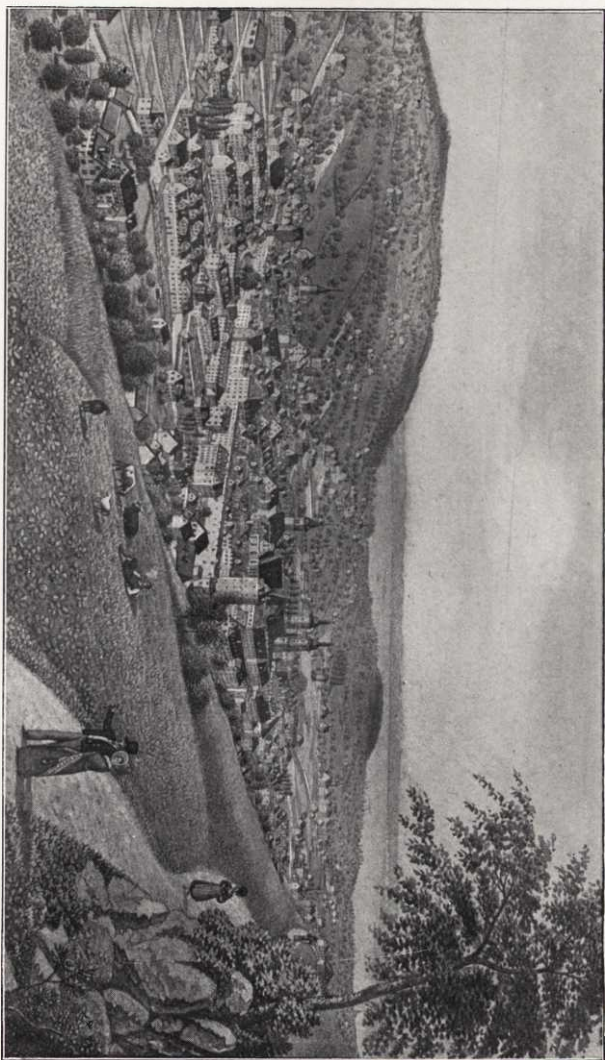

SOPHIE ELKAN

KONUNGEN.

I LANDSFLYKT.

St. Gallen på 1830-talet.

KONUNGEN.

I LANDSFLYKT.

EN SANNSAGA BERÄTTAD

AF

SOPHIE ELKAN.

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1906

I.

Början till slutet.

En stark vind blåste genom Bruchsal, till den grad stark, att de båda sköna och höga vattenkonsterna framför slottets fasad böjde sig åt sidan vid hvarje vindkast. Det var stor skada, att det blifvit en så svår vinddag nu i mars, då våren härnere i Baden redan gjort sitt inträde och alléernas och trädgårdarnas träd börjat att knoppas.

Det var en stormig dag ute, men det var också en stormig dag inne i slottet.

Markgrefvinnan af Baden, som alltsedan den förste februari haft sin måg, den detroniserade kungen af Sverige, sin dotter, deras barn och svit som gäster hos sig här i Bruchsal, började med ganska stor längtan motse den stund, då för detta kungen och hans familj skulle bortflytta till slottet Meersburg, som den gamle storhertigen på det mest generösa sätt ställt till det landsflyktiga konungaparets förfogande under dess lifstid. Markgrefvinnan tyckte visserligen, att det var nog så kärt att hafva barnen kring sig, men nöjet var i alla fall mycket dyrbart och ej alltid så ogrumladt, då den käre mågen, nu som förr, ville handla och styra efter sitt eget hufvud

och mindre än någonsin tålte äfven den delikataste inblandning i sina och sin familjs angelägenheter. Emellertid var nu allt afgjordt till det bästa för alla parter, ansåg markgrefvinnan, sedan storhertigen uppdragit åt sin kammarherre, baron von Stetten, att öfverse slottet Meersburgs inredning, så att möbler, husgeråd, silfver, sängkläder och linne skulle, hvad dyrbarheten och rikligheten beträffade, vara i allo värdiga de kungliga personer, till hvilkas disposition slottet med dess inventarier blifvit ställdt. Allt var i det närmaste färdigt därute, och dagen för den kungliga svenska familjens afresa kunde, när det behagade majestäterna själfva, fixeras, då Gustaf Adolf till markgrefvinnans stora skräck och förbluffelse denna morgon för henne förklarar, att han alldeles ej tänkt flytta ut till Meersburg, hvarken de närmaste veckorna eller någonsin. Markgrefvinnan hade blifvit så bragt ur kontenansen, att hon intet ord fått sagt, innan Gustaf Adolf lämnat rummet, och nu afvaktade hon med största spänning utgången af det samtal, som drottning Fredrika hade med sin alltför ostyrbare gemål.

Det var ej med ett lätt hjärta, som drottning Fredrika hade gått in i konungens våning. Hon visste bättre än markgrefvinnan hvad det gällde, ty under detta sorgliga utförande genom Tyskland till Baden hade Gustaf Adolf redan i Hamburg ställt till med en stor förskräckelse för henne. Han hade lika plötsligt som nu, men då inför de svenska herrar, som förde ut honom, förklarar, att han ej tänkte resa längre nedåt Tyskland. Han ville resa till herrnhutarestaden Christiansfeld och där bosätta sig. Han ville låta henne och barnen ensamma fortsätta resan till

Baden. Du käre Gud! Hvilka förfärliga dagar och nätter hade det ej varit, innan de svenska herrarna fått kungen öfvertalad och de alla åter suttit i vagnarna och fortsatt resan hit ner till Bruchsal. Sedan de nu en gång voro härnere, hade drottning Fredrika trott, att allt skulle gå väl, ty med stor glädje och tacksamhet märkte hon, att hela hennes släkt visade den afsatte kungen den största uppmärksamhet och hänsyn, alla utan undantag, först och främst den gamle vördade farfadern och den älskade modern, men äfven de öfriga släktingarna. Drottningens svåger, arfprinsen af Hessen Darmstadt, som med sin gemål kommit till Bruchsal för att besöka dem, hade också till hennes stora, men hemliga glädje visat sig lika imponerad som alltid af Gustaf Adolf och stått lika darrande och vettskrämd inför honom, som han gjorde, då de senast under så olika förhållanden sammanträffat härnere i Baden. Med innerlig tillfredsställelse hade drottning Fredrika tyckt sig märka, att allt detta behagade hennes gemål och att, i det hela taget, hans humör ej visat sig vara i högre grad irritabelt, än det ofta brukade vara i Sverige.

Men hvem kunde förstå sig på hans humör, tankar och sinnesstämningar? I dag liknade det sig åter till en ovädersdag, och drottning Fredrikas hjärta bultade och hamrade häftigt, då hon sakta knackade på dörren till sin makes rum och efter en stunds väntan hörde honom ropa: — Kom in! Hon visste nog, att han på sista tiden tyckte sig ha stor anledning att vara särskildt missnöjd med henne.

Vinden tog sitt tag i dörren, då hon öppnade den, och slog den igen med en hård skräll, som fick

hennes gemål, som stod framme vid det öppna fönstret, att häftigt vända sig om och tillropa henne:

— Var beskedlig och kom in stilla och tyst och inte med ett sådant larm!

— Det var vinden, svarade hon fogligt och satte sig ned i en förgylld karmstol bredvid det stora ovala malakitbordet, en present till markgrefvinnan från kejsar Alexander och kejsarinnan Elisabeth.

Gustaf Adolf stod allt fortfarande framme vid fönstret och sade ej ett ord på en ganska lång stund. Men plötsligen vände han sig om, gick genom den stora gula damastsalongen fram till drottningen, såg henne stint i ansiktet och frågade:

— Hvad är det hon egentligen vill mig?

— Jag vill höra om det kan vara rätt uppfattadt af min moder, att ni skulle sagt henne, att någon flyttning till Meersburg ej kommer att ske. Hon talade mycket fort för att få mod att säga detta.

— Det är rätt uppfattadt, jag har sagt fru markgrefvinnan detta.

Konungens ton lät ytterst afvisande, men det oaktadt fortsatte drottningen ifrigt:

— Men det är ju omöjligt, att ni inte skulle acceptera denna storartade offert. Hvad skall min farfar säga och tycka?

— Jag är van att besluta utan att fråga efter hvad mäktigare furstar än storhertigen af Baden säga eller tycka.

Åter sade drottning Fredrika något, som hon ej borde säga, ifall hon ville uppnå sitt ändamål.

— Men min farfar har gjort detta förslag i den allra bästa mening och afsikt, och vi förstodo, att ni med glädje antagit det.

— Om er farfar haft den allra bästa mening, hvarför har han ej föreslagit mig att slå mig ner i Carlsruhe? frågade kungen kärft.

— Därför att han af hänsyn till Frankrike ej kan göra det. Och hvad Meersburg beträffar, så äro ju alla fördelarna helt och hållet på vår sida.

— Hvad menar ni med vår sida?

— Naturligtvis er och min och barnens. Om vi begagna oss af min farfars anbud, behöfva vi ju inte utgifva några pengar för vårt etablerande, utan kunna genast oafkortadt använda underhållet från Sverige till våra lefnadsomkostnader. Det är mycket dyrbart att skaffa sig allt det, som nu finnes på Meersburg till vår disposition. Ni kan inte säga ett enda skäl hvarför ni nekar att flytta till Meersburg. Ni har intet skäl.

Gustaf Adolf kastade på sin gemål en vredgad blick och var mycket nära att svara henne: Jag vill inte vara bunden af någons ädelmod, och vore det så lyckligt, att jag blott hade mig själf att tänka på, skulle jag oförtöfvadt afsäga mig underhållet från Sverige. Men han teg härmed, ej af lust att skona hennes känslor, utan därför att då hon ej af sig själf begrep, att detta var skälet, utan sårade honom med tal om sin farfars ädelmod och om underhållet från det land, som afsatt honom, ville han ej blotta sin ömtålighet härvidlag genom att säga henne, att han oändligen skulle föredraga att lefva som en simpel particulier i tarflighet, ja, i fattigdom, blott han hade sin frihet och sitt oberoende. Han hade blifvit mycket röd, medan han besinnade allt detta och därtill de särskilda anledningar han hade att vara missnöjd med sin gemål. Han besinnade också med bitterhet, att

han ej var van vid, att drottningen eller någon begrep hans motiv och tänkesätt.

Drottningen, som blef rädd, då hon såg hur blodet färgade konungens panna, och som den långa tystnaden gjort än mera beklämd, sade nu med sitt allra lenaste tonfall och sitt mest förföriska småleende:

— Det är så vackert på Meersburg. Ni vet ju, att jag var där en vår och drack getmjölk för mitt bröst.

— Ni kan ju bosätta er på Meersburg, ifall ni så mycket tycker om stället, snäste han henne.

— Ni skulle också tycka om stället, ifall ni kände till det. Gif mig åtminstone ett enda plausibelt skäl för eder vägran.

Gustaf Adolf, som hade gått fram och åter, medan gemålen talade, stannade nu framför henne, såg på henne skarpt och sade med sin mest hånfulla ton: — Förstår ni då alldeles icke hvarför jag ej antager storhertigens anbud?

— Nej, det gör jag icke. Det är ett sådant vackert läge, det är den allra härligaste utsikt från Meersburg.

— Det säger man mig alltid, utbrast Gustaf Adolf med bitterhet. Men nu är det så, att jag har blifvit totalt led på vackra utsikter, sedan jag förlidet år njöt den vackra utsikten från mitt fängelse på Gripsholm. Det är ackurat samma läge på Meersburg som på Gripsholm med en vid utsikt öfver en stor insjö. Och då därtill rummen på Meersburg liksom Gripsholmsrummen äro behängda med gamla gobeliner, skulle också detta för mig bli ett minne af min bostad på Gripsholm. Men på Gripsholm

hade jag åtminstone en liten trädgård med träd, där jag kunde promenera med min familj. Det som fattades mig då var min frihet, och det är af min frihet, som jag nu vill njuta för att välja mig en passande vistelseort, där jag kan lefva i lugn. Hvem knackar?

— Det är jag, hördes markgrefvinnan svara utanför, och drottning Fredrika gick själf hastigt bort till dörren och öppnade den för sin moder. Men innan hon släppte in henne, lät hon med en axelryckning och en grimas markgrefvinnan förstå, att hon, drottning Fredrika, intet förmått uträtta mot sin makes halsstarrighet och att det nu ville all markgrefvinnans diplomati till att få affären uppgjord efter önskan.

Den ståtliga fru markgrefvinnan satte sig med ett älskvärdt småleende i stolen, som hennes måg ställde fram för henne, och på hennes bön satte han sig själf bredvid sin gemål och sin svärmor vid det gröna ryska bordet. Hans ansikte var nu åter likblekt och hade en min af utsäglig trötthet och leda.

— Nå, min käre vän, var nu så älskvärd och gif mig riktigt besked. Hvad skall jag säga till baron von Stetten, då jag i afton skrifver honom till? utbrast markgrefvinnan i lätt ton, som om detta vore första gången denna sak afhandlades. Hon hade ibland märkt, att den bästa taktiken med Gustaf Adolf var att gå bröstganges till väga, med diplomati fick hon aldrig något uträttadt hos denne måg.

— Vill min nådiga fru svärmor vara god och ge det besked, som jag redan lämnat, att jag ej kan antaga storhertigens offert och bosätta mig på Meersburg. Jag har lofvat min farbror, kungen af Sverige, att jag skall bosätta mig i Schweiz, och detta löfte

skall jag hålla, tills han löser mig därifrån och låter mig slå mig ned hvarhelst jag själf behagar.

Markgrefvinnan knep ihop ögonen och gaf till ett litet försmädligt skratt.

— Min käre vän — till den grad skrupulös har ni sannerligen inga skäl att vara gentemot er farbror, kungen af Sverige. Meersburg ligger mycket nära till schweizergränsen, det kan möjligen ankomma på en half eller tre kvarts mil. Ni behöfver alldeles ej ha några samvetsbetänkligheter härvidlag.

— Meersburg ligger inte i Schweiz, svarade Gustaf Adolf med sin allra mest påståliga ton, och jag tycker inte, att det lönar mödan att vidare diskutera den här saken. Jag vill inte bosätta mig på Meersburg, vare det nog sagdt. Men markgrefvinnan lät det inte vara nog sagdt. Hon lade sin hand på Gustaf Adolfs arm och sade med denna till hälften imponerande, till hälften öfvertalande ton, som hon brukade använda, då hon ville uppnå något:

— Låt mig nu styra och ställa för eder i denna sak, min käre son. Jag försäkrar, att ni kommer att ha godt däraf.

Det såg ej så ut på hans min. Han hade blifvit ännu blekare än förut, och underläppen darrade häftigt. Men han behärskade sig och sade:

— Det blåser starkt i dag. Drar det möjligen på min fru svärmor?

— Visst drar det, svarade markgrefvinnan och svepte den indiska långschalen tätare kring sig. Det är ju en hel storm härinne.

— Jag skall stänga fönstren, sade Gustaf Adolf fogligt.

Och han gick fram till fönstren och stängde dem.

På en bedjande blick och åtbörd från drottning Fredrika reste markgrefvinnan sig upp och gick honom till mötes, räckte honom handen och sade:

— Tack, min vän, nu sätta vi oss åter ned till vidare öfverläggning.

— Det behöfs alldeles icke, svarade han kärft och drog hastigt sin hand tillbaka. Men markgrefvinnan ville ej ge tappt. Med Gustaf Adolfs envishet växte hennes. Hon ville arrangera för sina barn på bästa och klokaste sätt både för dem och sig själf, och hon sade därför:

— Kan jag ej åtminstone få skrifva till baron von Stetten och säga honom, att ni flyttar ut under den vackra årstiden och försöker hur ni trifs på Meersburg? Trifs ni inte, står det er ju alltid fritt att se er om i Schweiz efter någon annan vistelseort, som dock säkerligen ej kommer att erbjuda Meersburgs bekvämligheter och behag. Dessutom vet ni ju, att er gemål endast med yttersta motvilja skulle bosätta sig i Schweiz. Ni bör sannerligen ej bortkasta ömma släktingars anbud, det är dåraktigt och lättsinnigt gjordt. Ni bosätter eder på Meersburg och —

Drottning Fredrika lade hastigt sin hand på markgrefvinnans för att hindra henne att säga något vidare, ty hon såg, att hennes gemål var utom sig af vrede och ej längre kunde behärska sig.

Det gjorde han ej heller.

Han ropade nej, nej, nej, så det genljöd i det stora rummet. Han stampade i golvet. Hans knutna hand fäktade i luften. Men med ens blef han liksom vanmäktig af mattighet och sänkte handen med ett hårdt stönande.

— Var beskedlig och lämna mig allena, sade han, i det han sjönk ned i den förgyllda damastsoffan, som stod på ena kortväggen. Han satt med händerna öfver ögonen. — Jag orkar inte mera, jag är sjuk.

— Det gör mig mycket ondt, sade markgrefvinnan med ett elakt småleende. Men ni borde i alla fall inte till denna grad förifra eder mot en dam och nära släkting, som alltid velat ert väl.

— För Guds skull gå! stönade Gustaf Adolf.

Och då drottning Fredrika gjorde min af att vilja stanna kvar hos honom, röt han till henne:

— Gå, båda två!

Stormen lade sig icke, utan tilltog tvärtom med hvarje timme. På eftermiddagen insjuknade markgrefvinnans af Baden måg och gäst i en häftig attack af gulsot.

Åter hade några veckor förflutit, och man var hunnen långt in i april, ända fram till lördagen före påsk. För detta kungen var nu fullt återställd från den sjukdom, som sinnesrörelsen under dispyten med fru markgrefvinnan åsamkat honom, och fru markgrefvinnan var särdeles belåten, ej allenast öfver den höge patientens lyckliga tillfrisknande, utan också därför, att hon äntligen fått sin vilja fram angående den kungliga svenska familjens utflyttande till Meersburg. Fru markgrefvinnan hade nämligen haft den systerliga idén att få general Skjöldebrand, då han på genomresa från Paris till Sverige vistades här i Bruchsal några dagar, att tala förstånd med sin forne konung, och detta hade lyckats så väl, att man nu tryggt kunnat gifva baron von Stetten order om att uppköpa

proviant och hafva allting i ordning till utflyttning dagarna efter påsk. På hvad sätt det hade lyckats general Skjöldebrand att bringa den kinkige herrn att gifva med sig visste fru markgrefvinnan icke. Hon hörde visserligen, att general Skjöldebrand gifvit Gustaf Adolf skriftligt intyg på att hans farbror ej skulle anse det för ett löftesbrott om han ej öfver sommaren bosatte sig i Schweiz, utan en half mil in på det badensiska området. Men hon visste ej, att general Skjöldebrand föreställt för detta kungen, att han och hans familj och svit redan alltför länge lefvat på fru markgrefvinnans bekostnad, helst den höga damens ekonomi säkerligen ej befunne sig i ett alltför lysande tillstånd, då de skattebördor Napoleon pålagt de tyska furstarna voro särdeles tyngande, och att detta sista skäl varit det som verkat afgörande och föranledt Gustaf Adolf att med sin tröttaste och likgiltigaste ton svara general Skjöldebrand: — Jag vill då försöka —

Markgrefvinnan och drottning Fredrika hade i glädjen öfver den lyckliga utgången omfamnat hvarandra, men sinsemellan öfverenskommit att ej inför kungen visa minsta tillstymmelse till belåtenhet eller ens tala om flyttningen till Meersburg, på det att han ej skulle bli retad och man riskera ett återfall i sjukdomen. Man skulle blott laga, att baron von Stetten träffade alla förberedelser och i sinom tid för Gustaf Adolf kort och godt rapporterade, att allt var redo. Hvilken lyckodag skulle det ej vara, då den kungliga svenska familjen väl slagit sig ned på Meersburg och alla bekymmer för eventuell bosättning i Schweiz eller ännu värre i någon herrnhutarhåla skulle vara lyckligen öfverståndna! För ett dylikt framtidsperspektiv

måste ju drottningen rysa, och det var också med stor glädje, som hon denna lördag före påsk mottog baron von Stetten, då han på förmiddagen ankom till Bruchsal för att inför Gustaf Adolf anmäla, att provianteringen var skedd och att intet felades, som kunde göra vistelsen på lustslottet Meersburg så angenäm för den kungliga familjen, som storhertigen önskade och hoppades, att den skulle bli.

Vid baron von Stettens ankomst till Bruchsal var emellertid för detta kungen med sina båda äldsta barn ute på en af de långa spatserturer, som han med dem brukade göra i slottets omgifningar. Det var en helt rörande syn att se dessa tre, för detta kungen, prins Gustaf och prinsessan Sofia begifva sig af eller återkomma från dessa promenader. Gustaf Adolf tog ut sina vanliga långa steg, och de båda barnen bemödade sig på allt sätt att hinna med honom. För den snart elfvaårige prins Gustaf var det en äresak att taga ut stegen så manhaftigt som möjligt och hålla skridt med sin fader, som ibland talade med barnen, men som ofta i långa stunder gick försänkt i sina grubblerier och då ökade takten för sin gång, som vore han jagad. Prins Gustaf och prinsessan Sofia småsprungo då bredvid honom för att ej bli efter, och först då deras fader plötsligen påminde sig, att han hade dem i sällskap, saktade han farten och började åter samtala med dem.

Också brukade prinsen och prinsessan att vid hemkomsten till slottet vara dödströtta af den timslånga spatserturen öfver snötäckt eller sumpig mark, ty då Gustaf Adolf var i spatsertagen, väjde han ej för något väglag. Denna lördag före påsk var väglaget erbarmligt, ty det hade regnat under flera dagar

och detta var första solskensmorgonen. Också satt drottning Fredrika och såg bekymrad ut genom fönstret under samtalet med baron von Stetten. Hon undrade hur det skulle gå för barnen och hur de skulle kunna reda sig i de eländiga marker, dit kungen säkerligen fört dem.

Nu syntes de äntligen komma, och drottning Fredrika gaf till ett högt rop, ty kungen bar prinsessan Sofia på sina armar.

— Säkerligen har något händt barnet, utbrast drottningen med största förskräckelse och skyndade ut för att möta de hemvändande. Men hon vågade sig ej längre än på trappan, hennes gemål tälte ej några scener.

Men det var ingen fara. Prins Gustaf vinkade med sin näsduk, där han småsprang vid sin faders sida, och då kungen kommit fram till trappan, släppte han varsamt ner prinsessan, som triumferande och strålände ropade:

— Pappa har burit mig ett långt stycke, mamma, min dumma sko fastnade jämt i sörjan, och då tog pappa och bar mig för att jag inte skulle bli för trött, utan kunna följa med. Vi ha varit långt inne i skogen, där var så vackert, och fåglarna sjöngo hela tiden.

Gustaf Adolf nickade belåten. — Ja, det var en mycket vacker promenad, men var nu beskedlig och se till att barnen få byta skodon, de äro säkerligen våta om fötterna.

— Det bör också ni göra, ni är säkerligen också våt.

— Mig gör det ingenting, svarade kungen likgiltigt. Är det något ni har att säga mig?

— Endast detta att baron von Stetten rest hitut

och anhåller om ett samtal. Drottningen hade med stor tillfredsställelse lagt märke till att kungen var vid yppersta lynne efter den långa promenaden.

— Är han därinne? frågade Gustaf Adolf, och då drottningen bejakade frågan, gick han direkt in i den gula damastsalongen, där baron von Stetten väntade.

Sällan hade storhertigens kammarherre sett den detroniserade kungen af Sverige i ett sådant lugnt och aimabelt lynne. Han talade om den vackra promenaden, om hur vårlik skogen nu stod efter de förra dagarnas regn, om hur fritt och lätt man andades, då man kunde ströfva omkring hur långt och hvart man ville. Först sedan Gustaf Adolf på detta vis gifvit sin belåtenhet luft, frågade han efter baron von Stettens ärende.

Det var helt lätt och angenämt efter detta mottagande för baron von Stetten att omtala hvad han gjort och låtit göra för slottet Meersburgs värdiga iordningsställande, hvad för slags proviant och till hvilken myckenhet, som blifvit uppköpt. Han slutade med att en passant omtala, att till och med vagnarna blifvit smorda och att således allt var färdigt till utflyttningen, när helst deras majestäter behagade att företaga den.

För detta kungen var som sagdt vid sitt allra bästa och tåligaste lynne. Han lät baron von Stetten säga allt hvad han hade att anföra och åhörde honom med största uppmärksamhet. Det var först då kammarherren talat ut, som Gustaf Adolf tog till ordet och sade:

— Jag tackar eder för den hafda mödan och har ett uppdrag att gifva eder till vår herr farfader.

Vill ni till herr storhertigen af Baden framföra min hjärtliga hälsning och säga honom, att jag ej flyttar till Meersburg.

Om blixten slagit ned vid den badensiske kammarherrens fötter, kunde hans min ej ha röjt en större häpnad och förskräckelse.

— Ej flyttar ut till Meersburg, utbrast han. Det är omöjligt!

— Omöjligt! Det få vi se. Jag är ingen fånge här. Tonen var alltjämt höflig, men det lades ett särskildt eftertryck på ordet *här*.

— Med omöjligt menade jag, att Ers Majestät omöjligen kan finna en bättre och angenämare vistelseort än Meersburg, stammade baron von Stetten förskräckt. Det har ett så öfver all beskrifning härligt läge med utsikt öfver en del af Bodensjön och Alperna på den andra sidan.

— Jag tycker inte om utsikt öfver sjö. Och det finns inte någon trädgård vid slottet, fortsatte Gustaf Adolf alltjämt med stort lugn. Han hade beslutat sig för att ej förifra sig, men han ville en gång för alla göra ända på detta trugande och dessa underhandlingar. Han ville absolut ej flytta till Meersburg, ej ens under den vackra årstiden. Af markgrefvinnans och drottning Fredrikas sätt att taga saken tyckte han sig förstå, att väl en gång därute, skulle han få mycket svårt att ej bli nödgad stanna på Meersburg i hela sitt lif. Han ville ha friheten.

— Det finnes promenader längs sjöstranden, och det finns många vägar inåt landet, försäkrade kammarherren med emfas.

— Men det finns ingen trädgård, insisterade Gustaf Adolf.

— Om förlåtelse, Ers Majestät, på litet afstånd från slottet finns en trädgård för frukt och köksväxter.

— Såå, sade Gustaf Adolf i tvislande ton, hvarpå han fortsatte med det retsamma förhöret. — Hvilka slags tapeter finns det i slottet?

— I de förnämsta rummen finnas dyrbara gamla gobeliner, svarade baron von Stetten raskt. Han började tycka sig förstå, att för detta kungen möjligen ej ansåg slottet Meersburg vara en för sig värdig uppehållsort.

Men Gustaf Adolf svarade till hans stora häpnad:

— Ja visst. Gobelin tapeter och utsikt öfver sjö. Det är så likt Gripsholm som väl möjligt. Jag flyttar inte dit. Jag vill inte bo där.

Alltjämt talade konungen lugnt, men baron von Stetten var nära att förifra sig.

— Och de uppköpta lifsmedlen! En del bli förskämda, en del måste man sälja till hvad pris som helst, en del måste föras bort, Gud vet hvart. Och har Ers Majestät betänkt hvad det skulle kosta att köpa ett ställe, där Ers Majestät kan bo? Ers Majestät har ju en stor inkomst, men på detta sätt skulle en mångdubbelt större reventy ej räcka till.

Men nu förlorade Gustaf Adolf sitt lugn. Han blef röd och het.

— Jag tror ni vill diktera för mig hvad jag skall göra och hvad jag skall underlåta. Men jag skall visa er, att det inte går an. Jag flyttar inte till Meersburg, och ni får göra hvad ni behagar.

Härpå var intet att svara, och baron von Stetten

stod i begrepp att bocka sig ut ur rummet, då Gustaf Adolf kvarhöll honom genom att säga:

— Jag har haft bref från bankiren Haber i Carlsruhe. Känner ni till honom?

— Ja, Ers Majestät. Det är en rik och ansedd man.

— Vet ni, att han är jude?

— Ja visst, Ers Majestät, svarade baron von Stetten, som hade sina tankar så helt och hållet upptagna af Gustaf Adolfs beslut att ej flytta till Meersburg och de bekymmer, som denna hans vägran skulle förorsaka, att han ej med något synnerligt intresse kunde åhöra för detta kungens betänkligheter rörande bankiren Habers judiska börd. Kungen gick upp och ned i salongen, medan han talade:

— Därom hade jag ingen aning, förrän han här förliden kom hit för att få se min signatur. Jag frågade honom då af hvilken nation han var. Och han svarade: Af den judiska. Därigenom att hofjuvelerare Benedicks i Stockholm, som är jude, blifvit genom presidenten i Kungliga Statskontoret ombetrodd att utremittera mina pengar, har jag kommit i relation med denne Haber.

— Har Ers Majestät att beklaga sig öfver honom? frågade baron von Stetten, då Gustaf Adolf plötsligen tvärstannade alldeles midt emot honom.

— Ja, det har jag. Jag fick nyss bref från denne Haber, hvori han vägrar att till mig utbetala en större summa än tio tusen floriner, åberopande sig på att juden Benedicks förbjudit honom att gå längre. Detta bevisar i hvilka bekymmer jag kunde komma, ifall jag skulle bero af judar, och jag skall därför skriva till min farbroder kungen af Sverige

och anhålla, att mina penningangelägenheter blifva satta på en säker och redig fot samt att jag hädan-
efter endast må få att göra med kristna människor.

— Bankiren Haber har stort anseende för red-
lighet, invände baron von Stetten, och han var ju i
sin goda rätt att handla som han gjorde, då bankiren
i Stockholm ej lämnat honom större bemyndigande.
Men Gustaf Adolf afbröt baron von Stettens försvars-
tal genom att åter börja sin vandring med händerna
på ryggen.

— Jag tycker i alla fall, att det är angenäm-
are att vara i relation med kristna handelshus, och jag
önskar därför ej, att denne Haber må vara i befatt-
ning med mina penningangelägenheter. Jag skall
härom tillskrifva kungen. I afvaktan härpå har jag
emellertid svarat Haber med påskrift på hans eget
bref: »Jag mottager ej dylika meddelanden af juden
Haber senior.»

Baron von Stetten tänkte för sig själf, att Gustaf
Adolf nu ställde sig så, att han hvarken hade bostad
eller pengar till sin disposition. Men högt sade han:

— Är det något ytterligare Ers Majestät har att
befalla?

— Nej, det var bara denna hälsning till herr
storhertigen af Baden, som jag redan nämnt. Farväl.

Ändtligen fick baron von Stetten buga sig ut ur
rummet. Nu återstod ej för honom annat än att i
största hast underrätta den nådiga fru markgrefvinnan
om hvad som händt och sedan sätta sig i sin vagn
för att skyndsamt fara till Carlsruhe och till stor-
hertigen framföra den förbluffande hälsningen: För
detta kungen af Sverige låter hjärtligen hälsa, att han
ej vill flytta ut till Meersburg.

Knappt hade baron von Stettens vagn rullat bort, förrän fru markgrefvinnan från sitt fönster såg ett par posthästar föras öfver gården. Hon undrade ett ögonblick hvad detta skulle betyda. Så skyndade hon till sin dotter drottning Fredrikas våning, där hon fann både henne och hennes gemål.

Fru markgrefvinnan hann ej göra några frågor, innan Gustaf Adolf vände sig till henne och drottningen och sade:

— Jag har beställt posthästar för att ofördröjligen afresa till Basel och där utse en passande boning.

Drottning Fredrika vardt dödsblek och darrade i hela kroppen.

— Härom har jag ingenting fått höra. Ack, låt mig resa med! utbrast hon.

— Nej, svarade Gustaf Adolf bestämdt, jag tager löjtnant Ekstedt och ett par betjänter med mig.

— Min käre måg, jag besvär eder att stanna här och att ännu en gång öfverväga, invände markgrefvinnan med stor ifver.

— Jag har öfvervägt och jag reser, svarade Gustaf Adolf med en ton, som ej tålte någon, äfven den allra minsta motsägelse. Farväl, min fru svärmor.

Han tog markgrefvinnans hand och kysste den. Då han närmade sig sin högt gråtande gemål, blef han varse, att kabrioletten var framkörd. Han böjde sig hastigt ned öfver drottningen och kysste henne flyktigt på pannan.

— Låt mig resa med, res inte ifrån mig! ropade hon och sträckte armarna efter honom.

— Hälsa barnen, svarade Gustaf Adolf, och innan hans gemål hunnit sansa sig, var han utom dörren.

— Mamma, mamma, han lämnar oss för alltid! Men han får det inte! Jag vill det inte! Han får inte lämna oss ensamma och själf bli ensam.

— Får, svarade markgrefvinnan med en axelryckning. Men detta är ingen skilsmässa. När han sagt, att han reser till Basel för att söka ut en lämplig vistelseort, så gör han som han sagt.

— Men han stannar inte där. Han vill inte bosätta sig i Schweiz. Han säger, att det är ett land, dit han aldrig önskat sig, ty det är i Tyskland han helst önskar tillbringa sin lefnad, och allra helst i norra Tyskland. Han säger, att om det nekas honom att bosätta sig i Christiansfeld såsom för långt i norr beläget, så gifves andra herrnhutarinrättningar, såsom själfva Herrnhut i Sachsen och Neuwied vid Rhen. Han sade mig just nu, att han skulle vilja bosätta sig på ett sådant ställe, till och med om han där skulle nödgas vara skild från alla de sina, snyftade drottningen.

— För min del skulle jag oändligen föredraga Meersburg, svarade markgrefvinnan, som gjort en ofrivillig rörelse, där hon stod borta vid fönstret.

— Nu, nu reser han. Jag vill inte se det! Jag vill inte höra det!

Och drottningen borrhade sitt ansikte ner i soffkuddarna och höll för öronen. Det blef en lång tystnad, endast afbruten af drottningens framsnyftade:

— Hur såg han ut, då han for?

— Ovanligt glad och tillfreds, det får jag säga, svarade markgrefvinnan och klappade sin dotter på axeln. — Men du, mitt kära barn, du tager så illa vid dig af denna skilsmässa, att man skulle vara frestad tro, att du dödligen förälskat dig i din gemål, som,

hvad man än kan säga om honom, ej är någon älskvärd kavaljer.

— Om han ej är någon älskvärd kavaljer som kejsar Alexander, så är han i alla fall en man, som bär sitt hufvud lika högt, antingen det prydes af en kungakrona eller ej. Ja, min mor, jag är djupt fästad vid min gemål, och jag blygs ej att erkänna det.

— Ser man på hur tiderna förändras! Men badda nu dina vackra ögon, mitt barn, så att du ej ser förgråten ut och de uppvaktande tro, att något är på färde. Det är det ju ej heller.

— Det är början till slutet, ropade drottningen och vred sina händer.

Guds outrannsakliga vilja.

Som Basel är en alldeles ovanligt älsklig gammal stad, där den ligger vid Rhenströmmen, omgifven af grafvar, vallar och murar, och med de yppersta tillfällen till långa spatserturer i den natursköna omnejden, trufdes Gustaf Adolf här förträffligt. Han njöt först och främst af den nyvunna friheten efter den långa inspärningen på Gripsholm, som följts af den ständiga uppsikten och bevakningen under utförandet och vistelsen på Bruchsal hos drottningens släkt, som envisades att vilja ställa och ordna för honom. Han tyckte, att han aldrig i sitt lif vetat hvad frihet ville säga förrän här, då han alldeles ensam kunde ströfva omkring på de krokiga smågatorna och ställa sig att långa stunder betrakta den härliga röda Münstern, de gamla brunnarna på torgen och de många vackra och egendomliga byggnaderna i denna gamla stad. Han njöt af att på detta sätt få irra omkring alldeles ostörd, men han tyckte också om att vara så tillräckligt observerad, att han ej en sekund behöfde känna pinan af att vara förbisedd. Han rönnte därtill de mest tillfredsställande bevis på stadens invånares önskan att i allt göra hans vistelse

bland dem angenäm. Han besåg flera bostäder, som kunde komma i fråga till inköp eller förhyrande, och fäste sig därvid särskildt vid öfverste Burckhards vackra och bekväma hus med trädgård, som genom ägarens vistelse på landet kunde af för detta konungen få hyras, och om ej denna affär genast afgjordes, kom det sig däraf, att han trufdes alltför väl så som han nu hade det och ej kunde besluta sig för att genast kalla familjen till sig.

I ensamheten började han också rufva öfver hur ofta hans gemål förklarar, att hon ej önskade vistas i Schweiz, och fastän han väl visste, att hon hvarken kunde eller ville neka honom att flytta hit, tyckte han i alla fall det ej vara för sig angenämt, att hon endast och allenast af skyldighet skulle bosätta sig i denna stad.

Helt bekymmerfri var han ej heller, ty hans penningangelägenheter hade ej blifvit efter löfte reglerade i Sverige. Gång på gång hade han i denna sak skrifvit till sin farbror, kungen, utan att få svar på sina skrivelser. Drottning Fredrika å sin sida skref från Bruchsal och Carlsruhe till sin gemål de mest ängsliga bref i samma ämne. Bankiren i Carlsruhe hade nu visat bref från bankiren i Stockholm att han ej fick lämna mer än 10,000 floriner, då ingenting från svenska regeringens sida var ordnad. Härpå hade kungen svarat henne, att alla utbetalningar måste upphöra och att åtminstone fyra betjänter måste afskedas. Återigen skref drottningen, att hon nödgats göra stora skulder och att hon med bästa vilja ej kunde uthärda längre utan pengar, och kungen såg sig nu ej ha någon annan utväg att betala hennes skulder än genom att pantsätta några af sina juveler, hvilket han också gjorde.

En gång hade det emellertid varit så nära, att drottningen med barnen och sviten skulle komma till Basel, att allt var inpackadt till afresan och afskedsvisiterna i Carlsruhe redan voro gjorda, då en kurir kom från Gustaf Adolf med ett bref, som förbjöd afresan. Detta väckte stor ängslan hos drottningen, och då den kurir, som från Carlsruhe blifvit afskickad med ett bref från henne till hennes gemål, återvände och förklarade, att han ej träffat kungen, blef bestörtningen hos markgrefvinnan och hela drottning Fredrikas familj så stark, att redan samma afton en ny kurir afgick med order att följa kungen på spåren och när han träffade honom öfverlämna till honom ett mycket allvarligt bref, hvarpå man väntade sig ett svar, som skulle afgöra hvad herren egentligen ville — lefva med sin familj eller ej.

Men nu hände något, som totalt omstörtade Gustaf Adolfs planer för ett slutligt bosättande i Schweiz, ty i Allmänna Tidningen fick han läsa den nyheten, att Sveriges utkorade kronprins, Carl August, plötsligt affidit af ett slaganfall på Qvidinge hed i Skåne.

Hvad den forne prins Christian August af Augustenburg angår, hade Gustaf Adolf, från första stund han blef korad till kronprins af Sverige, känt sig öfvertygad om att denne furste hade för afsikt att kalla prins Gustaf att efterträda sig på svenska tronen, ja, till och med att regera i hans ställe. Han grundade denna sin öfvertygelse på det förhållande, att prins Christian af Augustenburg alltid varit känd som en man af ära och att det för honom såsom sådan skulle varit otänkbart och omöjligt att till sin fördel använda följderna af en revolution, för hvilken en

suverän, som därtill tillhörde samma hus som han själf, fallit ett offer.

Men då denne prins nu så oförmodadt blifvit kallad hädan, fick Gustaf Adolf af denna händelse det bestämda intrycket, att Gud särskildt ingripit för att ställa allt till rätta i Sverige. På sig själf tänkte han ej ett ögonblick, men desto mera på sonen. Denna plötsliga tronföljarledighet, sedan den rättmätige arvingen till tronen uteslutits och förbigåtts, skulle visa svenskarna den orätt de gjort, då de fråntogo prins Gustaf hans arfsrätt.

Nu skulle alla i Sverige med kung Carl och drottning Hedvig Elisabeth Charlotta i spetsen förstå denna Guds tydliga fingerpekning och skrida till prins Gustafs val till svensk tronföljare. Härom tillskref Gustaf Adolf också sin farbror, kungen, och sade honom uppriktigt, att detta vore det enda medel att rädda Sveriges rike från total undergång.

Gustaf Adolf hade nu ånyo fått den saliga förnimmelsen af att stå under Guds omedelbara ledning och att kunna tillfredsställa den ständiga inre oron genom att själf handla under denna omedelbara ledning i stället för att hålla sig stilla och med sin fördrifna familj vegetera i ett litet tyskt furstehof eller i en liten schweizisk småstad. Detta var sannerligen ej den rätta tiden för att göra anstalter till hela familjens bosättning i Basel eller någon annan stad. I ett nu var den lättantändliga inbillningskraften i låga. Blevde Gustaf vald till tronföljare, skulle drottningen naturligtvis ej vilja släppa sin unge son ifrån sig, utan besluta sig för att själf följa honom till Sverige och där kvarstanna med sina döttrar. I så fall skulle han själf sannerligen ej slå sig ned i ett

land, som så nära gränsade till den makt, som tyranniserade hela Europa. Nej, blefve sonen vald till tronföljare i Sverige och drottningen och döttrarna med honom öfverflyttade till Sverige, visste han själf hvilken lugn hamn han i detta lyckliga tillfälle skulle uppsöka. Väl i denna hamn skulle han åtnjuta en tillfredsställelse, som vida öfverträffade allt hvad denna världen kunde skänka den som genomgått så många bekymmer.

Men det kom intet svar från kungen af Sverige hvarken på den högst viktiga frågan om de enskilda penningangelägenheterna eller på den än viktigare uppmaningen att på sätt Gustaf Adolf anvisat sörja för sitt rikets räddning från den totala undergången, och Gustaf Adolf kände, att han ej under dessa omständigheter kunde stanna i overksamhet, utan måste vara närmare händelsernas medelpunkt och göra allt hvad i mänsklig förmåga stod för att bringa Guds otvetydiga vilja till utförande. Planerna voro redan färdiga och reselusten oemotståndlig. Han skulle fara till norra Tyskland för att hos det svenska sändebudet i Berlin, baron Taube, förhöra sig om de egna brefven verkligen afgått till Stockholm och för att på närmare håll afbida det viktiga svaret. Han tillskref således baron Taube och föreslog först staden Wittenberg i Sachsen till mötesplats, men ifall gesanten ej vågade fara utom Preussen, skulle Gustaf Adolf gärna fara till Berlin. Då han nämde Berlin, tänkte han, att han helst skulle vilja resa till denna stad för att personligen inför den preussiske kungen kunna föra sin sons talan.

Intet fick försummas, som göras kunde. Och nu tänkte han på att hans gemål hos sin sväger, den ryske kejsaren, borde verka för sonens val till

tronföljare i Sverige, och han skref därför ett angeläget bref till slottet Scheibenhart nära Carlsruhe, där drottningen nu bodde med sina barn, och kallade henne till sig i Schaffhausen.

Drottning Fredrika blef öfverlycklig vid mottagandet af detta bref. Det var i den allra vackraste årstiden, i slutet af juli månad, och intet kunde vara angenämare för henne än att företaga denna utflykt från det tråkiga Scheibenhart, som mera liknade en stor förpaktaregård än ett slott, synnerligast som hennes älskade moder följde med henne på resan. Markgrefvinnan var nämligen också mycket intresserad för Gustafs val och litade ej på att något klokt skulle företagas henne förutan. Men allra lyckligast var drottning Fredrika vid tanken på att hennes gemål ville råka henne och gjorde allt hvad i hennes förmåga stod för att få sammanvaron i Schaffhausen så angenäm som möjligt. Detta var henne desto lättare, som kungen ej tänkte på något annat än på tronföljarvalet i Sverige.

Drottning Fredrika blef också strax af sin gemål öfvertalad att tro på att det skulle gå som det måste och borde gå, om det fanns någon rättvisa här på jorden. Hon visste dock ej riktigt hvad hon ville i denna sak. Hon ville naturligtvis, att den älskade sonen skulle återfå den plats i världen, som från födseln tillhörde honom, men hon ville ej öfvergifva sin gemål och ensam med barnen återvända till det land, där hon alltid vantrifts och hvarifrån man bortjagat dem. Och att hon måste göra detta, ifall tronföljarvalet föll på Gustaf, därom kunde hon ej hysa det minsta tvifvel efter allt hvad hennes gemål tog för afgjordt härvidlag. Men då hon sakta och

bevekande invände: — Jag vill helst följa med er till Basel eller hvarhelst ni vill, jag kan icke skilja mig från er och lämna er ensam, och ni får nog inte komma med oss, svarade han: — Jag vill inte komma med, och jag skall inte vara ensam.

Om han sagt detta sorgset eller kärleksfullt, tyckte hon, att hennes öde skulle ha varit lättare att bära, men hans ton lät triumferande och lycklig. Och hon tänkte: Han skulle helst vilja vara af med oss alla och ha sin frihet! Hon rodnade af harm och höll på att ge ett hårdt och snäsigt svar, då hon plötsligen kom ihåg hur hennes gemål var fästad vid barnen och hvilken öm fader han var och att det ju äfven föreföll, som om han älskade henne, hvarför skulle han annars ha skrifvit efter henne nu? Om man lefde tillsammans med denne man i hundra år, skulle man aldrig lära sig förstå honom! Han brukade säga, då han var särskildt missnöjd med henne, att det ej rädde den minsta öfverensstämmelse mellan hans temperament och lynne och hennes. Det var väl däraf det kom sig, att harmonien dem emellan så ofta blef rubbad. Men i alla fall nu dessa dagar voro de förenade, och kungen var vid ljusare lynne, än drottningen sett honom på länge, och då de skildes åt, han för att resa till Berlin och hon för att återvända till sina barn i Scheibenhart, hade de båda makarna öfverenskommit att snarast möjligt åter råkas.

Nu satt Gustaf Adolf åter i sin resvagn, och den rastlösa oron var större än någonsin. Det kom honom före, som om sonens val helt och hållet berodde på denna hans resa och på de demarcher, som han kunde göra vid hofvet i Berlin. Han hade

visserligen af tyska tidningar blifvit underrättad om att hertigen af Augustenburg var ifrågasatt såsom tronföljare och att kungen af Danmark hade ett stort parti, som verkade på hans val, och han visste också, att numera intet i Sverige företogs utan kejsarens af Frankrike vetskap och vilja. Häremot var intet för honom att uträtta. Det han skulle och måste göra var att i Tyskland tala rättens och legitimitetens och den orättvist uteslutne omyndiges sak. Då det förra tronföljarvalet ägt rum, då den man valts, som nu så plötsligen blifvit slagen af dödens hand, hade han suttit på Gripsholm och intet förmått, nu hade Gud styrt det så, att han var fri.

Gustaf Adolf, som under namnet grefven af Gottorp nu genom natt och dag reste från Schweiz till Berlin, var inom sig ganska tvehågsen huruvida det skulle vara till sonens lycka, ifall han blefve kung öfver ett folk, som visat sig så trolöst mot honom själf, men det han säkert visste var, att han ej kunde utstå, att orättvisan triumferade på rättens bekostnad, och då Gud så tydligen visade sin mening i denna tronföljarsak, måste alla rättsinnade bidraga till utförandet af denna Högsta vilja.

Den svenske gesanten blef till ytterlighet bestört, då för detta kungen den tredje augusti på morgonen steg af vid hans port och föreslog, att de båda genast skulle fara ut ur staden för att i stillhet tala med hvarandra, men då baron Taube ej ansåg detta behöfligt, stannade Gustaf Adolf hos honom hela dagen för att afskrifva sina bref och planera för sammanträffandet med kung Fredrik Wilhelm. Men aningen var baron Taube ej alltför angelägen och nitisk att ställa sig den afsatte kungens önskan till efter-

följd eller ock hade den preussiska kungen i alltför godt minne de obehagligheter, som den nuvarande grefven af Gottorp för några år sedan beredt honom som Gustaf Adolf, och som hans drottning nyss var död, sade den preussiske kungen sig vara af sin djupa sorg förhindrad att mottaga något besök, hvarom han lät genom sin generaladjutant underrätta honom. Men fast Fredrik Wilhelm var minnesgod och hade sorg, ville han dock ej vara ohöflig emot en för detta kung, och han sände ytterligare sin broder prins Wilhelm till värdshuset, där grefven af Gottorp tagit in.

Vid sitt inträde i Gustaf Adolfs våning såg prins Wilhelm en lång och mager man, iklädd den röda maltheseruniformen, sittande fördjupad i läsningen af bibeln. Då prinsen anmäldes, såg mannen upp från boken, ansiktet med den stora örnnäsan var dödsblekt, det blonda håret var tillbakastruket öfver pannan, och de blå ögonen stirrade till den grad genomträngande på prins Wilhelm, att denne tog ett steg tillbaka, då den forne kungen kom honom till mötes och började tala. Allt medan han talade sig varm för sonens sak, försvann småningom den stora blekheten och förbyttes i en stark rodnad, och de förut stirrande ögonen glänste, då han med skälfvande röst i ord inspirerade af den heliga skrift, i hvilken han nyss läst, lade denna tronföljarsak på alla legitima konungar och furstars hjärtan.

Prins Wilhelm hade aldrig stått inför en sådan egenartad företeelse och hade till den grad svårt att ej ryckas med af denne besynnerlige mans besynnerliga vältalighet, att han med all makt måste bemöda sig om att svara honom på det öfverenskomna

sättet. Då han kom till ordet, lofvade han således att framlägga Gustaf Adolfs synpunkter för sin broder, kungen, men lät på samma gång oförbehållsamt förstå, att kungen af Preussen härvidlag intet förmådde och att affären säkerligen till prins Gustafs nackdel hölle på att afgöras i Sverige.

— Detsamma säger mig baron Taube, svarade Gustaf Adolf och vände sig bort.

Dagen därefter reste grefven af Gottorp från Berlin till Leipzig. Vid ankomsten till denna stad hade han sig visserligen där till mötes ett vänskapsfullt bref från sin farbroder, kungen af Sverige, hvori dock ej fanns ett ord till svar på propositionen om prins Gustafs val.

Således var det ingen fördel för Gustaf, att kronprins Carl August så plötsligen ryckts bort. Då hade det varit långt bättre, om han fått lefva och låtit förmå sig att adoptera Gustaf och på detta sätt banat honom vägen till hans fäders tron.

Den gamle farbroderns totala ignoreraande af den viktiga valfrågan jämte besvikenheten efter Berlinerresan nedbröto hans förhoppningar. Hans säkra tillförsikt om en lycklig utgång slocknade lika hastigt som den uppblössat. Men liksom förut under kungatiden hade han med all sin halsstarriga envishet en förbluffande gåfva att kunna totalt resignera, blott han fick fatt i någon för sig giltig tröstegrund eller kunde upplamma i någon ny förhoppning, och midt under hans stora besvikenhet gick det nu plötsligen upp för honom, att Gud fört honom genom denna irrgång för att leda honom till den slutliga och bästa vägen. Hvarför arbeta för denna jordiska krona för sonen, då det återigen visade sig, att det ej var Guds vilja,

att han skulle bära en jordisk krona. Det var en annan krona, som Gud ville att prins Gustafs fader skulle bereda sin son.

Han måste nu resa till Herrnhut.

Gustaf Adolf satt i ett stort med yttersta enkelhet möbleradt rum i byn Herrnhut. Det stora hvitmålade klaffbordet var framdraget till fönstret, solen sken vackert genom de många små rutorna och lyste på det blommande neriumträdet, och från platsen, där han satt, såg han den trefna och idoga byn med de regelrätta och prydliga byggnaderna, som tillhörde brödraförsamlingen. Där borta var brödernas hus och där systrarnas. Det var nästan aldeles folktomt på gatan nu midt under arbetsdagen, men ibland gingo några herrnhutarmän i allvarligt samtal ut från brödrahuset och några unga och gamla kvinnor samlade sig utanför systerhuset. Då bröderna och systrarna råkadades, hälsade de höfviskt på hvarandra och blefvo som oftast stående för att växla några ord. Af deras högtidliga och stilla miner och åthäfvor förstod för detta kungen, att de afhandlade andliga ting. Alla de unga män och kvinnor, som han här sett, hade samma prägel af anständighet, stillhet och värdighet, som så mycket behagade honom i umgänget mellan könen.

Gustaf Adolf drog en djup suck. Så reste han sig upp, framtog ur resschatullet flera ark papper och lade dem ordentligt på bordet framför sig och började en skrifvelse till kungen af Sverige.

»Herrnhut den 19 augusti 1810.

Min farbror!

Sedan jag tillskref E. M. från Leipzig, har jag företagit en resa till Wörlitz för att bese den vackra

parken därstädes och i tanke att där träffa den gamle regerande hertigen af Dessau, som var frånvarande på en resa, som han företagit till Wien. Då den väntan på svar från E. M. rörande mina penningangelägenheter gör mitt vistande i Norra Tyskland nödvändigt, emedan jag ej äger något handelshus i Södra Tyskland, till hvilket jag kan adressera mig under tiden, har jag företagit en resa till detta ställe, hvarest Brödräfsamlingen äger en af sina större Inrättningar. Jag ankom hit den 16:de och har besett de härstädes varande inrättningarna och äfven bevistat Gudstjänsten härstädes. Då min Farbror redan har sig bekant ceremonielet utaf Brödräfsamlingens inrättning, behöfver jag endast tillägga, att den tycks svara på ett värdigt sätt emot den väntan man däraf bör göra sig. Ordning, enkelhet och renlighet utmärka egentligen de härvarande inrättningar, och gudstjänsten är lika så mycket intagande därigenom som genom en vacker koral och instrumental musique. Jag har besett ett institut för ungdom här i grannskapet och hvilket lyder under härvarande inrättning. Där uppfostras nu för det närvarande femton ynglingar, till större delen adelsmän, och efter allt det begrepp jag kan göra mig om institutet uti Hennersdorf, meddelas därstädes en anständig uppfostran, som danar dygdiga, gudfruktiga män. Min egentliga afsikt, då jag besåg detta institut, var att där utse ett rum för min son i den öfvertygelsen att han där skall finna en sådan uppfostran, som fullkomligen kan svara emot det förhållande, hvaruti han kommit genom de mest oväntade händelser. Då min rena afsikt är att uppföda honom med de tänkesätt, som böra vara oskiljaktiga från en

sann kristen, hoppas jag vinna detta dyra föremål, om han kan erhålla ett rum i Hennersdorf.»

Gustaf Adolf gjorde ett ögonblicks uppehåll och skref så åter dagens datum den 19:de augusti. Men medan han det gjorde, föll han i djupa tankar. Han lade handen öfver ögonen för att utestänga bilden af den vackra och blomstrande byn på Hutbergets sluttning, som han nyss med så mycket välbehag betraktat. Han satt länge så med armbågen stödd på den hvitmålade bordsskifvan och med hufvudet lutadt i handen.

Han tog upp pennan och tillade några ord i brevet.

»Det är med rörelse jag påminner mig, att på denna dag för 38 år tillbaka frälsades Sverige från dess då förestående undergång.»

Så sköt han stolen från bordet och började att vandra fram och åter i rummet.

Då Gustaf Adolfs farbroder läste dessa ord om det som händt i Sverige för trettioåtta årsedan, tänkte han på att dagen innan detta bref skrefs i Herrnhut, nämligen den 18 augusti, föreslog han, kung Carl XIII, de församlade riksens ständer i Örebro marskalk Jean Baptiste Jules Bernadotte, prins af Ponte Corvo, till sin efterträdare i Sverige. Kung Carl XIII orkade numera ej tänka alla tankar till slut, men det var med en egendomligt obehaglig känsla, som han lade ihop brevet och stoppade in det bland sina papper.

Ännu dröjde Gustaf Adolf kvar i Herrnhut för att afvakta svaret från direktionen för Brödrapedagogium för adliga i Hennersdorf, som öfverlade om prins Gustafs intagande i denna uppfostringsanstalt. Han fick snart till sitt stora bekymmer höra, att

åsikterna om lämpligheten att lämna den kunglige ynglingen plats voro ganska divergerande, och han började frukta för att han ej skulle kunna bereda sin son denna lugna tillflyktsort. Själf trufdes han i Herrnhut förunderligt väl. Han skref emellertid till drottning Fredrika, att hon med de två äldsta barnen och följe skulle möta honom i Weimar.

Ifall sonen blefve upptagen i Hennersdorf, hade Gustaf Adolf beslutat sig för att med sin gemål och döttrar bosätta sig här i Herrnhut under samma förhållanden som de öfriga familjerna inom brödraförsamlingen, ty med den oreda i penningremisserna från Sverige, som nu rådde, såg han ingen utväg att utan de allra största inskränkningar och besparingar kunna lefva tillsammans med sin familj.

Med dessa tankar vandrade han omkring i den vackra byn och dess älskliga omgifningar, och fast brödraförsamlingens medlemmar väl visste, att den i den svarta fracken klädde mannen, som bevistade deras gudstjänster med sådan from andakt och besåg deras bostäder och inrättningar med så stort intresse, hade varit en mäktig konung, ofredade de honom ej med otillbörlig nyfikenhet, utan skötte sina hvardagsysslor och förrättade sin andakt, som om han vore deras like. De visste ju också, att han önskade få sin son upptagen i deras samfund och själf skulle vilja bosätta sig i deras midt.

Efter några dagars noggrant öfvervägande och begrundande svarade direktionen för pedagogien, att det ingen plats fanns för den förre kungens af Sverige son, och med en hemsk och förtviflad känsla af att han intet kunde uträtta för sin son, vare sig att det gällde att skaffa honom en kunglig krona eller en undangömd

plats i världen, satte Gustaf Adolf sig i sin vagn för att fara och möta sin gemål.

Då han lämnade Herrnhut, flög genom hans hufvud tanken på att han ju ej ännu säkert visste utgången af tronföljarevalet och att det ju kunde genom Guds synnerliga nåd så hända, att det som förvägrats honom i Herrnhut skulle utfalla på detta sätt, på det att det första stora önskemålet skulle komma sonen till del.

Men han hann ej att invagga sig i denna ljuftva föreställning alltför länge, ty snart läste han i de tyska allmänna tidningarna med våldsamt harm och vrede om den öfver all förmodan försmädliga utgången af valet till tronföljare i Sverige. Ej för en kung af Danmark, ej ens för en prins af Augustenburg hade hans son blifvit förbigången. Han hade blifvit ratad för att man i Sverige skulle få en fransman, en af Buonapartes marskalkar på tronen! Hur skall man lära sig förstå Guds mening, då intet, som man skulle tro vara Guds mening, går i uppfyllelse, hvarken i världen eller i det enskilda lifvet. Han var alltför kränkt af brödraförsamlingens vägran att mottaga hans son för att nu vilja slå sig ned i Herrnhut ensam eller med sin familj, men det kändes som en stor tomhet och saknad att uppgifva denna tanke. Aldrig hade Gustaf Adolf till den grad känt slitningen mellan sin stora längtan efter lugn och frid och familjelycka och den inneboende stora oron, som nu blef till en gnagande ångest för den närmaste framtiden. Han tänkte på att han för att kunna göra hvar man rätt på det allra peniblaste sätt måste inskränka utgifterna för sig och sin familj. Han måste börja genast. Och han satte sig ned och skref till

sin gemål, att hon skulle möta honom i Altenburg i stället för i Weimar och att hon genast skulle afskeda guvernanten fröken von Panhuys. »Jag har inte råd att hålla guvernant för min dotter,» skref han.

Under den följande resdagen och efter ankomsten till Altenburg blef humöret allt dystrare och dystrare, och då drottning Fredrika med de tvenne äldsta barnen och sviten mötte honom i Altenburg, såg hon ögonblickligen, att lynnet var bland det mörkaste och mest irritabla. Strax de kommo för sig själfva, frågade han henne i häftig ton, hur det kom sig, att hon såg så förgråten ut och hade en sådan libjudarmin, och hon vågade knappt säga honom den rätta orsaken att det varit henne mycket påkostande att afskeda den trogna Panhuys. Han afbröt henne häftigt och sade henne, att han ej kunde vara nöjd, förrän alla de medföljande svenskarna äfven blifvit afskedade. Såväl pastor Holm som doktor Sjöbeck, Ekstedt och Westenberg, de måste alla, alla bort.

— Jag vill aldrig mera ha med svenskar att göra, och de skola ej längre behöfva gräma sig öfver att de förbundit sig att gifva mig ett lifstidsapanage. Jag vill inte längre ha några relationer med ett till olyckan dömdt fädernesland, som nu blifvit ett mål för mitt förakt och min medömkan. Och jag skall afstå all min personliga egendom i Sverige till er och till våra barn. Jag hoppas, att min mor ej skall förglömma sina barnbarn — — — Några svenskar vill jag ej längre ha omkring mig, och redan i morgon dag skall jag gifva dem allesammans deras afsked. Jag har ej heller råd att hafva någon svit.

Han var alldeles utom sig och talade så häftigt,

att drottningen af förskräckelse höll på att brista ut i gråt. Men hon försökte lugna honom genom att med största mildhet säga:

— Betänk hvad ni gör, då ni skiljer eder från alla dessa, som följt oss ut i landsflykten. Det kändes obeskrifligt hårdt för mig att lämna fröken von Panhuys, som varit mitt kära sällskap under min stora ensamhet och de senaste bekymren. Drottningen tog upp ur ridikylen sin svampdosa och luktade på den.

Gustaf Adolf stannade tvärt och sade:

— Ja, ja, de togo ej heller denna gång vår son, utan valde till tronföljare en uppkomling, som de tiggde sig af denne andre. Denne skall dock efter hvad jag hört vara en hederligare man.

— Fadern lär varit handlande i Pau, sade drottningen och höjde på axlarna. Jag undrar hur den stolta svenska adeln kommer att mottaga sin nye kronprins.

— Ni misstager er. Fadern var inte handlande, han var advokat. Det är hans hustrus far, som är handlande i Marseille. Hans son är född samma år som Gustaf. Det är han, som skall bli... Och för *min* son har jag inte en gång kunnat uppdrifva en plats i Hengersdorf, som jag så innerligt önskade. Bah — Guds vägar äro förunderliga!

Gustaf Adolf hade tagit drottningens svampdosa från henne och stod och öppnade och stängde till locket gång på gång.

— Häröfver kan jag inte förmå mig att sörja, sade drottningen och sträckte sin hand efter dosan, som Gustaf Adolf emellertid behöll i sin hand och

manövrerade som förut. — Jag skulle högst ogärna sett min son växa upp som herrnhutare.

— Då är ni väl glad nu, när ni inte får se det, snäste Gustaf Adolf henne och knäppte så hårdt till locket på dosan, att drottningen spratt till.

— Nej, jag är inte glad. Jag är i allmänhet inte mycket glad numera.

— Det blir väl bättre och gladare snart, svarade Gustaf Adolf och gick mot dörren.

— Hvart går ni? ropade hon förskräckt.

— Jag skall träffa anstalter till afskedandet af vårt följe, svarade han kärft. I morgon skola de allesammans få sitt afsked.

— Alla? frågade drottningen.

— Naturligtvis skall ni och barnen ha en eller par lakejer och kammarjungfrur i er tjänst. Och jag behåller min kammartjänare tills vidare.

Det var ett par svåra och tunga dagar i Altenburg för den svenska sviten. För detta kungen var vid ett rysligt humör och sade dem de bittraste, hårdaste och mest försmädliga saker. Han sade, att det hade varit bättre att med ens göra Sverige till en rysk provins än att taga en fransman till kung. Han sade dem, att han ej kunde vara nöjd, förrän han vore af med dem allesammans.

Gustaf Adolf hade grälat på alla i sitt följe, men mellan honom och drottningen tycktes nu den bästa harmoni råda. Det var sent på aftonen den tredje dagen af vistelsen i Altenburg. Drottningen hade gjort sin toilett för natten och satt och såg ut öfver nejden, som låg klart belyst af det skönaste månsken. Härligast bestrålade fullmånen det ärevördiga, gamla slottet på klipphöjden. Det var den vackraste

syn, och när Gustaf Adolf trädde in i rummet, vinkade hans gemål honom till sig och sade i sin vänligaste och ljufvaste ton:

— Se hvilken skön natt och detta vackra månsken . . .

Hon hade öfver sin nattdräkt kastat en spetsprydd puderkappa af ljusröd taft, och då hon med sina smäktande sköna ögon såg upp mot sin gemål, glömde han alla sina bekymmer och sorger och böjde sig ned öfver henne till en häftig omfamning.

Men hon slet sig ur hans famn och ropade: — Nej, nej, nej, inte mera!

Han lät sig icke säga. Han strök med den iskalla handen häftigt undan det lockiga håret och tryckte en het kyss på hennes hvita nacke. Hon värjde sig med all sin styrka.

— Jag vill det inte, jag vill det inte, jag vill det inte, ropade hon och nöp hårdt hans arm, som höll på att omslingra henne.

— Skall jag då återigen och återigen nödgas påminna er om att ni är min hustru, ropade han häftigt.

— Om det är att vara hustru att ideligen föda barn åt en man. — Nej, slå mig inte! Hör på mig för en enda gång! Jag är fästad vid er med den varmaste tillgifvenhet, jag vill följa eder till världens ända, i fattigdom och i elände, men jag vill inte göra oss till ett åtlöje inför Europa genom att under dessa våra förhållanden skaffa flera landsflyktiga barn till världen. Nej, nej, jag vill inte föda flera barn, som äro dömda till landsflykt och kringirrande . . .

Gustaf Adolf hade blifvit blek som döden. Han

stod och stirrade på sin gemål, men svarade ej ett ord och rörde sig ej ur fläcken.

Drottning Fredrika snyftade konvulsiviskt med hufvudet i händerna. Men då han alltjämt stod som förstenad och ej sade ett ord, blef hon förskräckt, gick fram till honom och lade sakta sin hand på hans arm.

— Rör mig inte, ropade Gustaf Adolf vildt. Han stötte henne ifrån sig och rusade ut ur rummet.

Hon hade kastat sig på sängen, uttröttad af den häftiga scenen, och sent omsider hade hon somnat in. I daggryningen vaknade hon vid ett åkdons rasslande öfver torget utanför, i samma ögonblick som tornuret slog fem. Hon var helt sömnrusig och kunde ej reda tankarna. Den grå rullgardinen var nerfälld framför fönstret, och hon låg och stirrade på herden och herdinnan, som voro målade på den. Herdinnan ledde ett lamm, och herden hade en blomstersirad staf i handen. Hon hörde steg i den knarrande trätrappan. Hvem gick ut så tidigt? I ett nu var hon framme vid fönstret. Gud i himlen, hvem gick ut så tidigt? Hon drog hårdt i rullgardinssnöret för att få upp gardinen, men snöret hade trasslat in sig, gardinen gick ej upp, hur hon än slet och drog. Nu hördes en vagn rulla bort. Med ett hårdt ryck föll rullgardinen ner, och drottningen hann igenkänna Gustaf Adolf sittande i den bortfarande kabrioletten. Innan hon hann ge till ett rop eller få upp fönstret, var vagnen ur sikte.

Med ett jammerskri föll hon afdånad till golvet.

Hennes folk fann henne liggande vanmäktig framför fönstret, där hon fallit. Man bar henne till en

soffa och gjorde allt för att få henne till sansning och medvetande. Då hon återhämtat sig, voro hennes första ord:

— Konungen har rest, jag vill följa efter honom...

Hon satte sig i sin vagn och följde efter honom, till Leipzig, till Naumburg, utan att kunna upphinna honom. Han hade för stort försprång.

III.

Herr grefven af Gottorp.

Baronessan Christiane Georgine Louise Selby, född Falbe, maka till den danske gesanten vid kung Jeromes hof, satt i sin boudoir i Cassel och skref i sin dagbok.

Det var mycket att anteckna för denna 15 september anno 1811, och gåspennan hade en hel del att nedskrifva i dagboken med de blå sammetspärmarna och silfvermonogrammet. Boudoiren var ett mycket täckt rum, dekoreradt i pompejansk smak med genier och blomsterslingor målade på röd grund, och den lilla inlagda secretären, vid hvilken baronessan Selby satt och skref, var en alltför prydlig möbel.

Den nedgående solen lyste på velinpapperet, medan gåspennan raspade.

»Vi hafva i dag haft ett högst oväntadt och mycket intressant besök. Klockan half tolf denna förmiddag stannade en resvagn utanför vårt hus, ur hvilken vi sågo nerstiga en officer i dansk uniform och en annan resande, som befanns vara herr grefven af Gottorp, den afsatte svenske kungen. Vi hade hört, att f. d. kungen af Sverige i slutet af förra och

början af detta året varit i England för att lyfta pengar, som han placerat i detta land, medan han ännu var kung, men som man nu nekade att utbetala till honom, då han ej längre var det. Andra påstå däremot, att det ej ligger ett sant ord till grund för denna historia, och säga, att han tänkt bosätta sig i England, men af ett eller annat skäl fått afstå från denna plan. Däremot lär det vara sant, att han i England sålt största delen af sina juveler och att det är på dessa pengar, som han lefver. Nu kom han från Tönningen, åtföljd af danske kaptenen Mushardt, och reste i öppen kalesch till Hamburg med danskt och därifrån med franskt pass. Då han stigit af vid vårt hus och låtit anmäla sig som grefve af Gottorp, sade han genast vid inträdet till Selby, att han skulle lägga honom för sin kunglige kusins Fredrik VI fötter (det var af detta uttryck, som han begagnade sig) och i grefvens af Gottorp namn tacka Hans danska Majestät för den godhet, som han bevisat honom och som han aldrig skulle förgäta, och han tillade, att han ansett det vara sin skyldighet att genast vid ankomsten anmäla sig hos ministern till den kung, som han betraktade som sin legitime suverän, sedan han fullkomligt och för alltid skilt sig från Sverige.

Vi mottogo herr grefven af Gottorp med den värnadt, som man är skyldig en olycklig furste och en så nära anförvant till kungen, vår nådige herre.

Herr grefven af Gottorp var så aimabel att påminna Selby om att han blifvit honom föreställd för många år sedan, nämligen då Selby vid tjuguetts års ålder blef attaché vid danska legationen i Stockholm.

Man har anmärkt, att kungar och furstar nästan

alltid äro i besittning af godt minne. Den forne svenske konungen har i eminent grad denna egenskap. Han kommer ihåg de minsta händelser, äfvensom personers namn och utseende, som han sett för mycket lång tid tillbaka. Härpå gaf han oss under sin härvaro flerfaldiga förbluffande bevis.

Han begärde att få stanna hos oss, tills posthästarna kommo, och under denna tid läto vi servera frukost för honom. Grefven af Gottorp sade sig ha kommit till Holstein direkt från Helgoland, förklarade att han innerligen önskat ett sammanträffande med sin kusin, kungen af Danmark, att han ansåg Holstein, hvarifrån hans farfar och hans familj stammade, såsom sitt rätta fädernesland och att han därför vore dansk undersäte och blott detta och ej svensk eller svensk kung samt att han af konungen af Danmark begärt att få bosätta sig i Holstein.

Vi visste ju, utan att han behöfde säga oss det, att vår nådige kung af mångahanda skäl ej beviljat honom detta möte eller denna bosättning i Holstein, utan ändtligen fått honom öfvertalad att resa ur sina stater. Det låg också mycket vemod öfver för detta kungens allvarliga anletsdrag, då han sade till Selby: »Ni ser i mig en farande riddare, som inte längre har något fädernesland och som söker en asyl.»

Han beklagade sig öfver Sverige och England. Om detta sistnämnda land yttrade han: »Klimatet i England är ganska osundt och lefnadssättet ej heller svarande mot min önskan, och då seder och bruk bära stämpeln af nationens lynne, så kan man häraf lätt finna, att engelska nationens lynne ej lär vara öfverensstämmande med mitt.» Han talade med aktning om Bernadotte, men utan att gifva honom titel

af kronprins. Då Selby tilltalade honom själf med titeln majestät, afböjde han detta och bad honom blott kalla sig greve, men då han själf talade om sin gemål, kallade han henne alltid för drottningen. Då jag frågade honom om han var på väg till drottningen och sina barn i Carlsruhe, svarade han: »Nej, det är jag inte. Jag har inga goda nyheter att meddela dem, därför reser jag inte dit. Jag reser nu till Basel, jag vill nedsätta mig i Schweiz och där, förgäten af hela världen, sluta mina dagar.»

Han satt en lång stund med en karta i handen och uppsökte på denna vägen till Basel. Jag såg på hans händer, medan de trefvade på kartan. De sågo mycket tunna och hjälplösa ut. Han var iklädd en blå öfverrock med ridstöflar och påminte i allo om en officer från l'ancien régime.

Då postmästaren skickade bud, att han ville låta spänna för hans vagn fyra hästar i stället för tre, bad han Selby afböja detta. »Jag måste sky alla onödiga omkostnader, jag lefver nu endast på min privatförmögenhet,» sade han. Af kapten Mushardt hörde jag, att han såväl i Tönningen som under hela resan absolut insisterade på att själf betala allt, fastän kaptenen ansåg, att hans börs var ganska klen försedd.

Allt hvad han yttrade och hela hans rörande väsen gjorde på oss det djupaste intryck, och då jag tänker på honom nu, fyllas mina ögon med tårar. Jag kan ej tillräckligt prisa hans älskvärdhet, hans tålmod och hans fullkomliga resignation för Försynens vilja.

Då jag nu nedskrifvit allt, som kan vara af intresse att ihågkomma angående detta besök, vill jag

sluta med de ord, som Selby och jag sade till hvarandra, då vi följt honom ut till vagnen och han försvann ur vår åsyn:

»Han är i alla fall i hvarje tum en konung!»

Gåspennan upphörde att raspa på dagbokens velinpapper. Solen hade gått ned. Det var för mörkt att längre se att skriva utan ljus.

Baronessan Selby tyckte alltid om att sitta i skymningen och öfvertänka dagens händelser. Hon gjorde så äfven nu . . .

Gustaf Adolf hade ej hos det danska sändebudet i Cassel talat om sin gemål utan om drottningen. Det var därför att han ej längre tänkte på henne som sin gemål, utan stod i begrepp att låta skilja sig från henne.

Redan under vistelsen i Holstein hade han tillskrifvit sin farbroder, kungen af Sverige, och omtalat för denne sin afsikt att söka laglig skilsmässa, och ifrån denne nära släkting som ock från sin moder hade han fått flera bref, som på det allvarligaste af-rådde honom från att taga ett dylikt steg.

Hela dagarna nu efter återkomsten till Basel satt Gustaf Adolf vid sitt skrifbord. Han skref till sin mor, att han alldeles ej ville mottaga det årliga apanage, som ständerna anslagit åt honom, och att hans förra gemål nu hade att bevaka sin och sina barns rättmätiga egendomsrätt i Sverige och äfven att göra anspråk på hela den enskilda förmögenhet han själf där ägde.

Och han skref skiljobrefvet till drottning Fredrika.

Men drottning Fredrika vägrade att ingå på skilsmässa, och Gustaf Adolfs egen mor hade gjort sig till hennes böneman inför sonen. Hon skref till honom:

»Jag ber Eder att följa konungens råd och ej låta skilja Eder från en gemål, som Ni hållit af, en maka, som har uppfyllt sina plikter mot Er och Edra barn. Hon har skrifvit mig till och talat om Eder, min käre vän, så ömt och så sorgset, att jag ej kan tänka härpå utan att gjuta bittra tårar. I Schweiz, såsom kungen önskar det, kan Ni tillbringa lugna dagar i skötet af Er familj.»

Gustaf Adolf hade svarat sin moder, änkedrottningen, som han hade svarat sin farbroder, kungen, men i andra ordalag, då han ej till ett fruntimmer kunde uttala sig på samma oförbehållsamma sätt som till en karl. Han hade skrifvit: »Drottningen har från sin ankomst till Tyskland visat mycken motvilja att flytta till Schweiz, och då jag förlidet år på det mest ovärdiga sätt blifvit beröfvad mina inkomster från Sverige och i följd däraf nödgats lämna det landet, så har allting föranledt mig att blifva fast i mitt beslut, som jag redan tog förlidet år, att skiljas från en gemål, hvars lycka jag ej kan göra och hvilken otvifvelaktigt skulle göra min framtida olycka, ty tretton års erfarenhet är mig den mest sorgliga, men också säkraste erfarenhet att jag ej har någon annan öfrig utväg för att finna ro och lugn både i andligt och lekamligt afseende. Jag är ej nu i en ålder, då man med skäl kan beskylla mig för att vara lätt sinnig, isynnerhet då jag i de yngre åren ej genom mitt uppförande gifvit anledningar till sådana beskyllningar, men jag är människa, jag har fått de känslor, som äro värdiga en man, som önskar göra sin maka lycklig, men som också fordrar af henne de återkänslor, som höra svara däremot och utan hvilka ett äktenskap aldrig kan blifva lyckligt.»

Så skref han och så tänkte han och lät sig ej af drottningens vägran att ingå skilsmässa beveka att afstå från sin föresats. Men han tänkte också mycket mera därtill. Han ville ej åter känna trycket af att stå i förbindelse till sin gemåls släktingar, från hvilka hon med sin stora familjekärlek aldrig kunde helt lösrycka sig. Synnerligt obehagligt förekom honom detta nu, då den gamle vördade storhertigen, drottning Fredrikas farfar, denna sommar aflidit och hennes bror, arfstorhertig Karl, med hvilken Gustaf Adolf alltid stått på spänd fot, efterträdt honom, och hur mycket han än respekterade sin svärmoder, fru markgrefvinnan, tyckte han alldeles ej om hennes ständiga inblandningar i sina angelägenheter. Han ville ej heller utsätta barnen för det kringirrande och landsflyktiga lif, hvarom drottningen talat med så stor bitterhet, synnerligen som han tyckte sig märka, att alla de motigheter han haft att genomgå egentligen mera voro riktade mot honom personligen än mot hans familj, hvilket han dock ansåg vara en lycka.

Nej, han ville partout skiljas från drottningen och ha sin frihet, och i slutet af januari skickade han en schweizisk officer med skilsmäsoakten till henne.

Drottningen kunde ej längre kämpa emot hans olyggliga vilja, och geheimerådet, baron von Berckheim, kom som drottningens befullmäktigade till Basel.

Drottning Fredrikas fullmäktige hade uppsökt för detta konungen i hans logis och stod nu bugande framför honom och lämnade honom ett stort konvolut med skrifvelsen från Carlsruhe. Då Gustaf

Adolf mottog paketet, mumlade han några ord om att han måste se till elden i nästa rum och gick dit in med konvolutet i sin hand. Han ville ostörd genomläsa och begrunda drottningens skrifvelse. Han satte sig ned framför kaminen och stirrade på konvolutet, innan han bröt sigillen. Det var en kall, snöig dag, och han satt en stund och värmdes sig med papperen på sitt knä. Men veden var sur och draget dåligt, och det rykte in i rummet. Han steg otåligt upp och gick till fönstret, och fast kölden var bister, öppnade han det på vid gafvel. Då oset inne i rummet lättat, drog han ett djupt andedrag, men satte sig ej åter framför kaminen utan vid det öppna fönstret, bröt omslagets många sigill och öppnade paketet. Snöflingorna dansade omkring i luften, medan han läste drottningens skrifvelse, som var uppsatt på fransyska och löd:

»Vi, Drottning Fredrika, Dorothea, Wilhelmina, född prinsessa af Baden, förklara härmed i närvaro af Hans Kungliga Höghet Storhertigen af Baden, Vår dyre och älskade broder, som ock i närvaro af Hans Durchlaucht Markgrefven Friedrich af Baden, Vår dyre och älskade onkel, hvilka båda med oss under-tecknat denna Akt, att efter de upprepade anmodanden, som till Oss, såväl direkt till Oss som ock till Vår dyra och älskade Fru Moder, Hennes Durchlaucht Fru Markgrefvinnan af Baden, äro riktade af Herr Gustaf Adolf Grefve af Gottorp, som af Oss begär skilsmässa utan att denna anmodan är motiverad af någon verklig grund eller orsak, hafva Vi hittills, ledda af känslan utaf den orubbliga tillgifvenhet, som alltid knutit Oss och till och med i detta sorgliga ögonblick knyter Oss fast vid Herr Grefven af Gottorps

person, ståndaktigt vägrat att ingå på ett likaså pinsamt som för Vårt tänkesätt föga tilltalande förslag.

Då emellertid Vår tillgifvenhet för Herr Grefven af Gottorps person är alltför ren och verklig för att ej bringa honom alla offer, som, om de än förstöra Vår lycka, kunna bidraga till Hans lycka och till Hans tillfredsställelse, så förklara Vi nu i närvaro af de ofvannämnde vittnena, att efter den Akt, som Herr Grefven af Gottorp i Basel under den 24 Januari 1812 inför Herr Schmidt, Rättsnotarie och Licenciat, låtit uppsätta och som såväl af Herr Grefven af Gottorp själf som af Herrarna Burckhard, schweizisk förbundsöfverste, och Gemuseus, postdirektör, såsom vittnen blifvit undertecknad och som blef Oss öfverlämnad den 28 Januari 1812 af Herr Spittler, schweizisk officer, genom hvilken Akt Herr Grefven af Gottorp högtidligen afkunnar skilsmässa med Oss, vilja Vi ej motsätta Oss Hans anmodan utan gifva Honom frihet att i framtiden göra hvad Han vill, detta under den ena och enda betingelsen att nämligen Herr Grefven af Gottorp till den Fullmäktige, hvilken Vi sända till Honom till Basel såsom öfverbringare af denna Akt, i utbyte öfverantvardar en annan Akt, som juridiskt uppsatt och undertecknad af Herr Grefven af Gottorp själf jämte vittnen åt Oss öfverlämnar ledningen af Våra barns uppfostran och hvori han afstår från alla mått och steg, som kunna gå ut på att skilja dem från Vår person.

Så i Carlsruhe i dubbelt exemplar uppsatt den 12 Februari 1812.

Fredrika, Dorothea, Wilhelmina.

Karl.

Friedrich Markgrefve af Baden.»

Det var bistert kallt vid det öppna fönstret, och som hans fingrar voro valna af kölden, dröjde det en ganska lång stund, innan han lyckades ordentligt hoplägga det tjocka papperet i dess många veck. Han var mycket belåten med det han nyss läst, och med papperet i hand gick han in i nästa rum till den där väntande.

— Jag skall till Eder, herr baron von Berckheim, öfverantvarda en sådan akt, som drottningen begär, sade han allvarligt och högtidligt.

Den 17 februari klockan elfva på morgonen afkunnades skilsmässan i schweiziska landtdagens öfverläggningsrum i Basel inför distriktsprefekten, hans notarie och tillkallade vittnen.

Den stora salen, genom hvilken Gustaf Adolf vandrade fram till bordet, där de sex herrarna redan sutto, var öde och tom, och hvarje hans steg genljöd i det höga rummet. Han tyckte själf, att han aldrig gått igenom ett rum, som gifvit starkare genljud. Det var något spöklikt och hemskt med detta eko af oupphörligt genljudande steg. Han försökte gå långsammare för att trampandet skulle höras mindre, han gick fortare för att hastigare komma fram, då det ej hjälpte att sakta stegen.

De närvarande reste sig upp och bugade sig djupt för honom, då han satte sig ned på den för honom bestämda platsen, men baron von Berckheim förblef stående, medan han tog till ordet och sade:

— Jag har blifvit sänd af Hennes Majestät Drottning Fredrika Dorothea Wilhelmina för att till herr grefven af Gottorp öfverlämna en akt, i hvilken drottningen förklarar, att hon ej motsätter sig den

skilsmässa, som grefven af Gottorp genom akten af den 24 januari 1812 tillkännagifvit henne.

Och med hög röst, som i denna ekofyllda sal gaf det starkaste genljud, uppläste baron von Berckheim denna akt.

Knappt hade ekot efter det sista ordet förklingat, förrän grefven af Gottorp reste sig upp och sade med stor enkelhet och värdighet:

— Sedan tämligen länge tillbaka beröfvad mina inkomster från Sverige därigenom att jag till följd af omständigheterna frivilligt afsagt mig dem, är jag icke i stånd att göra anspråk på att kunna draga försorg om mina barns uppfostran, och jag har därför intet att invända mot Hennes Majestät Drottningens förslag. Dock — och nu höjde han rösten, så att det ekade i salen — under detta villkor, att barnens uppfostran sker i öfverensstämmelse med den religion, i hvilken de äro födda, med den rang, som de intaga i denna värld, och med de plikter, som de en dag skola fylla.

Han tystnade och såg skarpt på baron von Berckheim, som djupt bugande sade:

— Dessa villkor skola samvetsgrant uppfyllas.

På så sätt vardt Gustaf Adolf skild från sin gemål och sina barn.

IV.

I Herrnhut.

Brödraförsamlingens i Herrnhut högsta styrande tyckte, att det egentligen var ganska oförskylltd, att de fått så mycket att göra med den afsatte kungens af Sverige angelägenheter.

Föreståndarinnan för de ogiftas systerhus i Herrnhut, grefvinnan Charlotte Sophie von Einsiedel, hade nämligen från Wien fått underrättelse om att för detta kungen af Sverige, som sedan några dagar vistades i denna stad, ofördröjligen ämnade sig till Herrnhut för att anmoda henne och biskop Cunow att åt honom utse en brud. De af grefvinnan von Einsiedels förnäma släktingar, som skrefvo till henne, berättade att för detta kungen kommit till Wien, alldeles oväntad uppenbarat sig hos danske chargé d'affaires grefve Levetzau, anmält sig som släkting till hans kung och begärt logis. Grefve Levetzau hade på alla sätt försökt värja sig mot detta tvångsgästande genom att försäkra, att hans bostad var alltför inskränkt och enkel, men detta hade ej bekommit den envise höge herrn det allra minsta, utan han hade ögonblickligen lagt beslag på ett rum och där inkvarterat sig.

Så skrefs det från ett väl underrättadt håll till grefvinnan von Einsiedel, medan det samtidigt från ett annat förmäldes, att grefven af Gottorp bodde privat och lät servera sig sina måltider från en tarflig restauration, att han var åtföljd endast af en tjänare, en ung gosse på sexton år, dansk till börd, att han dagen efter sin ankomst med grefve Levetzau åkt på promenad i Pratern i öppen vagn och att han väckt den största uppmärksamhet med sin oerhördt stora trekantiga hatt, nu då alla karlar, till och med ärkehertigarna, brukade runda hattar.

Båda korrespondenterna skrefvo och berättade, att allmänheten var mycket upptagen af för detta kungen af Sverige och att han och hans person utgjorde föremålet för allas samtal. Han hade med grefve Levetzau talat mycket öppet om sin närvarande belägenhet, och man påstod, att grefven af Gottorp anförtrott denne minister, att han i Schweiz tvenne gånger legat i giftermålsförhandlingar, men att båda förbindelserna blifvit brutna. Äfven hade han låtit grefve Levetzau förstå, och det var i denna anledning man skref, då detta i högsta måtto torde intressera grefvinnan von Einsiedel, att han alltjämt tänkte på giftermål och att han för detta ändamåls vinnande ämnade begifva sig till Herrnhut, där han väntade att brödräfsamlingens direktion åt honom skulle utse en hustru. Han påstods också hafva sagt, att om äfven detta sista försök för honom att ingå giftermål skulle slå fel, ämnade han begifva sig till Jerusalem som Herrnhutarmissionär.

Den andre korrespondenten citerade ett yttrande i samma ämne af grefven af Gottorp: »Jag vill göra ännu

ett försök,» hade han sagt, »att erhålla hvad jag önskar, och då jag nu går till en annan världsdal, vore det för mig dock tröstande att äga en vän af ett annat kön, som förenar med dess behag de dygder, som den sanna kristna religionen endast kan skänka.»

Sedan föreståndarinnan för de ogiftas systerhus läst dessa bref, visste hon hvad hon hade att vänta, och innan den väntade kom, hade hon och biskop Cunow, preses för brödraförsamlingens direktion, rådgjort med hvarandra om det svar de skulle gifva den kunglige friaren och hade kommit öfverens om att de och brödraförsamlingen helt och hållet skulle afsäga sig detta delikata förtroendeuppdrag och medlarskap.

Nu var emellertid den väntade själf kommen. Han satt i grefvinnan von Einsiedels rum i Systerhuset och bad henne i bevekande ordalag att utse en passande hustru åt honom. — Jag är rådlös och utan bekantskaper, sade han. Och det var särdeles påkostande för den goda damen att svara detta »det är omöjligt», som måste och skulle svaras, synnerligast som han ingalunda lät sig nöjas med en summarisk förklaring att grefvinnan ej visste någon syster, som skulle passa för honom, utan kom och upprepade sitt besök och sin förfrågan dagligen och gjorde henne helt melankolisk med sin tröstlösa uppsyn, då hon i andra ordalag alltjämt upprepade sitt nekande. Det var ej nog, att hon måste tänka på denne främlings angelägenheter under de stunder, som han dessa vackra dagar på senvåren och försommaren satt vid hennes fönster och ibland förde undan blomsterkrukorna för att få friare utsikt, ibland vandrade tyst och grubblande fram och åter på golftet, stannade vid hennes spinnrock och be-

traktade hennes spånad och sade henne, att hon borde spinna en lyckotråd till honom. Hon måste också tänka på honom om nätterna och se honom för sig som han såg ut, då han bad henne åtminstone gifva anvisning på en plats eller en familj, dit han kunde vända sig för att vinna sitt ändamål. Hur dödsblekt hade ej hans ansikte blifvit den gången, då hon sade honom, att hon ej kunde vara honom behjälplig härmed, och då hon rådde honom att vända sig till hofrådet Jung-Stilling, som genom sina bekantskaper i vida och olika religiösa kretsar möjligen kunde uträtta något för honom härvidlag. Hon grubblade öfver hvarför detta välmenta råd till den grad uppörde honom, att han ögonblickligen lämnade henne för att åter uppsöka biskop Cunow, med hvilken han under långa spatserturer underhöll sig i detta samma ämne och af hvilken hon väl visste, att han erhöll samma undvikande och afböjande svar som af henne själf.

Emellertid trodde grefvinnan von Einsiedel, att allt skulle sluta på det bästa sätt, ty under en sådan promenad med biskopen förklarade Gustaf Adolf, att han, ifall de ej kunde skaffa honom en hustru, åtminstone skulle vilja bli medlem af brödraskapet, ty hvad han mest af allt önskade var religiös uppbyggelse. Visserligen hade biskopen måst svara honom, att man under förhandenvarande förhållanden var ur stånd att uppfylla denna hans önskan, men om han utan att blifva medlem af brödraförsamlingen skulle som *vän* vilja deltaga i deras religiösa församlingar, vore det allra rådligast för honom att slå sig ner i en liten stad, där ett Brödrahus fanns, till exempel i Neuwied. Biskopen blef helt vältalig, då han för-

ordade denna plats såsom tillkommande vistelseort för grefven af Gottorp. Han skulle gifva grefven de varmaste rekommendationer till därvarande bröder, på det att de måtte tillåta honom att deltaga i deras gudstjänst.

På detta förslag tycktes Gustaf Adolf vara villig att ingå, men insisterade i alla fall att först få direktionens svar på sin förfrågan om den ej ville förhjälpa honom till en Herrnhutarbrud.

Då detta skriftliga svar ändligen aflevererades, var det hårdare och mera afvisande än Gustaf Adolf efter sina samtal med föreståndarinnan och biskopen hade väntat. Han hade hela tiden inom sig varit fullt och fast öfvertygad om att Gud var med honom härvidlag och att motståndet skulle försvinna inför hans ihärdiga yrkande och hans innerliga böner. Men alla dessa förhoppningar grusades, då direktionen i den skriftliga förklaringen uttryckte sitt beklagande öfver att ej kunna tillmötesgå grefvens af Gottorp önskan. Skrifvelsen framhöll vidare, att brödraförsamlingens direktion visserligen afhöll sig ifrån att uttala någon dom öfver grefvens af Gottorp förfarande att, tvärtemot dess af honom själf begärda utlåtande rörande en ifrågasatt skilsmässa, hafva fullbordat denna, men direktionen kunde ej annat än afböja hvarje försök att få dess medverkan till ett andra äktenskaps ingående, såsom totalt stridande mot dess egna uttalanden i denna sak och mot brödraförsamlingens grundsatser.

Det var ej allenast det nekande svaret i denna skrifvelse, som gjorde Gustaf Adolf utom sig, det var tonen däri, som så mycket liknade en skrapa, som försatte honom i den våldsammaste vrede. Han uppsökte

oförtöfvadt biskop Cunow i hans bostad, men satte sig ej på den stol, som biskopen bjöd honom, utan började häftigt gå upp och ned i rummet utan att säga ett ord. Biskopen satt med hopknäppta händer och undrade när och huru denna hvitglödande vrede skulle bryta lös.

Plötsligen stannade grefven af Gottorp tvärt framför biskopen och gaf luft åt sin häftighet i skarpa och skärande förebräelser.

I början talade han så hastigt och så otydligt, att biskopen ej förstod honom, helst han ej stod stilla ett ögonblick, utan flyttade den ena foten fram och drog den därpå hastigt tillbaka, så att han stod och trampade på samma fläck, så som han fått till vana under fängelsetiden på Gripsholm. Sedan han på detta sätt stått och trampat sig till lugn, sade han högt och bittert:

— Jag kan ej annat än som oförsvarligt beteckna, att personer, som ha makt och medel i sina händer att rädda en människa, som befinner sig i nöd, låta denna förbli i sin nöd.

— Men herr grefve, ni befinner er ej i en sådan nöd, om hvilken ni talar, invände biskopen lugnande.

— Det gör jag! Det gör jag! Det är nödvändigt för mig att gifta mig för att ej bli en liderlig person eller förlora förståndet, ropade han med hög röst.

Han ville säga något mera, men sinnesrörelsen var så förfärlig, att han ej kunde få fram ännu ett ord. Han kippade efter andan för att få luft, men han förmådde ej säga något ytterligare. Han ryckte till sig sin hatt och störtade ut ur rummet.

— Vi kunna intet göra för honom, sade biskopen och gick långsamt fram till den vidöppna dörren, som han stängde efter den bortgångne. Så satte han sig åter ned i sin snidade stora stol, knäppte de hvita händerna samman och bad till Gud, att denne fridstörare snart måtte draga sina färde från Herrnhut och lämna brödraförsamlingen i ro.

Utan hemortsrätt.

Han ville inte bli liderlig och han ville inte förlora förståndet och han sökte sig alltjämt en hustru. Han trodde sig vara så nära sina önskingars mål, att han från Basel skref och underrättade sin moder, änkedrottningen, om att han nu äntligen hade hopp att ingå ett nytt giftermål. Och han skref vidare, att han i följd af kungens af Danmark nådiga tillåtelse ämnade företaga en resa till Österlandet, som från hans spädaste ålder varit föremål för hans önskingar, men som han ej då med visshet kunde förutse möjligheten utaf. Han ämnade nu först begifva sig till Frankfurt, Leipzig och Wien för att i dessa städer ordna sina penningangelägenheter i hopp att redan denna vår 1813 kunna begynna sin långvariga färd.

Men under den korta resan till Sachsen och vistelsen i detta land sker oändligen mycket, som ändrar alla planer. Först sker det, att den unga person, som anförtrött sitt öde åt Gustaf Adolf, på denna resa öfvergifver honom. Men till den grad går han i sina grubblerier om Jerusalemsfärden, att han visserligen sörjer öfver denna händelse, men ej

så hårdt som han eljest skulle ha gjort. Hans tankar äro annorstädes och af det som händer i världen märker han föga.

Men plötsligen vaknar han upp. Han väcks af en basunstöt. Konungen af Preussen har med kejsaren af Ryssland slutit ett off- och defensivt förbund!

Med högt klappande hjärta läser han konungens af Preussen upprop till sitt folk, uppropet om befrielsekriget från Frankrikes öfvervalde, och fast hans enda ärelystnad nu var att fara till Jerusalem, kände han en oafvislig impuls att erbjuda sin arm till strid för den sak, som under hela hans kungatid stått för honom som Guds och Rättfärdighetens egen strid mot Vidundret ur hafvet. Han tyckte, att det var förunderligt, att han ej hade blifvit räknad värdig att som kung föra an en här mot denne man, hvars mäktiga armé lidit sådana svåra förluster, att hela världen nu ändtligen ansåg sig ha hopp om hans slutliga besegrande.

Men hade Gud i sin outrannsakliga vishet förnekat honom att deltaga i denna kamp som härförare, måste han foga sig i den Högstes vilja och ställa sig i de stridandes led på en blygsam plats. Han begärde därför af general Blücher tillåtelse att såsom frivillig tjäna i dennes armé och inställde sig personligen hos denne befälhafvare i Altenburg, men fick sin begäran afslagen, och det bref, som han i denna anledning tillskref kungen af Preussen, framlämnades icke.

Hur kunde en man, som styrt land och rike och förlorat land och rike för denna sak, sitta stilla, medan alla omkring honom voro i rörelse och aktivitet? Han,

som ingenstädes hörde hän och som ingen ville veta af, reste oupphörligen utan rast och ro och dök upp än i den ena staden än i den andra. Och hur kunde en man, som hvarje ögonblick hoppades att få spela en roll i dessa världshändelser, frivilligt bannlysa sig från dessa händelsers medelpunkt. Han hade ej nu den sinnets ro, som kräfdes för att göra en pilgrimsfärd, och han måste således uppskjuta sin Jerusalemsresa, tills han åtminstone fått bevittna utgången af detta krig och se om han ej ändå till slut skulle få spela en roll i dessa viktiga tilldragelser, som nu tycktes stunda.

I afvaktan på ett lägligt tillfälle att åter erbjuda sina tjänster skref han till kungen af Danmark och utbad sig af honom tillstånd att på vissa villkor, som han själf uppställde, få slå sig ned i Holstein. I Cassel ämnade han invänta svaret på denna sin anhållan.

Han kom till Cassel den siste juni och tog in på hotellet därstädes, men flyttade redan följande dag öfver till den danske ministern, baron Selby, som kommit för att uppvakta honom och erbjuda honom bostad i sitt hus.

Baron Selby gaf honom ringa hopp, att hans önskan om att få bosätta sig i Holstein skulle uppfyllas. Denna baron Selbys förmodan gjorde Gustaf Adolf mycket modstulen, och han sade:

— Hur bekymmerfullt blir det ej för mig att finna en asyl i något annat land, om jag inte erhåller den i det land, från hvilket jag härstammar, och där det faller sig så lyckligt för mig, att dess härskare är af mitt eget hus och dessutom min nära släkting, hvilket gör att jag åtminstone hör någonstädes hän.

Den afsatte kungen af Sverige, som nu kallade sig prins af Holstein, intresserade oändligen de goda Casselboarna, och de begapade honom ifrigt, då han visade sig ute i staden och dess omgifningar. Dock var det nu intet särdeles uppseendeväckande i hans klädsel. Hans vanliga dräkt bestod af en svart frack, igenknäppt från halsen och till midjan, blå pantalonger, stöflar och sporrar. Det lilla maltheser-korset bar han alltid på bröstet, antingen han var iklädd denna civila dräkt eller vid högtidliga tillfällen hade anlagt den röda maltheseruniformen. Han gick på teatern, men bevistade inga fester, undantagandes en, som gafs af den för honom redan länge tillbaka bekante österrikiske gesanten. Där emot ogillade han alldeles ej, att minister Selby och hans hustru sågo sina vänner hos sig, han tycktes tvärtom gärna deltaga i de små teassembléerna uppe i baronessans våning, samtalade lätt och naturligt med de närvarande och berättade anekdoter på ett behagligt sätt. Vid dessa tillfällen spelade han schack med än den ene än den andre af de närvarande diplomaterna och omtalade därvid gärna, att den enda förströelse, som hans företrädare Carl den tolfte unnade sig, var att spela schack, men att denne kung därvid alltid ombytte drottningen och kungen och gjorde drottningen matt i stället för kungen. Han sade, att det berodde på ett misstag, att kungen i schackspelet fått sig en så underordnad roll tilldelad gentemot drottningen.

Kung Jerome visade också stort intresse af för detta kungen af Sverige. Genast efter ankomsten blef han uppvaktad af ministrarna Siméon och Fürstenstein. Den senare medförde hälsningar från

kungen, hvori Högstdensamme uttryckte sitt deltagande för den afsatte monarken och erbjöd honom penninghjälp, ett anbud, som Gustaf Adolf på det bestämdaste och under stark sinnesrörelse afböjde. För öfrigt sade kung Jerome, då han talade om Gustaf Adolf med baronessan Selby, sig ej kunna förstå, att denne afstått från titeln Majestät, en titel som aldrig kan förloras.

Då Gustaf Adolf var ensam med baron Selby och hans hustru, talade han ibland om Sverige och om den händelse, som störtade honom från tronen. Om kungen, sin farbror, sade han intet, som kunde låta förmoda, att han var gramse på honom. Första gången, som han med stor bitterhet talade om sina förra undersåtar, var vid ett tillfälle, då Selby låtit honom förstå, att det säkerligen var af hänsyn till svenskarna, som danske konungen förvägrade honom bosättningen i det alltför nära Sverige belägna Holstein. Han sade då, att det var bra hårdt, att svenskarna skulle beröfva honom en fristad och hindra honom från att finna den ro, som han sökte, och på detta sätt göra honom till ett offer för sin fruktan eller rättare sagdt för sin fåfänga, som kunde få dem att tro, att han alljämt önskade regera öfver dem, medan han föraktade dem alltför djupt för att vilja något sådant. Han tillade, att hvar människa ju visste, att undantagandes änkedrottningen, hans moder, och kungen, hans farbroder, korresponderade han ej med en enda människa i detta land. Han tillade med ökad bitterhet, att han ju alltid försökte undvika att sammanträffa med svenskar. För öfrigt sade han, att det system, som svenska regeringen nu följde, helt naturligt utgjorde för honom en källa till den allra

största tillfredsställelse, då det rättfärdigade de mått och steg han tagit och som utgjort förevändningen för hans störtande från tronen. Han sade också, att han tillräckligt hade studerat nationalkaraktären för att vara öfvertygad om att en oinskränkt monarki passade svenskarna bäst, men om en sådan ej vore möjlig, borde Sverige bli republik, som snart skulle öfvergå i ett fåmannavälde.

Han sade vidare helt öppet till Selby och utan att denne på minsta vis gaf anledning till detta ytt-
rande, att det var en tid, flera år före 1808 års krig, då också han gjort försök att bemäktiga sig Norge, hvars ägande han ansåg oändligen mera fördelaktigt och mera betryggande för Sverige än besittningen af Finland, som han redan denna tid förutsett att Ryssland skulle annektera.

Närhelst han nämnde Ryssland, berättade han gärna om kejsar Paul, men talade sällan om kejsar Alexander, som han ansåg vara en otacksam son.

Då danske kungen oaktadt alla uppmaningar och bref från Gustaf Adolf ej erbjöd honom att slå sig ned i Holstein, reste han omsider från Cassel till Frankfurt.

Han satt i sitt rum i Frankfurt och grät häftigt med ett snyftande, stönande ljud, som skulle gjort den mest hårdhjärtade svårt att höra, ifall någon människa hade hört denna gråt.

Han satt och vred händerna på ett tröstlöst sätt, som skulle väckt medlidande, om någon sett den magra gestaltens och de tunna händernas skälfnings. Men ingen hörde hans snyftningar, och ingen såg hans vända, ty han hade satt sig i det midtersta

rummet i det Frankfurterhotell, i hvilket han bodde, och stängt dörren i lås efter den gäst, som han nyss haft härinne och som nu var faren. Det var hans son, prins Gustaf, som kommit från Bruchsal och besökt honom. Han hade endast haft gossen hos sig så oändligen kort, och nu var han åter borta.

De hade varit ensamma vid sitt första möte, ty läraren, herr Rinck, som åtföljt honom, hade på kungens önskan stannat i yttre rummet, hvars dörr stängdes.

Gustaf hade vuxit något, men ej mycket, han var ganska liten för de snart uppnådda fjorton åren, men han var en vacker gosse med lockigt hår, och den svarta sorgdräkten efter farmodern klädde honom. Han hade varit mycket blyg, då han först kom in. De hade båda varit blyga, och sedan de omfamnat hvarandra, hade de länge suttit tysta. Prins Gustaf hade suttit med nedslagna ögon.

Hans fader tänkte på hur upprörd han blifvit, då gossen först började tala.

— Mina systrar bådo om sina vördnadsfulla hälsningar till pappa, hade han sagt med mycket låg röst.

— Men du talar ju svenska mycket bra ännu, hade kungen utropat.

— Ja, mam — man talar detta språk med oss för att vi ej skola glömma det.

— Det är rätt. Svenskan är ett sådant vackert språk. Jag tycker om att tala det, men har numera högst litet tillfälle därtill, då jag alltid undviker att sammanträffa med svenskar för att ej sätta dem i svårigheter och bryderier. Han klappade sonens hufvud och satt en lång stund försänkt i tystnad, innan han fortsatte:

— Föreställ dig, att det var först genom de tyska

tidningarna, som jag fick kännedom om min frus moders död. Fast detta ville jag säga dig, min son, att den nuvarande kronprinsen af Sverige uppfört sig korrekt mot den högtaliga afsomnade. Jag förhörde mig hos min moder härom, och hon skref mig till, att denne nye liksom den förre prinsen genast efter ankomsten uppvaktade henne och visade henne mycken uppmärksamhet och vördnad. Det var ju ej annat än hans plikt och skyldighet, men i alla fall — — — jag glömmer det inte. Och sedan dess ger jag honom den titel, som var — — — Det är sannerligen förunderliga tider, i hvilka vi lefva. Nu strider denne franske marskalk, vorden svensk kronprins, i förbund med dessa allierade monarker emot Napoleon Bonaparte, och jag, som var den allra förste att ställa mig i breschen på den rätta sidan och som varit trogen intill slutet — jag nödgas att nu och här i händelsernas midt spela en åskådares roll. Bah — Vi skola inte tala om detta. Jag skall inte tänka på det nu. Låtom oss tala om annat.

Han hade stigit upp och oupphörligen vandrat fram och åter. Plötsligen slutade han vandringen och satte sig ned bredvid sin son och sade i en helt annan ton:

— Nu skall Gustaf tala om sina systrar.

Ändtligen hade de två funnit ett samtalsämne. Men prins Gustaf var alltjämt mycket blyg och ängslig att förtala sig, och det var först då han märkte, att hans far ej längre satt och stirrade på honom, som han tog mod till sig och sade:

— Herr Rinck läser med systrarna också, men annars ha de en guvernant, som heter mademoiselle Duvoisin.

Konungen nickade. — Mera, berätta mera, sade han.

— Jag och Sofia ha börjat lära rita. Vi rita två gånger i veckan, måndagar och fredagar — och vi tycka det är rätt roligt.

Kungen förstod, att prins Gustaf talade mera barnsligt, än han säkerligen eljest gjorde, och att detta måste komma sig af det ovana språket och af rädsla för honom själf. Han smålog för att uppmuntra honom och nickade åter vänligt.

— Ja, både Sofia och jag tycka, att det är rätt roligt att rita, men att lära dansa roar oss inte så mycket. Dansmästaren kommer tre gånger i veckan. Amalia och Cecilia dansa också.

— Hur är det med Amalias rygg? frågade kungen.

— Den är som den var i Sverige, svarade gossen sakta. Och hon är ju ofta klen och dålig och får inte studera så mycket som de andra systrarna.

Kungen nickade åter. — Berätta mera, sade han.

— Sofia spelar klavér, det har hon redan gjort i tre år. I början tyckte hon inte, att det var mycket roligt, men nu roar det henne ganska mycket. Amalia började först spela klavér förlidet år.

— Tala om hur ni ha det i ert nya hus i Carlsruhe. Jag menar hur du och systrarna ha det.

Prins Gustaf besinnade sig en lång stund för att ej säga något, som fadern ej ville höra.

— Skall jag bara tala om hur systarna och jag få det? sade han slutligen. Vi ha ännu inte flyttat in i det nya huset, som mamm — som vi köpt, utan bo kvar i det gamla, som vi hyra. Det nya är ännu inte färdigt att flytta in i, men vi skola, när vi in-

flytta från Bruchsal, gå dagligen dit och ställa i ordning, och vi veta precis hur vi få det.

— Tala om det då!

— Jag får min våning i rez-de-chaussén, och systrarna skola bo i öfre våningen med sin guvernant. Vi få en trädgård, och i trädgården finns ett lusthus, där vi skola spisa, då det är vackert väder. Lusthuset är sammanbyggt med vagnshuset, men det gör alls ingenting. Vi ha planterat blommande växter för att skyla de fula murarna. Om aftnarna skola vi dricka te i rosenbersån. Jag har en kängelbana i trädgården. Vet pappa, att jag till julen fick en kälke till att roa mig med i den trädgården, som vi nu ha. Den ha gjort mig mycket nöje, men sedan jag for från Sverige, har jag inte farit på släde, och jag skulle vilja göra det än en gång. Systrarna få en liten trädgård för sig själfva, och där har mamma låtit sätta upp en gunga. Där finns också ett stort, stort nötträd med en bänk, som går rundtomkring. Vi ha också några fruktträd och få nog mycket äpplen och päron och plommon, och bär finns det också och många, många blommor.

Kungen klappade sin sons hufvud. — Jaså, ni skola spisa i lusthuset och dricka te i rosenbersån, när det är vackert väder, sade han och drog en tung suck. Så fortsatte han efter en stunds tystnad:

— Nå, hur lefva Darbois och hans hustru?

— Tackar, oändligen väl. De bådo mig lägga dem för min nådige pappas fötter. Darbois är inte längre min kammartjänare, som han var i Sverige, utan sekreterare hos — hos oss och hofmästare.

— Jag vet, svarade kungen. Och lefva ännu

fåglarna, som vi hade med från Sverige? Var det inte Jaco, som papegojan hette?

— Jo, jo visst. Både kakaduan och papegojan lefva. Gossens ögon strålade och han blef helt liflig. Och kan pappa tänka sig, att Jaco bär sig åt alldeles som han gjorde i Sverige. Han nappar bort alla sina fjädrar och har bara fjädrarna på hufvudet och på stjärten kvar. Men han är lika klok som förut och talar fransyska med så stor — hvad heter det — så apropos, att man har mycket roligare att prata med honom än med många människor.

— Ja, det är ett märkvärdigt djur, sade kungen.

— Och så ha vi vår svarta jakthund. Men den kanske pappa inte bryr sig om att höra talas om — den känner pappa inte.

— Nej, den känner jag inte, men du talade om att du fick din kälke till julen. Hur fira ni julen nu för tiden? frågade kungen och grep sin sons hand, som han höll fast mellan sina båda iskalla händer.

Gossen blef åter försagd och blyg, och det dröjde en stund, innan han kom sig för att säga:

— Vi fira julen alldeles på svenskt vis. Vi lägga in de stora presenterna i förseglade paket och de små presenterna i attrapper, eller också packa vi in klapparna i många, många omslag, så att de bli fasligt stora, och så lägges alltsammans i kläd-korgar och presenterna delas ut i mammas — i den röda salongen. Vi ha mycket roligt om julen.

— Tänka ni någonsin på er pappa?

— Ja visst. Och hvarje förste november, pappas födelsedag — — —

— Det vill jag inte höra, afbröt kungen tvärt och frågade om Cecilia alltjämt sjöng så rart, som

hon gjorde i Sverige och hvilka nya sånger hon lärt sig.

Prins Gustaf låg öfver natten i hotellet, och då allt var tyst vid midnattstid, gick hans fader sakta genom herr Rincks rum in i sonens, satte sig vid hans säng och såg på honom, medan han sof.

Nästa dag skulle återresan ske. Då pendylen i rummet slog elfva och vagnen körde fram till porten, reste sig kungen upp och sade:

— Nu är tiden inne. Jag får inte behålla dig längre. Vi skola inte låta skjutsen vänta. Gustaf skall hälsa grefve Lucheri från mig och säga, att jag ofta tänker på honom och hoppas framdeles träffa honom för att tala med honom lika uppriktigt och okonstladt som i forna tider, då vi spatserade tillsammans om aftnarna i Bruchsal eller för ännu längre tillbaka i Carlsruhe.

Prins Gustaf bugade sig och sade:

— Det skall jag säga grefve Lucheri.

Den iskalla fadershanden höll åter hans egen hand fast.

— Och du skall tacka dina systrar för deras hälsningar till pappa. Jag vill redan nu säga dig, att jag ämnar till din och dina systrars förmån af-säga mig min arfsrätt efter min saliga fru moder. Och det var sant. . . Jag äger en sabel ibland mina saker, som jag vill att du skickar mig med den farande posten, äfvensom en liten tafla, som föreställer en sjöträffning mellan svenska och ryska flottorna den 7 juli 1808. Och gå nu. Och Gud välsigne dig — om jag ej är så lycklig att vara nära din person — så glöm i alla fall aldrig bort hvad

du är skyldig din fader. Gå nu — gå nu! Han omfamnade honom häftigt och sköt honom så ut genom dörren.

Han var nu gången, han var nu borta, och hårdt stönande hade fadern stängt igen dörren om sin ensamhet.

För detta svenska kungen bodde under namn af Hertigen af Holstein-Eutin fortfarande kvar på hotellet i Frankfurt, fast värden nu af allt hjärta önskade honom dädan, ty olyckligtvis lågo de rum, som för detta konungen bebodde, i svit med den stora hotellvåningen och denna våning var nu i ifrig efterfrågan till logis för mäktiga herrar, som dessa novemberdagar skulle hafva kvarter i Frankfurt. De stora härmassorna tågade ned mot Rhenströmmen för att gå öfver till Frankrike, och de stora allierade monarkerna med deras följe af prinsar och furstar skulle under någon tid bo i Frankfurt. Behovvet af passande bostäder för alla dessa höga herrar var mycket trängande, och lusten att få härbergera, särskildt de furstar, som man väntade skulle med allerstörsta frikostighet betala hvad som bjödes dem, var oändligen liflig hos herrar värdshusvärdar. Gudbevares, för detta svenska kungen gjorde ingen förtret och betalade punktligen hvad han var skyldig, och under vanliga förhållanden hade hotellvärden alldeles ingen anledning att önska honom borta, men desto mer nu under dessa guldregnsdagar, ty för detta svenska kungen lefde ytterst sparsamt och gaf ej ut annat än det högst nödvändiga, då man däremot på storfurst Constantin, kejsar Alexanders bror, hade alla skäl att ställa de största förhoppningar. Det

var nämligen denne storfurste, som skulle bo i detta hotell, och värden var hänryckt häröfver och skulle varit det än mera, om icke den ryske kvartermästaren pockat på att Gustaf Adolfs rum också skulle ställas till storfurstens förfogande. Härom fördes lifliga underhandlingar med värden, som visserligen intet för egen del hade att invända häremot, men som dock ej var särdeles benägen att rörande denna delikata sak resonera med hertigen af Holstein-Eutin.

Ändtligen vågade han försöket. Han knackade ödmjukt på dörren till Gustaf Adolfs rum och hörde strax det inbjudande stig in! Men han tvekade ännu. Han tyckte mycket om storfurst Constantins rubler och hade stor respekt för den ryske kvartermästaren, men en än större för denne andre höge herre, inför hvilkens dörr han nu stod, och han smickrade sig ej heller med att det skulle tagas nådigt upp, om han bad den ryske kejsarens svåger att flytta undan för dennes bror. Men han tröstade sig vid tanken på att för detta kungen af Sverige väl vore klok nog att inse, att det vore bättre för honom att vara borta från hotellet, innan de med detta hans forna land allierade monarkerna och deras bröder och kusiner gjorde sitt inträde därstädes. Således tog han mod till sig och steg in i rummet.

— Goddag, herr värd, sade för detta kungen, som stod vid sin ståpulp och skref, men genast lade ner pennan, då han igenkände mannen vid dörren. Stig på. Är det något på färde? Eller kommer ni för pengar? Min räkning för förliden månad betalade jag i går till er hustru.

— Ack, min prins, härom är alldeles icke fråga.

Det är blott detta jag ville anmäla, att återstoden af denna våning är reserverad för storfurst Constantin af Ryssland och att det möjligen under förhandenvarande omständigheter skulle vara obehagligt för Ers Höghet att hafva detta nära grannskap, och ifall Ers Höghet af denna orsak skulle vilja flytta undan på några dagar — tänkte jag —

— Nej, min gode man. Det vill jag inte. Storfurst Constantins närvaro i detta hus generar mig icke. Jag har min bostad, och han har sin. Och om vi skulle råkas i förstugan eller i trapporna, så hafva vi tillräckligt känt hvarandra fordomdags för att vi inte skulle med all höflighet hälsa på hvarandra, växla några ord och sedan gå hvar och en åt sitt håll.

— Jag trodde möjligen —

— Nej, alldeles inte, min gode man.

Och Gustaf Adolf tog fatt i gåspennan, som han stuckit ned i hagelglaset, och återtog sin skrifning och visade därigenom, att nu var audiensen slut.

Men som saken ej alls blifvit afgjord till hotellvärdens belåtenhet, stod denne fortfarande kvar.

Efter en stund vände sig Gustaf Adolf om och frågade, denna gång med stor otålighet:

— Var det något annat, som ni ville mig, herr värd?

— Jag — jag —

— Tala ut. Jag är sysselsatt, som ni ser.

— Det vore väl ej möjligt, att jag under den tid, som ryske storfursten vistas här, skulle kunna — skulle kunna . . .

Gustaf Adolf höjde ögonbrynen och spände

ögonen i sin värd till den grad, att denne blef skrämnd och orden stockade sig i den arme mannens hals.

— Hvad vill han egentligen? frågade för detta kungen med större häftighet. Tala ut!

— Skulle Ers Höghet möjligen vilja nådigt tillåta, att jag under dessa dagar finge disponera de tre rum, som Ers Höghet bebor och som ligga i fil med de rum, som storfursten — — —

— Till hvad ändamål vill ni disponera mina rum? frågade för detta kungen denna gång med mildare röst, som gaf hotellvärden mod att säga:

— För storfurst Constantins räkning. De behövas för Hans Kejsrerliga Höghets räkning, säger den ryske kvartermästaren —

För detta kungen blef mörkröd af vrede, men behärskade sig ännu och sade blott med ett skarpt och hänfullt tonfall:

— Hur kan han understå sig att tänka, att jag skulle flytta ur mina egna förhyrda och betalade rum för storfurst Constantin eller för någon annan i världen. Har han förstätt mig?

Värden hade förstätt, att det inte återstod för honom något annat än att skyndsamt retirera. Af sin betjäning visste han, att den höge gästen alltid hade en laddad pistol inom räckhåll, då han var inne, och alltid bar en laddad pistol på sig, då han gick ut.

Den ryske kvartermästaren var vid ett alldeles förfärligt lynne, då hotellvärden gaf honom det besked, som han själf fått, och ville med all makt, att värden åter skulle gå in och säga sin motspännige gäst, att han måste flytta, ty om något annat kunde det ej vara tal. Stadens myndigheter hade

anvisat denna våning till Hans Kejslerliga Höghet, storfurst Constantin, och den skulle och måste ställas till hans förfogande.

— Går ni inte in och säger, att han skall flytta, och flyttar han inte i godo, så begär jag hjälp af polismakten och låter vräka ut honom. Förstår ni —

— Han har varit en kung, och han är en hederlig människa och ingen spetsbof, och han är er kejsares svåger.

— Storfurst Constantin är min kejsares bror, och här måste gifvas plats för honom.

Åter stod värden darrande inne i rummet och väntade att bli tilltalad. Men Gustaf Adolf vände ej på hufvudet denna gång, utan fortsatte med sin skrifning, som om han varit allena. Ute från gatan hördes oupphörligt hästtramp och tunga vagnars rasslande. Intet ögonblick var att försumma, de höga monarkerna med deras svit af furstar och prinsar voro i antågande.

Ändtligen vände Gustaf Adolf sig om, kastade pennan ifrån sig och sade i irritabel ton:

— Herr värdshusvärd, ni stör mig. Jag vill vara allena.

— Ers Höghet, stammade mannen — jag har blifvit nödd att komma igen för att säga, att Ers Höghet måste lämna dessa rum på några dagar. Jag är alldeles förtviflad öfver att på detta sätt störa, men jag har intet val.

— Måste! Jag vill veta hvem som skickar er in till mig och säger, att jag måste.

— Den ryske kvartermästaren — —

— Jag lyder inga ryska kvartermästares order

och inga andras heller. Jag är i min fulla rätt, och jag stannar kvar. Gå ut och ge det beskedet —

— Ers Höghet, man hotar med att skicka efter polismakten och bruka våld, om det inte hjälper att i godo —

— Så låt dem bruka våld. Det är inte första gången man brukar våld emot mig eller begår hemfridsbrott mot mig. Men nu skall ni gå, herr värd.

Gustaf Adolf sträckte ut sin hand och grep ett föremål, som låg framför honom på pulpeten. Innan han hunnit vända sig om, var den vettskrämde hotellvärdens utom dörren.

Han stod åter vid sin pulpet och skref. Hans kinder hade fått färg, hans ögon hade blifvit glansfulla och hade ej längre den vanliga ansträngdt stirrande blicken. Nu hände äntligen något, i hvilket han såsom fordom fick spela en annan roll än komparsens. Han nickade flera gånger åt sina tankar och mumlade:

— Ackurat som i Bender.

Ute från gatorna och torgen hördes alltjämt hästrampet och rasslandet, och från korridoren trängde en häftigt bannande röst in i rummet. Men då den högljudda rösten med den ryska brytningen äntligen tystnat och allt föreföll lugnt, slutade Gustaf Adolf att skrifva. Han strödde sand på papperet, läste in det i pulpeten och såg sig om i rummet.

Detta hade tre dörrar, en som förde direkt ut till trappan, en som ledde till korridoren, det var genom den dörren, som värden inkommit, och en som gick in till sängkammaren.

Gustaf Adolf beslöt sig för att barrikadera dörren till trappan och dörren till korridoren. Med upp-

bjudandet af alla sina krafter släpade han den stora soffan fram öfver golfvet. Allt emellanåt måste han sätta sig ned i den för att pusta ut, innan han ändtligen med stor möda fick den skjuten framför dörren, som ledde till trappan. Det var en lång, smal soffa, öfverklädd med hästhårstyg. Det hade varit bättre för det ändamål, till hvilket den nu skulle brukas, ifall soffan ej varit så smal. Som det nu var, kunde man med största lätthet hoppa öfver den, sedan man väl brutit upp dörren. Han stod ett ögonblick och besinnade sig, men så fick han den goda idéen att i soffan stapla upp ett par spelbord och några fåtöljer med benen uppåt för att göra barrikaden högre och tyngre och ej så lätt att skjuta undan eller hoppa öfver. Han såg sig spanande omkring. Han kunde ej i rummet finna flera föremål, särskildt lämpade att stärka barrikaden, men han fyllde handfatet och ställde det jämte den fulla vattenkaraffinen mellan bords- och stolsbenen högt uppe på soffan, så att herrar polisgevaldiger och kvartermästare skulle få sig en våt och kall dusch, då de gjorde sitt inträde.

Nu kunde han ej göra mera för denna dörr, utan måste tänka på korridordörren. Alldeles intill denna stod det stora ekskåpet. Det var liksom skapt till att bomma för ingången, men hur han knuffade och stretade, var det omöjligt att få den tunga besten från dess plats. Han blef röd af ansträngningen och ifvern att få något gjordt för att spärra äfven denna passage. Men det fanns icke många spärrföremål att tillgå i de trenne rummen. Han började att släpa fram klaveret, men besinnade sig, instrumentet kunde taga skada, och han sköt det åter tillbaka till dess

plats. Han drog i stället fram den spinkiga klädhängaren, på hvilken hängde ett par kulörta frackar, en pigesch, en blå öfverrock jämte ett par ljusgrå benkläder, hela den garderob, som han nu för sorgen efter modern ej använde. Han lyfte det runda matbordet framför dörren, men då han alltid hade för vana att spisa ensam, var bordet tyvärr helt litet och lätt. Han belamrade det med ett par upp- och nedvända stolar, med blomsterkrukorna, som stodo i fönstren, med sin stöfvelknekt, med bläckhornet och sanddosan, med kappsäcken och hattfodralet och en mängd föremål, som visserligen ej skulle kunna i någon väsentlig mån hindra ett inträde, men som säkerligen skulle förorsaka en hel del rabalder och obehag, då de haglade ned öfver de påträngande.

Nu kunde de komma, när som helst. Han hade intet annat att göra än att vänta och att med händerna på ryggen spatsera upp och ned i det stora rummet, som visserligen erbjöd en bild af Jerusalems förstörelse, men som gaf ökad svängrum åt den promenerande.

Hvar gång han gick förbi endera af barrikaderna, ökade han på den med något i hast tillgripet föremål. Nu lågo fyra eller fem par stora ridstöflar öfverst på soffbarriaden och sporrar och trekantiga hattar och kraghandskar mellan blomkrukorna på matbordsbarriaden. I detsamma som han bar dit och placerade rakdonen och eldgaffeln, hörde han att någon tog i låset på sängkammardörren.

Denna dörr hade han totalt glömt bort, fast den ledde direkt ut i korridoren. Och som om frid-

störarna hade reda på denna försumlighet, skulle de just välja denna ingång!

Nej, de skulle icke få upprepa scenen på Stockholms slott — han skulle gå dem till mötes. Han ryckte till sig en af de trekantiga hattarna, satte den på hufvudet, gick hastigt in i sängkammaren och öppnade dörren med sådan fart, att den slog den ryske kvartermästaren och den tyske polisgevaldigern i ansiktena. De ryggade förskräckta tillbaka, då den svartklädda skepnaden så hastigt stod i dörren och mätte dem från hufvud till fot med sin kalla, högdragna blick. Tjänstfolket hade kommit tillstädes, då polisen blef synlig, och stod i en klunga i ett hörn för att se efter hvad det nu skulle bli af, medan värden gjorde sig så liten som möjligt bakom den ryske kvartermästarens rygg.

Gustaf Adolf låtsade, som om han ej lade märke till all uppståndelsen. Han gick ut ur sitt rum, låste dörren omsorgsfullt efter sig och gick fram några steg i korridoren, som om han ämnade sig på en spatsertur. Polismannen blef så häpen öfver hans plötsliga åsyn, öfver blicken och hållningen, att han ej kom sig för att tilltala honom. Det var först på en vink af den ryske kvartermästaren, som han sansade sig tillräckligt för att hejda den bortgående och med hög röst ropa:

— Ers Höghet! Det är ju Ers Höghets mening att foga sig efter omständigheterna och flytta undan från sina rum under den tid, som storfurst Constantin uppehåller sig i Frankfurt och bebor denna våning.

Gustaf Adolf vände helt obetydligt på hufvudet och svarade öfver sin axel:

— Det är visst inte min mening att flytta härifrån, förr än jag själf behagar.

Medan han talade, vände han hastigt tillbaka och ställde sig med ryggen mot dörren, hvarigenom han nyss kommit.

— Magistraten har gifvit mig order att vidtaga lämpliga mått och steg till bostadens utrymmande.

— Hans Majestät kejsaren af Ryssland har befallt . . .

— Öfver mig befaller ingen . . .

Orden föllo så hastigt slag i slag, så att det lät som om de trenne männen talat alldeles samtidigt.

Gustaf Adolf stod stödd mot dörren med pistolen i den lyftade handen.

Han var mörkröd af vrede, och man förstod af hans uppsyn, då han ropade: — Ett steg närmare och jag skjuter! att han menade hvad han sade.

Värdinnan och pigorna skreko och sprungo undan, kvartermästaren och polisgevaldigern svuro och larmade. Då orden »kejsaren af Ryssland har befallt» ännu en gång utskrekos, tog Gustaf Adolf sikte och hade säkerligen gått till våldsamerhet, då polismannen gjorde min af att taga den höge gästen i kragen, om ej i detsamma en resande hastigt kommit nedför trappan och gått igenom korridoren. Det var en rysk officer, som, när han varseblef den svartklädde mannen i den hotande ställningen, hastigt hejdade sig och lifligt ropade:

— Hvad är här å färde? Är det icke . . . Jag kan icke till den grad misstaga mig. Han bugade sig djupt för Gustaf Adolf, som högtidligt besvarade hälsningen och sänkte pistolen en hårsman.

— Hvad betyder detta? röt officern på ryska

till kvartermästaren, som stod i ödmjuk ställning och gjorde honnör.

— Denne herre nekar att lämna sina rum till storfurst Constantin, som af stadens myndigheter blifvit inkvarterad i denna våning, och Hans Kejsersliga Majestät har gifvit order . . .

— Vet ni då icke, att denne herre är för detta kungen af Sverige och vår kejsares svåger?

— Jag har hört det sägas, men Hans Kejsersliga Höghet storfurst Constantin skall hafva dessa rum.

— Gå din väg och tag poliskarlen med dig och tacka din skyddspatron och alla helgon, att jag kommit i rätt tid för att afvärja denna oerhörda skandal.

Gustaf Adolf stod fortfarande kvar på sin post med pistolen i hand, alltjämt beredd att försvara sina rättigheter att vara i okvald besittning af denna tillfälliga hostad. Han var dödsblek, och läpparna darade af sinnesrörelse. Han hade, medan han stod här i dörren, beredd att skjuta ner de påträngande, tänkt på hur utan värn och skydd han var mot alla oförrätter och förolämpningar. Han hade ingen öfverhet, till hvilken han kunde vädja och som skulle gifva honom rätt emot den ryske svågern, den nye svenske tronföljarens förbundsvän, eller mot någon af de andra allierade monarkerna, som önskade honom aflägsnad från denna stad eller hvilken annan ort de behagade.

Den ryske officerns igenkännande och partitagande rörde honom därför djupt, och han hade svårt att återhålla tårarna, då officern på det artigaste bad honom ursäkta denna obehagliga händelse, som Hans Majestät kejsaren af Ryssland säkerligen, så snart det blef honom bekant på hvad sätt man

vågat missbruka hans namn, skulle vara den förste att beklaga.

— Jag tror det också, det vore omöjligt annat, men jag står i alla fall i stor förbindelse till min herre, som så lägligt uppenbarade sig. Jag skulle bjuda min herre komma in i mina rum, om de ej i detta ögonblick befunde sig i ett allt annat än presentabelt skick. Jag har måst barrikadera mig därinne, då man hotade att bruka våld, när jag ej begaf mig af frivilligt, hvilket aldrig i världen skulle falla mig in.

Han hade öppnat dörren, medan han talade. Nu lyfte han hatten från hufvudet och bugade sig för officern, som på militäriskt sätt besvarade hälsningen och stod kvar, tills den tunna, svartklädda gestalten försvunnit genom dörren.

Då han väl inkommit i rummet, upplöste sig den våldsamma vreden och spänningen i en häftig, men tyst gråtparoxysm. Han satt på sängen och grät ut sin harm och sin vrede öfver denna sista stora förödmjukelse att hotas med bortkörsel från sin enskilda bostad på kejsarens af Ryssland befallning. Så rättslös och fridlös och förödmjukad hade han aldrig förr känt sig. Ej heller hade han tänkt sig, att han till denna grad skulle lida af att han ej mera fick deltaga i de stora världshändelserna, att han ingen roll hade att spela, att han för dessa härskande monarker och dessa uppkomlingar till kronprinsar var ett stoftgrand, som kunde blåsas undan. Han fick inte vara med i deras strider för den princip, hvars oböjliga förkämpe han varit. Han fick inte ha ett ord med i deras rådslag. De räknade honom som en person, den där saklöst kunde undanskaffas,

ej allenast från deras bataljfält och läger och kongresser, men också från den privata tillflyktsort, som han valt sig, såvida de hade lust att bebo just de rum, som för tillfället härbergerade honom. Han tänkte på kung David och Uriah. I sin makts dagar hade han ofta tänkt öfver denna bibliska berättelse, men alltid som den enväldige kung, som samvetsömt måste fråga sig: jag är väl ej den mannen, som har begär till min fattiga nästas enda lilla lamm. Nu voro rollerna bytta. Han tog fram den stora bibeln och läste berättelsen om David och Uriah. Ackurat som Uriah.

Den korta novemberdagen hade öfvergått till skymning, och han såg ej att läsa längre. Han var hungrig och tänkte beställa in sin middag. Han gick fram till ringklockan och skulle just draga i det broderade snöret, då han besinnade sig. Han måste, innan han kunde sätta sig till bords, ha bordet disponibelt. Han fick plocka ned barrikaderna. Han gick in i nästa rum och lyfte undan en af blomkrukorna och ämnade ställa den i fönstret, då någon knackade på dörren.

— Jag kan inte öppna denna väg, gå till den nästa dörren, svarade Gustaf Adolf och satte blomsterkrukan på klaveret, då dörren öppnades och en ståtlig man i rysk generalsuniform inträdde i rummet.

— Jag vet icke om jag har den nåden att vara ihågkommen, men för trenne år sedan uppvaktade jag å Hans Majestät kejsarens af Ryssland vägnar Ers Höghet i Polangen och i Riga.

— Jo visst. Det är ju kejsar Alexanders generaladjutant, grefve Ozarowsky. Jag skall ögonblickligen

tända ljus. Och han slog eld på fyrdonet och tände de två vaxljusen, som spredde ett sparsamt sken öfver det stora rummet. Så ställde han sig och såg stint och allvarligt på den nyss inträdande, som djupt bugande sade:

— Äfven denna gång kommer jag å min kejsrliche herres vägnar. Han har sändt mig hit för att på det lifligaste beklaga de bedröfliga obehagligheter, som här inträffat, och försäkra att dessa uppträden ägt rum utan hans vetskap eller förvällande, hvarom han hoppas att Ers Höghet känner sig fullständigt förvissad.

— Det gör jag. Så uppför sig ingen monark mot en annan Herrens smorde och en nära anförvant. Jag var alltid öfvertygad om att man i denna sak missbrukade hans namn. Jag är emellertid ganska erkännsam för den uppmärksamhet, som han behagat visa mig genom Ert uppdrag — och jag vill med nöje själfmant resa härifrån, sedan jag fått denna upprättelse. Hälsa kejsar Alexander, att jag redan i morgon dag skall vidtaga några nödiga anstalter för min afresa och begära mitt pass för att begifva mig till Schweiz. Sitt ned, min grefve, och låtom oss samspråka.

Grefve Ozarowsky såg sig omkring i rummet efter ett par stolar och fann inga sådana stående kring väggarna eller vid fönstren, utan allesammans liggande uppstaplade i soffan framför den ena dörren och på matbordet framför den andra.

— Hjälp mig att taga ned dessa tvenne fätöljer, sade Gustaf Adolf och lyfte själf undan eldtängen och handkannan för att komma åt stolarna. Så tilllade han med ett stickande tonfall i rösten:

— Jag kunde ju ej veta till hvilken grad man tänkte missbruka kejsar Alexanders namn och har därför varit tvungen att liksom Carl den tolfte barrikadera mig i mitt hus. Jag skall blott placera dessa blomsterkrukor . . . Han bar ömt ett par krukor vackert blommande Christi bloddroppar till fönsterbrädan och satte dem på denna fridfulla plats. Så vände han sig åter till kejsar Alexanders sändebud.

— Är det sant, att en kongress är på väg att sammanträda, herr grefve? Tag denna stol. Jag går helst, medan jag talar, sade han.

— Man säger så, svarade grefve Ozarowsky och iakttog, så godt det lät sig göra för den sparsamma upplysningen, för detta kungen, som gick ett par hvarf upp och ned i rummet i djup eftertanke. Han undrade hvilket beslut den afsatte kungen af Sverige höll på att fatta, ty att det var ett sådant, det såg han på minen och på färgväxlingen i ansiktet, som oupphörligt skiftade mellan en dödslik blekhet och en stark rodnad.

Beslutet tycktes ändtligen vara fattadt, ty han stannade plötsligen framför grefve Ozarowsky och sade:

— Jag tänker i morgon skriva ett bref till kejsar Alexander och bedja eder framlämna det. I detta bref skall jag anhålla, att han uppdrager åt mig några meddelanden eller förslag i afseende på återställandet af en hedrande och varaktig allmän fred, så att jag får kännedom om hans höga afsikter innan min afresa.

Grefve Ozarowsky såg högst förvånad ut. Drömde verkligen denne afsatte monark, som ej ens förmått gifva det egna landet fred, att det skulle blifva honom

beskärdt att återställa den allmänna freden i Europa? Härtill fordrades förvisso en mera konstaterad talang än denne nye diplomats.

Men han kunde ju skriva sitt bref, om det roade och förströdde honom. Grefve Ozarowsky visste hvilket svar han skulle få af kejsar Alexander, Sveriges allierade och kronprins Carl Johans förbundsbroder, vän och kusin.

VI.

Tronpretendent.

Han hade tillbragt årets sista månad i Basel, nu var han åter i början af 1814 i Frankfurt.

Han hade totalt måst uppgifva hoppet om att i ett nytt äktenskap finna den husliga lyckan och trefnaden, och han var också bekymrad för andra privata angelägenheter midt under den stora spänningen öfver hur kriget mot Napoleon slutligen skulle aflöpa. Han hade nämligen efter återkomsten till Frankfurt efter ett, som han själf ansåg, onödigt långt dröjsmål med besvarandet af en hans skrivelser från slutet af januari fått tvenne bref från prins Gustaf, som i det sista af dessa bref underrättade, att han nu hade fått en guvernör i schweizaren baron de Poliers person, en nyhet, som Gustaf Adolf på det högsta ogillade. Han brydde sig ej heller om att dölja sitt missnöje, utan skref till sonen: »Jag erfor af ditt senaste bref med mycken förundran, att du redan har en gouverneur, innan du underrättat mig därom. Detta är icke beskedligt och svarande emot det förtroende du är skyldig att hafva för mig och isynnerhet i ett ämne af en så grannliga beskaffenhet för din framtid. Om jag ej är så lycklig att vara

nära din person, så kan ej ett sådant val af gouverneur vara mig liknöjdt, och skild från den glädjen att se dig, är det för mig af ännu större betydighet att veta det en främmande person har blifvit förordnad till din gouverneur! Jag har redan i min senaste skrifvelse sagt dig hvad jag tänker om en sådan mans nödvändighet, men jag ser, att mitt sista bref kommit för sent, och vare det långt från mig att numera vilja sätta något misstroende mellan dig och den man, som redan är utsedd att vara din handledare.»

Denna sak med guvernörens tillsättande så till sägandes bakom hans rygg upprörde och pinade honom oändligen, ju mera han tänkte däröfver. Det var ej blott detta, att han omöjligen med jämnmod kunde finna sig i att hans familjs angelägenheter, för hvilka i så många år hans minsta ord gällt som en oomkullrunkelig lag, nu sköttes och afgjordes så helt honom oåtspord, ty han hade aldrig kunnat föreställa sig, att hans frånskilda gemål skulle företaga någon afgörande handling med barnen, synnerligen med sonen, utan hans rådfrågande. Det var än mera, att hon till denna viktiga post som sonens ledare under det mest betydelsefulla skede af hans lif tillsatte en schweizare och därigenom öfverträdde sin förpliktelse i skilsmäsoakten, ty hur kunde någon människa vara nog enfaldig att föreställa sig, att denne kalvinist skulle uppfostra Gustaf i den religion, i hvilken han var född, eller att denne republikanare skulle förmå eller vilja bibringa honom de sant kungliga grundsatser, som måste diktera hans görande och låtande i lifvet och som han hade att följa, antingen Gud i sin outgrundliga vishet tillätit honom att

bestiga den tron, till hvilkens arfvinge han var född, eller fordrade af honom, att han frivilligt skulle afstå från sina rättigheter därpå.

Men härom skref han intet till Gustaf, af det skäl som han nämnde i sitt bref till denne.

På allt detta tänkte han, då han ströfvade omkring på höjderna vid Frankfurt och däruppifrån beundrade det vackra vinterlandskapet, som utbredde sig för hans blickar. Vintern var för dessa sydliga nejder ganska hård, kölden hade till exempel i Bruchsal varit så skarp i början af februari, då den ryska kejsarinnan anlände dit, att en af de hvitklädda unga flickor, som strödde blommor för henne, dött af förkylning, som hon vid detta högtidliga tillfälle ådragit sig.

Drottning Fredrikas släkt var församlad hos markgrefvinnan modern, ty medan kejsar Alexander ledde kriget i Frankrike, uppehöll sig hans gemål, kejsarinnan Elisabeth, jämte den ogifta system, prinsessan Amalia af Baden, som åtföljt henne från Ryssland, på slottet i Bruchsal, dit markgrefvinnan också inbjudit de öfriga döttrarna med deras gemåler, konungen af Bayern och arfstorhertigen af Hessen-Darmstadt. Gustaf Adolf visste, att också drottning Fredrika och prins Gustaf voro inbjudna till denna familjekrets och vistades på Bruchsal, ty han uppehöll alltjämt korrespondensen med sonen, fastän denna brevväxling hade förmåga att irritera honom nästan i lika hög grad som att glädja honom. Visserligen fick man skylla på Gustafs stora ungdom och oerfarenhet, men också på bristen af en vettig och grannlaga människa att rådgöra med, att det kunde falla honom in att, såsom nyligen skett, innesluta ett af ryska kejsarinnans bref, som ej var försedt med adress, i det egna

brevet till fadern. Med rätta måste ju Gustaf Adolf anse, att hans utanskrift nu borde vara tillräckligt bekant för alla dem som erinrade sig hans person, och skulle den ej behaga dem, kunde han ej hjälpa det, men han måste förhålla Gustaf, att om det en annan gång skulle hända, att ett bref lämnades honom till fadern utan adress, så fick Gustaf ej mottaga detsamma. Han tyckte det vara ganska påkostande att behöfva lära sonen att ej göra sig till redskap åt moderns släkt för att på detta eller något annat vis mankera sin fader. Ett dylikt tanklöst handlingssätt af Gustaf sårade ej blott hans högfärd, men också hans hjärta, ty han älskade sonen ömt och var rädd för att denne under det nya inflytandet skulle förgäta det han var honom skyldig. Om dessa sina tankar och känslor nämnde han intet, däremot skref han till honom under djup rörelse: »Allt är vansklighet underkastadt i denna värld förutan den uppriktiga vänskap, med hvilken jag förblifver din vän och fader.»

Allt var i sanning underkastadt vanskligheter och förändringar här i lifvet. Men nu tycktes äntligen rättvisans viktskål börja hålla den rätta balansen och höjas och sänkas så som den, mänskligt att döma, borde ha höjts och sänkts för ett lustrum och längre tillbaka, i hvilket fall det mesta här i världen fått förbli på sin rätta plats, och det som ej då var det till följd af de stora omhvälfningar, som förut skakat Europas grundvalar, blifvit förpassadt ur världen. Nu skedde detta äntligen. De sista marsdagarna sågo Paris kapitulation, och den andre april afsatte franska senaten kejsar Napoleon.

Då Gustaf Adolf nere i värdshusets stora sal läste denna underrättelse, satt han länge och stirrade på orden såsom på något alldeles ofattligt. Hvarför just nu och hvarför inte förr?

Han hade alltid undrat hur han skulle känna det, då han fick läsa denna notis att kejsar Napoleon blifvit afsatt af det franska folket. Han förvånade sig öfver att ej känna detta så, som han föreställt sig det, som en oerhörd befrielse och en stor triumf. Han kände visserligen också detta i första ögonblicket, men i det nästa förnam han liksom en saknad att ej mera ha detta stora att önska och hoppas på i lifvet, då det nu allaredan var uppfyllt. Lifvet skulle vara ännu mera tomt och ödsligt för honom, då han ej ens hade denna händelse att se framåt till.

Han såg sig omkring i den stora, mörka värdshussalen, där stadens borgare sutto vid sina ölkrukar och debatterade tidens händelser. Fast det var en tidig vårdagsförmiddag, var det synnerligen mörkt härinne. Han brukade aldrig uppehålla sig i värdshussalen, han hade nu blott gått härigenom för att i förbifarten se de sista nyheterna, och då han såg hvilka de voro, hade han maktlöst sjunkit ned på en stol bredvid disken. Han inandades den kvafva värdshussluften, bemängd med stallukten från gården och kände sig nära att falla i vanmakt.

Han såg ut på den stora gården, där hästarna spändes för en enskild vagn, som dragits fram ur vagnsskjulet, han såg på hur man selade skjuts-hästarna, som skulle sättas för den stora diligensen. Den stod midt på gården, och hjulen dröpo ännu af vattnet, med hvilket man spolat dem, men hans

tankar voro ej därnere på denna bakgård. Om detta händt för sex, sju år sedan — — — Då hade han ej behöft jämföra den fallnes öde med sitt eget och undra hvad Bonaparte skulle företaga sig, när han nu blifvit satt från regeringen. *Han* var heller ingen åldring. Hur skulle han fördrifva den tid, som för en regerande person aldrig slår till, men som för en man i det enskilda lifvet utan sysselsättning har så oändligt många timmar på dygnet. Skulle också han bli hemlös — — —

En borgare, som suttit med några vänner vid ett af fönsterborden, kom nu fram till den i djupa tankar försjunkne och frågade höfligt om han och hans sällskap finge låna tidningen på några ögonblick. Den tilltalade nickade bifallande och vek bladet ordentligt tillhoppa, innan han lämnade det. Men han vardt med detsamma väckt ur sina grubblerier och skyndade sig hastigt ut ur salen och upp på sina egna rum. Då han kommit in i sin sängkammare, gick han fram till kanariefågeln i buren, som hängde i fönstret, och stoppade krasse, som han köpt på grönsakstorget, in mellan spjälorna. Han såg på hur fågeln hoppade ned från sin pinne och efter ett kort besinnande och en hastig blick omkring sig som för att spana efter missunnare och fiender började hacka på de gröna bladen. Men fast han såg på fågeln, tänkte han ej på den. Han tänkte: — Skall han verkligen låta sig afsättas och ej abdikera till förmån för sin son, han som haft tid att förbereda sig på en katastrof och hos hvilken egna undersåtar ej gjort hemgång — — —

En munter jodelsång hördes från rummet näst intill, det var en ung och frisk flickröst som trallade

och sjöng. Gustaf Adolf rynkade ögonbrynen och gick hastigt till dörren, som han ryckte upp: — Håll tyst, ropade han med befallande röst in i rummet. Jag har att tänka!

Sången tystnade ögonblickligen, och då han åter stod vid fågelburen, var allt stilla i nästa rummet. Men i stället började den lyckliga kanariefågeln att kvittra och slå drillar, medan Gustaf Adolf med bibeln i hand grubblade öfver Apokalypsens profetior. Då han äntligen slog igen den heliga boken, skakade han på hufvudet och mumlade: — Jag kan ej tro, att det verkligen skett, förrän jag får höra, att han afsagt sig tronen till förmån för sonen.

Han lade tillbaka bibeln på bordet och började gå fram och åter i rummet för att tänka den tanken ut, att det ändå verkligen var skedt, att Napoleon Bonaparte var störtad. Hans hjärta bultade våldsamt. Det var rättens och rättfärdighetens slutliga seger, om den bourbonska kungafamiljen skulle åter intaga den tron, hvarifrån den så länge varit utesluten. Härmed skulle ett nytt tidevarf uppgå för världen. Var detta verkligen en afgjord sak, då kunde man åter andas fritt och med Guds hjälp taga sitt öde i sina egna händer. Han öppnade fönstret och drog ett djupt andetag. Det var den vackraste och friskaste dag i första veckan af april, och han tyckte, att luften kändes som på en tidig svensk sommardag.

Han satt en stund orörlig vid det öppna fönstret och grubblade öfver på hvilket sätt han nu skulle vilja återförvärfva en plats i världen. Han tänkte endast på att det oöfverstigligen hindret och föremålet för hans afsky var borta. Han hade ej under många år sett något annat hinder än detta, och han

gjorde det ej heller nu. Han hade stirrat sig blind på denna stora fläck i solen. Nu fanns den ej längre. Det var den friska, klara luften, som strömmade in i rummet, som förde hans tankar till Norden.

Nej, tillbaka till Sverige för att åter härska öfver svenskarna ville han aldrig. Däremot skulle han vilja något annat, på hvilket han tänkt denna sista månad utan att kunna göra ett steg till uppfyllandet af sin önskan.

Nu, när han kunde taga sitt öde i sina egna händer, ville han göra gällande sina rättigheter på en annan tron, till hvilken han var arfvinge. En fred var redan slutet, freden i Kiel, och denna fred hade tillförsäkrat den nye svenske kronprinsen Norges rikes förening med Sverige. Men norrmännen hade ej velat låta bortskänka sig på detta sätt, utan hade förklarat, att de ägde befogenhet att själfva bestämma sitt öde. Den förre danske ståthållaren, prins Christian Fredrik, hade öfvertagit riksstyrelsen och hade stor utsikt att blifva vald till Norges konung. Härom var dock ännu intet beslutadt, åtminstone intet, som ej kunde förändras.

Han blef så varm, då denna idé plötsligen bemäktigade sig honom, och blodet steg honom till den grad åt hufvudet, att han måste gå bort till det andra fönstret och stöta upp också det för att få mera luft in i rummet. Han gick fram till pulpeten, på hvilken ett stort ark papper låg utbreddt. Han stirrade på papperet, han försökte skrifva, men gåspennan sprätte. Han tog upp formerknifven för att tälja sig en ny penna, han var så ifrig, att han skar sig i fingret.

Detta skulle han vilja blifva, Norrmännens konung. — Jag är ej hämndgirig, mumlade han, medan han skar och plitade på sin gåspenna, men jag vore ej man, om jag ej skulle vilja spela den svenske kronprinsen och det svenska folket detta åtrådda rike, som ryske kejsaren tillförsäkrat dem, ur händerna. Jag har alltför ofta som kung arbetat för Norges eröfring för att ej veta hvad Norges förvärfvande åt Sverige betyder för detta land.

Blodet från det sårade fingret hade färgat den hvita gåsfjädern med en röd strimma. Gustaf Adolf hajade till, då han såg det. Var det ett omen, att det han nu ämnade göra skulle kosta strömmar af blod? Han kunde ej skrifva med en blodig penna, och han skrapade med knifven bort blodet från fjädern, innan han försökte den på papperet. Nu skref han med sina stora raka bokstäfver ned ordet:

Norrmänner!

Det var en proklamation, som han ville skrifva. Han stirrade på papperet och på detta enda ordet norrmänner. Han hade skrifvit så många proklamationer, medan han var kung, han hade läst så oändligen många dessa sista år, det var honom ej svårt att skrifva en proklamation, men han måste hafva denna särdeles kraftig och passande för den folkstam, till hvilken den vädjade. Han sökte erinra sig de proklamationer, som han skrifvit till norrmännen, medan han som kung hoppades på detta lands eröfring. Men ingen af dessa dugde för detta tillfälle. Då skulle han adresserat sig till ett underkufvadt och eröfradt land, som skulle styras som en svensk provins, som det förut varit styrdt som en dansk. Nu däremot måste han tänka sig detta

land i den oanade situationen af ett själfständigt rike, och han måste adressera dess inbyggare i öfverensstämmelse med denna situation.

Han stod alltjämt och stirrade på det enda skrifna ordet. Han gjorde slängen under sista bokstafven större och dristigare, men skref intet nytt, förrän han i djup eftertanke gått ett par hvarf upp och ned i rummet. Kanariefågelns gälla kvitter störde hans tankar. Han lade i förbigående en ostindisk sidenduk öfver buren och fick fågeln att tystna. Nu gick han åter fram till ståpulpeten och började skrifva:

»Om I, ett af Nordens äldsta folkslag, upphöjen Eder stämma såsom ett urgammalt själfständigt Folk och förkunnen andra Nationer Edert oföränderliga beslut att försvara denna Eder själfständighet, då tillkommer det mig såsom son af den odödlige Konung Gustaf den tredje och dess Gemål Drottning Sofia Magdalena, Gustaf Adolph för detta Sveriges, Göthes och Wendes Konung m. m., Arfvinge till Danmark och Norrige, Hertig till Schleswig Holstein, Stormarn och Ditmarschen, Grefve till Oldenburg och Delmenhorst» — — —

Huru de gamla titlarna liksom af sig själfva föllo ned på papperet, det var en vällust att återse deras långa rad och att högt för sig själf uppläsa dem för att tillse att intet mankerade. Det var allt fullkomligt i sin ordning, och nu fortsatte han med en fart, som om någon dikterat för honom hvad han skulle skrifva.

— — — »att yrka och påstå den Arfsrätt mig tillkommer såsom laglig Arfvinge till Norska Riket. Det tillhör mig ej att såsom enskild Man vädja emellan

Regenter och Folkslag samt än mindre döma om den kraft och verkan, som freder och förbund kunna medföra, och om deras inflytelse på det Norska Rikets framtida bestånd.»

Han läste med hög röst och med tonen af en proklamerande det som han nyss skrifvit. Han nickade belåtet, så gick han åter några gånger fram och åter i rummet och blef sedan stående vid pulpeten och skref med långa uppehåll och mera eftersinnande följande:

»Men jag skulle tro mig vara ovärdig namnet af Kungason, om jag kunde förgäta hvad jag är skyldig mig själf och det Norska Folket! I detta viktiga ögonblick, då det Norska Folket vill grunda Sin Själfständighet på lag och rätt, så kan jag ej tvifla att min lagliga Rätt erkännes till den Norska Thronen. Prins Christian Fredrik af Danmark må ock yrka samma Rätt som Jag, så är han dock Kungens af Danmark undersåte. Han är mer, ty han är och har varit en af dess högste befälhafvare i Norrige. Jag är nu fri från sådana förbindelser och tror mig således vara värdig att stå såsom Drott för ett fritt och själfständigt Folk, då Jag redan har den nåden att få räkna mig till antalet af Herrans Smorda och jag i denna egenskap varit den störste medborgaren af ett fritt och själfständigt Folk, hvars rättigheter jag förvarat, så sant mig Gud hjälpe till lif och själ. Hvilket Vi allt underteckna och bekräfta med Vår egen hand och kongliga insegel.

Den femte April året efter Vår Herres och Frälsares Jesu Christi Börd; det Ett tusende åttahundrade och Fjortonde.

Gustaf Adolph.»

Han tog det stora papperet från pulpeten och höll det öppet i handen. Då han gick förbi fågelburen, lyfte han undan sidenduken och såg med förnöjelse hur den lilla gula varelsen hoppade från pinne till pinne i glädje öfver det återvunna solskenet.

Nu ställde han sig med papperet i högra hand och med den vänstra stödd mot en hög karmstol, som om den varit en tron, från hvilken han nyss uppstigit. Med ljudlig röst uppläste han proklamationen inför sin ende åhörare, den yrvakne kanariefågeln, som drillade och kvittrade allt gällare och gällare, i den mån som uppläsaren blef ifrigare och mera deklamatorisk. Aldrig hade en proklamation till ett fritt och själfständigt folk blifvit mottagen med gladare och oskyldigare jubel än denna.

VII.

Planer och motplaner.

Det kunde ej längre ens för Gustaf Adolf råda tvifvel om Napoleon Bonapartes störtande, ty inom några dagar kom underrättelsen att han afsagt sig tronen till förmån för sin son. Emellertid antogs ej denna abdikation, utan en fullständig afsägelse framtvingades.

Men denne man, som dock gjort så mycket ondt i världen, blef ej därför dömd att irra omkring hemlös och utan skydd. Han fick ön Elba som suverän stat, och några hundra man af hans garde finga följa honom dit som frivilliga. Det fanns verkligen ingen jämförelse mellan Bonapartes öde och hans eget, och han slapp pina sig med tanken härpå. Han suckade djupt, då han besinnade detta. Så fort den Tyska Tidningen publicerades, skaffade han sig den och studerade den med det lifligaste intresse. Han tyckte, att denna tidning dessa veckor var enkom skrifven för hans skull. Allt det som han väntat och hoppats på, som han nu tyckte, i hela sitt lif, stod att läsa på dess blad. Där stod, att den tredje maj hade Ludvig XVIII som konung gjort sitt inträde i Paris, och hans lifliga inbillning kompletterade den torftiga

notisen med en mängd föreställningar om hvad allt den sedan några och tjugu år landsflyktige kände och tänkte vid detta intåg. Den dagen, då han läste denna notis, kunde han icke äta af sinnesrörelse, han kunde blott gå timtals fram och åter på de ödsligaste gatorna och sedan på natten upp och ned i sin sof-kammare och grubbla öfver tidens och lifvets växlingar.

Med långt större lugn läste han i slutet af månaden, att norrmännen valt prins Christian Fredrik till sin konung. Han kände ingen grämlse öfver att en annan furste, lika arfsberättigad som han själf, satte denna krona på sitt hufvud. Det han saknade var det hopp, som tändts inom honom det ögonblick, då han skref proklamationen, att han slutligen skulle finna ett land, där han hörde hemma och där han skulle få en varaktig stad efter allt detta kringirrande. Men detta hopp hade varit fåfängt. Han måste väl till slut söka sig borgarerätt i Basel eller i någon annan schweizisk ort, då han återvänt till Europa från den färd till Österlandet, som han, så snart sakerna hunnit bli någorlunda ordnade i världen, skulle företaga. Hans håg stod alltjämt härtill, men först måste han låta bevaka sin sons rätt till den svenska tronen på den kongress, som nu på hösten skulle sammanträda och där Europas, ja, världens öden skulle länkas af andra händer än som hittilldags skett.

Han hade med alla formers iakttagande afstått från arfvet efter sin saliga fru moder till förmån för sina barn och samtidigt högtidligen tillkännagifvit det badensiska hofvet genom dess statsminister, friherre von Berckheim, att hans son, Hans Kungliga Höghet Prins Gustaf af Holstein-Gottorp, med anled-

ning af den orätt, som blifvit honom visad, redan vid sjuutton års ålder skulle förklaras myndig samt att han vid denna tidpunkt skulle begifva sig till sin fader och mottaga hans råd för sitt framtida handlingssätt.

Genom denna förklaring ville han protestera mot sin frånskilda gemåls förfarande. Ty drottning Fredrika tycktes alldeles egenmäktigt ämna bestämman öfver sonens öde utan att om denna viktiga angelägenhet på minsta sätt rådföra sig med prins Gustafs fader. Begick hon icke nu därtill en grym ogrannlagenhet mot honom och visade hon ej en, äfven för ett fruntimmer ovanlig kortsynthet, då hon till förmyndare för sina och Gustaf Adolfs barn utkorade sin svåger, kejsar Alexander af Ryssland, den nuvarande kronprinsens af Sverige svurne förbundsbroder och vän? Var detta ej att sätta bocken till trädgårdsmästare och att på förhand vara säker på att misslyckas med alla de svenska tronplanerna, som tycktes ligga henne så varmt om hjärtat och för hvilka hon så ifrigt arbetade?

Hvad Gustaf Adolf beträffade, arbetade han endast för att få sonens rättigheter till den svenska kronan erkända och härigenom visa hela världen hvilken himmelsskriande orätt, som det svenska folket begått mot denne legitime tronarfvinge.

Kongressen i Wien hade ju så till sägandes påtagit sig värfvet att ordna de europeiska förhållandena på legitimitetens basis, och det var därför med stora förhoppningar, som Gustaf Adolf gjorde sig all möda att författa en skrifvelse, som skulle inlämnas till kongressen och som inför hela Europa skulle klargöra den synpunkt, från hvilken han

ville hafva sin egen och sonens sak betraktad. I denna skrifvelse förklarade han, att han varit ett offer för revolutionen af 1809, vid hvilken, som han gaf sig tillfredsställelsen att skrifva, den svenska nationen uppoffrade sin konung för sina politiska intressen. Han tillkännagaf vidare, att denna revolution haft hans egen abdikation till följd och att denna abdikation visserligen var skriven och undertecknad af hans hand under förklaring att abdikationen vore otvungen och frivillig, men då den var skriven och undertecknad i fångenskapen, gjorde han sig nu en plikt af att återupprepa denna förklaring. Men på samma gång tillkännagaf han högtidligen, att han aldrig abdikerat i sin sons namn, hvad än det allmänna ryktet haft att därom förmäla. Han hade ingen rättighet att göra detta och kunde således ej handla på detta sätt utan att vanhedra sig. Men han hoppades, att hans son Gustaf på sin myndighetsdag skulle veta uttala sig i denna sak på ett sätt värdigt honom själf, hans fader och den svenska nationen, som utestängt honom från tronen.

Den engelske konteramiralen sir William Sydney Smith erbjöd sig att föra denna Gustaf Adolfs och hans sons talan på kongressen i Wien, och det var till denne högt ansedde och ridderlige man, som Gustaf Adolf adresserade sin förklaring.

Själff gjorde han allt för att utverka, att monarkerna och statsmännen skulle fastställa, att hans son hade anspråk på Sveriges tron, som ej kunde misskännas eller förtolkas. Han satte in all sin viljekraft och hela sin envishet på att uppnå detta erkännande. Till att börja med ämnade han själf tidigt på våren nästa år besöka Ludvig XVIII i Paris för att bedja denne

monark att nu i handling visa de vänskapliga känslor, som han hyste för Gustaf Adolf och hans hus, genom att stödja prins Gustafs legitima anspråk på sina rättigheters erkännande. Detta hade näst efter glädjeförnimmelsen varit hans första impuls vid Ludvig XVIII tronbestigning, och han hade därför också tillskrifvit denne monark en den artigaste lyckönskningskrifvelse och därjämte skickat honom en gåfva, på hvilken han själf satte det största pris, nämligen en dubbelbössa, som tillhört den mördade hertigen af Enghien och som prinsessan Rohan gifvit honom till åminnelse af denne martyr. En sak, som hade mera affektionsvärde för honom själf och som naturligtvis i ännu högre grad skulle hafva det för denne konung af huset Bourbon, hade han ej att gifva.

Han bodde nu åter i Basel och gjorde allehanda förberedelser för resan till Paris och besöket vid franska hofvet. Med stor glädje och tillfredsställelse hörde han, att kung Ludvig skrifvit till sin minister Talleyrand i Wien: »Min dörr skall aldrig stängas för någon, som öppnat sin dörr för mig,» hvilket ju Gustaf Adolf visste med sig själf att han gjort, och än mera öfvertygad blef han, att han ej hade att göra med en otacksam, då han fick veta, att samme monark förfrågat sig hos denne samme minister om verkligen den detroniserade kungen af Sverige hade kunnat afsäga sig kronan äfven för sin sons räkning. På dessa kungaord byggde Gustaf Adolf de lifligaste förhoppningar, att han på sonens myndighetsdag skulle få tillfälle att visa världen ett storartadt skådespel, i hvilket han själf spelade en upphöjd och sant konungslig roll, som sent, om någonsin skulle kunna förgätas och som för alla tider skulle omstråla hans

namn med oförvansklig glans. Han hoppades alltjämt på att den franske konungens inflytande skulle besegra de öfriga monarkernas likgiltighet och den ryske kejsarens formliga vägran att mottaga Gustaf Adolfs förklaring. Ty som han förutsett, arbetade kejsar Alexander direkt mot sin myndling och bekymrade sig blott om att stå väl med den bundsförvant och vän, som intagit dennes plats i världen. Till sir William Sidney Smith, som öfverlämnade Gustaf Adolfs förklaring, hade ryske kejsaren sagt, att han ej ville höra talas om dylika affärer, som inte angingo honom. Och då Sidney Smith svarat, att han önskade lämna denna deklARATION i Hans ryska Majestäts händer och att han åtagit sig att bringa den till makternas kännedom, hade kejsaren genmält, att han kunde göra därmed hvad han ville, men att, hvad honom beträffade, han ej mottog en sådan akt.

Till en österrikisk general, som vid ett föregående tillfälle talat med ryske kejsaren om Gustaf Adolfs deklARATION och om det medlidande, som prins Gustafs öde måste ingifva, hade kejsar Alexander uttryckt sig än skarpare. »Hur mycket jag än deltagar i en monarks öde, som fallit från sin höghets höjd, är jag dock innerligt öfvertygad om att man måste respektera folkviljan och att det ej tillkommer främlingar att blanda sig i dylika angelägenheter,» hade han sagt.

— Min kejsarlige svåger tycks alltid vilja följa denna maxim, då hans egen fördel så kräfver, tänkte Gustaf Adolf med stor bitterhet, då kejsar Alexanders tal om respekterandet af folkviljan relaterades för honom.

Men sannerligen, då han nu satt allt i rörelse för sonens del, måste han begagna detta särskildt lugna ögonblick till verkställandet af förberedelserna till den så länge påtänkta och så länge genom mellanliggande hinder uppskjutna resan till Jerusalem, som skulle företagas omedelbart efter besöket vid det franska hofvet. Nu om någonsin vore ögonblicket inne för denna pilgrimsfärd till de heliga orterna.

Han hade så noga begrundat sin plan, att det blott gällde att sätta den på papperet och få den intagen i tidningarna för att de omedelbara förberedelserna till resan skulle kunna vidtagas. Han hade redan begärt tillstånd af sultanen i Constantinopel att besöka Jerusalem, nu gällde det att författa uppropet till de utvalda, som han önskade medföra på denna resa.

Men det var ej så lätt, som han trodde, att i så knappa ordalag, som tidningsutrymmet erfordrade, affatta denna proklamation. Han behöfde blott nedskrifva ordet Jerusalem för att detta enda ord skulle väcka till lif en mängd föreställningar hos honom, som han måste kväfva för att ej bli alltför mångordig. Alla bibelns heliga berättelser, som han så otaliga gånger läst och begrundat, började spela för honom, och deras heliga personer började lefva för hans ögon, då han nedskref detta enda ordet Jerusalem. Då han bytte ut stadens namn mot landets och skref ordet Palestina, gick det honom ej bättre. Hans tankar distraherades af syner och skepnader ur de korsriddarromaner, som han låtit sig föreläsas i Stockholms slott såsom ung konung eller på Haga som mera mogen man. Han måste blunda några ögonblick för att förjaga dessa bilder,

innan han kunde fortsätta. Han hade läst mycket om Maltheserordens historia och bedrifter och alltid med särskildt intresse, då han ju själf var maltheseriddare, och under dessa sista år, då han hade sina tankar riktade på grundläggandet af en religiös orden, som skulle hafva en pilgrimsfärd till det heliga landet som mål, hade han, hvarhelst han under sitt kringirrande lif kommit i beröring med lärda och kunniga män, fört samtalet på Tempelherrarna och på de Tyska Riddarna och annat, som stod i samband med detta för honom så intressanta ämne.

Nu bemödade han sig att glömma allt detta och att ej berusa sig med tankar på resans mål för att kunna skrifva sin proklamation med sansning och nykterhet och i enkla, lättfattliga ord tala om sin tilltänkta färd för att därmed vinna de trosförvanter och likatänkande, som han hoppades skulle åtfölja honom på densamma.

Det var blott detta, som skulle skrivas, intet annat.

Hans hjärta bultade våldsamt.

Han hade rifvit sönder många pappersblad och kastat bitarna i eldstaden, innan proklamationen blef honom någorlunda till nöjes.

Den var daterad den 6 februari 1815, och det dröjde flera dagar innan den stod insererad i Frankfurts Tyska Tidning, hvarifrån den skulle inryckas i andra tidningar och cirkulera Europa rundt.

När Gustaf Adolf vek upp bladet och första gången genomläste sin proklamation i tryck, förekom det honom, som om han lyckats alltför väl och att den lät alltför torr och litet medryckande. Han skakade på hufvudet och suckade djupt.

Men det var blott han själf, som tyckte, att denna proklamation var nykter och torr. Andra, som läste den, och den väckte stort uppseende öfverallt och kommenterades lifligt af de tyska tidningarna, höllo före att den var oändligt fantastisk och besynnerlig.

Den ljöd:

»Genom närvarande skrift göre Vi kunnigt, att Ottomanska Porten har lämnat Oss tillstånd att besöka den Heliga Staden. Detta har alltifrån Vår ungdom varit Vår ifrigaste önskan och var det äfven på den tid, då Vi icke förutsågo någon möjlighet att denna Vår önskan skulle nå sin fullbordan. Emellertid hade Vi likväl en aning att Försynen utsett, det Vi en gång skulle göra denna Pilgrimsfärd. Men då Vi ställa Vår vandring till Jerusalem, skulle Vi göra oss en evig förebråelse, om Vi ej underrättade Kristenheten om Vårt beslut att besöka den Heliga Staden, ty Vi hoppas att blifva åtföljda af Bröder af Vår heliga Religion. Dem som vilja med Oss göra denna resa föreslå Vi därför efterföljande villkor, och Vi inbjuda 10 Bröder af de Europeiska Nationerna att blifva Våra följeslagare, nämligen en Engelsman, en Dansk, en Spanjor, en Fransos, en Holsteinare, en Ungrare, en Holländare, en Italienare, en Ryss, en Schweizare.

1) En hvar af dem måste vara försedd med ett skriftligt betyg af sin Församling eller sitt Lands Konsistorium, hvori renheten af hans afsikter bestyrkes.

2) Staden Triest är församlingsorten, och tiden för afresan är utsatt till den 24 Juni detta år.

3) De som kunna spela något Instrument böra taga det med sig, såvida det kan transporteras.

4) För att kunna bestrida de nödiga resekostnaderna och formera en allmän kassa, måste hvardera medhafva 4,000 Gulden efter Augsburgiskt värde eller åtminstone 2,000 Gulden i reda penningar.

5) En hvar kan medtaga en betjänt, såvida denne är Kristen och äger goda seder.

6) Bröderna bära en svart klädnad utan prakt och slöseri. De låta sitt skägg växa till tecken af sitt manliga beslut och böra räkna sig till ära den titel att kallas de Svarta Bröderna. Om dräkten, äfvensom den hela öfriga utrustningen och den heliga öfverenskommelsen skall definitivt bestämmas i Triest.

7) Betjäningens dräkt är grå och svart, och där-om skall äfven närmare aftalas i Triest.

8) Sista terminen för att intagas i de Svarta Brödernas sällskap är den 24 Juni. Så snart den är förfluten, skall Allmänheten underrättas om de Svarta Brödernas antal är fulltaligt.

9) De som vilja inträda i denna förening låta tillkännagifva sådant i sitt eget lands tidningar och i Frankfurtska Tidningar samt underrätta Oss äfven skriftligen därom under adress: Till Utgifvaren af Tyska Tidningen i Frankfurt am Main.

Skrifvet i Basel i Kristenhetens år 1815.

*Gustaf Adolph
Duc de Holstein-Eutin.»*

Samtidigt med denna proklamations offentliggörande upplästes i alla Basels kyrkor en kungörelse från samme Gustaf Adolph, hertig af Holstein-Eutin, hvori han lade kristenheten på hjärtat att tänka på och innesluta i sina böner de kristna bröder, som lefva i de heliga orterna, dem han nu ginge att besöka.

Nu återstod det blott att afvakta resultatet af denna proklamation och denna kungörelse och bemanna sig med tålmod, tills anmälningarna kunde ingå. Det var fyra och en half månad till den 24 juni, och med det lugn, som nu rådde i Europa, skulle det säkerligen ej vara alltför djärft att tro, att det önskade antalet bröder skulle anmäla sig och vara fulltaligt långt innan den bestämda tidens utlopp. SjälF måste han sörja för de egna nödiga respengarna, och då han ju som de svarta brödernas öfverhufvud eller stormästare måste representera på ett helt annat sätt än dessa, behöfde han långt mer än 4,000 Augsburgiska gulden. Det mesta af det som han nu ägde kvar, sedan han först åt sin gemål och sina barn afstått sin privatförmögenhet i Sverige och sedan gifvit sina barn hela arfslotten efter salig änkedrottningen, bestod af juveler och smycken, som han förbehållit sig. Flera af dessa juveler och smycken sålde eller pantsatte han, resten tänkte han medtaga för att vid behof förvandla till gångbart mynt. Han visste, att mycket pengar skulle åtgå till denna pilgrimsfärd, men för tillfredsställelsen att få göra den ville han gärna utstå de största umbäranden under sina återstående dagar. Hvem kunde för resten veta huru många eller hur få dessa dagar skulle blifva? Kanske skulle han få sluta sitt landsflyktiga lif inom Jerusalems murar och bli begrafven i dess heliga jord...

Medan de maktägande monarkerna i Wien höllo på att lägga ut Europas karta efter den egna behagliga ordningen och därvid flyttade gränsstenarna än i en än i en annan riktning, än till den enes än till den andres belåtenhet eller missnöje, och medan Gustaf Adolf drömde om Jerusalem och förberedde

sin resa till Paris genom att söka sig en lämplig adjutant i denna stad, hände något alldeles oerhörddt, som ej allenast bragte alla dessa monarker, utan också hela världen ur koncepterna och jämvikten.

Det var ingen jordbäfvning, som i ett ögonblick uppslukade stora landsträckor, det var intet skydrag eller en hvirfvelvind, som bröt skogens största träd och lyfte taken från slott och kojor och förde dem bort genom luften, det var ingen ljungeld, som tände och dödade, det var intet vattufflöde, som sprängde alla dammar, eller utbrottet från ett eldsprutande berg, som begrof städer och byar under aska och glödande stenar. Men det kom lika oföväntadt och med lika öfverhängande fara, som om det varit en jordbäfvning, en hvirfvelvind, en ljungeld, en öfversvämning eller en eruption, ja, allt detta tillsammans-slaget.

Den sjette mars kom till Wien underrättelsen om att Napoleon hade lämnat Elba, och ett par dagar senare bragte en kurir från Sardinien tidningen om att han landat på kusten af Provence. Han var kommen med en liten hop soldater, omkring 1,000 man, och då man läste härom i de Tyska tidningarna i Basel, kunde man ju ej annat än med säkerhet vänta, att detta våghalsiga företag skulle ögonblickligen kvävas i sin linda och dess upphofsman åter förpassas till sin lilla ö eller, såsom på tal hade varit, till någon än aflägsnare och otillgängligare ort. Men den lilla hop af soldater, med hvilken han landstigit i Provence, växte med lavinens fart, medan den tågade upp genom Frankrike. De trupper, som blifvit utskickade mot den förre franske kejsaren, öfvergingo till honom, så snart han visade sig, och då de alli-

erade monarkerna, som nyss varit så oeniga vid afgörandet af Sachsens öde, inför detta öfverhängande hot blefvo fullständigt eniga och utfärdade en formelig bannlysningsakt mot denne förstörare af Europas ro, kunde detta ej annat än fröjda alla rättänkande hjärtan, fast man med detsamma måste säga sig, att nu stod världen åter inför det som var värre än jordbäfning, skyfall och eldsprutande bergs eruption.

Den 20 mars på aftonen tågade Napoleon Bonaparte åter in i Paris, sedan Ludvig XVIII dagen förut flyktat ur staden, och då de allierade monarkerna naturligtvis ej kunde erkänna den kejsrliche usurpatorn, samlade denne fridstörare omkring sig en här, som man väl förstod var ärnad att möta och tillintetgöra engelsmän och preussare, innan österrikare och ryssar hunnit förena sig med dessa båda folkslags härar.

Dessa voro de fridens månader, under hvilka Gustaf Adolf skulle ha gästade det franska bourbonska hofvet i Paris, medan anmälningar från alla Europas länder om deltagande i den beramade pilgrimsfärden till Jerusalem skulle ha strömmat in och gladt hans hjärta!

Var då denne man af Gud från tidernas början utsedd att korsa alla hans planer och fördärfva hela hans lif både som kung och såsom enskild människa, ty hvem kunde nu hafva ro att tänka på en dylik helig resa, inte en gång han själf.

Men ej heller kunde han hålla sig stilla och overksam, medan hela Europa ånyo sökte kämpa sig fritt från denne man. Något måste han företaga sig, och han reste från Basel till Zürich för att tala med

mr Canning, den engelske minister, som var anställd i Schweiz och som deltagit i förhandlingarna vid den stora kongressen i Wien.

Han hade ett angeläget ärende att framföra till denne minister, och det var ett ögonblick då han stod och väntade i antichambren på inträdet, som det föll honom in, att finge han sin önskan beviljad, kunde han dock förstå meningen med denne Bonapartes återkomst.

Fast antichambren var full af folk, lät man honom ej vänta länge, sedan han skickat in sitt namn till ministern, men alla de tillstädesvarandes ögon följde den raka och spänstiga gestalten i den blå fracken, då han försvann genom dörren, och man hviskade sinsemellan, att för detta kungen af Sverige var mera krigiskt utrustad än han på senare tiden brukade vara, ty utom de höga stöflarna och de stora sporrarna bar han en värja spänd kring midjan. Den trekantiga hatten hade han på hufvudet, medan han ännu uppehöll sig i antichambren, men aftog den, då han inträdde till ministern. Det var för honom fortfarande en alltför besynnerlig känsla att vara audienssökande i stället för audiensgifvande, och han plägade vid dylika tillfällen ej finna sig till rätta förrän efter en stunds betänkande.

Mr Canning satt vid sin chiffonier och skref ifrigt, då Gustaf Adolf inträdde, men då han såg hvem den inkomne var, släppte han det han hade för händer, bugade sig på ett fulländadt sätt, satte fram en stol för den besökande och väntade, tills denne själf tog till ordet och sade sitt ärende.

— Ni har mycket att göra i dag, mr Canning, ytttrade Gustaf Adolf på detta enkla och rättframma

sätt, som särskildt behagade denne minister. Men han var verkligen alltför upptagen för att ej med en viss otålighet svara:

— Ja, Ers Höghet. Det är mycket att göra för alla Hans britiska Majestäts undersåtar i denna tid. Men efter hvad jag hoppas, skall denna affär snart vara ur världen, så att vi kunna återgå till vår bättre ordning. Ers Höghets österländska resa är väl tills vidare uppskjuten, tänker jag.

— Jag tycker om att ni säger tills vidare. Under dessa förhållanden kan jag ej embarkera i Triest den 24 juni. Måste också vara med om afgörandet.

— Hvem vet om inte Ers Höghet skall finna, att allt är lyckligen öfverståndet innan den 24 juni. Men det är nog klokast att ej för närvarande bestämma dagen och stunden.

Mr Canning började gräfva i sina papper, medan han talade. Han önskade, att hans kungliga gäst snart ville omtala ändamålet med sitt besök, som kom mycket hindersamt under denna bråda tid.

Men Gustaf Adolf hade försjunkit i grubblerier och satt och stirrade framför sig utan att lägga märke till mr Cannings otålighet, som denne också på allt sätt sökte betvinga.

Ändtligen började han tala:

— Mr Canning, sade han. Jag har kommit till Zürich för att genom eder göra Hans britiska Majestäts regering ett förslag. Detta förslag, som af flera skäl ligger mig mycket om hjärtat, är att jag önskar, att Hans britiska Majestät hos makterna skall utverka, att man lämnar mig suveräniteten öfver ön Elba. Denna ö tillhör numera ingen, sedan Bonaparte lämnat den.

Mr Canning bragtes ej lätt ur fattningen, men nu tog han ett steg framåt och stirrade på sin gäst i högsta förvåning.

— Ön Elba! Hvad skulle Ers Höghet göra med ön Elba?

— Jag skulle göra den till mitt hem, och jag skulle styra denna lilla ö med samma rättrådighet, som jag styrde mitt stora land, därom kan Hans britiska Majestät vara förvissad. Och om jag erhöle Elba, skulle jag visa min erkänsla genom att förbinda mig att försvara Italiens kuster mot barbareskerna.

Canning böjde sig ett ögonblick ned öfver sina papper, innan han svarade.

— Jag skall underrätta mitt hof om denna Ers Höghets framställning.

Han väntade, att den höge gästen, sedan han framställt sitt förslag, skulle lämna honom till sina mera angelägna göromål. Men det var ej med slapp liknöjdhet, som han väntade. Därtill var mannen, som stod framför honom, alltför egenartad och voro hans idéer alltför förbluffande.

Gustaf Adolf hade rest sig upp, då han framställde sitt förslag om suveräniteten öfver Elba.

Såsom ofta nu för tiden, då han själf var audienssökande, glömde han af, att han ej längre var den audiensgifvande, som hade rättighet att uppehålla. Han försjönk i sina tankar och gick en stund upp och ned i rummet, innan han åter talade.

Det var först då mr Canning vågade ett diskret hostande, som han sade:

— Jag anhåller också hos Hans britiska Majestäts regering genom eder om tillåtelse att få oförtöfvadt begifva mig till hertigens af Wellington hög-

kvarter och att få deltaga i de strider, som nu förestå emot denne hela världens fiende, som så plötsligen åter uppenbarat sig.

Mr Canning betraktade honom lika förvånad som nyss. De uttryck, som han användt, och tonen, hvar med de uttalades, läto till den grad öfverspända, att det föreföll Canning, som om den bleke mannen framför honom bönfällit om att få strida på ärkeänglarnas och serafernas sida mot ärkefienden.

Det var honom nästan omöjligt att svara med diplomatiskt afvägda ord på dessa andraganden, hvilkas samband med denne mans öde och åskådningssätt på en gång blef honom klart. Men då Gustaf Adolf alltjämt väntade på svar och ej utan ett sådant skulle lämna rummet, måste Canning svara, och han gjorde det i en ton, som han försökte göra så hänsynsfull som möjligt för att därigenom förmildra hårdheten af svarets innebörd.

— Jag skall skyndsamligen underrätta mitt hof om Ers Höghets framställningar, men jag förutser, att dessa båda propositioner inte komma att bifallas i enlighet med Ers Höghets önskningsar.

— Ni tror, att jag får afslag både hvad angår den begärda suveräniteten öfver ön Elba och min önskan att få i engelska härens led strida mot Bona parte.

— Ja, Ers Höghet.

— Jag tror det inte. Båda dessa framställningar äro billiga och kunna beviljas utan risk eller obehag för någon. Hans britiska Majestät skall inse detta och handla därefter. Farväl mr Canning. Jag skall ej uppehålla er längre.

Det hörde till hans kungavanor att själf af-

skeda sig, då han fann för godt, och ej vänta på tecknet att nu var audiensen slut. Så gjorde han också denna gång.

Den myndige ministern följde honom bugande till dörren, men då den stängdes efter honom, skakade han flera gånger på hufvudet och mumlade:

— Besynnerlig, besynnerlig! Han har ej sin like i världen i uppfinnande af bisarra idéer, hvar med han söker fylla ut sin tid och förstöra andras.

VIII.

På Ulysses haf.

Då Gustaf Adolf drömde och grubblade öfver sin Jerusalemsfärd, var det på ett helt annat sätt, än då han drömde och grubblade öfver andra världens ting.

Grubblerierna och drömmarna om resan till det heliga landet hade vingar och höjde sig långt öfver jordiska vedervärdigheters och motgångars sfär mot de regioner, där Guds ande sväfvade öfver land och vatten, där kroppen ej är till besvär och tunga och själen ingen oro känner. Äfven då han endast glädde sig åt själfva resans och färdens härligheter, var det på annat sätt, än då han glädde sig åt andra resor. Det var honom, som om denna resa skulle företagas i en Eliasvagn ofvan molnen och som färden öfver hafvet skulle ske i en underbar farkost, som ej behöfde segel eller roddare, utan skulle glida hän öfver den spegelblanka ytan, förd och styrd af osynliga makter. Han drömde sig sittande på däckets i en krets af heliga män, som kände och tänkte som han och som liksom han själf i årtal längtat att nå det mål, mot hvilket de nu fördes under tonerna af en himmelsk musik, som stämde sinnet till tack-

samhet mot den barmhärtige, nåderike Guden, som till sist låter människornas hetaste längtan bli uppfylld. Han drömde om Jerusalem som en strålande ljus stad på höjden af ett högt berg, och han drömde sig själf i spetsen för svartklädda riddare långsamt rida upp mot denna heliga stad med dess gyllne port och skimrande murar. Han red in genom den gyllne porten — — —

Längre kunde han aldrig drömma om sig själf. Det var honom, som måste han dö af salighet, då han red genom porthvalfvet in i staden. Från alla tinnar och torn ljödo basunstötar, och en mäktig röst ropade: »Den som ser Jehovah dör —

Det var dessa och andra drömmar lika sköna och underbara, som han med all makt sökt hålla borta från det upprop, genom hvilket han kallade på sina följeslagare. Och det han drömde förvandlades till ett strålande järtecken, då Gud tillstodde, att världshändelserna blefvo lyckligen afgjorda redan innan den 24 juni genom drabbningen vid Waterloo.

Innan han nådde Triest, hvarifrån pilgrimsfärden skulle utgå, visste han också hvilket öde som väntade Bonaparte, sedan han öfverlämnat sig åt engelsmännen. Samtidigt med att han själf på sitt drömda skepp under sakta och himmelsk musik skulle föras mot Jerusalems heliga stad, skulle ett engelskt krigsfartyg hafva ombord detta ur hafvet uppstigna Vilddjur för att efter månaders färder öfver den stora Oceanen landsätta denne fridstörare på en öde klippa, hvarifrån han aldrig mera skulle kunna återvända och störa världens ro. Nu förstod han Guds afsikt med att hans egen pilgrimsfärd till de heliga orterna

blifvit uppskjuten så länge och skulle företagas först nu på denna behagliga tid.

För några år tillbaka i Schweiz hade Gustaf Adolf i sin stora beundran öfver den ädle Pestalozzis verk sagt till denne och hans vänner: »Märkvärdigt är, att från tronen ända till det lägsta stoftet finns folk hopvis till dåligheter, då det däremot är så svårt för människor att förena sig till verksamhet för det sköna och goda.» På dessa sina ord tänkte han dagligen nu nere i Triest, medan han väntade på anmälningar af svarta bröder.

De kommo ändtligen, men ej så som han ville, en från hvardera af de tio länder, som hans upprop gällt. De sågo ej ut, som han väntat. De buro ej de namn, som han drömt om. De medförde inga instrument, på hvilka de kunde spela. De hade ej hvardera med sig fyra tusen gulden efter Augsburgiskt mynt, inte ens två tusen gulden i reda pengar. Han hade också föreställt sig, att dessa hans följeslagares yttre skulle likna apostlars och heliga mäns, som han så skönt sett afbildade i målningsgallerierna i Dresden och Wien på fromma och bibliska taflor. För att ännu mera förhöja denna likhet hade han förordnat, att de skulle låta sitt skägg växa. De hade också alla samvetsgrant rättat sig efter denna hans önskan, men då de nu den ene efter den andre föreställde sig för honom, måste han säga sig, att dessa skäggiga bleka ansikten mera påminte om banditers och röfvares än om profeters och apostlars. Den som sist anmälde sig var en albanesisk turk från Sesamis, och fast de turkiska länderna ingalunda voro inbegripna bland de tio länder, till

livilka han ställt sitt upprop, såg sig Gustaf Adolf nödsakad att förbise detta och endast se till afsikternas renhet hos den sökande, till den grad var denne man besjälad af en brinnande önskan att få i hertigens af Holstein-Eutin sällskap och under hans beskydd lämna Europa och fara till Österlandet. En sådan helig ifver kunde ej misskännas, och efter en skarpt rannsakande blick och ett ögonblicks begrundande blef albanesaren upptagen bland de svarta brödernas skara.

Med stor förbluffelse upptäckte den höge stormästaren alltför snart, att hans svarta pilgrimsbröder voro utan pengar och togo för gifvet, att de skulle lefva helt och hållet på hans bekostnad, ej allenast här i Triest, utan alltjämt, tills de hunnit fram till Christi graf i Jerusalem. Men då de nu en gång voro samlade kring honom, lifvade af en liknande eld, som i forna tider samlat af Gud ingifna män kring Gottfried af Bouillon, Tancred, Richard Lejonhjärta och andra kristenhetens fromma furstar, kunde han ej låta deras fasta tro på honom komma på skam, och han fogade sig därpå med undergifvenhet för Guds outrannsakliga vilja i sina trogna anhängares fordran på god och riklig förplägning i den dyra hamnstaden Triest, medan han själf där lefde på det sparsammaste. Hvad frågade han efter, att han bodde i ett tarfligt värdshus och underkastade sig alla möjliga försakelser, blott han ändtligen en gång kunde få komma åstad!

Vistelsen i Triest hade blifvit oändligt mera långvarig, än han någonsin hade kunnat föreställa sig, och allt, som varit så klart och afgjort och lätt och naturligt, då han drömde om denna heliga resa,

förändrades med en gång till berg af motigheter, svårigheter och hinder, då denna resa skulle företagas i verkligheten. Han kunde ej segla, förr än han erhållit den ottomanska sultanens firman med tillåtelse att obehindradt göra en pilgrimsfärd till Jerusalem. Men då denna firman äntligen kom, lydde den endast på hertigen af Holstein-Eutin och hans domestiker, men ej på hertigens svit och följesmän, som han uttryckligen begärt. Hvem hade kunnat drömma om en dylik grof förolämpning mot de svarta bröderna, som skulle åtfölja honom, och hur kunde han någonsin ha föreställt sig, att då han af den Höga Portens chargé d'affaires i Wien, som utfärdat denna firman, anhöll att den oförtöfvadt skulle ändras i öfverensstämmelse med hans uttryckliga begäran, svaret skulle utfalla nekande med det för de svarta bröderna ännu mera sårande tillägget, att man ej ville lämna ett oinskränkt pass till hertigens af Holstein-Eutin följeslagare, helst som man ej visste hvem den turk var, som befann sig bland dem.

Åter påstod Gustaf Adolf och denna gång med ökad häftighet, att den firman, som han nyss erhållit, var en förolämpning mot hans värdighet, ja, mot sultanens egen prestige. Han skref ett egenhändigt bref till sultanen i Constantinopel, hvori han utbad sig den åtrådda ändringen i sitt pass samt uttalade en önskan om att erhålla en stadigvarande asyl i Jerusalem. Men då kuriren, som afskickades med denna skrifvelse, äntligen återkom med svaret, innehöll detta endast, att sultanen ej beviljat hertigens af Holstein-Eutin anhållan, vare sig i det ena eller det andra afseendet.

Han var utom sig af bitter missräkning, ty

han liksom alla visste, att det var omöjligt att utan firman färdas i de turkiska länderna, och han visste bättre än någon, att han ej längre med sitt följe kunde kvardröja i Triest. Men lika omöjligt fann han det vara att lämna de personer, som så fromt och tillitsfullt slutit sig till honom, i sticket, och hans dröm om att få fullborda denna resa var alltjämt så lefvande, att han oakadt denna stora snubbelsten, som den ottomanske sultanen lade i hans väg, var förvissad om att blott han och hans följeslagare väl voro ombord på ett skepp, skulle alla svårigheter vara öfvervunna. Väl ombord på ett skepp, som seglade mellan den grekiska archipelagens öar, var han i alla fall i rörelse och på vägen i den rätta riktningen, hvarpå Gud otvifvelaktigt med det snaraste skulle utse den man, som hos sultanen utverkade den nödvändiga tillåtelsen för resans fortsättande till dess dyra mål. I vidrigaste fall skulle han tilltvinga sig denna tillåtelse. Det var ej första gången som en konung från Sverige hållit stånd mot turkarna.

Lifvad af denna tanke kunde han omöjligen längre förbli stilla i Triest. De pengar han medfört skulle ej räcka i evighet, och ingen makt i världen skulle tvinga honom att förslösa dem i denna illyriska hamnstad. Färden till Jerusalem fick ej hindras i själfva utfartsporten, och försedd med ett pass från franske kungen gick Gustaf Adolf den sjetten oktober med sina följeslagare ombord på ett spanskt skepp destineradt till Corfu.

Det var inte på någon underbar farkost, dragen af osynliga händer och förd och styrd af osynliga makter, som Gustaf Adolf företog sin färd. Det spanska skeppet var gammalt och ruttet och tälte

knappt sjön, som ej låg med den drömnda stilla ytan, utan var våldsamt upprörd. Då nordanstormen hven, knakade och skrek det i det gamla skrofvat, och mer än en gång under de första nätterna måste han säga sig: »Jag far på det Joniska hafvet till Grekland och dess öar,» i annat fall skulle han fullt och fast tro, att han åter gjorde vinterresorna från Åbo till Stockholm eller från Stralsund till Carlskrona i hvinande storm.

Från det stora skeppsrummet, bebodt af hans följeslagare och som gränsade till den lika obekväma och kvafva hytt, som han själf begagnade, hörde han utbrott af den häftigaste sjösjuka och i stället för den psalmsång och de böner, som man ju kunde förmoda att fromme män skulle taga sin tillflykt till i stunder af fara, hörde han vid hvarje fartygets våldsamma krängning svåra eder och högljudda förbannelser. Sannerligen, detta var ej den musik och de ord, som han drömt om skulle höras omkring honom på denna färd!

Då kvalmet och larmet därnere blef honom för svåruthärdligt, klädde han på sig, gick upp på däck och satt insvept i sin svarta ridkappa och stirrade ut öfver det hvitskummande hafvet med blicken stadigt fäst vid horisontens rand. Hvar gång skeppet krängde alltför svårt, höll han sig fast vid relingen med den vänstra handen, medan hans högra hand långsamt strök öfver det ovana skägget, som påminde honom om resans heliga mål.

Men ej heller då stormen bedarrade och hafvet låg solglittrande och de mörkhyade sjömännen satte till alla segel för att det skulle gå undan, var det omkring honom så som det skulle vara.

Dessa sista år, då han projekterat denna resa, hade han synnerligen fröjdats sig åt att han under densamma skulle vara omgifven af likatänkande män, på hvilka hans ord, meningar och åsikter ej skulle verka förbluffande och dem de ej skulle egga till motsägelse och motstånd, som ju i hela hans lefnad hade varit förhållandet, fast han ej till den grad grubblat häröfver, som han gjorde nu, sedan han ej längre var konung. Fordomdags hade ju allt och alla till slut måst vika för hans vilja, om än han ofta bittert hade saknat, att aldrig någon, ej ens af de få personer, hvilka han värderade, tänkte och kände som han eller hade samma mod att ro mot den allmänna meningens ström, som han själf hade. Sedan han ej längre var kung, hade han ideligen mötts af motstånd och hinder. Men hur annorlunda skulle det ej vara på denna resa! De män, som på den åtföljde honom, skulle ju som han anse denna färd som en synnerlig Försynens nåd. De skulle liksom han hafva den förnimmelsen, att i samma ögonblick som skeppet styrde ut från Triests hamn, skulle all den hårda och bittra verkligheten, från hvilken de sökte sig bort, sjunka ned i glömskans haf och endast tanken på de heliga orterna, där Herren Jesus vandrat och lärt, och på den strålande staden med dess graf, vaktad af fromma kristna bröder, hägra för deras blickar och måla deras drömmar. Han hade drömt, att de sittande tillsammans i en vid cirkel på däckets under fromma samtal i andliga ämnen skulle ömsesidigt styrka och uppbygga hvarandra. Han satte dem i denna vida cirkel, och så långt var allt väl. Men ingen, undan-tagandes han själf, hade något att säga i andliga

ämnen, och då han efter en stund lade märke till de förströdda miner, hvarmed de lyssnade till hans ord, och upptäckte huru föga bevandrade dessa pilgrimer voro i den heliga skrift och hur hopplöst det var, att det lilla de hade att säga kunde uppbygga honom eller någon annan vettig människa, tystnade också han med ett tungt stönande och började vandra ensam fram och åter, som han hade för vana.

Denna gång vandrade han upp och ned på däckat af ett skepp i stället för upp och ned på ett slottsgemaks bonade golf eller ett värdshustrums grofva plankor, men det gjorde ingen skillnad, han var lika ensam med sina tankar och grubblerier nu som alltid och allestädes i världen.

De hade varit i land på Corfu, och de hade varit i land i Prevesa på den albaniska kusten, och den andre januari närmade de sig Patras, denna grekiska hamnstad, där Gustaf Adolf hoppades erhålla den firman, som Ali Pascha lofvat förskaffa honom, och där han i så fall tänkte bemanna eller kanske köpa ett fartyg för att fara till Constantinopel och vidare till den heliga staden.

Då han for på detta haf mellan Greklands kuster och öar tänkte han på Ulysses irrfärder. Han tyckte, att det i alla fall var förunderligt, att han nu skådade dessa nejder, om hvilka han läst, då han som litet barn studerat Télémaque för sin franske lärare Des Roches. Han hade oupphörligen tänkt härpå, då han vandrade omkring bland växtlighetens yppighet på Corfu, och han tänkte härpå vid första anblicken af de gudasköna berg, som, återspeglade i det blå vattnet, kransade Patras hamn. Han kände sig sällsynt lätt om hjärtat, ty denna natt hade han drömt,

att den väntade firmanen blifvit honom öfverräckt här i Patras af ett sändebud från den turkiske sultanen. Firmanen hade legat i ett skrin besatt med ädelstenar, och då han uppvecklat papperet, hade i gyllne skrift stått att läsa, ej blott tillåtelsen för resans fortsättande till Jerusalem, utan också beviljandet af hans anhållan om en stadigvarande asyl i denna stad.

Han stod och tänkte på denna sin dröm, försjunken i åsynen af det sköna sceneriet, som vida öfverträffade allt hvad han i sina drömmar föreställt sig. Det var som om skeppet fällt ankare i idel blåa moln.

Plötsligen ryckte han till vid det att han hörde en röst på dålig franska säga:

— Herr hertig, innan vi embarkera för att gå i land i Patras, skulle jag vilja framföra ett angeläget ärende.

Gustaf Adolf vände sig långsamt om och spände med en ganska vredgad uppsyn ögonen i den talande. Han skulle säkerligen gifvit ett häftigt svar vid att bli så tvärt tilltalad, då han plötsligen erinrade sig, att han ej var en konung, utan en pilgrim till det heliga landet, och att denne man var i hans följe och stadd i samma ärende som han, och han sade därför i sin fogligaste ton:

— Hvad önskar ni, min broder?

Mannen, som var af den grekiska nationen, svarade:

— Jag och mina kamrater önska att i dag utfå en del af vår sold. Vi behöfva den.

— Er sold. Hvarom talar ni? Hvilken sold?

Tonen var till den grad bestört, minen till den

grad häpen, att den svarta brodern väl förstod, att stormästaren för de svarta bröderna verkligen ej visste hvad talet gällde. Desto nödvändigare var det att få honom att begripa.

— Jag talar naturligtvis om den sold, för hvilken skull vi inträdt i Ers Höghets tjänst och för hvilken erhållande vi göra denna resa.

— Min tjänst! Han I icke ställt er i Guds tjänst som jag själf? Hvad menar ni?

Plötsligen tycktes meningen uppgå för honom, ty han ropade med en röst, som skälfde af sinnesrörelse:

— Ha ni slutit er till mig för pengars skull, och göra ni denna pilgrimsfärd till Jerusalem för snö vinning?

Han var alldeles likblek och darrade häftigt i hela kroppen, till den grad att greken, som trodde att han skulle falla i vanmakt, sköt fram en stol, på hvilken han sjönk ned. Men med ett färgades det bleka anletet af en mörk vredessky, de vanligtvis så kalla blå ögonen blixtrade, han rusade upp från stolen och ropade med högljudd, bannande röst:

— Hur kunde ni understå er att till den grad söka bedraga mig och föra mig bakom ljuset! I klara och tydliga ord och med det redligaste uppsåt har jag utfärdat min kungörelse, och ej ett ord står däri nämndt om någon sold, som jag hade att utbetala till eder. Jag nämnde tvärtom särskildt, att hvar och en af eder skulle medföra en summa af 4,000 Augsburgiska gulden, och då ni ej gjorde det, såg jag genom fingrarna härmed och gaf eder uppehälle och färd på min egen bekostnad, därför att jag trodde, att ni liksom jag — lifvade af samma känslor —

pinade och plågade af världen och dess ondska — sökte sinnesro och frid — längtade dit bort... Ni ha bedragit mig, ni äro bedragare och äfventyrare... Säg edra kamrater, att de som tro sig vara i min tjänst och ej i Guds och som fordra sold af mig för denna resa, till den grad missförstått mig och denna heliga resas ändamål, att jag ej vill se dem för mina ögon. De som tänka som ni skola lämna mig här i Patras, och om ej någon enda af eder varit en ärlig man, så skall jag ensam fortsätta min färd. Gå er väg — nej vänta. Vänta, säger jag, och svara på denna min fråga: Ha ni allesammans åtföljt mig för soldens skull? Tala sanning! Hvad är sanning?

Han hade gripit fast i grekens arm och skakade sin knutna hand framför dennes skäggiga ansikte, som han hade haft för vana, då han fordomdags såsom kung af Sverige var uppbragt på någon af sin omgifning. Den sålunda tilltalade stammade:

— Somliga af de svarta bröderna ville resa långt bort, inte för pengarnas skull, utan därför att de af viktiga skäl voro tvungna att lämna sitt land och måste stå under en hög mans beskydd.

— Kanske också somliga af de svarta bröderna äro tjufvar och mördare?

Greken höjde på axlarna.

— Härom kan jag ej upplysa.

— Finns det ingen bland eder af ärligt uppsåt — af mitt uppsåt?

— Det vet jag inte, Ers Höghet.

Nu kom det i en annan ton, som en dof snyftning:

— Ni ha med er ondska förstört denna saliga dröm för mig. Gå er väg och låt mig vara allena!

Själ f gick han med hastiga steg nedför den branta trappan till sin hytt. Han satt och läste i sin bibel, då skeppets kapten äntligen kom in till honom för att anmäla, att ej blott den franske och den engelske konsuln, men också de svenska och ryska konsulerna jämte medlemmarna af det österrikiska konsulatet kommit ombord och bådo att få uppvakta Hans Höghet. Med förvåning märkte kaptenen, att Hans Höghet hade gråtit och att hans ögonlock voro rödkantade och svullna.

Han hade ej varit sanndrömd denna natt. Alla de andra kommo, men intet sändebud från den turkiske sultanen väntade honom i Patras för att gifva honom och hans följeslagare tillåtelse att fortsätta pilgrimsfärden till Jerusalem.

Men då han om aftonen embarkerade för att gå i land, hände något, hvarom han inte hade drömt. Fästningens kanoner saluterade, då han gick ned i slupen, under rodden och då han satte sin fot i land. Det starka dundret mångfaldigades af de omkringliggande bergens eko och förjagade plötsligen det svårmod, som hade tyngt hans sinne efter den svåra och grymma misräkning, som han denna morgon lidit. Han glömde af att han var en pilgrim och han kände sig åter som konung. Så hade det alltid tillgått fordomdags. Detta kungliga mottagande var en vällust för honom. Nejden blef åter paradiskt skön, och den förnimmelse, efter hvilken han längtat och trånat och den han ej haft förut, att allt skulle vara likt en dröm, sänkte sig öfver honom i denna ljufva vällustkänsla. Det var sannerligen som den skönaste dröm att åter få mottaga dessa kungliga hedersbetygelser i denna gudasköna nejd. Han för-

sökte att sitta stel och orörlig i slupen utan att visa någon sinnesrörelse, men då han gick i land under den fortfarande kanonsaluten, darrade hans läppar och hans ögon stodo fulla af tårar.

En hel vecka dröjde han i Patras för att vänta på sändebudet från Constantinopel, om hvilket han drömt. Då det ej kom, afseglade han äntligen på ett litet fartyg, som han förhyrt och låtit bemanna, till Italien. Dock innan barken lämnade golfen vid Patras, vände den och styrde mot Lepanto. Paschan öfver denna stad var en son till Ali Pascha, och Gustaf Adolf ville ej segla ur dessa farvatten, förrän han gjort ännu ett sista försök att erhålla det så ifrigt åtrådda lejdebrefvet.

Hade han ej i vredesmod återlämnat den firman, som han i Triest erhållit genom ottomanska sändebudet i Wien, skulle han, så grymt besviken på de svarta bröderna som han blifvit, nu ensam företagit resan till Jerusalem. Men den var oåterkalleligen återlämnad och utan firman kunde han ej färdas vidare i dessa turkiska stater. Ej heller det han drömde om, att Gud skulle låta en mäktig man tala hans sak inför den ottomanske sultanen, gick i uppfyllelse. Han måste äfven lämna Lepanto utan att ha erhållit det som han farit dit för att hämta, och det återstod honom intet annat än att med stor besvikenhet återvända till det europeiska fastlandet från denna färd, som Gud ej förunnat honom att ställa till sin längtans mål. Han tänkte nu åter oupphörigen på Ulysses och fick ej hans irrfärder ur sina tankar. Han mindes, att det första han tänkt på, då han i Télémaque läst om dennes fader Ulysses, var hur oändligen trött den arme Ulysses måste vara under

alla dessa årens rastlösa irrande. Han tyckte, att det var som en dröm, att han för så många år tillbaka just tänkt detta, då hans lärare högt föreläst för honom ur *Télémaque* i lektionsrummet på Stockholms slott. Eller var *det* en dröm, att han nu själf irrfärdade öfver detta samma blånande haf, förbi dessa samma klassiska öar? Att han varit i land på Ithaka för detta samma barndomsminnes skull?

När hans skepp närmade sig den italienska kusten och styrde mot Ancona, som amfiteatraliskt beläget med sina kyrkor och torn tedde sig imponerande från hafvet, kände han en stor tomhet och en bitter saknad. Han sörjde öfver att nu var denna sköna dröm om pilgrimsfärden till Jerusalem för alltid lyktad och att den tunga verkligheten åter skulle taga vid. I november skulle prins Gustaf fylla sjutton år och då begifva sig till sin fader, hvar helst han vid denna tid vistades. Så hade hans fader bestämt och så skulle det blifva. Härpå skulle omedelbart följa den stora händelse, som skulle fästa all världens uppmärksamhet på Gustaf Adolf och hans hus, en handling, som skulle väcka odelad beundran och häpnad, både för skådespelets egen skull och för den sant upphöjda och konungsliga tanke, som hade honom och ingen annan till upphofsman och befrämjare. Med denna stora och betydelsefulla handling skulle han sätta ett värdigt insegel på ett nytt skede i sitt lif och från början omgifva det enkla borgerliga namn, som han hädanefter och till sin lefnads slut ämnade bära, med en oförgänglig glans. Ty redan innan den stora händelsen skulle äga rum och han genom denna handling verkställande uppnå sin sista önskan som furstlig person, skulle han afsäga sig sitt hus

namn och titel och skrifva och kalla sig G. A. Gustafsson.

Han hade härtill de allra viktigaste skäl.

För att möjliggöra vallfärden till Jerusalem, som genom de svarta brödernas trolöshet blifvit så dyrbar och som han oaktadt alla offer ej fått fullborda, hade han utgifvit så mycket af sin förmögenhet, att han ej längre anständigtvis under furstligt namn kunde lefva på återstoden. Som privatman kunde han bo och lefva så sparsamt som han var nödsakad till för att ej sätta sig i skuld eller göra någon människa orätt. Som privatperson skulle ingen människa hafva några större anspråk på honom, och det namn och den titel han ämnade bära var han ej skyldig någon, ej ens sin släkts hufvudman, kungen af Danmark.

Att han innan årets slut skulle få hafva sin son hos sig och få manifesteras sitt inflytande öfver honom i trots af alla dåliga och egennyttiga rådgifvare, var enda ljuspunkten i det mörker, som efter denna pilgrimsfärds totala misslyckande insvepte hela hans kommande lif, och med tanken på den stora händelse, som skulle följa på denna sammanvaro, sökte han trösta sig, då det engelska fartyg, som han i Corfu förhyrt och låtit bemanna, förde honom från denna ö till Europas kontinent.

Då fartyget inseglade i Anconas hamn, lät han bredvid engelska flaggan jämväl hissa den signal, som betecknar, att ett skepp har en kunglig person ombord. Han var ej utan nyfikenhet att se hur han skulle mottagas i denna påfliga stad. Han blef mottagen på det allra yppersta sätt. Då alla personer, som kommo från Corfu, måste genomgå karantän,

fick han ej, innan lämplig bostad blifvit honom beredd, gå i land, och ombuden för de franska och engelska konsulaten, med hvilka han önskade tala, tillätos ej att gå ombord, utan talade med hertigen af Holstein-Eutin från sin båt, som roddes under skeppet. Men ett par timmar senare flög den påfliga flaggan upp på Anconas största och förnämligaste fästning, och strax därefter sköto alla fästningens batterier kunglig salut, en ära på hvilken Gustaf Adolf satte dess större pris, då han fick höra, att den ej bevisades andra än suveräner. Alla fartyg, som lågo i hamnen, hade säkerligen också fått tillsägelse att visa sina flaggor, ty på en gång voro alla skeppen flaggprydda och med en besynnerlig känsla såg Gustaf Adolf, då han gick fram och åter på däck, hur på tvenne skepp, som bland de andra lågo där, den svenska flaggan hissades. Åt detta håll drogos oupphörligen hans blickar, då de öfverforo de till hans ära smyckade fartygen. Han tänkte på det obehag, som dessa tvenne fartygskaptener säkerligen skulle röna vid hemkomsten, om den svenske konsuln i Ancona anmälde dem för denna mot deras lands forne konung bevisade vördnadsbetygelse, och han höll på att sända dem en varning. Men tanken på att den svenska flaggan säkerligen för sista gången denna dag under hela hans återstående lifstid flugit i topp för hans skull rörde honom till den grad, att han ej kunde förmå sig att medverka till dess sänkande på dessa båda skepp, hvilkas nakenhet bland de andras festliga skick skulle för honom kännas som en stor smärta och förödmjukelse, nu när han visste hvilken nation dessa fartyg tillhörde.

Skaror af sysslolöst folk hängde oupphörligen nere vid hamnen för att närvara vid den resande furstens landstigning, som tog sig ståtlig ut, då den äntligen skedde. Skeppsbåten, som förde hertigen af Holstein-Eutin till lasarettet, bar i aktern franska flaggan och i fören den engelska, ett byzantinskt fartyg, som följde efter, hade hissat fransk flagg, och den tredje båten, som avslutade cortègen och hade sundhetspolisen ombord, förde den påfliga flaggan. Vädret var det allra härligaste med klart strålande solsken, och de tre flaggprydda båtarna tedde sig, som om de återvändt från en regatta. Den bleke mannen i den blå rocken, som satt i aktern på den första båten, tilldrog sig allas blickar. Det långa skägget, om hvilket man talat så mycket, var bortrakadt, och han bar mustascher, som han gjort de senaste åren, men hans ansikte var mycket blekt och mycket allvarligt.

På det bryskaste sätt hade han blifvit väckt ur den saliga drömmen, att han var en pilgrim på väg till Jerusalem, men det kungliga mottagande, som blifvit honom beskärmt här och hvar helst han landstigit på stränderna af detta haf, kom honom i stället att drömma sig tillbaka till den tid, då han var konung och då hans ankomst hälsades med kanonsalut från fästningarna och flaggning på fartygen. Också var det med sann kunglig frikostighet, som han belönade kaptenen och besättningen på det skepp, som fört honom till Ancona. Kaptenen hade betingat sig 1,600 écus, men Gustaf Adolf gaf honom 2,000 och hugnade äfven fartygets besättning med rika penninggåfvor

För egen del sparade han på allt under vistelsen i Ancona. Han var djupt sorgsen och försjönk

ofta i melankoliska grubblerier. Han tänkte — och tårarna fyllde hans ögon vid denna rörande föreställning — att om han själf som barn hade kunnat läsa sina egna tillkommande öden, hade hans första tanke varit densamma som han haft för Ulysses:

— Hur oändligen trött måste ej den arme mannen vara!

Den bittraste kalken.

Han satt i sin resvagn och körde öfver Innsbruck till Tyskland. Medan han ännu befann sig på hinsidan Alperna, hade han ideligen grubblat öfver misslyckandet af den härliga planen med Jerusalemsfärden. Den hade säkerligen misslyckats därför, att han i sitt upprop hade måst vända sig till obekanta personer, om hvilka han på förhand intet visste, och därför, att färdens öde i första och sista hand berodde på en furste, som ej var kristen och på hvilkens tänkesätt man följaktligen ej kunde förlita sig. På dylika klippor skulle ej det stora skådespelet på sonens myndighetsdag stranda. Härvidlag skulle han blott hafva att göra med kristna furstar och nära fränder. Medan den tunga vagnen mödosamt af hästarna drogs uppför det höga Brennerpasset, hade han besinnat detta. Då nedfarten under ideligt gnisslande af bromsarna begynte, hade han kommit till det största lugn, hvad angår realiserandet af sin stora plan. Och då han efter några dagars uppehåll i Innsbruck lämnade denna stad, var han så långt kommen, att han ej kunde föreställa sig, att några svårigheter eller motigheter voro att öfvervinna, det

gällde nu blott att utfundera alla detaljerna i planen för att sedan, omedelbart efter denna resas avslutande, sätta sig i förbindelse med de personer, som skulle medverka till densammans realiserande. Först och främst med sonen, prins Gustaf. Han var ju den ene hufvudpersonen på den stora dagen, och till honom skulle först skrivas. Medan vagnen for fram på de tyrolska och sydtyska vägarna, såg Gustaf Adolf för hvarje dag allt tydligare hela skådespelet utveckla sig för sina ögon.

Platsen för den historiska händelsen skulle blifva den ärevördiga riksstaden Frankfurt. Hos staden Frankfurts borgmästare och senat skulle han anhålla om att för den högtidliga akten få begagna, antingen den härliga kejsarsalen i det minnesrika rådhuset eller själfva den protestantiska Catharinakyrkan. Mellan dessa tvenne lokaler hade han ej ännu träffat sitt val. Men hvad han nu hade alldeles klart för sig var hur själfva ceremoniet skulle försiggå, och hans hjärta bultade af lycka och stolthet, medan han tänkte ut scenen i alla dess detaljer. Lika mycket, om han skulle bestämma sig för Catharinakyrkan eller för der Römer, så tänkte han sig att staden Frankfurts styresmän skulle högtidligen vid ankomsten till kyrkan eller rådhuset mottaga honom och hans son och företräda dem till deras platser på en upphöjning i salens fond eller kyrkans kor. Där uppe skulle ett par förgyllda stolar vara placerade. Hans egen till höger, prins Gustafs till vänster. Nedanför skulle i en krets sitta de tyska furstar, som särskildt voro inbjudna att närvara vid den högtidliga akten, och salen eller kyrkan skulle för öfrigt vara väl fylld af deputationer från staden Frankfurts prästerskap och borgare.

Dessutom af en vördnadsfull lyssnande människomassa. En spännande dödstystnad skulle råda, då han reste sig upp från sin plats och högtidligen förklarade prins Gustaf myndig. Han var till fullo berättigad att bestämma tidpunkten för sin sons myndighet, då denne var född som hans undersåte och han hade viktiga enskilda skäl att framskjuta myndighetsdagen ett år, framför allt detta skäl, att han ville undandraga sonen hans moders inflytande och draga ett streck öfver hennes sträfvan att förskaffa honom den svenska kronan. Efter myndighetsförklaringen skulle han högtidligen uppläsa sin egen abdikationsakt, hvilket han ej själf inför rätt forum, de svenska ständerna, fått tillfälle göra. Han hade alltid hoppats att få med egna ord inför Europa bekräfta, att han frivilligt abdikerat från den svenska tronen, och abdikationen skulle uppläsas ordagrant, som den år 1809 blifvit i Gripsholms fängelse affattad. Om det så blott vore för att själf få högtidligen uppläsa denna akt inför församlade furstar och folk, skulle Gustaf Adolf känna sig stolt och lycklig vid tanken på den kommande nionde november. Men på denna uppläsning skulle följa en lika gripande ny afsägelse. Högtidligen skulle han tillråda sin son att afstå, äfven han, från sina rättigheter till Sveriges krona, hvarpå skulle följa prins Gustafs afsägelse af dessa rättigheter, till hvilka han var boren och född och som ingen i världen kunnat med rätta beröfva honom.

Det var denna stora öfverraskning, denna minnesrika handling, som skulle väcka Europas undran och beundran denna nästkommande nionde november och som skulle sprida glans öfver Gustafs hela till-

kommande lif. Denna hans första handling såsom fullmyndig man skulle inför alla rättänkande räknas honom till långt större ära, än om han genom kvinnointriger och kryperi för opåkallade förmyndare tilltvingade sig den krona, som ett trolöst folk beröfvat ett omyndigt, värnlöst barn.

Genom denna stora oförmodade handling skulle prins Gustaf ej blott lämna ett dyrbart exempel för alla furstar, han skulle också markera, att han följt sin faders råd, och därigenom visa honom en ära, som ingen i världen kunde högre uppskatta än denne fader själf. Från all furstlig ära och glans ämnade prins Gustafs fader snart utan minsta saknad afstå, och han skulle med de stoltaste känslor försvinna bland den enskilda mängden, blott han finge medtaga vissheten om att sonen på detta för hans fadershjärta så dyrbara sätt gjort sitt val. Hans ätts sol hade då nedgått i glans.

Gustaf skulle lojalt fasthålla vid denna afsägelse, så som hans fader gjort, och ingen belackare skulle kunna säga, att hans son ville tvinga sig på detta svenska folk, som handlat så illa mot hans fader.

Sonens första handling som myndig man skulle vara att göra sin faders sak till sin egen, och till denna handling skulle hans fader, lycklig och stolt, kalla Tysklands furstar, ja hela Europa till vittne.

Han hade nu hela det lysande och rörande ceremonielet klart för sig, det återstod att öfvertänka sonens högtidliga intåg i staden Frankfurt såsom prins af Sverige. Han ville först och främst ha staden Frankfurts dragoner till eskort, så skulle han skrifva till kurfursten af Hessen, till storhertigen af Baden — — —

Den nionde november 1816 var en dag att se framåt till, nästan en lika stor lyckodag som den nionde november 1799 varit. Den dagen hade skänkt honom hans son — denna dag skulle — — —

Han förmådde ej tänka längre, till den grad tog rörelsen öfverhanden. Han lutade sig bakut i vagnen och slöt ögonen.

Åter och åter tyckte han, att han reste sig från sin stol på upphöjningen i Catharinakyrkans kor och började sitt långa tal. Allas blickar voro riktade mot honom, men hans egna ögon hvilade med ömhet och stolthet på den älskade sonen. Han såg ej någon annan än honom, tänkte ej på någon annan än honom.

* * *

Det var med stor förbluffelse och stark indignation, som den gamle kurfursten Wilhelm I af Hessen satt i sitt slottsgemak i Cassel och läste ett nyss ankommet bref. Han hade utstått många vedervärdigheter i sitt lif, hade varit förjagad från sitt kurfurstendöme af Napoleon och måst med sin familj taga sin tillflykt till Danmark, medan Jerome Bonaparte som kung af Westphalen blef tillsatt att härska öfver hans land, och det var först för trenne år sedan, som han återkommit på sin rätta plats. Han var en sträng herre med allra högsta föreställning om furstlig maktställning, och han mindes sig aldrig ha fått ett mera respektvidrigt bref än det, som han nu höll i handen. Därtill var det skrifvet från hans egen goda stad Hanau och af en nära släkting, en köttslig systerson till hans gemål, född prinsessa af Danmark.

Han gjorde en ful grimas åt brevet och läste det än en gång halfhögt för sig själf.

»Min Herr Onkel!

Jag tillstår, att jag ej var beredd på att från Eder sida röna ett så kyligt mottagande. Jag vistas sedan den 11 Augusti här, och jag har tillskrifvit min Fru Tante för att genom Henne meddela Eder ändamålet med mitt uppehåll i Edra stater, och icke desto mindre tar Ni ej minsta hänsyn till mig. Jag vet mycket väl att jag, då jag under namn af grefve von Eutin anlände hit, ej kunde vänta mig några särskilta hedersbetygelser, men jag vet också, att det finnes nyanser härvidlag, och jag vet, att man ej utan afsikt uraktlåter dessa. Jag vet vidare, att Ni, min Herr Onkel, har äran att vara förmäld med en prinsessa af ett kungligt hus och att jag härigenom står i släktskapsförhållande med Eder. Därför är jag också känsligare gent emot denna brist på hänsynstagande och uppmärksamhet.

Mottag, min Herr Onkel, detta mitt öppenhjärtiga uttalande och värdes för mig förklara orsaken till ett dylikt handlingssätt.

Jag är, min Herr Onkel, med Högaktning

Eder nevö

G. A. Gustafsson.»

Hanau den 9 oktober 1816.

— Oförskämdt, fräckt, utbrast kurfursten alldeles högt. Jag skall genast förklara orsaken till att jag ingen notis kan taga till min herr nevö G. A. Gustafssons projekt och motiv. Jag skall minsann svara honom . . . Han stod alltjämt med brevet i handen, nu vek han ordentligt ihop det, lade det på skrif-

schatullet och slog ett hårdt slag med knytnäfven på brefvet. Så drog han upp snusdosan ur byxsäcken och tog en stor pris.

Gamle kurfursten var i gammalmodig militärisk dräkt, med pudradt hår och stångpiska, och pudradt hår, stångpiska och prygel hade han låtit återinföra i sin armé, då han åter blef högste krigsherre, och han såg mäkta förgrymmad ut, när han nu satte sig ner för att besvara brefvet. Han började skriva:

»Min Herr Nevö!

Det är stor förargelse med sysslolösa människor, som ej kunna hålla sig stilla på en plats, utan ständigt måste sätta sig själfva och andra i rörelse, och hvilkas hufvuden äro fulla af dumma idéer, som de vilja hafva realiserade, lika godt om de äro utförbara eller ej. En sådan idé var Eder resa till Jerusalem, en sådan idé äro Edra planer i anledning af den för hela världen så oändligen oviktiga tilldragelsen med Eder sons myndighetsförklarande. Jag vet mer än väl ändamålet med Eder vistelse i mina stater. Ni önskar af mig en trupperkort vid det högtidliga intåg i Frankfurt, som Ni för Eder son projekterar, liksom Ni begär en dylik eskort af storhertigen af Baden och af prins Christian af Hessen-Darmstadt. Ni vill dessutom, att staden Frankfurt skall lämna Eder ett dragonregemente till denna eskort, och Ni vill själf till häst vid Er sons högra sida eskortera honom till staden Frankfurts rådhus, där Ni tänker under pomp och ståt förklara Eder son myndig, hvarpå han skall tillkännagifva om han vidhåller sina anspråk på svenska tronen eller, i likhet med hvad Ni anser Er ha gjort, föredrager att afstå från desamma. Allt detta vet jag och jag säger . . .»

Längre skref han ej på brevet, utan sönderref det och kastade bitarna på golfvet. Han började ett nytt bref.

»Min Herr Nevö!

Jag vet, att Ni uppehåller Er i mina stater i afvaktan på ett möte med Er son, som Ni kallat till Er i Darmstadt. Vore jag Er son, så skulle jag ej komma för att afgifva den förklaring Ni önskar af honom. Hvilken obehaglig effekt skulle ej en sådan opåkallad förklaring göra på hofven i S:t Petersburg och Stockholm. Dessutom vore den högst skadlig för den unge mannen själf, om tiderna skulle ändras . . .»

— Och hvilka tider ändras ej, muvlade gamle kurfursten och tog sig en stor pris snus, som han njöt med största välbehag, innan han åter tog upp gåspennan och fortsatte:

»— och den nuvarande kronprinsen af Sverige af en eller annan orsak ej skulle vid kommande tronledighet blifva kung öfver detta land. Jag skulle på det högsta förundra mig, om ej det badensiska hofvet, främst Eder sons Fru Moder, skulle ställa sig absolut afvisande mot ett dylikt provokerande uppträde, som för alltid skulle ruinera den unge furstens apparanser. Ej heller kan jag tro, att prinsen af Hessen-Darmstadt skulle vilja låta kompromettera sig på detta sätt, lika litet som jag ämnar göra det genom att utlåna ett detachement af mina trupper till eskort. Och hvad staden Frankfurt beträffar, hvarför skulle denna stad bry sig om att bli skådeplats för detta upptåg, hvarmed den ju absolut intet har att beställa . . .»

Nej, detta bref var ej heller ägnadt till afsändande — Potz Donner Wetter! Man kunde inte för-

slösa hela sin dyrbara tid med att författa koncept till svar på oförskämda grälbref.

— Då min nevö G. A. Gustafsson skrifver höfligt och anständigt till mig, skall jag svara honom höfligt och anständigt, inte förr. Det där brefvet svarar jag inte på.

Kurfursten fnyste åt det, då han gick förbi skrifbordet, där det låg, och marscherade ut ur rummet.

Om Gustaf Adolf kommit i tillfälle att läsa detta sista bref, som kurfursten af Hessen skref och sönderref, hade han säkerligen i yttersta grad vredgats på honom, men inom kort fått tillfälle att häpna öfver hvilken sannspådd olycksprofet denne hans onkel visat sig vara. Ty det var nej och nej och svårigheter och omöjligheter till svar på alla de bref, som han från Hanau och sedan från Frankfurt skref till vederbörande för att bringa till uppfyllelse den idé, som han nu visste för honom innebar allt, som han önskade af sitt återstående lif. Han hade sett framåt till denna månad november, året efter Vår Herres och Frälsares Jesu Christi börd det ettusende åttahundrade och sextonde, med den innerligaste längtan. Han hade varit så alldeles säker på att intet motstånd skulle göras mot hans önskan att en liten tid få helt och hållet rå om sonen och hos honom ingjuta sina grundsatser och tänkesätt, då han nu inträdde i mannaåldern. Men till hans oerhörda förbluffelse nekade Gustaf att begifva sig till honom i Darmstadt eller annorstädes.

Natten innan han erhöll detta bref från sin son, hade han haft en förfärlig dröm. Han drömde, att

han befann sig i S:t Catharinakyrkan i Frankfurt med prästerskapet och en deputation från denna stad och väntade på sin son, då Carl XII plötsligen visade sig och ropade: »Gå härifrån, här har du ingenting att beställa!»

Natten därpå upprepades samma dröm med samma förfärande tydlighet.

Åter skref han till Gustaf och fick samma svar. Sonen vägrade att begifva sig till honom.

Men han skulle komma, han skulle tvingas att komma.

Det var inte blott Gustaf, som satte sig upp mot hans vilja och önskningsar, fast detta smärtade svårast, alla, alla gjorde det. Han hade till den grad i detalj utmålat för sig skådespelet af detta högtidligt eskorterade intåg med honom själf ridande vid sonens sida som hans kaptenlöjtnant och den praktfulla och själsupplyftande ceremonien i Frankfurts minnesrika rådhus, att det på det högsta kränkte honom, då senaten i Frankfurt påstod, att staden icke ägde någon lokal passande för den tillämnade högtidligheten. Prins Christian af Hessen-Darmstadt hade svarat, att han med stort nöje skulle mottaga ett besök af Gustaf Adolf själf, men att han omöjligen kunde lämna honom någon truppereskort.

Men svaret från svågern, storhertigen af Baden, var det bittraste. Gustaf Adolf hade låtit honom förstå, att han med tjänliga medel ämnade hämta prins Gustaf till sig, ifall denne fortfarande nekade komma till honom. Detta, svarade storhertigen, ämnade han ej tillåta. Det tillkom allenast kejsar Alexander såsom prins Gustafs förmyndare att bestämma öfver dennes handlingssätt och den tidpunkt,

då hans myndighet skulle inträda. Han afsade sig dessutom för sin egen person allt deltagande i högtidligheten, i hvilken hvarken han själf eller hans trupper skulle medverka.

Medan Gustaf Adolf läste detta bref från Baden, pågick en häftig strid utanför hans dörr i det Frankfurtska värdshus, där han bodde. De vreda rösterna trängde in till honom, där han satt och läste detta hårda bref jämte ett annat, som han med samma post fått från sin son och hvori denne såsom bestämmande orsak hvarför han ej kunde åtylda sin faders befallning att till den nionde november infinna sig hos honom anförde, att han gifvit sin moder sitt hedersord på att utan hennes bifall icke ingå i någon förbindelse eller fatta något beslut af hvad slag som helst för det närvarande eller för framtiden.

— Hans moder — men hans fader då, är jag inte hans fader, och har jag icke största rätten öfver min egen son? Skall jag nödgas åse, att han ordnar sitt handlingssätt efter kejsar Alexanders falska vilja! Han måste komma! Han måste komma! Jag vill ej lida denna smälek. Kommer han inte — kan jag inte tvinga honom att rätta sig efter min vilja och komma till mig den dag jag utsett, blir det slut mellan oss för alltid. Då vill jag aldrig mera se honom för mina ögon, aldrig, aldrig mera!

Han stampade i golfvet och han snyftade af smärta och vrede.

Grälet utanför hans dörr hade icke upphört. Det pinade honom outsägligen i den sinnesstämning, i hvilken han befann sig. För tredje gången hade han i natt haft drömmen om Carl den tolfte i Frankfurts Catharinakyrka, och då man upprepade gånger dröm-

mer samma dröm, betyder det, att något förfärligt skall hända. »Här har du ingenting att beställa, gå härifrån,» hade drömskepnaden åter tillropat honom, då han omgifven af prästerskapet och deputationerna stod med hårdt bultande hjärta och väntade på Gustaf. I drömmen hade han tänkt:

»Hvar på jorden har jag något att beställa om ej att här vänta på min son!» Han kände den våldsamaste åtrå att kasta sig på knä midt i kyrkan inför alla de församlade och ropa till den höga gestalten, som hotade honom: »Jag skall gå min väg för alltid, jag skall aldrig mera vara till besvär för någon, lefvande eller död, om jag blott får denna min önskan uppfylld att få ha min son hos mig och inspirera honom till denna stora handling, som skall bereda min och hans ätt dess sista och ädlaste triumf genom att visa världen hur legitima furstar tänka och handla till skillnad mot uppkomlingar och inkräktare!» Men han hade ej förmått röra sig ur fläcken eller yttra ett ord. Han hade stått förstenad och orörlig, medan prästerskapet och deputationerna och åskådarna lämnade kyrkan, tills han blef ensam kvar med den höga spökgestalten af sin företrädare. Då hade han vaknat under största ångest och vända och hade sedan hela den återstående delen af natten legat och vridit sig i skräck och sömnlöshet.

De vreda och trätande rösterna utanför dörren blefvo allt högljuddare och högljuddare. Han lyssnade efter hvem det kunde vara, som på detta sätt vågade störa honom. Det var stallkarlen och borstaren, som grälade med hvarandra. Han röt med sin hårdaste röst: »Tyst därute!» men de hörde honom ej. All-

deles utom sig ryckte han till sig pistolen, som låg på bordet, rusade ut genom dörren och ropade:

— Tyst ögonblickligen! Den som först säger ett ord skjuter jag ihjäl!

De båda tvistande tystnade. De vågade ej ens öppna munnen till en bön om ursäkt, till den grad voro de säkra på att den höge herre, som kallade sig G. A. Gustafsson i dag var vid ett särskildt lättretligt lynne.

En stund senare fingo de ytterligare bekräftelse på denna förmodan. En tiggare stod utanför den höge herrns fönster och bad om en allmosa. Han bad med en gnällande och ömklig röst, och då han intet svar fick, jämrade han sig allt ömkligare och ömkligare. Plötsligen upphörde det ständiga trampandet inifrån rummet, och fönstret flög upp såsom dörren nyss gjort.

— Jag skjuter dig för pannan, om du inte genast går din väg, ropade samma vilda röst, som de nyss hört.

De sågo den vettskrämde tiggaren springa ur skotthåll, och de hörde fönstret häftigt slås igen.

Några dagar senare var den nionde november, som skulle ha firats på ett sätt, som evigt skulle hafva ihågkommits, ej allenast af den unge hufvudpersonen själf, utan också af alla i denna högtid deltagande furstar och prelater, af alla åskådare, ja, af hela Europa.

Dagen förut satt Gustaf Adolf ensam inlåst i sitt rum utan att vilja se eller tala med någon. Han tänkte på hur han med eller mot sonens vilja skulle kunna gifva denne ett intryck af denna dag och hans faders uppfattning af densamma. Han hade ej kommit till fadren, men fadren skulle komma till honom, ej personligen, men med ett bref, som skulle och måste göra ett outplånligt intryck. På detta bref

hade han skrifvit hela denna ensamma dag från morgon till afton. Han hade ändrat och rättat på det, och nu var det äntligen färdigt till afsändande. Om en stund skulle postvagnen fara här förbi, och då skulle han passa på och själf lämna det till postiljonen.

Det var detta, som han den stora dagen högtidligen velat förkunna inför furstar, ministrar, prelater och menighet i Frankfurts Catharinakyrka. Han läste det nu halfhögt för sig själf för att se om något var att rätta eller tillägga.

»Min son!

Jag har bestämt Eders Kungliga Höghets myndighetsblifvande till den nionde november detta år. Det är årsdagen af Eder födelse, den dag då Ni tillryggalagt sjutton år. Jag är den förste att erkänna, att denna myndighetsförklaring är tidig, men jag har efter moget öfvervägande bestämt mig härför af följande grunder:

Eders Kungl. Höghet är i Sverige född till tronarfvinge. De olyckliga omständigheter, som utgjort den hufvudsakliga orsaken till Edert uteslutande från den svenska tronen, äro för kristenheten och Europa alltför väl bekanta.

När det uppväckts tvifvel om mina tänkesätt, måste detta naturligtvis ännu mera vara förhållandet rörande Eders Kungliga Höghets handlingssätt vid Eder myndighet. Efter allt, som skedde mot mig och min familj, och efter all den orättfärdighet, som denna världens politiska förlopp lät oss röna, var det min plikt som fader att skaffa den ordning, som det stod i min makt att skaffa. Då däremot Eders Kungliga Höghets öde ej före Eder myndighet kunde afgöras, så måste

jag för Eders Höghets egen lyckas skuld påskynda myndighetstidpunkten, så vidt det på mig berodde.

Eders Kungliga Höghet hade af mig i Sverige kunnat förklaras myndig från det sjuttonde till det adertonde året för att där härska, och då det nu handlar om Er framtid, så måste jag välja denna tidpunkt. Då denna bestämda dag inträdt, har jag kallat Eders Kungliga Höghet till mig på det att Eders Kungliga Höghet högtidligen måtte kunna uttala sig om Eder rätt till svenska tronen. Innan Eders Kungliga Höghet afgifver denna sin förklaring, måste jag min plikt likmätigt för Eder uppläsa min Afsägelseakt och sedan som Eder Fader gifva Eder mitt råd. När Eders Kungliga Höghet hört detta, har Ni den obestriddiga rätten att uttala Eder efter Eder öfvertygelse och, hvad mera betyder, efter Edert samvete.

Min älskade Gustaf! Då det svenska folket högtidligen kunde bryta de heliga band, som förenade det med Eder, min son, och som garanterade Eder Er rätt, såsom den i alla civiliserade staters sociala rätt finnes begrundad, så hafva i lika mån, min son, Edra förpliktelser upphört till det svenska folket, som högtidligen utstött Eder ur sitt sköte. Jag säger: högtidligen har svenska folket begått denna akt, emedan kungariket Sveriges ständer inför svenska folket vågade fälla denna dom och emedan folket ej endast genom stillatigande biföll, utan också till följd af den grundsatsen att medlemmar af ständerna, valda af folket och försedda med dess fullmakt, uttala dess vilja. Denna i sina grundsatser författningsvidriga Akt blef alltså på detta sätt konstitutionellt bekräftad. Hvilket förtroende kunna efter detta svenskarna ingifva Eder, min son, och vore de än själfva i stånd

att förgäta sina plikter mot den, med hvilken de knutit nya band, så kan jag aldrig vara af den mening att Ni, min son, kunde draga fördel däraf.

Ni är ättling af ett Hus, som till sitt ursprung är främmande för Sverige, och då svenskarna kunde förgäta, att Eder Farfarsfar genom deras fria och oafhängiga val kallades till Tronföljare, så bör ni, min son, anse det under Eder värdighet att intressera Eder för ett folks öde, som beslutit att ej mera erkänna Edra rättigheter. Jag måste således uttala mig mot hvarje steg från Eder sida, som går ut på att att göra återgällande Edra rättsanspråk till den svenska tronen. Den svenska revolutionen af 1809 lämnar för öfrigt en förskräcklig föresyn för hvarje Furste, som regerar i detta land. En del af hären i uppror, kungen afväpnad och i sina egna rum af egna officerare tillfångatagen. Det pliktförgätta kungliga gardet för honom som fånge till ett af hans slott, därpå församlar en revolutionär regering riksständerna, och hären jämte hela svenska nationen sluter sig till revolutionen. I trots af att kungen frivilligt abdikerar, uteslutes hans son, kronprinsen, från sina fäders tron och jämte honom den förre kungens efterkommande, de redan födda och de ännu ofödda. Ingen enda röst upphöjer sig häremot, än mindre ett parti... alla buga sig... Hur skulle man då med fog och rätt och under hvilken synpunkt kunde man då råda Eder, min son, hvars lycka är mig så dyrbar, att hafva något att göra med det svenska folket.

Min son! Om Gud bevarat Edert lif under detta ögonblick af storm och politisk förbittring, om Han tillät Eder gamle grand-onkel Carl att befria Eder ur det fängelse, som Ni delade med Eder Far, Eder

Mor och Edra systrar, skulle Ni då ej hela Edert lif igenom erkänna Guds godhet, som alltifrån den spädaste barndomen alltid vakar öfver oss, och gifva honom Eder tacksamhetstribut genom ett förnuftigt, med Hans rådslag öfverensstämmande handlingssätt, fritt från hvarje personlig hämnd. Påminn Eder i all synnerhet Jesu Christi ord, då han säger: Söker först efter Guds rike och Hans rättfärdighet, så faller eder allt detta till.

Min son! Jag tror, att det är en helig plikt att härska, då man genom Guds nåd är kallad därtill. Men jag tror icke, att man skall sträfva därefter.

Jag ber nu Eders Kungliga Höghet om Eder definitiva och högtidliga förklaring, ifall Ni är beslutna att afsäga Eder Er rätt till svenska tronen. *Ja* eller *nej*.

Mätte Edert uttalande bära karaktären af det blod, från hvilket Ni härstammar, en karaktär som Ni i framtiden fast och lojalt skall hålla upprätt.

G. A. Gustafsson.

Följande morgon satt han i resvagnen på väg till Darmstadt. Han hoppades alltjämt, att hans son där skulle möta honom. Men han var icke där, och han kom icke.

Han satte in alla sina krafter och hela sin enishet på att denna gång drifva sin vilja igenom gent emot sonen och dennes moder. Saken växte inför hans tankar och grubblerier och tog oerhörda mått och proportioner. Han ville strida mot hela världen om sin son.

Han fick prins Christian af Hessen-Darmstadt att resa till Carlsruhe med protokollet öfver den deklARATION

af myndighetsförklaringen, som han jämte brefven från prins Gustaf uppläst för honom. Men prins Christian kunde intet uträtta, fast han lofvat Gustaf Adolf att göra allt hvad i hans förmåga stod för att förmå drottning Fredrika att gifva sitt löfte till ett möte emellan fadren och sonen. Det bifall, som gafs, var under villkor, som föreföllo den fränskilde gemålen upprörande. Mötet skulle äga rum i vittnens närvaro och försiggå på badensiskt område. På ett dylikt förslag ville Gustaf Adolf ej ingå, ingen makt i världen, sade han, hade rättighet att hindra en son att begifva sig till sin far eller uppmuntra en son till olydnad mot sin far. Det var detta drottning Fredrika gjorde, och förbittringen häröfver var så stor, att den totalt förtog känslan af alla andra bittra sorger och oförrätter. Detta att drottning Fredrika hindrade sonen att resa till honom skulle han aldrig kunna glömma eller förlåta. Hon tillät det ej, därför att hon visste, att han skulle inverka på sonen i en helt annan riktning än hon själf och Polier, som gjorde allt för att väcka prins Gustafs ärelystnad och förespeglade honom hoppet om den svenska kronan.

Storhertigen af Baden, till hvilken Gustaf Adolf ånyo vädjade, svarade honom icke, och prins Gustaf skref alltjämt vördnadsfullt, men energiskt och upprepade sin försäkran att han ej ville handla mot sin moders vilja. Af allt detta kunde Gustaf Adolf förstå, att man ingått ett förbund i afsikt att smärta, pina och förödmjuka honom.

Men han var lika envis som drottning Fredrika. Han vände sig till de danska diplomaterna i Frankfurt och bad om deras hjälp att förmå sonen

komma till sig. De förklarade, att de intet förmådde härvidlag.

Han vände sig till de badensiska diplomaterna, men dessa hade fått stränga order från sitt hof att på intet sätt blanda sig i Hans Kungliga Höghet prins Gustafssons privatangelägenheter, hvilket under iakttagandet af alla former meddelades denne furste.

Han gaf ändå icke tappt. Det som ej hade fått ske den nionde november 1816 skulle och måste drifvas igenom till den nionde november 1817. Och det som inte lyckats i godo måste framtingas med makt. Han var i stånd till allt och skulle ej väja för något för att få sonen att lyda.

Åter vände han sig till kurfurst Wilhelm af Hessen, men denna gång ej som för nära ett år sedan med skarpa förebråelser och hånfulla stickord, utan med en bön om att af kurfursten erhålla en beväpnad armé, som skulle reklamera sonen.

Han var åter i Hanau och skref därifrån den 25 augusti 1817 i detta angelägna ärende, och som denna begäran var framställd i en höflig och anständig form, svarade kurfurst Wilhelm lika höfligt:

»Till Hans Majestät den forne Kungen af Sverige
i Hanau!

Eders Majestät har godhetsfullt underrättat mig om den disharmoni, som uppstått mellan Eder å ena sidan och å den andra Hennes Majestät drottningen och Prinsen, Eder son, i det Ni genom detta meddelande gifvit mig ett otvifvelaktigt bevis på Edert förtroende. Jag beklagar oändligen det bekymmer, som denna affär naturligtvis måste förorsaka Eder, men sakernas nuvarande läge och framför allt Tyska

Förbundets grundlagsakt beröfva mig absolut möjligheten af att lämna Eder den fordrade hjälpen medels en beväpnad armé. Vid hvilket annat tillfälle som helst skall jag bemöda mig om att gifva Eder bevis på den fullkomliga Högaktning, hvarmed jag ej upphör att vara

Eders Majestäts

tillgifnaste tjänare och trogne Onkel.»

Hade Gustaf Adolf erhållit den begärda handräckningen af kurfursten, skulle han säkerligen intet haft att anmärka mot detta bref. Som det nu var, måste han inför dess öfverbringare, polisdirektören i Hanau, protestera mot titeln Majestät, som stod utanpå konvolutet.

— Som född kunglig prins för jag under nuvarande olyckliga förhållanden titeln Kunglig Höghet, sade han med den snärtande ton, som han, då han var retad, brukade använda nu som i forna dagar.

Han betänkte sig en hel vecka om han skulle besvara detta bref. Men det kliade honom alltför mycket i fingrarna att få skriva några sanningar om detta Tyska Förbund, på hvilket kurfursten skylldes. Detta skulle naturligtvis skada hans sak inför Tyska Förbundet, till hvilket han, om allt annat svek, måste vända sig, men frestelsen var oemotståndlig. Han måste rädda sin själ och säga hvad han tänkte, och han måste säga det på sitt eget sätt, som han alltför väl visste ej var det lenaste. Förvärrade han genom sin tungas eller sin pennas skärpa sin sak, så var det ej första och skulle säkerligen ej bli sista gången i hans lif som detta skedde. Tyska Förbundet skulle

för en gångs skull få höra hvad en rättsinnig furstlig man tänkte om dess furstar.

Han skref således till kurfurst Wilhelm ett bref, i hvilket han på det ampraste sätt uttalade sina åsikter.

Hur kunde man förstå, att kurfursten af Hessen alltjämt vidhöll sitt envisa nekande att lämna den begärda hjälpen och ej heller ville åtaga sig, som det nu blef honom proponeradt, att i egenskap af doyen för de tyska regenterna vända sig till hofvet i Carlsruhe och tala ett kraftigt och tydligt språk med storhertigen af Baden och hans syster drottningen, prins Gustafs moder? Ja, han visade till den grad brist på tillmötesgående, att han nekade att appellera till Tyska Förbundet mot den orättvisa, som begicks i Baden, i det man begagnade sitt inflytande på prins Gustaf till skada för hans lugn och framtid, då man förhindrade honom att hörsamma sin faders befallning att begifva sig till honom. Detta var det nästa brydsamma uppdrag, som den mycket tourmenterade kurfursten fick af sin gemåls besvärliche nevö. Åter skyllde han på det Tyska Förbundets lagar. Han svarade, att dylika angelägenheter ej kunde frambäras inför Förbundsdagen, som uttryckligen förklarar sin inkompetens att blanda sig i de tyska furstehusens angelägenheter. Med detta besked hoppades han att Gustaf Adolf skulle nöja sig och uppgifva hela bråket såsom lika onödigt som resultatlöst. Men häri misstog kurfursten sig. Gustaf Adolf kunde ej uppgifva denna sak, förrän han försökt allt omöjligt, och för honom var allt, som för hvarje annan skulle förefalla absolut omöj-

ligt ej blott möjligt, men också hoppgifvande. Nu trodde han sig kunna påräkna hjälp från ett håll, som ingen människa skulle drömma om att han ämnade adressera sig till. Men för honom var det i denna förtviflade strid om sonen ej mera svårt, påkostande och besynnerligt än allt annat, som han nödgats göra härför, att nu vända sig till den svenske kronprinsen Carl Johan och bedja honom understödja hans bemödanden genom att skrifva till kejsar Alexander och förmå denne härskare vidtaga de nödiga mått och steg, som skulle tvinga prins Gustaf att afsäga sig sina anspråk på svenska tronen. Att erhålla denna frivilliga afsägelse från den legitime arfvingen var ju en sådan ögonskenlig fördel för den folkvalde kronprinsen, att Gustaf Adolf ej ett ögonblick tviflade på att han på detta sätt skulle drifva igenom sin fasta och oföränderliga vilja och härigenom bevara åt sig sin son.

Men den folkvalde svenske kronprinsen tänkte annorlunda, och då Gustaf Adolf äntligen erhöll det väntade svaret från honom, förstod han till sin stora bestörtning, att Carl Johan ansåg sin fördel ligga i att icke erkänna, att prins Gustaf hade någon som helst rätt till svenska tronen att afstå. »Då svenska nationen återtog sina rättigheter och Ers Höghets afsägelseakt, ehuru utan nödvändigt inflytande på nationens beslut, emellertid därmed öfverensstämde, borde Svenska Folket skrida till valet af en konung. Alldenstund detta val icke föll på Er son, blir hvarje afsägelseakt från hans sida numera öfverflödig.» skref han i ett bref, som var ytterst artigt affattadt och för öfrigt innehöll ett välvilligt erkännande af de lojala afsikter, som före-

stafvat de råd, som Gustaf Adolf gifvit prins Gustaf. »Det råd, som Ers Kungliga Höghet gifvit sin son, är ett sådant som anstår en god fader, hvilken med den faderliga ömheten förenar aktningen för de plikter, som hans samvete ålägger honom,» skref han.

Denna passus läste Gustaf Adolf flera gånger, medan stora tårar långsamt runno nedför de bleka kinderna.

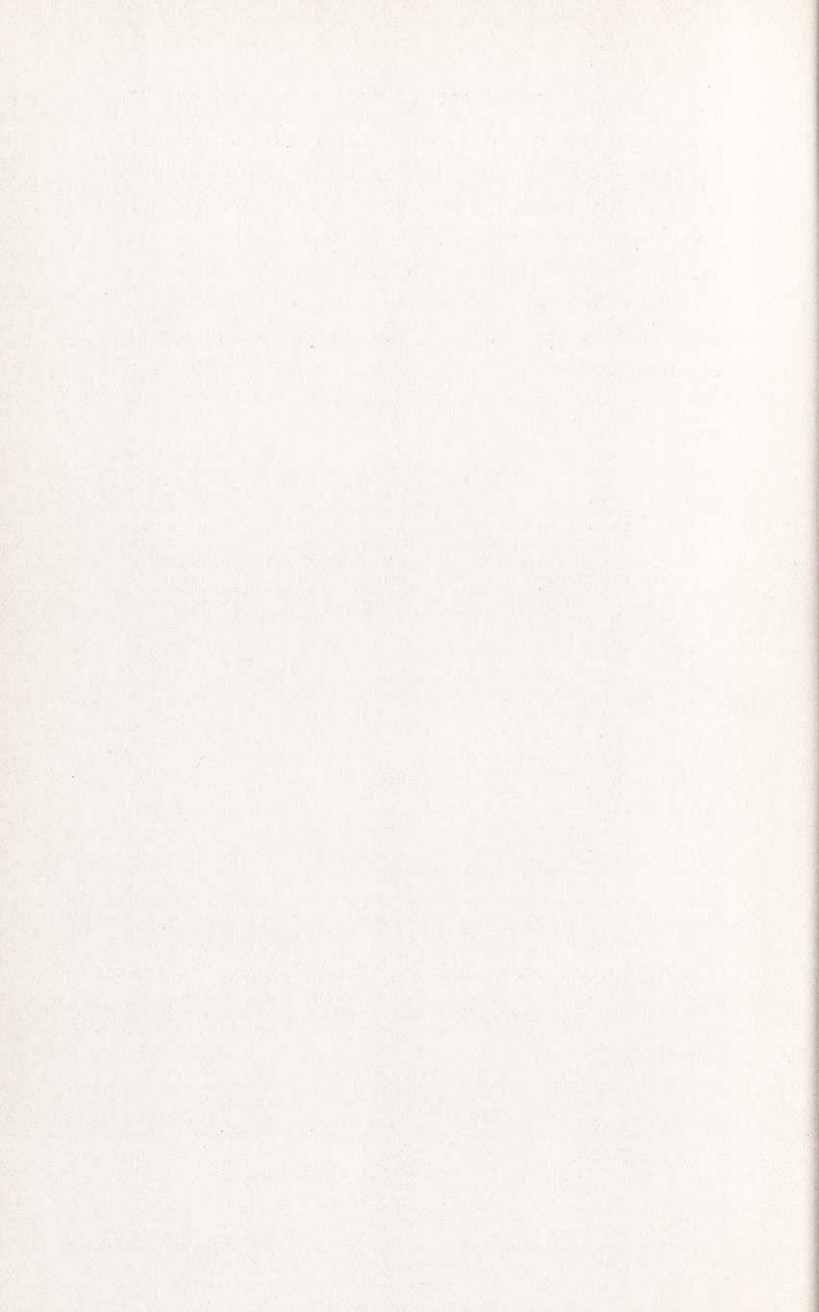
— Till och med han erkänner redligheten af mina afsikter, men ej heller han lyfter ett finger för att vara mig behjälplig att realisera dem, tänkte han med den stora bitterhet, som alltmer under denna fåfänga, årslånga strid, som nu måste uppgifvas, fyllde hans sinne.

Det som är Gud välbehagligt är ej välbehagligt för människor.

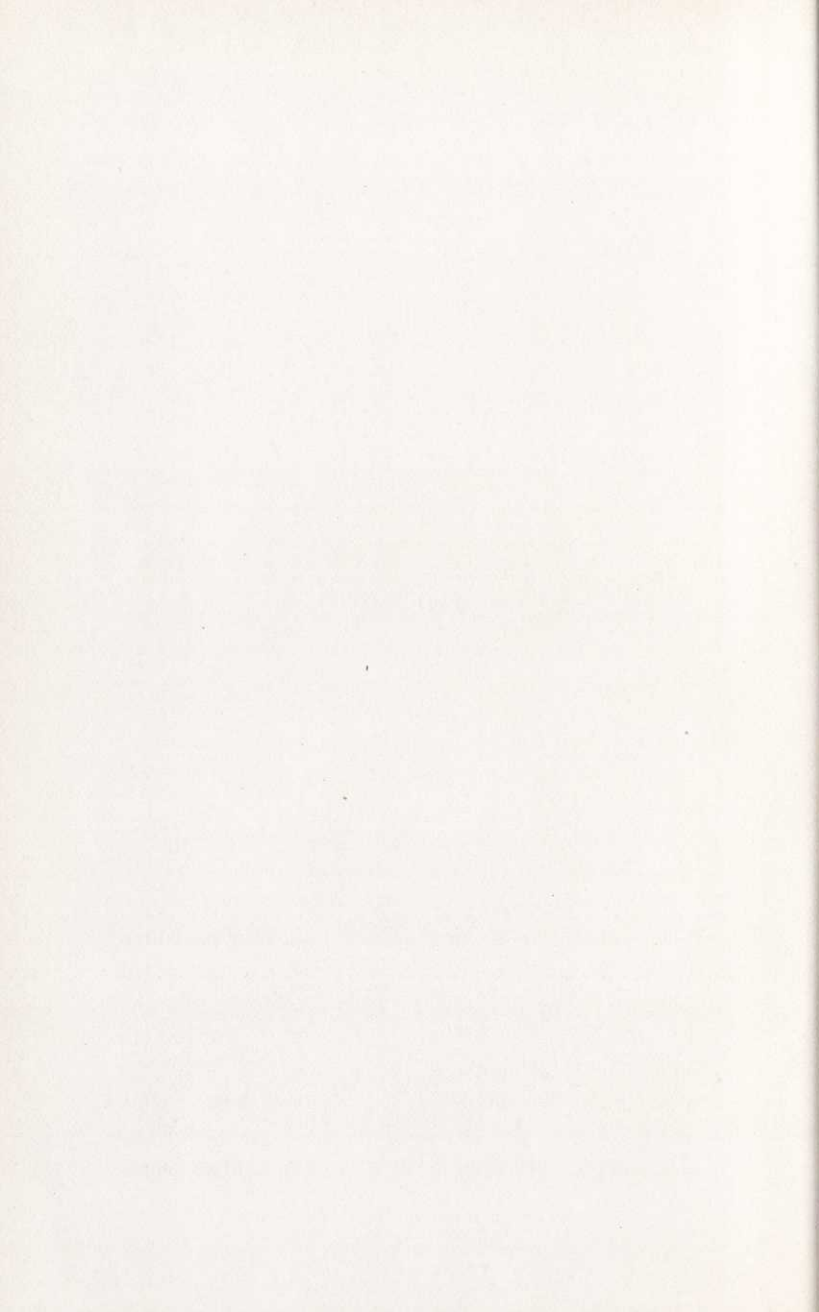
Han hade satt in alla sina återstående krafter på denna sak, som blifvit honom alltmer helig och dyrbar. Han hade hoppats att i en viktig period af sin sons lif få öfva ett afgörande inflytande på honom och hans handlingssätt, men hans son desavouerade honom — han hade ej längre någon son, han ville aldrig mera se sin son för sina ögon. Han hade trott sig få visa världen ett upphöjdt skådespel, i hvilket han själf ännu en gång spelade en predominerande roll, men de kejsare, kungar och furstar, som skulle uppbyggts af detta skådespel, nekade att gifva honom tillfälle att återuppträda på världsteatern. Nåväl, han skulle frivilligt dra sig tillbaka därifrån. Han hade själfmant kallat sig Gustafsson och därigenom ingått i det enskilda lifvet. Denna hans vilja var det enda, som kejsare, kungar och furstar ej förmådde motsätta sig. Det

enda som de tilläto honom var att för alltid utgå ur deras krets och försvinna i dunklet. Nu var han öfverste Gustafsson, det och intet annat till sin lefnads sista ögonblick. Nu var han skild från sin familj för alla tider och för alla omständigheter...

Han slog de båda tunna händerna för ansiktet, och hans kropp skakades af djupa, konvulsiviska snyftningar.

II.

I.

Passageraren i postvagnen.

Den stora gulmålade diligensen på route mellan Frankfurt och Basel kom med stort larm och dån körande öfver byns storgata.

Postiljonen blåste oupphörligen i hornet, och den tjocke kusken klatschade med sin långa piska på så skickligt sätt, att det i den disiga luften ljöd som oupphörliga skarpa pistolskott, utan att snärten ens snuddade vid de tungt galopperande hästarnas länder eller öron. Nu gjorde det höga åkdonet den vanliga stora svängen och stannade tvärt framför värdshuset »Blå Stjärnan».

De två passagerarna inne i vagnen voro så inbegripna i ett ifrigt samtal, att de ej gjorde sig besvär att lämna diligensen ens under hästombytet, och de tre nya resande, som, stående på den höga värdshustrappan, inväntat postens ankomst, kunde tätt invid vagnsfönstret, som vette åt denna sida, se silhouetterna af en fransk officer — han bar till yttermera visshet hederslegionens stjärna på bröstet — i ifrigt samtal med en medelålders civilklädd herre. Den franske officern tycktes tala mycket och med lifliga gester, medan den bleke herrn i den trekantiga hatten

midt emot honom satt och hörde på med en min, som om han åhörde en rapport. Allt som oftast skakade han på hufvudet eller nickade bifallande eller såg otålig ut och tycktes afbryta den franske officerns tal med några knappa ord. Blott en enda gång under det myckna bråket med de friska hästarnas försättande såg han ut genom fönstret och mönstrade med likgiltig blick de på trappan stående väntande resenärerna, en äldre herre med utseendet af en magister och ett par ynglingar, synbarligen den äldre, lärde mannens disciplar, som af honom led-sagades på en utländsk resa. Men då den franske officern hastigt nedfällde fönstret för att tala vid värdshusvärden, drog herrn i den trekantiga hatten ögonblickligen åter upp det, vare sig att han ansåg novemberdagen alltför kylig för att uthärdas vid öppet fönster eller att han misstuckte sin reskamrats tilltag.

Mera hunno magistern och hans disciplar ej att iakttaga, ty värdshusets folk kom utbärande med de stora reskoffertarna, nattsäckarna, hattaskarna och toalettskrinen, som under stort larm langades upp på diligenstaket, och magistern hade all möda ospard att ur bröstfickan på pälsen framtaga den långa virkade börsen, med sina valna fingrar draga undan silfverringarna och utdela drickspengar till höger och vänster och taga afsked af den djupt bugande värden, som själf öppnade diligensdörren för sina afresande gäster. De båda ynglingarna, iklädda gröna pigescher, stego före magistern upp i vagnen. De lyfte vid in-trädet de höga, runda hattarna till hälsning på de innevarande båda herrarna framme vid fönstret. Den franske officern förde hastigt handen upp till mössan,

och den civilklädde herrn aftog genast sin trekantiga hatt och hälsade artigt såväl på de unga herrarna som på magistern, då denne äntligen andfådd klef in i vagnen efter att omsorgsfullt ha nedstoppat börsen i byxsäcken. Med sina disciplars hjälp krängde magistern af sig pälsen, som upphängdes på den lediga kroken vid det motsatta fönstret, vid hvilket de tre herrarna placerade sig, de båda ungdomarna på framsätet och deras mentor på baksätet midt emot dem. De hade nätt och jämnt hunnit intaga sina platser, då postiljonen hårdt tutade signalen till afärd och kusken med sin väl manövrerade piska under bösskottsliknande smällar satte hästarna i galopp och diligensen for nedför gatan med ett så öronbedöfvande larm, att intet taladt ord kunde höras inne i vagnen. Den franske officeren rörde immerfort läpparna, men herrn i den trekantiga hatten skakade på hufvudet, satte händerna för öronen och slöt ögonen med en min af trötthet.

Som han satt där med slutna ögon, hade de nykomna tillfälle att ostördt betrakta honom, något, som de af försynthet ej kunnat göra, så länge han själf satt och mätte dem med en kall, forskande blick från sina stora blå ögon, och de sågo nu, att han var en ovanligt smärt person med stora blonda mustascher, att hans klädsel bestod af en blå redingote, grå pantalonger och stöflar med väldiga sporrar. Denne civilklädde herre med den trekantiga hatten hade något egenartadt öfver utseende, hållning och dräkt, som påkallade uppmärksamhet, medan åter den franske officeren såväl till hållning som utseende liknade andra officerare af den armé, som ännu för några år sedan kallades »la grande armée», och i

all synnerhet ganska frappant påminde om den för detta franske marskalk, som nu var kronprins i det land, från hvilket magistern och hans disciplar voro.

Troligen hade den franske officern och herrn i den trekantiga hatten talat om denna likhet, ty de första ord, som de resande svenskarna uppfattade, då diligensen upphörde att dåna på bygatornas knaggliga stenar och rullade genom porten ut på den leriga landsvägen, voro orden »Bernadotte» och »Sverige» yttrade på franska af officern till den civilklädde, som långsamt såg ut öfver det grå landskapet, innan han svarade på samma språk:

— Den nuvarande svenske kronprinsen har haft lyckan med sig, som det tycks, i all sin tid.

— En högst oförtjänt lycka, utbrast den franske officern häftigt. Den soldat borde ej ha lycka med sig, som nyttjar svärdet emot sitt fädernesland, som denne Bernadotte gjort.

— Efter hvad jag har mig bekant, levererade den svenska armè, som under den nuvarande kronprinsens af Sverige befäl här om året opererade i Tyskland, ej alltför blodiga kampanjer mot de franska härarna, svarade herrn i den blå redingoten.

— Om detta var förhållandet, och jag tror, att min herre har rätt häri, var det sannerligen ej därför att för detta marskalk Bernadotte ville skona fransmän, utan svenskar.

De tre resande svenskarna i motsatta hörnet af vagnen sökte på alla sätt dölja det intresse de hyste för det pågående samtalet. De båda unga herrarna bläddrade ifrigt i de engelska gazetter och magasin, som de höllo framför sina ansikten, och magistern såg ej upp från sitt plån, på hvilket

han synbarligen gjorde många viktiga anteckningar. Men intet ord af de tvenne herrarnas samtal undgick dessa tre.

Nu talade åter herrn i trekantiga hatten.

— Det var den nuvarande kronprinsens af Sverige plikt att handla som svensk man från det ögonblick han blef utsedd att blifva svensk konung, yttrade han med stort eftertryck. Och denna plikt lättas betydligt för honom därigenom att han har eller anses hafva lyckan med sig. Det är det allra viktigaste för en svensk konung att hafva lyckan med sig eller att anses hafva den. Väderlycka och lycka hos kvinnfolk och krigslycka i all synnerhet. Och denna lycka har den folkvalde svenske kronprinsen, tycks det, åtminstone har han rop därför. Enskilda, och ännu mera, högt uppställda personer, som ha hvad människor kalla otur, de må vara hur dygdiga och rättänkande som helst, passa inte för Sverige och svenskarna.

— Männe dylika personer passa mera för Frankrike och fransmännen eller för någon annan nation? inföll den franske officern med ett småleende, som stod i största kontrast med den andra resandes bittra allvar, då han svarade:

— Nej, de passa inte för något ställe på denna jord. Deras plats är för kroppen under jorden och för deras odödliga själ i himlen. Men säkerligen är det skillnad äfven nationer emellan härvidlag. I detta nu sitter på Frankrikes tron en man, som under största delen af sitt lif varit förföljd af de vidrigaste öden, under det att mannen med stjärnan och lyckan är för alltid bortjagad ur världens åsyn. Det har dröjt länge, innan rätten och rättvisan ha segrat, men vi ha ändå fått upplefva denna vedergällningens

dag. Sådant kommer ej att hända i Sverige, var viss därom.

— Min herre, förlåt mig, men vi hafva ju förut öfverenskommit att ej ytterligare under denna för mig så angenäma sammanvaro byta ord och åsikter om kejsar Napoleon. Jag har haft lyckan att tjäna under honom, och denna lycka glömmes man aldrig, vill man aldrig glömma, hur än förhållandena skifta. Det är därför jag nu, sedan jag återhämtat mig från den sjukdom, i hvilken jag råkat under fångenskapen, genast vid återkomsten till Frankrike tänker taga afsked ur armén. Sedan jag tjänat under *honom*, kan jag ej tjäna under någon annan Frankrikes härskare. Inte allt beror på lycka eller olycka, som min herre säger. Han är afsatt och bortjagad, jäväl, men för mig och för många med mig är han alltjämt vår kejsare och herre.

— Det skulle han ej vara, om ni vore svensk, svarade den tilltalade och trummade på fönsterrutan. I Sverige vänder man sig alltid i största hast från den sjunkande solen för att tillbedja den uppgående nytändningen, den må kallas Carl August eller Carl Johan.

— Min herre är orättvis. Det beror också på hvilken person det är, som har lyckan med sig eller olyckan emot sig, som min herre säger. För detta kungen af Sverige, Gustaf IV Adolf, var ingen Napoleon.

— Nej, min herre, det var han visserligen inte!

De båda unga svenska herrarna hade svårt att hålla sig allvarsamma vid denna energiska och häftiga försäkran af den envise reskamraten, hvars ansikte färgats af en hög rodnad, medan han talade,

och den svenske magistern såg ett ögonblick förvånad upp från sitt plån. Djup tystnad rådde en stund i diligensen, som nu rullade tungt uppför en brant backe.

Ändtligen bröt samme herre den opåräknade tystnaden. Den mörka rodnaden hade försvunnit från hans ansikte, som åter var mycket blekt.

— Den nuvarande kronprinsen af Sverige följer för resten före detta kungens af Sverige politik, sade han med höjd röst och i påstridig ton, som väntade han sig motsägelse.

Den svenske magistern hade all möda i världen att hejda en inblandning i samtalet, och den äldste af de båda unga herrarna kastade en bedjande och vädjande blick till honom, som betydde så mycket som: Käre magister, svara ni på detta! Men magistern skakade på hufvudet och gaf sin discipel en vink att sätta sig ned och ej störa de båda samtalande, som tycktes vara så ifrigt upptagna af hvarandra, att det ej föreföll, som om de märkte, att de ej längre voro ensamma i vagnen.

— Hur kan min herre påstå, att det ingen skillnad finnes mellan för detta marskalk Bernadottes och för detta konungens af Sverige politik, det skulle jag sannerligen vilja veta?

— Jag har ej sagt, att det ingen skillnad finns, jag har endast sagt, att den nuvarande kronprinsen af Sverige följt Gustaf IV Adolfs politik. Det finns skillnad. Skillnaden är, att den ene har haft lyckan med sig och den andre ej hade det. Voilà tout!

— Hur kan min herre säga något till den grad absurdt?

— Jag säger aldrig något absurdt, och jag påstår

aldrig något med bestämdhet, som jag ej känner till i grund och botten, svarade den civilklädde herrn häftigt och rätade på sig till stor styfhet. Om de samma furstliga bundsförvanter, som nuvarande kronprinsen af Sverige hade med sig 1813 och 1814 mot denne usurpator, som ni ännu kallar er kejsare och herre, ej, då de under 1805—1807 års krig voro Gustaf Adolfs bundsförvanter, handlat trolöst och svikit honom och den gemensamma heliga uppgiften, hade Ludvig XVIII sju å åtta år före den tid, som nu skedde, uppstigit på sina fäders tron och Gustaf IV Adolf ägde ännu kvar sitt fäderneärfda rike, därom kan min herre vara öfvertygad.

Det prasslade häftigt i tidningarna i andra hörnet af vagnen, och den civilklädde herrn vände sig ett ögonblick åt detta håll för att se hvad som var på färde. Men han såg endast ett par ifrigt studerande ynglingar och deras mentor, nedböjd öfver sina räkenskaper.

— Med hugskott kan man bevisa allt, svarade den franske officern i irritabel ton. Europas läge och tillstånd var ej detsamma 1805 som det var 1813, och Gustaf IV Adolf hade i hvarje fall ej för detta marskalk Bernadottes snille.

— Lycka, genmälte den andre skarpt tillrättavisande.

Den franske officern höjde på axlarna. — Vi kalla det lycka, eftersom min herre ej vill veta af snillet.

— Det var samma politik, samma bundsförvanter, samma mål och ändamål. Det var blott ej Guds egen tid, tycks det.

— Nej, det var sannerligen ej rätta tiden, medgaf

den tilltalade småleende. Och något af framgången här i världen beror väl i alla fall på att den rätta tiden och de rätta omständigheterna iakttagas.

— Ingen framgång borde bero på annat än att det är det rätta, som viljes och väljes. Och för detta kungen af Sverige valde från första början den rätta vägen och slog aldrig in på någon annan, fast hans trolösa bundsförvanter gjorde det och öfvergåfvo honom. Och denna förening mellan Sverige och Norge, som den nuvarande kronprinsen ävägabragt och af hvilken han skördar så stor ära, den är ej hans egen idé, den är hans föregångares. Carl XII ville Norges eröfring, Gustaf III ville den, och likaledes hans son. Då Danmark år 1808 förklarade kriget, lät Gustaf Adolf ända till sista stund en stor del af sin armé operera på västra gränsen mot Norge. Om icke denna armé varit trolös mot honom och fäderneslandet, utan gjort sin plikt och vändt sig mot fienden i stället för mot sin legitime och lagkrönte konung, tror ni verkligen, att den nuvarande kronprinsen af Sverige kommit i tillfälle att göra denna beprisade union mellan de båda rikena? Visserligen, *denna* union hade Gustaf IV Adolf aldrig gjort, han hade af Norge gjort en svensk provins i stället för ett själfständigt och med Sverige likställdt rike.

— Hur kan min herre veta detta?

— Jag vet detta likaväl som jag vet, att jag ser eder för mina ögon, och liksom jag vet, att politiken med Norges eröfring var densamma 1808 som 1814, fast den nuvarande kronprinsen af Sverige varit i bättre samförstånd med Gustaf IV Adolfs ryske sväger, än denne var och för sin egen och Sveriges heder kunde vara. Den stora frågan om lyckan alltjämt

skall stå den nuvarande kronprinsen af Sverige bi, beror emellertid mindre på ifall den ryske kejsaren fortfarande lyckas dupera den nuvarande kronprinsen af Sverige eller den nuvarande kronprinsen af Sverige ser med sin fördel öfverensstämmande att i längden drifva rysk politik, som fastmer på om hans, efter hvad han själf lærer påstå, öfverlägsna finansiella snille kan åstadkomma, att svenskens kredit hos utlänningen blir stadgad och en gräns blir satt för kursens oupphörliga växlingar. Ty svenskarna måste ha lätt tillgång till pengar för att ej göra revolution och i Sverige hjälper det ej för en konung att vara hushållsaktig och ordentlig och betala hvad han är skyldig, tvärtom, sparsamheten och ordningen räknas honom till last, han måste kunna och vilja strö ut pengar till höger och vänster och själf lefva och låta hela folket lefva i öfverflöd och inte räkna så noga med om det är hans egna eller folkets pengar, som betala kalaset, blott det vid hofvet och i staden är kalas och fina rätter och dyra viner och fester och slädpartier, karnevaler och maskerader.

— Maskeraderna räknar väl min herre ej till svenska kungars lyckligaste nöjen, inföll den franske officeren småleende.

Den tilltalade svarade ej. Hans ansikte hade åter blifvit purpurrödt, och den högra handen låg hårdt knuten i knäet. Säkerligen upptog han illa fransmannens skämtande ton, som denne också genast ändrade, då han med den artigaste stämman tillade:

— Hur kan min herre så förunderligen väl hafva reda på Sverige och svenska förhållanden?

— Därför att jag i sjutton år varit det landets konung.

Dessa ord kommo så plötsligt och så oförberedt och yttrades till den grad med samma besynnerliga, på en gång allvarligt påståeliga och bittra ton, som denne herre hela tiden använt, att den franske öfversten först efter en stund kunde så pass hämta sig, att han djupt bugande stammade:

— Värdes förlåta mig, sire. — Jag hade ingen aning —

— Jag vet det, svarade Gustaf Adolf. Ni hade ingen aning härom, och jag har ej heller för vana att gifva mig tillkänna för främmande personer. Om jag gjort det denna gång, har det varit af tvenne skäl. Det ena skall jag genast omtala för min herre. Ni kallade några af mina åsikter absurda och tycktes tvifla på om jag verkligen med sådan bestämdhet borde yttra mig i angelägenheter, som ni ansåg, att jag ej till fullo kunde bedöma. Då ni nu vet hvem jag är, förstår ni, att en person i min ställning aldrig yttrar något absurdt, och då ni vet hvad jag varit, måste ni inse, att jag ej påstått något, som jag ej vet vara med sanningen öfverensstämmande. Detta är det ena skälet.

— Vågar jag fråga om det andra?

Den tilltalade svarade ej. Utan att förändra en min vände han sig till hälften bort från fransmannen och iakttog med en sällsamt kall och skarp blick de tre öfriga resande i diligensen. De hade alla rest sig upp, då för detta kungen så plötsligt presenterade sig för sin vis-à-vis, och magistern stod nu framför sina båda disciplar, med hvilka han förde ett lågt, men högst ifrigt samtal. De båda unge männen hade åter satt sig ned på sina platser, och deras lågmälda, ohörbara ord hade ett bedjande tonfall. Men deras

magister skakade envist på hufvudet och lyfte ned sin päls från kroken, där den hängt, och försökte ifrigt att utan hjälp påtaga det obekväma, tunga plagget. Men då detta ej lyckades under diligensens slingringar, reste den äldste af de unga herrarna sig upp och gick sin mentor tillhanda, medan den yngre med förtretad min rullade hop de engelska gazetterna och stoppade ner dem i den stora innerfickan på sin lifrock.

Nu tutade postiljonen i luren, pisksmällarna blefvo allt skarpare och mera pistolskottsliknande, och den tunga, gula diligensen rullade öfver en liten stads knaggliga gatuläggning, sneddade öfver ett öde torg in i en gränd med små grannmålade och hvitmålade gafvelhus, i hvilkas fönster matronor i bindmössor och unga flickor med tjocka hårflätor rundt kring hjässan nyfikna tittade ut. Postiljonens hornstötur blefvo allt gällare och kuskens pisksmällar allt skarpare, den idoga lilla badensiska staden och de vackra flickorna till ära. Nu gjorde diligensen en så präktig sväng, som det trånga utrymmet tillät, och stannade tvärt framför den stora gästgifvaregården, på hvilken framskjutande förstugutrappa värden och hans folk väntade.

Magistern, som nu fått på sig päls och kaskett, fällde ner fönstret och ropade på tyska till gästgifvaren: — Har ni ett stort rum med trenne goda bäddar, vi tänka stanna i ert värdshus öfver natten?

Postiljonen, som hoppat ned från kuskbocken, skyndade fram till vagnsdörren och frågade bestört:

— Skola herrarna stanna här? Platserna äro ju beställda ända fram till Basel.

— Jo, vi stanna på det här stället, svarade

magistern, medan han klef nerför de höga vagnstegen, som värden nerfällt. Här finns ju i närheten en gammal berömd slottsruin. Den önska de unga herrarna besöka tidigt i morgon.

Värden bugade djupt. — Behaga herrarna följa med och själfva utvälja rummen?

De båda ynglingarna lyfte på hattarna för de innevarande, då de gingo ut ur diligensen, så som de gjort vid inträdet. Men deras hållning var ej som då frimodig och otvungen. Nu sågo de förlägna och besvärade ut och höllo ögonen nedslagna.

De båda herrarna framme vid andra fönstret hade ej yttrat ett ord, medan detta upptråde pågick. Den franske officern iakttog i smyg med spänd nyfikenhet sin vis-à-vis, som stilla lyfte på sin trekantiga hatt för att artigt gengälda de båda ynglingarnas tveksamma hälsning. Men han mönstrade dem från hufvud till fot med samma kalla, skarpa blick, som alltjämt följde dem, då de i hast lämnade vagnen och sprungo uppför den höga trappan in i gästgivargården.

Då Gustaf Adolf långsamt vände sig om mot sin granne, såg denne, att den skarpa, spända blicken ur de stora blå ögonen var försvunnen, och det låg liksom en dimma öfver ögonen, då han med en besynnerlig blandning af sorg och triumf utbrast:

— Nu, min herre, kan jag omtala det andra skälet hvarför jag för en stund sedan nämnde mig för eder och det med så pass ljudlig röst, att våra lyssnande grannar kunde höra och förstå.

— Åhörde de vårt samtal, det märkte jag inte, det såg jag inte.

— Men jag såg det, jag ser allt. Intet undgår mig. Intet besparas mig.

Han tystnade tvärt och vände sig ett ögonblick bort. Så kom det i trött ton:

— Jag nämnde mig för er — och dem, utom af det skäl jag förut omtalade, äfven därför att jag ville öfvertyga mig om ifall jag hade rätt i min förmodan att dessa trenne herrar voro svenskar. Det föll mig in genast vid deras inträde i vagnen. Men jag var inte fullt säker, då de ej yttrade ett hörbart ord på detta språk. Jag ville förvissa mig om detta, och nu vet jag, att de voro mina landsmän.

— Hörde ni dem tala svenska, då de gingo sin väg, sire? inföll öfversten med spändt intresse.

— Nej, min herre, det gjorde jag ej. Jag behöfde ej höra dem tala svenska, jag behöfde bara se, att de genast lämnade vagnen, så snart de förstodo med hvem de opåräknadt råkat i sällskap. Jag såg det ögonblick, då magistern påminde sig den stränga förordningen af år 1810, ytterligare skärpt 1812 genom den nuvarande svenske kronprinsens försorg, och det svåra straff, som drabbar den svenske undersåte, som råkar komma i minsta beröring med Gustaf IV Adolf eller hans familj. Magistern fruktade, att han eller hans disciplar mot sin vilja skulle komma i samtal med för detta kungen och att sådant under annan färg, än som öfverensstämde med verkliga förhållandet, kunde bli inrapporteradt. Sådant har händt och händer tidt och ofta, och man kan aldrig vara nog försiktig . . .

Åter tystnade Gustaf Adolf tvärt och bet sig i den darrande underläppen.

Så kom det i en hjärtskärande, bittert triumferande ton:

— Och ni ser, min herre, att jag hade rätt äfven i det påståendet, att om ni varit svensk, ni ej yttrat eller visat någon kärlek eller trohet eller minne eller tacksamhet mot en afsatt härskare. Ni hade — hur var det jag sade nyss, ni hade vändt er bort från den sjunkande solen och böjt knä... Bah! — Låtom oss tala om något annat.

— Sire, behagar ni ej gå in i värdshuset och hvila några ögonblick, medan hästombyte sker?

— Nej, det vill jag inte. Jag vill sitta kvar, där jag sitter. Vi få snart fara vidare. Och vi skola åter samspråka ogeneradt om likgiltiga saker, sedan vi blifvit ensamma, som vi voro i början af denna resa och som jag hoppas vi skola förblifva. Och min herre — Gustaf Adolf lade sakta sin hand på den franske officerens knä — ni måste göra mig till viljes i en sak. Ni måste glömma, att ni vet hvad jag en gång varit, och endast minnas hvad jag nu är — en ensam resande i främmande land — som ni själf. Nu fara vi härifrån. Gud vare lof!

Den gulmålade höga diligensen rullade med jorddönsalarm under hornfanfarer och pisksmällar åter ut på stora landsvägen.

II.

En depesch från Sverige.

Det är ett litet anspråkslöst hus i Basel, det har endast trenne rum, men den smala korridoren leder ut till en terrass och en trädgård vid Rhenströmmen, och belägenheten är åt denna sida den allra vackraste. Detta hus har inköpts och bebos af G. A. Gustafsson, för detta svensk öfverste, som tyckes på allvar ämna slå sig ner i Basel, alldenstund han vill göra sig till borgare i nämnda stad.

Denne för detta svenske öfverste för det allra enklaste lefnadssätt. Hans hushåll skötes af en enda ung tjänsteflicka, och boningen är ytterst sparsamt tillgodosedd med möbler och husgeråd. Säkerligen är öfverste Gustafsson en fattig man, ty han ser sällan någon hos sig, och när han det gör, bjudes den besökande endast på ett glas likör och några biscuiter, om han kommer under förmiddagens lopp, eller på en enkel kopp te med smör och bröd, ifall han blifvit inbjuden till eftermiddagen. Den unga tjänsteflickan förstår sig ej på att laga några läckerheter, och öfverste Gustafsson har ej råd att begå några extravaganser, hvarken då han är ensam eller

en bekant inbjudits att göra honom besök. Objuden och okallad kommer ingen till honom.

Då man vet detta, måste man också veta, att herr von Muralt, som denna vinterförmiddag går uppför de tre snöhöljda trappstegen, som från gatan leda upp till öfverste Gustafssons hus, måste vara väntad. Men då, i detsamma han rör vid portklappen, klockorna i den närbelägna kyrkan ringa half elfva, vet han, att han kommer en halftimme för tidigt och i mottagningsrummet måste afvakta sin värds ankomst, ty öfverste Gustafsson är punktlig på minuten, äfven om det endast gäller det öfverenskomna måndagsschackpartiet.

Herr von Muralt har bultat flera gånger med portklappen och drager nu långsamt på den tröga mässingsstången till ringklockan för att slippa längre stå utanför, ty det snöar ganska häftigt och vinden är skarpt bitande på denna för nordan utsatta plats. Ändtligen höras tjänsteflickans klapprande steg inifrån, och dörren öppnas. Det är en vacker flicka från Schwarzwald, som öfverste Gustafsson har i sin tjänst, och den simpla dräkten förhöjer det täcka utseendet. Hon niger högtidligt för den besökande, som frågar:

— Är herr öfversten inne?

— Han spatserar i trädgården. Skall jag gå ner och säga till honom?

— Nej, inte ännu. Jag kommer för tidigt. Inte förrän klockan ringer elfva får du gå ned och kalla honom. Jag skall gå in i mottagningsrummet och vänta.

Han lät flickan hänga upp pälsen och mössan och smålog åt henne, då hon öppnade dörren för

honom in till det tämligen stora rummet, hvars enda möblemang bestod af en lång soffa, ett divansbord och några stolar. Ofvanför soffan hängde ett oljefärgsporträtt af öfverste Gustafssons son som liten gosse.

— Det är väl bäst, att jag sätter i ordning schackbordet därinne som vanligt, sade flickan. Fast inte tror jag, att herr öfversten ger sig ro till att spela schack i dag.

— Det gör han säkerligen, annars skulle han ha gifvit mig återbud.

— Det har han inte hunnit. Han fick det stora brevet först för en timme sedan med posten. Han klädde genast om sig i svart, satte sig ned att skriva och gick så ut i trädgården, och där har han gått alltsedan dess.

— Hvilket bref?

— Det vet jag inte, men det var ett sorgebref, det såg jag på de breda svarta kanterna, och han klädde ju också genast om sig. Nådig herrn kan själf se. Herr öfversten går nere i trädgården.

Herr von Muralt såg ut genom fönstret. Den lilla trädgårdens gångar voro alldeles igensnöade, och därnere mellan de bländande hvita drifvorna såg han en djupt sorgklädd gestalt, som gick rastlöst med sänkt hufvud försjunken i djupa tankar. Ibland blef den svartklädde mannen stående på en af de smala slingrande trädgårdsgångarna och strök med handen undan snön från en häck eller en buske liksom för att se efter om de alltjämt stodo lika kala och nakna eller om ej de föregående dagarnas sol hunnit locka fram någon grönska på de stripiga kvistarna. Men han upprepade strax därefter denna gest så mekaniskt,

att det föreföll, som om han ej visste hvad han företog sig, utan hade tankarna långt borta. Han fortsatte alltjämt att promenera i den snöhöljda trädgården, som var förvildad och illa skött. Öfverste Gustafsson påstod dock att han, när han nu fått den om hand, väntade sig mycket af den, fast han sade sig väl veta, att det är dyrbart och besvärligt att hålla trädgårdar vackra och väl skötta, äfven om det blott är en liten täppa som denna. Nu gick han nere vid bortersta ändan af den smala sjögången och stannade vid bersån, som vid det här laget från mottagningsrummets fönster, vid hvilket herr von Muralt stod, tog sig ut som en veritabel snöhydda, men som öfverste Gustafsson sagt honom skulle bli oändligen vacker och skuggande under heta sommardagar och, särskildt med den präktiga utsikten öfver Rhenströmmen och staden, vara en alltför angenäm tillflyktsort och synnerligen lämplig att begagna vid deras schackpartier. Han kom att tänka på med hvilken anspråkslös belåtenhet öfverste Gustafsson visat honom denna diminutiva trädgård, innan han för några månader sedan flyttade hit, och hur han särskildt fäst hans uppmärksamhet på att det enda rosenkvarteret var utlagdt ackurat som ett af rosenkvarteren på lustslottet Haga vid Stockholm, fast annars denna trädgård, så väl hvad storleken och den omgifvande naturen beträffar, var så olik som möjligt trädgårdarna vid Haga.

Det kunde herr von Muralt så väl föreställa sig, men öfversten hade sagt detta på det enklaste och naturligaste sätt i världen, som ej kunde annat än djupt röra honom. Han hade, fast under andra namn, känt denne öfverste Gustafsson alltsedan hans

första vistelse i Schweiz 1810, men han upphörde aldrig att förundra sig öfver hans egenheter och röras af hans öden.

Nu var schackbordet framsatt i det nästa rummet, och den unga tjänsteflickan hade återvändt till köket.

Herr von Muralt stod alltjämt framme vid fönstret och iakttog den promenerande, som blef allt oftare stående, så öfverväldigad af tankar, minnen eller grubblerier, att det föreföll, som om han aldrig ämnade flytta sig ur stället. Men så gjorde han det lika plötsligt som han stannat. Han promenerade nu omkring den runda häcken, och då han gått detta hvarf, skulle han säkerligen komma fram alldeles uppe vid terrassen och kanske bli varse sin gäst vid fönstret och säkerligen misstycka, att denne på detta sätt iakttog honom.

Vid denna tanke drog sig gästen in i rummet och satte sig i soffan för att tåligt vänta, tills klockan ringde elfva. Han drog upp sitt tjocka guldur från byxfickan. Ännu felades klockan tio minuter. Han tummade på härkedjan och på berlockerna, innan han stoppade uret tillbaka i fickan. Det skulle vara ganska opportunt, om öfverste Gustafsson i sitt motagningsrum hade haft en bokhylla eller några tidningar, hvarmed en väntande kunde fördrifva tiden . . .

På divansbordet lågo endast en tjock bibel och ett stort papper, hvars första sida var fullskrifven med öfverste Gustafssons stora, raka stil. Det skulle aldrig fallit herr von Muralt in att med vilja gifva sig till att läsa det som stod skrifvet på ett papper lämnadt framme på detta sätt, men bokstäfverna voro så stora och guldsanden skimrade så starkt i de

tjocka nedstrecken, att han, innan han hunnit betänka sig, hade genomögnat den på fransyska affattade skrifvelsen. Där stod:

»Sire!»

»Jag har mottagit den depesch, hvarigenom E. M. underrättar mig om den oersättliga förlust E. M. gjort genom dess adoptivfaders, min vördade Farbror, högt-salig Kung Carl XIII död. E. M. bör ej betvifla den nära del jag tager i dess djupa sorg.

Då till följe af denna händelse E. M. uppstigit på Sveriges tron, lyckönskar jag E. M. till denna upphöjelse. Måtte E. M. bära denna spira till svenska folkets lycka. Det är en önskan, som jag alltid skall hysa, alldenstund jag aldrig kan bli främmande för hvad som kan bidraga till det lands lycka, som sett mig födas.

Mottag mina distinguerade hälsningar.

Gustafsson.»

Herr von Muralt satt för ett ögonblick alldeles stilla.

— Han är säkerligen den mest egendomliga och besynnerliga människa i världen, tänkte han. Hvilken annan skulle i hans förhållanden kunna skriva ett sådant bref som detta och därtill uppriktigt mena hvad han skrifer, hvarpå ingen som känner honom kan tvifla. Säkerligen kommer detta bref att göra ett djupt intryck på mottagaren, ifall han är den man, som hans lofprisare påstå honom vara. Det finns efter min mening blott ett enda svar att ge, och det är att annullera ediktet, som vid lifs-straff förbjuder hvarje svensk att vare sig skriftligen eller muntligen uppmuntra för detta konungen

att återvända till Sverige och med landsflykt straffar den som skrifver till eller talar med honom. Detta edikt, som pinar och smärtar denne stackars landsflyktige och ger honom oupphörliga och onödiga nålstyng.

Herr von Muralt reste sig upp och gick ut i köket till den unga tjänsteflickan, som med uppkallade ärmor stod vid diskbaljan.

— Är klockan elfva? Ja, jag hör att den ringer. Jag skall genast springa ned till herr öfversten och säga honom, att nådig herrn är kommen.

Hon drog ned de hvita linneärmarna och ordnade omsorgsfullt dräkten.

— Nej, mitt barn, du skall inte gå ner och anmäla mig. Du har säkerligen rätt i att öfverste Gustafsson ej bryr sig om att spela schack i förmiddag. Om han frågar efter mig, så säg att jag, ifall han så önskar, kommer igen vid vanlig tid i dag om en vecka.

— Det vågar jag inte. Jag måste säga till herr öfversten, att nådig herrn är kommen. Herr öfversten har sagt, att jag en gång för alla skall göra precis som han befäller och inte bry mig om att tänka. Jag »tänkte» en gång, och då gjorde jag galet och han blef så förfärligt ond på mig.

Och innan han hunnit hindra henne, var flickan redan ute i trädgården. Själf skyndade han sig tillbaka in i mottagningsrummet.

Genom fönstret såg han, att öfverste Gustafsson promenerade i trädgårdens bortersta ända, då flickan hann upp honom och neg på det sätt, som han lärt henne att hon skulle göra, innan hon framförde sina ärenden.

Öfverste Gustafsson blef stående, som om han ej rätt förstått hvad hon sade honom. Men så vände han sig tvärt om, gick hastigt uppför sluttningen till terrassen och stod i nästa ögonblick inne i rummet.

Det var ej endast den svarta sorgdräkten, som gjorde honom ovanligt blek, och ögonlocken voro röda och svullna.

— Förlåt mig, om jag låtit er vänta. Jag hade totalt glömt af... Jag har haft meddelande från Sverige, att min gamle farbroder, kung Carl XIII är död. Den nye konungen har genom en depesch underrättat mig härom.

Herr von Muralt hörde på tonen, att denna uppmärksamhet tillfredsställde honom. Med några ord framförde han sin sorgebeklagelse.

— Jag tackar er — jag tackar er för ert deltagande. Denna händelse har djupt upprört mig, fast den ju ej kom oväntad. Han var mig alltid...

Han vände sig bort. Så sade han: — Är schackbordet i ordning? Jag har ej sändt återbud, och vi skola spela. Måhända det förströr tankarna.

Han väntade ej på svar, utan gick först in i sängkammaren och satte sig vid schackbordet, på hvilket inlagda rutor de kinesiska elfenbenspjäserna voro uppställda. Han flyttade först, och de spelade några minuter under djupaste tystnad. Med tvingad uppmärksamhet försökte han följa med spelet. Men plötsligen reste han sig så hastigt upp, att bordet välte.

— Ni måste ursäkta mig i dag, sade han, men jag kan inte spela. Jag kan inte samla tankarna. Det är hela mitt lif, förstår ni, han var min barnoms hjälte, min ungdoms förmyndare — alltid min

vän. Han lät öppna fängelsets portar för mig och de mina. Det är min ätts dynasti, som nu gått i grafven, och en ny . . . Förlåt mig, att jag mankerade eder, men jag kan inte samla tankarna till schackspelet i dag. Jag måste vara mol allena . . .

Han följde sin gäst genom mottagningsrummet ut i korridoren. Och då herr von Muralt bugade sig till afsked, sade han:

— Välkommen tillbaka vid samma tid nästa måndag, och förlåt, att jag ej tänkte på att sända afbud, men i dag kunde jag ej tänka på något annat än på min farbroder Carl. Jag var från ungdomen omgifven af dåliga och opålitliga människor, men han ville mig alltid väl.

Han sade dessa sista ord för sig själf och ej till sin gäst. Ögonblicket därefter stod denne ute på den snöhöljda trappan, medan öfverste Gustafsson låste dörren efter honom.

III.

Agent provocateur.

I köpman Neeffs butik i Frankfurt am Main kom en i bonddräkt klädd man med ett paket under armen en afton in och frågade köpmannen om han ej i sitt hus hyste för detta konungen af Sverige.

— Nej, svarade Neeff i myndig ton.

Med rätta kunde köpmannen svara nej till denna förfrågan, ty den herre, som af sin bankir blifvit rekommenderad till honom och hyrt de tre små rummen i tredje våningen, hette G. A. Gustafsson och var en för detta svensk öfverste, och den kände bankiren, som rekommenderat honom, hade aldrig sagt, att denne öfverste var något annat än det han gaf sig ut för att vara, och det köpman Neeff ej visste, det ignorerade han såsom en sak, som alldeles icke angick honom. Af denna orsak undvek han också att visa sin hyresgäst några större vördnadsbetygelser. Hvad som däremot storligen angick honom var, att öfverste Gustafsson var en regäl herre, som på dagen betalade hvad han var skyldig, och det fastän köpman Neeff väl förstod, att han var fattig och måste vara mycket noga med alla sina utgifter, som han också var till den grad, att han kommit resande

hit till Frankfurt ej i egen vagn, ej ens i diligensen, utan på fattigmansvis på ett så kalladt markskepp. Först trodde köpman Neeff, att det också var af sparsamhetsskäl, som öfverste Gustafsson begärde att få alla sina förnödenheter i värdens hus, men då öfversten förklarade, att orsaken till denna begäran var, att han ej önskade bo i värdshus, där han förut blifvit illa bemött, trodde köpman Neeff obetingadt, att detta var rätta orsaken, ty det kunde inte falla någon förständig människa in att tvifla på öfverste Gustafssons utsago. På denna öfverstens begäran hade han villigt ingått och ej heller haft minsta skäl att ångra sitt tillmötesgående. Nu sedan herr öfversten en längre tid bott i hans hus, visste herr Neeff också, att orsaken hvarför öfverste Gustafsson måste spara så ogement mycket var den, att mera än hälften af hans knappa tillgångar gick till de fattiga.

Öfverste Gustafsson bemötte sin värd med den största vänlighet och gjorde till och med en af de första dagarna en formlig visit hos honom, kallade honom sedermera ofta upp till sig och underhöll sig med honom på det älskvärdaste, medan han gick fram och åter genom alla tre rummen. Han sade köpman Neeff, att han hade mycket att arbeta, och alla förmiddagar sysselsatte han sig också med skrifning. Först mot aftonen gick han ut och promenerade omkring i staden.

Mannen i bonddräkt, som gjort den burdusa frågan om för detta kungen af Sverige, var alltjämt kvar i boden. Han hade sagt sig hafva flera inköp att göra, och han lät köpman Neeffs bodbetjänt taga

ner den ena packen efter den andra från hyllorna och breda ut varorna på disken. Denna sena tid på dagen var boden alldeles tom på köpare, och handelsmannen och hans biträde kunde helt och hållet ägna sig åt den bondklädde mannen. Medan de prisade varorna och särskildt lofordade ett stycke kläde, som mannen sade sig vilja ha till helgdagsrock, kom en civilklädd herre med stora mustascher, blek ansiktsfärg och rak hållning, in i boden. Karlen i bonddräkt stirrade på den nykomne, släppte klädet och tog upp paketet, som han lagt ifrån sig på disken.

— God afton, min herr värd, sade den inträdande till köpman Neeff, som artigt bugade sig. Jag såg nyss, då jag gick förbi, att ni fått in några nya varor, som jag gärna skulle vilja bese. Men innan dess och medan jag kommer ihåg det, så var vänlig och tag ner den där packen med yllna strumpor.

— De äro alltför grofva för herr öfverstens bruk, jag har långt finare, invände handelsmannen.

— Var god och gör som jag säger. Jag skall ej själf begagna dem. Jag skall gifva dem till en fattig man, som i förmiddag var hos mig och tiggde. Jag lofvade, att om han återkom i morgon, skulle han få ett par strumpor, af hvilket han var i stort behof. Äro dessa ej lämpliga för en person, som måste gå mycket och i alla väglag?

Öfversten hade dragit af sig sina handskar och kände på ullen i strumporna med stort intresse, under det köpmannen tog fram en packe af en något finare sort.

Medan handelsmannen och den herre, som han kallat »herr öfversten», tillsammans granskade varorna, trädde mannen i bondkläderna plötsligen fram till den senare, och sedan han tagit bort omslaget från det paket, som han medhaft, räckte han det till honom med de orden:

— Herr öfverste Gustafsson värdes mottaga och läsa denna bok.

Han talade med stor ifver, medan han sträckte fram ett tunt häfte, vackert bundet i kalfskinn.

— Hvad skall det betyda? frågade den sålunda tilltalade kallt. Hvem är ni, och hur vet ni hvem jag är?

— Man har igenkänt er på promenaden. Min herre är öfverste Gustafsson, den forne . . .

— Hvad så mera? afbröt öfversten häftigt och rätade på sig till stor styfhet.

— Värdes mottaga denna bok och värdes genomläsa den med mycken uppmärksamhet och eftertanke.

— Jag tager inte emot några gåfvor af obekanta människor, och jag läser inte böcker, om hvilka jag intet vet, svarade öfversten i samma högdragna ton.

Men mannen i bonddräkten var envis.

— Denna bok bör herr öfverste Gustafsson läsa. Den innehåller en profetisk biblisk förklaring, som är af stor vikt för herr öfversten att lära känna.

— Jag läser min bibel och förklarar för mig själf denna heliga bok. Några andra förklaringar än mina egna vill jag numera ej veta af.

— Men denna bok innehåller en profetisk biblisk förklaring förebådande ännu återkommande lysande öden för herr öfversten, ifrade mannen. Haf

således godheten mottaga den, läsa den och begrunda den. Det är af stor vikt för herr öfversten och för mångfaldiga andra människor.

Öfversten blef mörkröd, men svarade, alltjämt med den iskallaste, mest hänfulla ton:

— Jag har ju sagt eder en gång för alla, att jag ej mottager gåfvor af okända personer och att jag ej läser obekanta böcker, om hvilka jag intet vet och intet vill veta. Nu säger jag därtill: jag vill inte hafva några lysande öden mig förutspådda. Jag önskar inga lysande öden. Jag önskar endast ett, och det är att få lefva i lugn och fred och slippa påträngande människors inblandning i mina angelägenheter. Farväl.

Öfversten gick hastigt genom butiken mot dörren, men väl hunnen dit vände han sig om och sade till köpman Neeff i en helt annan ton:

— Haf godheten att skicka upp till mina rum de två par strumpor, som jag nyss utvalde, jämte kvitterad räkning. Budet skall vänta på betalningen. God afton, herr värd!

IV.

En porslinservis och ett svärd.

Grefve Fredrik von Eyben, Danmarks befullmäktigade minister vid Förbundsdagen, hade af sin konung fått ett uppdrag, som föreföll honom särskildt kinkigt att utföra och som han ej utan många förbehåll och invändningar vågade åtaga sig.

Då han nämligen sin plikt likmätigt underrättat sin kung om att öfverste Gustafsson för närvarande uppehöll sig i Frankfurt, uppdrog denne honom att han, såvidt det ginge för sig utan att han komprometterade sin officiella karaktär af minister, skulle söka afhålla nämnde öfverste från att företaga sådana dårskaper, som kunde falla tillbaka på eller nedsätta suveränernas prestige, då ju denne herre en gång tillhört deras antal.

Detta uppdrag, obehagligt och svårt i och för sig, blef detta i dubbel måtto för minister von Eyben, som af föregående erfarenhet väl kände till den detroniserade konungens ömtålighet för hvarje opåkallad inblandning i sina affärer. Han hade vid olika tillfällen haft tillräckligt att göra med denne, kung Fredrik den sjettes, för hans ministrar i Tyskland ganska besvärlige frände, för att ej inom sig

erkänna, att han väl kunde förstå hur denne furste hade förlorat sin tron, ty det var säkerligen omöjligt att i längden tjäna denne herre, ifall han alltid varit sådan som han var nu, hvilket minister von Eyben förmodade varit förhållandet, då väl hans stolthet som hans envishet och häftighet varit honom medfödda. Och fast han å andra sidan på det varmaste beklagade denne olycklige man, som ingenstädes hade något stöd, något hem eller någon vän, var det ej med gladt hjärta, som han strax efter mottagandet af sin monarks befallningar uppvaktade herr öfverste Gustafsson i köpman Neeffs hus. Men öfversten var ej hemma, då von Eyben gjorde sitt besök, hvarför han lämnade sitt kort med några rader, hvari han anmälde, att han stode till herr öfverstens förfogande, närhelst denne i någon privatangelägenhet önskade rådgöra med honom. Sedan dess hade öfverste Gustafsson varit på återbesök hos baron von Eyben och gäststat hans familj utan att ministern behöft inskrida, till den grad förde öfverste Gustafsson ett tillbakadraget lif utan att bekymra sig om någon eller tillåta, att någon bekymrade sig om honom.

Men plötsligen en af de sista dagarna i november fick herr von Eyben bref från öfverste Gustafsson som skref, att han önskade meddela honom en plan och dess angäendes rådgöra sig med honom. Han bad därför ministern ha godheten att infinna sig i hans bostad klockan precis fem på eftermiddagen, ifall denna tid vore honom läglig, i annat fall torde han för budet uppgifva en annan.

Den utsatta tiden förklarades af grefve von Eyben vara den lämpligaste, ty då för detta kungen af Sverige sade sig laborera med en plan, var intet

ögonblick att försumma för den som säkerligen måste sätta in all diplomati och all energi på att förhindra denna plan, ifall den befanns vara misshaglig för någon af de suveräner, hvilkas krets öfverste Gustafsson förut tillhört.

Grefve von Eyben hade flera gånger varit i köpman Neeffs hus och hvarje gång förundrat sig öfver den enkelhet i möblemanng och bekvämlighet, hvarmed en för detta kung kunde nöja sig, men då han denna eftermiddag knackade på och efter ett högljudt »stig in» öppnade dörren till det midtersta långa och smala rummet, där öfverste Gustafsson brukade taga emot, undrade han hur det kunde komma sig, att detta rum denna afton tog sig helt annorlunda ut, än det eljest brukade göra. Det tarfliga och småborgerliga intrycket var borta, det hade en helt annan och festlig prägel. Och ändå betäckte samma slitna och urblekta matta golvet, den stela hästhårssoffan och de tråkiga hästhårsstolarna stodo på sina sedvanliga platser, där funnos samma enkla stäpulp, samma stora runda divansbord. Men detta stora bord var ej som vanligt tomt och naket, det var betäckt af en hvit duk, hvarpå stod uppställd den skönaste porslinsservis: terriner, karotter, fat och tallrikar i olika storlekar. Äfven på spelborden mellan fönsterna voro uppstaplade deserttallrikar och skålar af samma servis, som var af den härligaste massa, rikt förgylld och med sköna målningar. Det var dessa praktfulla pjeser, som gånge färg och glans åt rummet och förlänade det ett helt annat utseende än det vanliga. På det stora bordet stodo mellan porslinssakerna fyra mässingsstakar med tända ljus,

och på hvardera af spelborden var en dylik simpel stake med sitt tända ljus placerad.

Öfverste Gustafsson gick greve von Eyben till mötes och räckte honom handen.

— Välkommen och sitt ner, sade han i glädlig och vänlig ton. Hvad säger ni om min plan? Han pekade på bordet.

— Herr öfverstens plan? Jag förstår inte rätt. Denna vackra servis, som här är framdukad. Är det en plan . . .

— Ja, är den inte vacker! Min högtsalige herr fader, kung Gustaf III, erhöll denna servis af kung Ludvig XV, och som jag ej mera behöfver den, men däremot är i behof af pengar, ämnar jag skrifva till kurfursten af Hessen och fråga honom ifall han ej vill köpa denna servis af mig för ett af sina slott. Det var om detta, som jag ville rådfråga mig med eder, ej om hänvändandet, men om priset. Jag vill sälja servisen för sextio friedrichdorer. Den är värd oändligen mycket mera, jag vet att den kostat öfver tjugutusen francs, så detta pris af sextio friedrichdorer kan väl ej anses obilligt? Hvad säger ni härom? Men innan vi sätta oss, så haf godheten att noga betrakta dessa pjäser. Se till exempel på denna terrin, på denna bål, detta fiskfat. Hvad tycker ni?

Greve von Eyben tog den ena efter den andra af nämnda pjäser i handen och granskade dem noga, medan hans värd lyste honom med ett af ljusen.

— De äro mycket vackra och märkvärdiga, och priset är ingalunda för högt för den som kunde hafva användning — — —

— Inte sant, sextio friedrichdorer måste anses

vara ett mycket rimligt pris för allt detta, inföll Gustaf Adolf ifrigt. Således är saken afgjord. Jag tackar er, herr minister, för att ni är af min mening.

— Ursäkta, men det är jag nog ej. Servisen har ju kostat betydligt mera än den summa, för hvilken herr öfversten nu vill sälja den, och som antikviteten anser jag den vara ytterst märkvärdig, men pjäsernas gammalmodiga form gör dem enligt mitt förmenande alldeles omöjliga till användning. På sin höjd skulle tallrikarna kunna begagnas —

— Det har väl ingenting att betyda, att formerna äro annorlunda än de nu brukliga, då själfva servisen är så vacker och väl arbetad och i så god och förnämlig smak. Jag har alltid beundrat denna servis och använde den alltid med största nöje fordomsdags.

— Den hade ju också för kungen af Sverige ett helt annat affektionsvärde, än den skulle få för kurfursten af Hessen, som har alldeles tillräckligt med dyrbara silfver- och porslinsserviser för alla sina slott, invände grefve von Eyben.

— Slå er ned i soffan, herr minister, medan jag säger till att man bär upp teet, som vi kunna dricka, medan vi samtala om denna angelägenhet, som ligger mig mycket om hjärtat. Jag är strax tillbaka.

Grefve von Eyben satt i soffan och funderade öfver hur han på bästa sätt skulle kunna få öfverste Gustafsson att afstå från detta projekt, som säkerligen skulle genera kurfursten af Hessen på det högsta. En egenhändig skrifvelse om denna sak från för detta kungen af Sverige — för detta obehag måste den gamle

kurfurst Wilhelm den förste skyddas af minister von Eyben, som ju af sin kung fått i uppdrag att se till det suveränerna ej skulle incomoderas af öfverste Gustafsson.

Nu kom denne herre tillbaka, i hack och häl följd af en af husets döttrar, som bar på en bricka tekanna, gräddsnipa, sockerskål samt tvenne te-koppar af simpelt lergods jämte en likadan tallrik fylld med hembakade skorpor och pepparkaksskifvor. Flickan blef stående med brickan, tills öfverste Gustafsson egenhändigt röjt undan en så pass stor plats på bordet, att den enkla teservisen kunde få rum jämte den kungliga taffelservisen, med hvilken den kontrasterade på det besynnerligaste, mest rörande sätt.

— Det är bra, gå nu, min flicka, sade öfverste Gustafsson, som innan han satte sig ned själf slog i teet åt sin gäst, bjöd honom socker och grädde och räckte honom tallriken med skorporna och pepparkakan.

— Nu skola vi fortsätta att tala om denna angelägenhet. Ni säger, att kurfursten af Hessen har fullt upp med serviser för sina slott, men jag säger er, att han icke desto mindre säkerligen kommer att köpa denna af mig, och se här hvarpå jag grundar denna min öfvertygelse. Då jag för trenne år sedan vände mig till kurfursten och bad honom om hans medlareskap för att utverka — ja, ni vet det ju — att min son skulle komma till mig — rösten skälfde, då han sade detta — skref han mig till, att härmed kunde han ej befatta sig, men att han vid hvilket annat tillfälle som helst skulle göra sig en glädje af att stå mig till tjänst. Se här, det

står med klara och tydliga ord — läs själf. Och öfverste Gustafsson höll fram ett papper och lät sin gäst läsa den citerade meningen, som slutade ett egenhändigt bref af kurfurst Wilhelm, dateradt Cassel i oktober 1817.

Minister von Eyben hade svårt att ej småle åt för detta kungens af Sverige enfald och godtrogenhet. Hade denne man då aldrig under sin makts dagar gifvit ett löfte, som han ej infriat? Det föreföll otroligt, men var väl så. Och kunde han aldrig lära sig, att andra furstar härvidlag ej handlade som han, fast han ständigt därom blef påmind af den hårda verkligheten.

Men denne man räknade aldrig med verkligheten.

Detta tänkte han, då öfverste Gustafsson i triumferande ton upprepade:

— Ni ser själf, att det står med klara ord. Detta tillfälle, hvarom kurfurstens skrifver, är inne. Jag önskar att sälja servisen just nu, därför att jag behöfver pengar just nu, och jag vill sälja den för sextio friedrichdorer till kurfurstens af Hessen. Jag skall genast skrifva till honom i denna angelägenhet, på samma gång som jag underrättar honom om att jag ämnar sända honom en gåfva, på hvilken jag sätter det allra största pris och som, jag är öfvertygad därom, också skall hafva stort affektionsvärde för honom. Då ni druckit edert te, skall jag visa eder hvad det är. Jag höll just på att packa in det, då ni kom. Jaså, ni är redan färdig. Det finns härinne i detta rum.

Öfverste Gustafsson snoppade ljuset, innan han tog staken, och gick före sin gäst in i det nästa rummet, som var alldeles mörkt.

— Fall inte öfver lådan, sade han och lyste på den. Var god och håll staken, medan jag packar upp svärdet.

— Är det ett svärd, som herr öfversten tänkte skänka kurfursten af Hessen?

— Ja, det är det, men det är intet vanligt svärd, se hit!

Han hukade sig ned och lyfte ur lådan ett stort, ganska rostigt järnsvärd, som han med stolthet visade för ministern.

— Är detta ett gammalt tyskt riddarsvärd? Det har alldeles samma form, det tycks vara mycket åldrigt att döma af rosten.

Gustaf Adolf skakade på hufvudet. — Nej, det är intet tyskt riddarsvärd. Jag har med stora kostnader fört det med mig från Sverige. Det är det svärd, som alltid fördes af kommenderande amiralen på svenska flottan, sålunda äfven af de svenska konungarna, när dessa kommenderade. Så här.

Det tunga svärdet var oändligen svårt att hålla stadigt, och då han höjde det, darrade handen våldsamt. Som han stod där belyst af det flämtande ljuset med de högtidliga ansiktsdragen, den tunna gestalten och det stora svärdet i den magra handen, väckte han hos minister von Eyben en undran hvem det kunde vara, som han liknade. Han var så upptagen att i sitt sinne söka efter denna likhet, att han stod och stirrade på mannen och svärdet utan att få fram ett ord.

Det är Don Quijote, riddare af la Mancha, föll det honom så plötsligen in, att han hade svårt att tillbakahålla ett utrop.

Öfverste Gustafsson stod alltjämt med svärdet i

hand i samma ställning. Han var synbarligen borta i sina drömmier, och han betraktade det gamla rostiga vapnet med så stor ömhet, att tårarna kommo honom i ögonen.

— Jag skiljer mig ej gärna från detta svärd, men jag har ingen annan gäfvä att erbjuda kurfursten af Hessen. Jag vill gifva honom detta svärd till hans sköna Löwenburg på Wilhelmshöhe, det måste vara honom kärt att erhålla det, då det ju också en gång tillhört en furste af huset Hessen, nämligen kung Fredrik den förste af Sverige.

Han hukade sig ned och lade omsorgsfullt svärdet åter i lådan. Då han var färdig därmed, sade han :

— Nu vända vi tillbaka till förmaket. Tag plats här i soffan och drick ännu en kopp te med mig.

Men von Eyben satte sig ej, utan förblef stående.

— Hur vet herr öfversten, att kurfursten af Hessen skulle vilja mottaga denna gäfvä af herr öfversten?

— Af mig! Öfverste Gustafsson rätade sig till stor styfhet. Hvarför skulle inte kurfursten vilja mottaga en gäfvä af mig, en nära släkting till hans gemål? Hvad menar ni?

— Jag menar, att det säkerligen vore stort skäl att därom först förhöra sig. Och dessutom . . .

— Hvad mera dessutom! När jag kan besluta mig för att skiljas från detta gamla minnesrika svärd, skall väl kurfursten af Hessen kunna besluta sig för att mottaga det.

— Men har herr öfversten ej betänkt, att det skulle vara mindre delikat att erbjuda kurfursten en gäfvä samtidigt med att herr öfversten gör honom ett anbud att köpa något af sig. Skulle det ej taga

sig ut, som om herr öfversten genom denna gåfva liksom ville tvinga kurfursten att köpa servisen?

— Härpå har jag aldrig ett ögonblick tänkt. Jag hade beslutat mig för att gifva honom svärdet, innan jag befann mig i denna penningbrist, som nödgar mig att sälja servisen. Han började häftigt gå upp och ned på golfvet.

Grefve von Eyben iakttog honom uppmärksamt. Af föregående erfarenhet visste han, att öfverste Gustafsson aldrig öfvergaf en idé så länge han mötte motstånd, men att blott han insåg, att man menade honom väl, kunde man ibland få honom att afstå från en idé, som man ville motverka.

Plötsligen stannade öfverste Gustafsson tvärt.

— Jag skall skrifva till kurfursten och öppet berätta honom hur det förhåller sig både med gåfvan och med den tjänst jag önskar af honom. Han är en furste, och han skall förstå, att jag inga baktankar kan ha, utan vänder mig till honom därför att jag litar på hans gifna ord och vill visa honom min högaktning.

Men det var detta bref, som minister von Eyben föresatt sig att öfverste Gustafsson ej skulle få skrifva och afsända.

— Jag har ett förslag att göra, sade han med den rättframma ton, som han också visste snarare skulle föra till målet än alla diplomatiska finter. Låt mig få till min gamle vän krigsrådet von Starckloff i Cassel skrifva om dessa tvenne angelägenheter. Han framlägger dem så oförtöfvadt för kurfursten och gifver mig ett besked, som jag ögonblickligen skall framföra. Ifall ett afslag skulle följa . . .

— Ett afslag. Kurfursten kan inte gifva mig ett afslag. Han har skrifvit med tydliga ord: »Vid nästa tillfälle gör jag mig en glädje af att stå till tjänst.» Och detta är nästa tillfälle. Och jag har stort behof af dessa pengar. Hvad min gåfva beträffar... Nej, jag skrifver själf.

— Gör det inte, jag ber. Det dröjer ju blott ett par dagar, innan jag kan få svar på min skrifvelse, och jag besvär herr öfversten att först låta mig få sondera terrängen. Sådant brukas ju för det allra mesta suveräner emellan. Saken förberedes...

— Men jag vill helst skrifva själf. Jag är numera inte någon suverän, jag är en privatperson och en nära släkting till kurfurstens gemål.

— Icke desto mindre tycks kurfursten vid föregående tillfällen hafva sagt nej till herr öfversten.

Gustaf Adolf ryckte till och fick tårar i ögonen.

— Däri har ni rätt. Han har sagt nej vid föregående tillfällen, men han gör det ej vid detta.

Åter gick han ett par hvarf upp och ned i rummet, innan han tillade:

— Men då ni på detta sätt insisterar på att jag skall följa edert råd, har ni väl något skäl därtill, som jag ej känner. Och då ni är så fullt och fast förvissad om att det skall hafva bättre verkan, ifal ni skrifver till er vän i Cassel, än om jag skrefve direkt till kurfursten, så haf godheten och gör det, men oförtöfvadt, och bed om svar med omgående.

Den danske ministern, som nu äntligen fått sin vilja fram, bugade sig och sade:

— Jag går ögonblickligen hem och skrifver till herr von Starckloff.

— Gör det, herr grefve, och haf vänligheten att bringa mig svaret, så snart det anländer. Farväl.

Minister von Eybens bref afgick samma afton till Cassel. Det relaterade i en skämtsamt ironisk ton samtalet med öfverste Gustafsson och dennes erbjudande af den franska taffelservisen som köp och det gamla svärdet som gåfva. Hela brevet, såsom det var skrifvet, underlättade på det högsta för kurfursten af Hessen att afgifva ett nekande svar, ifall denne höge herre skulle vara benägen för ett sådant. Men baron von Eyben bad dessutom krigsrådet von Starckloff att i händelse af ett nekande svar motivera afslaget i en ostensibel skrifvelse. »Jag måste låta den stackars öfversten själf läsa svaret, annars tror han alldeles icke, att jag fullgjort hans uppdrag, ty han såg hur ogärna jag åtog mig det. Han skrifver i annat fall direkt till kurfursten, ty med skrifvelser är han alltid redo», stod det i den danske ministerns bref till vännen i Cassel.

Inom möjligt kortaste tid kom i randnoter från kurfursten af Hessen ett afvisande svar på öfverste Gustafssons båda erbjudanden.

Och i den begärda ostensibla skrifvelsen från krigsrådet von Starckloff stod:

»Kurfursten har alltid för vana att spisa på silfver, och på Löwenburg finnas mera än behöfliga förråd af gamla tyska vapen, och vill Hans Kungliga Höghet ej af denna orsak mottaga ett svärd, som för en svensk prins bör hafva långt mera värde än för honom.»

Då grefve von Eyben läst detta bref, gjorde han

sig i ordning att oförtöfvadt besöka öfverste Gustafsson och meddela honom resultatet af sin mission.

Han var ganska nöjd med sig själf. Han hade fått tillfälle att utföra sin kungs delikata uppdrag, han hade besparat kurfursten af Hessen ett obehag från för detta kungens af Sverige sida, och detta under omständigheter, som ingalunda ådragit honom det minsta obehag af nämnde herre. Tvärtom, saken hade blifvit så väl skött, att ifall ytterligare dårsaker skulle från samma håll hota att störa de europeiska suveränernas lugn eller prestige, skulle den danske ministern von Eyben säkerligen åter vara i stånd att utföra sin herres, kung Fredrik VI, nådiga vilja att skydda regerande furstars välbehöfliga ro och anseende gent emot denne — baron von Eyben höjde på axlarna och smålog, då han fann det träffande epitetet — gentemot denne stackars öfverste Don Quijote!

Höga anförvanners bekymmer.

Aterigen — det var tvenne år senare — var öfverste Gustafsson i Frankfurt, och den danske ministern, grefve von Eyben, fick i denna anledning mycket att rapportera till sitt hof.

Nu var det ej öfverste Gustafsson själf, som med eller mot sin vilja förorsakade det danska gesantskapet omak och besvär. Det var hans höga anförvanter. I medio af mars 1822 kom ett bref till minister von Eyben från prins Gustafs forne guvernör, herr Polier, hvori denne skref:

»De bevis på intresse, som Ers Excellens vid flerfaldiga tillfällen har lämnat Konung Gustaf IV Adolf, och den höga mening, som H. M. Drottning Fredrika har om Ers Excellens tänkesätt, hafva föranledt henne att begära Edert råd i en mycket grannlaga angelägenhet, vid hvilken hon fäster den allra största vikt.

De förhållanden, i hvilka Kungen lefver, utgöra för Drottningen och hennes höga barn ett ämne till den djupaste sorg och alltjämt fortfarande oro. Omöjligheten för familjen att äfven indirekt bidraga till lindringen af detta grymma öde är måhända af alla

dess pröfningar den smärtsammaste. Drottningen och prins Gustaf hafva tvifvelsutän medel att, Kungen ovetande, skaffa sig kännedom om allt, som angår honom, så att de ifall af behof skulle kunna vara i stånd att oförtöfvadt bispringa honom, såvida han ej själf härför satte de mest öfverstigliga hinder. De meddelanden de erhålla gifva för handen, att samma sinnestillstånd med dess olycksaliga följder alltjämt är till finnandes, hvilket bidrager till att öka Drottningens sorg. Hon kan ej uthärda tanken på att Kungen lefver i till den grad bekymmersamma omständigheter eller att han åtminstone tror sig nödsakad att ålägga sig alla sorters umbäranden.

Efter att länge ha grubblat öfver hvilka medel att afhjälpa detta skulle kunna stå henne till buds, har Drottningen fått den idén, att man måhända i anseende till släktskapen och i betraktande af de mått och steg, som Kungen förut tagit, skulle kunna vara i stånd att i Kungens af Danmark namn tillställa honom en årlig ränta. Det är i denna anledning, herr grefve, som H. M. Drottningen har önskat rådgöra med Eder. Det är oändligen viktigt för henne att få veta huruvida Ni — som sakerna nu stå — anser, att ett dylikt arrangemang kunde komma till stånd.

I detta fall — och utan att på något sätt kompromettera Ers Excellens — skulle Drottningen vända sig till Drottningen af Danmark med förfrågan om hon ej ville bedja H. M. Konungen gifva sitt bifall till att Ni, herr grefve, blefve befullmäktigad att i hans namn erbjuda Kung Gustaf Adolf en lifränta, som Drottningen och prins Gustaf ögonblickligen skulle ställa till Edert förfogande. Drottningen

inser fullkomligt väl hvilken stor tjänst hon begär af H. M. Kungen af Danmark och uppskattar till fullo den tacksamhetsskuld, i hvilken hon kommer att stå till Ers Excellens.

Då Drottningen och prins Gustaf under dessa svåra och pinsamma förhållanden vända sig till Ers Excellens, hafva de åtminstone den öfvertygelsen att blifva förstådda, och säkerligen, herr grefve, kunna de ej gifva Er ett större bevis på förtroende än detta. De hafva värdigats anförtro mig att vara deras tolk inför Eder. Jag lyckönskar mig härtill och tecknar med djupaste vördnad — — — — —

Polier Vernaud.»

Härpå svarade von Eyben efter noga öfvervägande och på eget initiativ:

»Lifligt rörd öfver de bevis på godhet och förtroende, med hvilka Hennes Majestät Drottningen genom Eder, min herre, värdigats hedra mig, vill jag framför allt bedja Eder att lägga mig för hennes fötter och för henne uttrycka min vördnad och min djupt kända tacksamhet. Ja, min herre, Hennes Majestät Drottningen gör mig rättvisa, då hon tror mig vara genomträngd af den lifligaste önskan att med alla mig till buds stående medel bidra till fullföljandet af den plan, som hennes stora och ädelmodiga hjärta dikterat henne, en plan, som äfven omfattas af prins Gustaf, hvars bepröfvade sonliga kärlek är allmänt känd och erkänd.

Jag tror mig ej kunna på ett bättre sätt bevisa, att jag ej är ovärdig Drottningens höga välvilja, än genom att uppriktigt tala med Eder, min herre, om de mått och steg, som efter mitt förmenande böra

vidtagas för att Hennes Majestäts välvilliga och ädelmodiga afsikter skola kunna bringas till ett lyckligt slut, och genom att lämna i Edert eget skön att bedöma hvilken användning Ni vill göra däraf. Jag får börja med att erkänna, att jag varit nog lycklig att göra Kung Gustaf några små tjänster, detta på order af Kungen, min höge herre, som, nödgad att försaka nöjet af att tillmötesgå några anhållanden, som hans höge kusin framställt till honom, häraf funnit en ökad anledning att gifva mig den bestämdaste order att ej underlåta något, hvarmed jag kunde vara hans höge frände till nytta, och vid behof med alla medel understödja honom.

Jag har lyckats att under flera år bibehålla något af Kung Gustafs förtroende, men jag har skäl att frukta för — oakadt jag ej känner orsaken härtill — att jag ej mera är i besittning af detta förtroende, ty sedan han i slutet af förra oktober tillskref mig ett ytterst smickrande bref, har jag ej haft äran att se honom, fastän jag förliden månad, då han led af en lindrig indisposition, gjorde förnyade bemödanden att återvinna hans välvilja och erbjuda honom mina tjänster.

Jag skulle häraf draga den slutsatsen, att han ej längre vill hafva någon förbindelse med Danmark och ej mottaga något från detta land, om han inte redan förut och vid olika tillfällen sagt mig, att han kan lefva mycket bra på en måttlig ränta, men att han i längden ej kan existera utan en befattning, att han icke begärde något annat än att få anställning, antingen som tjänstgörande general eller som kommandant på en fästning med det gage, som medföljer en dylik befattning. Jag talade i sin tid härom med

baron d'Anstett, som sade, att intet låg hans höge herre Kejsaren mera om hjärtat än att stå Kung Gustaf till tjänst, att Hans Majestät hade ålagt honom att på allt sätt därtill bidra, men att Hans Majestät ej kunde göra det direkt eller i sitt eget namn. Af detta finner Ni, min herre, bekräftelse på Eder egen förmodan, att det helt och hållet är Kungen själf, som lägger hinder i vägen för den hjälp, som hans Höga Anförvanter äro redo att tillbjuda honom.

Det gäller nu att finna ett medel att häfva dessa hinder. Tillåt mig att härom yttra min mening.

För ögonblicket lider Kungen alldeles icke någon brist, och att döma af det han sagt mig, återstår honom säkerligen tillräckligt kapital för ännu några år, men räntan på hans kapital — jag har ej reda på hur stort det är — räcker ej på långt när till hans utgifter, och han underkastar sig de största umbäranden af fruktan för att alltför snart göra slut på återstoden af sina pengar.

Det är nödvändigt att finna ett medel, hvarigenom hans inkomster och hans utgifter kunna gå ihop, men efter hvad jag förstår, blir det mycket svårt att förmå honom att mottaga, vare sig en lifstidsränta eller ett kapital. Man måste i alla fall för att bispringa honom göra ett försök. Det första medel, som erbjuder sig för uppnåendet af detta mål, är utan tvifvel det, som Ni, min herre, behagat delgifva mig, och hvilka fördomar, som Konungen än månne nära mot Hans Majestät Konungen, min höge herre, skall denne alltid vara villig att låna sitt bistånd härtill. Jag är därför beredd att i hans namn erbjuda Kung Gustaf en lifstidsränta, och jag skall härvid använda de ordalag, som jag tror skola vara

mest ägnade att framkalla ett gynnsamt svar. Men jag måste för Eder, min herre, bekänna, att jag starkt tviflar på att Konung Gustaf går in på detta. Äfven fordras härtill ett samtycke af Hans Majestät Konungen, som — jag är förvissad härom — lifligt önskar bidra till ett förbättrande af sin höge anförvants lefnadslott. Det förefaller mig också, som om jag borde i sinom tid härom underrätta baron d'Anstett, då därigenom hänsyn toges till Hans Majestät Kejsar Alexanders ömtålighet. Dessa omständigheter ha bibragt mig den föreställningen, att det kanske i lika mån skulle behaga Hennes Majestät Drottningen att ej tillskrifva Drottningen af Danmark, utan att till mig uppdraga att i detta ämne afgifva min rapport till Konungen, min höge herre.

Jag afvaktar ytterligare order från H. M. Drottningen, innan jag härom talar med mitt hof. Om H. M. Drottningen värdigas bifalla detta mitt förslag, så bönfaller jag henne allra ödmjukast att bestämma den räntesumma, som skulle anvisas Konung Gustaf. Må det vid detta tillfälle tillåtas mig att nämna, att Konungen, som i vissa afseenden tycker om att ålägga sig umbäranden, skulle vägra att emottaga all hjälp, om den blefve så rikligt tilltagen, som H. M. Drottningen säkerligen lifligt skulle önska lämna honom. Jag ber således enträget, att Hennes Majestät tager hänsyn till denna Kungens egenhet.

Om emellertid — och jag tillstår, att jag fruktar härför — jag ej skulle lyckas gent emot Konung Gustaf, föreslår jag att göra ett annat försök. För lidet år ämnade Konung Gustaf af H. K. H. Hertigen af Oldenburg begära en våning på slottet i Eutin till bostad jämte en eller annan befattning på slottet.

Jag har på intet sätt motsatt mig verkställandet af denna idé, men jag har bedt honom att ej utsätta sig direkt för en vägran genom att vända sig till Hertigen, utan tillåta mig att sondera terrängen. Detta uppdrag har ej blifvit mig anförtrodt, och jag vet ej en gång om en förfrågan direkt eller indirekt blifvit gjord, men genom att upptaga och fullfölja denna idé tror jag, att det vore möjligt förmå Konung Gustaf att af Hertigen mottaga en lifstidsränta och en bostad i Eutin, ifall detta erbjödes honom. Det skulle i så fall vara nödigt att härom öfverenskomma med H. K. H. Hertigen.

Om Hennes Majestät Drottningen värdigas gilla detta förslag, skall jag afvakta hennes order för att få kännedom om ifall hon föredrager att i denna angelägenhet skrifva till H. K. H. Hertigen eller vill hedra mig med detta uppdrag. I sistnämnda fall vågar jag föreslå, att man härom tillskrifver mig ett ostensibelt bref, ämnadt att af mig framläggas inför H. K. H. Hertigen.

Ännu ett medel att Konung Gustaf ovetande bispringa honom vore att tillställa honom ett kapital under förevändning att den bankir i Venedig, hos hvilken Konungen under sin resa till Grekland hade placerat pengar, som förlorades, då bankiren spelade bankrutt, börjat betala sina skulder. Men innan man sätter denna plan i verket, måste man för att ej uppväcka Konungens misstankar och härigenom misslyckas i sitt företag ha kännedom om detaljerna i denna affär och handla i öfverensstämmelse härmed. Olyckligtvis har jag aldrig lyckats få reda på vare sig namnet på denne bankir eller storleken på den förlorade summan, den torde emellertid minst ha upp-

gått till 24,000 floriner. Om ni hade kännedom om dessa detaljer eller kunde förskaffa er denna kännedom, skulle detta måhända vara det lättaste sättet att uppnå H. M. Drottningens afsikter. Om det ej är möjligt att i grund få reda på denna affär, skulle planen i alla fall kunna realiseras, ifall den af Hennes Majestät gillas, nämligen genom danska konsulatets i Triest försorg. För konsulns förtegenhet kan jag gå i borgen. I detta fall skulle jag ålägga honom att tillskrifva mig, att en för honom okänd man infunnit sig hos honom och lämnat honom en så eller så stor summa med uppdrag att låta den tillställas Konung Gustaf, hvilken han sedan flera år tillbaka var skyldig denna summa, med tillägg att, så snart han vore i stånd därtill, skulle han afbördas sig återstoden af skulden jämte förfallen ränta. Efter min mening borde konsuln endast underrätta mig härom, begära af mig Konungens adress och sedan säga sig afvaktas mina ytterligare order.

Se här, min herre, de förslag jag framställer för att underlätta framgången af H. M. Drottningens ädelmodiga afsikter. Haf godheten att öfvertänka dem och frambära dem till H. M. Drottningen och till H. K. H. prins Gustaf.» — — —

På detta bref från grefve von Eyben svarade baron Polier:

»Jag har skyndat mig att inför H. M. Drottningen framlägga det bref, hvarmed Ers Excellens hedrat mig, och jag beklagar mycket, att en tillfällig indisposition hindrat mig att genast tacka Ers Excellens härför och snarast möjligt, som jag hade önskat, frambära Hennes Majestäts order.

Hon har värdigats åt mig uppdraga, herr grefve,

att för Eder uttrycka hur högt hon skattar det sätt, hvarpå Ers Excellens har motsvarat hennes berättigade förtroende. Hon är öfvertygad om att, ifall det kommer att lyckas henne att realisera sin plan, hvars framgång är så nödvändig för hennes lugn, skall hon härför ha att tacka Ers Excellens nit och klokhet.

Sedan Hennes Majestät och H. K. H. prins Gustaf noga öfvertänt de olika förslag, som Edert bref innehåller, hafva de, herr grefve, funnit, att den plan, som hade till ändamål att förmå Konungen att slå sig ner i Eutin, företedde många fördelar och hade den mesta utsikt att lyckas, efter som han själf förut haft denna idé. H. K. H. Hertigens af Oldenburg ädla tänkesätt gifva anledning hoppas, att han skall vara villig att se H. M. Drottningens syftemål härmed. Om, emot all förväntan, detta förslag skulle misslyckas, tänker hon vända sig till H. M. Konungen af Danmark. I det alldeles otroliga fall, att äfven detta försök skulle stranda, återstår att taga danske konsuln i Triest i anspråk för att realisera den tanke, som Ers Excellens haft rörande bankiren i Venedig. Frukten för att Konungen skulle fatta några miss-tankar eller att han, följande en af sina fixa idéer, skulle gifva sig till att kapitalisera den summa, som man på detta sätt tillställde honom, har förhindrat H. M. Drottningen och H. K. H. prins Gustaf att framför allt begagna sig af detta medel, som i början föreföll dem vara det enklaste och kanske lättaste att bringa till verkställighet.

Hennes Majestät har befullmäktigat mig att adressera den här bilagda ostensibla skrifvelsen till Ers Excellens, i det hon ber Eder att däraf göra det

bruk hos H. K. H. Hertigen af Oldenburg, som Ers Excellens finner lämpligast.

Om H. M. Drottningen och H. K. H. prins Gustaf i denna sak ej följde annat än sin känsla, skulle de anslå en räntesumma, som vore lämpad efter deras ställning. Men efter Ers Excellens föreställningar i detta afseende och i förhoppning att denna ränta skall blifva mottagen, har jag lyckats utverka nedbringandet af summan till tusen louisdoror (1,000) årligen, d. v. s. elfvatusen floriner, och lämnas det i Ers Excellens skön att jämka summan på sätt, som Ers Excellens finner nödvändigt.

Drottningen och prins Gustaf tvifla ej på H. M. Kejsarens af Ryssland välvilja, men grannlagenhetskäl, som Ers Excellens säkerligen skall förstå, göra, att de önska ett fullständigt hemlighållande af denna sak och äfven i detta hänseende lyckönska de sig, herr grefve, att dessa deras intressen blifvit åt Eder anförtrodda.»

Om alla dessa förhandlingar måste emellertid grefve von Eyben underrätta sitt hof.

Det svar han erhöll på sin framställning satte honom i djupt misshumör, ty förutom att det fråntog honom hvarje möjlighet att stå H. M. drottning Fredrika till tjänst på det sätt han mest önskade, var det affattadt i sådana ordalag, att grefve von Eyben måste anse, att han af sin regering fått en skrapa, något som ingen minister, minst en af von Eybens nit och förtjänst, med jämnmod kan bära.

Geheimstatsministern och chefen för utrikes departementet Rosenkrantz skref nämligen:

»Jag har framlagt inför Konungen det bref, som

Ers Excellens har gjort mig den äran att under den fjärde i denna månad tillskrifva mig, äfvensom en kopia af den korrespondens, i hvilken Ni stått med Monsieur Polier angående för detta Konungen af Sverige, som Drottning Fredrika önskar bispringa.

Det är på Konungens befallning, som jag har äran underrätta Ers Excellens, att Hans Majestät ej kan låna sig till att i sitt namn eller å sina vägnar erbjuda fursten, sin kusin, den summa, som H. M. Drottning Fredrika ämnar honom.

Det är likaledes Konungens vilja, att Ni på intet vis åtager Eder att förmå Hertigen af Oldenburg att åt för detta konungen upplåta en bostad i Eutin. Orsaken härtill är den önskan, som Konungen har, ja, som han till och med är förbunden att hafva, att icke draga in i Holstein fursten, sin kusin, hvars närvaro i denna provins skulle, fastän tvifvelsutan med orätt, illa upptagas af Konungen af Sverige, något som Hans Majestät bör lägga sig vinn om att undvika.

På samma gång Hans Majestät förklarar sig omöjligt kunna ingå på de förslag, som blifvit Eder gjorda af H. M. Drottning Fredrika och om hvilka Ers Excellens har underrättat mig, ber jag Eder försäkra, att Konungen är lika bedröfvad att ej i detta fall vara af H. M. Drottning Fredrikas åsikt, som han är djupt rörd af det beklagansvärda tillstånd, i hvilket fursten, hans kusin, befinner sig.»

VI.

En syn.

Drottning Fredrika af Sverige låg dödssjuk af bröstvattensot i Villamont i Lausanne. Hon hade i slutet af juli lämnat Baden och var stadd på resa till Nizza för att i detta milda klimat söka bot för den hopplösa sjukdomen. Resan hade ställts öfver Lausanne för konsultation af den ryktbare doktor Butiny i Génève, men kunde ej fortsättas till följd af den höga sjuklingens alltmera ökade svaghets-tillstånd. Trenne af barnen voro med henne, sonen och de två yngsta ogifta döttrarna, den äldsta, prinsessan Sofia, sedan sju år tillbaka gift med markgreffe Leopold af Baden, väntade sin snara nedkomst och hade ej kunnat medfölja sin moder på denna resa.

Drottning Fredrika låg sjuk till döden i Villamont, och ingen af hennes omgifning hade minsta hopp om att resan skulle kunna fortsättas, men själf trodde hon under mellanstunderna af de svåra kväfningensanfallen, att hon om en tid skulle kunna resa vidare till Nizza och i detta milda klimat bli återställd till hälsan. Också bemödade sig den sjuka att hålla sig uppe, och då hon det förmådde, satt hon

antingen vid fönstret och försökte njuta af den sköna utsikten eller lät sig en stund föras ned i trädgården, där hon hvilade under peristylen och med flämtande bröst inandades den ljufva blomsterdoften. De stunder, då hon tyckte att lifvet omkring henne ej stördes af hennes sjukdom, fick hon mera hopp och lugn, och hennes omgifning bemödade sig också att på alla sätt förstärka detta intryck och afrådde henne ej, då hon med uppjudandet af sina yttersta krafter deltog i testunden i salongen på aftnarna.

Då hon ej orkade närvara, måste tetricningen i alla fall försiggå på utsatt tid, och hon ville att dörren till hennes rum skulle stå öppen, så att hon kunde från sin säng se sina barn och sina båda systrar, änkedrottningen af Bayern och arfstorhertiginnan af Hessen jämte uppvaktningar, där de sutto kring det med sèvresporlin och gamla silfverpjeser vackert dukade tebordet och med de stora glasdörrarna vidt uppslagna till trädgården. Drottning Fredrika tyckte, då hon såg dessa sina kära sitta så lugnt och samspråka med hvarandra, att hon ännu tillhörde lifvet och att hon säkerligen snart skulle få resa vidare undan plågorna och döden.

Allt som oftast stod den ena af de unga döttrarna i dörren och nickade gladt till henne eller också kom en af systrarna och satt en stund vid hennes säng och sade henne, att hon såg friskare ut, fast de inom sig tyckte, att när hon låg med slutna ögon, var det blott på den tunga andhämtningen man ännu kunde skönja, att hon lefde. Det gjorde dem oändligen ondt, att de snart skulle förlora äfven denna syster. Döden hade härjat grymt i den badensiska familjen dessa sista år. På ende

broderns, storhertig Carls, död för åtta år sedan hade följt det ena dödsfallet efter det andra. Först systemens, prinsessan Amalias, så förlidet år konungens af Bayern och kejsar Alexanders och nu på våren 1826 kejsarinnan Elisabeths. Nu låg också den stackars Fredrika för döden.

Den andre september afreste arfstorhertiginnan utan att taga afsked, till den grad fruktade man att uppröra den sjuka. Men några dagar senare försämrades i alla fall tillståndet så betydligt, att man hvarje ögonblick väntade, att det skulle vara det sista. Den sjuka hämtade sig dock förunderligt nog från denna attack och fick upplefva den stora glädjen att en stafett från Carlsruhe medförde underrättelsen att dottern, markgrefvinnan Sofia, den nionde september lyckligen nedkommit med en prins.

Glädjen häröfver uppehöll den höga sjuka de närmaste dagarna, och den sjuttonde september, en dag då vädret var det allra skönaste, sade hon, att hon ville ha luft och att hon säkerligen skulle utvärda en spatserfärd i den låga droskan. Hon ville ej åka i en högthängande vagn, det ökade oron, men hon ville ha luft och hon ville ut och åka.

Det var med stor möda som påklädseln skedde, och fast man endast knäppte en ljusgrå hermelinsfodrad kappa öfver den hvita morgonklädningen och ej besvärade den sjuka med att sätta en hatt på hennes hufvud, utan höljde det med en hvit spetslöja, var hon så matt, att hon en lång stund fick sitta och hvila ute i peristylen, innan hon vid sin läkares arm vacklade nedför trappan. Hennes hofdam höll parasollen öfver henne till skydd mot solen. Hon var dödsblek, och de sköna, djupt liggande

ögonen voro halfslutna. Endast en gång slog hon upp dem och rörde läpparna som om hon talade. Men det hon sade var ohörbart, till och med för läkaren, som stödde henne.

Efter vanligheten hade en hel hop människor samlat sig för att åse affärden, och då somliga af dem voro alltför påträngande, tillsade doktor Perret kammartjänaren att bedja det goda folket draga sig litet undan för att ej besvära det sjuka majestätet. Längst borta stod en enkelt klädd medelålders herre, som var den förste att hastigt aflägsna sig, då hopen hotades med bortkörning. Kammartjänaren lade särskildt märke till denne främmande man, och då Hennes Majestät mera död än lefvande återkom från färden, som blott varat en halftimme och som doktor Perret förklarade hade varit en ängslig utflykt, hvilken säkerligen skulle blifva den sista, sade kammartjänaren till drottningens kammarjungfru:

— Jag undrar om vår höga Fru kände igen den som stod och väntade på henne, då hon kom nerför trappan. Han var lika blek som hon, och hans ögon stirrade på henne som en förhäxad. Och när han gick bort, vände han sig tre gånger om och . . .

— Gud i himlen, var det Döden?

— Nej, det var inte Döden. Men det var nästan, som om det varit Döden. Det var någon som jag, så länge jag nu varit i drottningens tjänst, aldrig förr sett i hennes närhet. Men jag har sett honom i Basel och i Leipzig, och har man en gång sett den mannen, glömmet man honom aldrig.

— Var det . . .

— Ja, det var det. Och som ni ju alltid sagt,

att drottningen har reda på hvar gång han under dessa år har stannat vid gästgifvaregården i Carlsruhe och bytt om hästar och rest vidare utan att fråga efter henne och barnen och att hon bittert sört häröfver, så skulle jag bara vilja veta om hon i dag såg honom och kände igen honom och hvad hon tänkte därvid.

Det fick ingen veta. Åtta dagar efter denna sista åktur, på aftonen den 25 september 1826, var drottning Fredrika död.

Det var en så mörk oktober natt, att de många facklorna väl behöfdes för att lysa drottning Fredrikas liktåg på stora landsvägen mellan Carlsruhe och Pforzheim. Den tionde oktober klockan elfva på aftonen efter en högtidlig sorgfest i den höga aflidnas hus i Carlsruhe hade tåget under klockringning från alla stadens kyrkor satt sig i rörelse till det slutliga målet, familjegriften i Pforzheims slottskyrka.

Det var ett ståtligt liktåg, öfver hvilket facklorna spridde sitt dystra sken. Framför tåget redo två fackelbärare, hvarpå följde en afdelning gardeskavalleri, ryttare i hvita uniformer på svarta hästar. I den mörka natten, belysta af de röda facklorna, togo de sig ut som ridande spökskepnader.

Framför hvarje af de sex med sex hästar förspända vagnarna redo tvenne fackelbärare, och på ömse sidor gingo hoflakejer. I vagnarna, som företrädde likvagnen, sutto de uppvaktande, i en af dem öfverkammarherren friherre von Edelsheim med den Kungliga Kronan, och öfverhofmästaren friherre Munck med S:t Catharinaorden, medan i den vagn, som närmast följde efter likvagnen, åkte de sörjande

höga herrarna, den afidnas son, prins Gustaf, och hennes måg, markgrefve Leopold.

Den kungliga likvagnen drogs af åtta hästar och eskorterades af den kommenderande kavalleriofficeren och af storhertigens stallmästare, de fyra fackelbärarna på ömse sidor med sina höjda facklor kastande ett dystert fladdrande sken på den svartöfverdragna, silfverprydda likvagnen och kistan, som hvilade på densamma. Tåget afslutades med ännu en afdelning af de hvita spökelseryttarna på de svarta hästarna.

De resande, som under natten mötte detta liktåg, läto hålla stilla, tills det dragit förbi, och hade sedan svårt att sluta ögonen till sömn. Den nästan ljudlöst förridande och efterföljande eskorten, de svartklädda fackelbärande gestalterna, den höga, tunga likvagnen, hästarna med de stora, svajande svarta plymerna, vagnarna i sin dystra sorgestyrsel bildade i den mörka natten den högtidligaste och dystraste tafla, som måste göra intryck på hvarje känsligt sinne.

Inne i vagnarna härskade tystnaden. De båda sörjande prinsarna hade suttit tysta i flera timmar. Prins Gustaf satt med slutna ögon, och markgrefve Leopold trodde, att han sof. Men prins Gustaf sof icke. Han hade alltför mycket att tänka på, och då han nu följde sin moder till grafven, tänkte han på henne och på sin barndom och på den som denna natt borde ha suttit vid hans högra sida såsom den närmast sörjande.

Men ej heller markgrefve Leopold sof. Han hade helt nyss haft en syn. Han hade suttit och blickat ut genom fönstret, då de foro genom Pforzheims stadspört. Hvalfvet var upplyst af ett par lyktor, och en af facklorna hade ett ögonblick klart

och tydligt belyst en man, som med blottadt hufvud och hopknäppta händer stod inne i hvalfvet och såg efter likvagnen.

Markgrefven tyckte sig känna igen denne man. Han kände igen honom. Det var den mannen, om hvilken prins Gustaf just hade tänkt, att han borde ha suttit härinne i denna vagn jämte den sörjande sonen och mågen. Eller var det en sinnesvilla framkallad af nattens mörker och sömnlösheten?

VII.

Vid Schwedenstein.

Invaliden, som hade uppsikt öfver Schwedenstein på Lützens slagfält, visste nu hvem den man varit, som under denna våren 1828 trenne tisdagsaftnar å rad i djupa tankar vandrat under popplarna, som omgäfvat den enkla gråstenen med bokstäfverna G. A. och årtalet 1632, upprest till den store svenske kungen Gustaf Adolfs minne på den plats, där denne Tysklands befriare stupat. Han visste nu, att denne man en gång burit samma namn och titel, som den hjälte, till hvilkens minne Schwedenstein var upprest och för hvilken invaliden, som själf bevistat den stora folkslaktningen vid Leipzig, med allt skäl hyste den största vördnad och beundran, ty genom denne svenske kung, som varit död i nära tvåhundra år, hade han sitt uppehälle, fri bostad med hundrade preussiska riksdaler och fyra famnmått ved, hvilka stora förmåner han åtnjöt för att efterse denna så kallade Schwedenstein.

Redan första tisdagsaftonen, då den främmande mannen infunnit sig, hade han uppväckt invalidens intresse och nyfikenhet. Han hade gripits af en sådan djup rörelse vid åsynen af minnesstenen, att han

måst vända sig bort för att dölja tårarna, men då vaktaren tilltalade honom och sade: »Herrn är säkerligen svensk,» hade han ej svarat, endast vinkat åt honom att aflägsna sig. På afstånd således hade invaliden, sin plikt likmätigt, noga iakttagit främlingen, som aftagit hatten och med sänkt hufvud tycktes förrätta sin andakt inför minnesstenen. Den nedgående solen hade med sina röda och gyllne strålar belyst det nedböjda hufvudet och den smärta gestalten, som var iklädd en ganska sliten, helt igenknäppt blå rock. Främre delen af hufvudet var kal, endast nacken och sidorna voro höljda af ett tunnt blondt hår, munnen bar en kort mustasch af samma färg som håret. Den besökande främlingen hade säkerligen nått, ja, kanske öfverskridit de femtio åren. Längre hade den främmande mannen stått försjunken i tankar framför Schwedenstein, och sedan, utan att yttra ett ord, hade han aflägsnat sig till fots i riktning mot Leipzig.

Då han följande tisdagsafton återkom, kände invaliden igen honom och undrade hvem denne man kunde vara, ty sedan han äfven denna gång med blottadt hufvud gjort sin reverens för Schwedenstein, hade han på en medhafd karta på det noggrannaste studerat trakten och dess omgifning. Han hade med en fältkikare för ögonen en lång stund öfverskådat nejden och sedan ifrigt jämfört sina intryck med kartbladet, på hvilket han gjorde anteckningar och märken. Han tycktes vara en person, som hade väl reda på sig. Men ej heller denna gång hade han talat vid vaktaren, och då några svenska resande infunnit sig och under åberopande af sin nationalitet låtit invaliden för sig utpeka den plats på slagfältet,

där Piccolominis regemente stått, då den österrikiske korporalen pekat på den svenske kungen och sagt till musketören bredvid sig: »Den där måtte vara en förnäm herre, skjut på honom!» hade den främmande hastigt försvunnit från platsen och aflägsnat sig åt samma håll som förut.

För tredje gången kom han åter nästa tisdagskväll och hade då liksom under de föregående tillfällena militäriskt hälsat på invaliden, innan han begaf sig till stenen, och i djupa grubblerier vandrat fram och åter under popplarna. Han hade äfven denna gång förefallit ovanligt upprörd och tycktes denna afton aldrig vilja lämna platsen. Då han trodde sig obemärkt, hade han med en långsam, smekande rörelse af den magra, hvita handen strukit öfver minnesstenen, medan läpparna rörde sig, som om han tyst uttalat några ord. Han hade tagit fram en nött och sliten anteckningsbok ur bröstfickan och på ett blad i boken afritat stenen med namnchiffret och årtalet.

Detta var ej något förunderligt, ty så brukade många främlingar göra, men det förunderliga var, att denne främling, som nu varit här upprepade gånger, aldrig tycktes kunna förmå sig att lämna platsen, utan alltjämt stod stilla på samma fläck och oupphörligen flyttade fötterna som till en besynnerlig marsch på stället, innan han åter började vandra fram och tillbaka under popplarna.

Vaktaren stod på det sedvanliga afståndet och iakttog främlingen, som nu plötsligen hade vändt sig om och tilltalade honom på den vackraste tyska.

— Detta är ett alltför lumpet monument åt den store konungen. Han förtjänade ett vida skönare,

och då tyskarna visa sig så otacksamma mot hans minne, skall jag själf låta uppresas en värdigare minnesvård och detta skall ske år 1836, då det tusenåriga riket tager sin början.

Innan den förbluffade vaktaren hunnit svara ett ord eller bedja om en förklaring på detta gåtfulla yttrande, hade främlingen varit borta. Han hade väntat, att han skulle komma igen nästa tisdagsafton, men han kom inte.

Ej heller någon följande tisdagsafton.

Den ifrige besökaren af Schwedenstein kom aldrig mera åter.

VIII.

Kända melodier.

Värdshuset Gyllene Lejonet i Aachen hade fått en celeber gäst. Den kejserlige ryske kammarmusikern Feldt hade stigit af vid denna gästgifvaregård, och stadens musikälskare och musikgynnare lefde i stor förväntan att få höra den namnkunnige fiolspelaren föredraga på någon assemblé eller större cirkel under sitt uppehåll vid de varma baden.

Men de af staden Aachens invånare, som den ryktbare främlingens ankomst tvifvelsutän mest gladde, var den elit af musikkvänner, som nu i närmare tretti år, i värdshuset Gyllene Lejonet hyrt en lokal för att genom musikaliska sammankomster angenämt fördrifva tiden. Då just ett sådant sammanträde aftonen efter den, då den utmärkte konstnären anländt, skulle äga rum, beslöto några af föreningens ledamöter sig för det djärfva steget att anmoda den kejserlige ryske kammarmusikern att deltaga i detta musikaliska samkväm. Till de utsända delegerades stora förtjusning antog den celebre konstnären denna inbjudan och föreslog själf att spela första fiolstämman i den af sällskapet senast inöfvade Mozartska kvartetten.

Aldrig kunde ett tillbud ha mötts med större entusiasm än detta att få i en utvald, enskild krets höra denne utmärkte konstnär föredraga på sitt vackra instrument, och då kammarmusiker Feldt inträdde i värdshussalen, bärande sin fiol under armen, och gick fram till de vid sina respektiva notställ väntande musikamatörerna, kunde han i deras af förväntansfull glädje strålande anleten läsa den innerliga tacksamhet, som de kände öfver äran att få spela med en sådan konstnär.

Salen var stor, men ganska tarfligt upplyst. Några vaxljus brunno i lystrarna på väggarna och några ljus voro tända i glaskronan och på notstäl-larna, och det var först sedan kammarmusiker Feldt besvarat sina tillfälliga kollegers entusiastiska hälsning och tackat för de vackra blomsterslingor, hvar-med hans notställ var siradt, som han märkte, att salen ej var så alldeles blottad på åhörare. En gammal man med grön pappersskärm för ögonen reste sig darrande från sin karmstol och framförde under djup rörelse sin och musiksällskapets öfriga passiva medlemmars välkomsthälsning till den celebre gästen. Dessa passiva ledamöter sutto strövis kring väggarna på rottingstolar. De voro åldringar och gubbar, som i hela sitt lif aktivt dyrkat musikens sköna konst och som nu, svaga och bräckliga, aldrig försummade något tillfälle att bevista musiksällskapets sammanträden och som denna afton mött särskildt fulltaligt. Väl femton till tjugu par gamla händer klappade ljudligt bifall till den slagrörde ordförandens tal, då denne slutat och med darrande knän åter satt sig ned. Så blef det en stund dödstyst i salen. De gamle musikkäre männen drogo upp de stora guld- och

silfverdosorna ur byxfickan och sutto med prisen mellan fingrarna och med ansikten, som saligt strålade, och åhörde instrumentens stämmande under andaktsfull förväntan på den njutning, som skulle komma, då dessa knäppningar och skrufningar och pröfvande stråktag äntligen tystnat. Det är ett skönt ögonblick, då man äntligen kommit så långt, att instrumenten börja stämmas — — —

Nu klingade de första tonerna af allegrot genom rummet. Sannerligen, en sådan stråkföring, ett sådant smältande välljud hade man ej väntat ens af denne ryktbare konstnär. Gubbarna glömde att föra prisen upp mot näsan, de vågade ej röra sig för att ej en ton skulle gå förlorad af denna härliga musik.

Musiksällskapets egna förmågor spelade såsom aldrig förr, lyftade till oanad höjd af första fiolens glänsande konstnärsskap. De gamla åhörarna slöto de skumma ögonen under brillorna och de gröna skärmarna. De vaggades på tonernas vågor bort från ålderdomens och ensamhetens tröstlösa strand mot fridens och den ädla njutningens leende nejder.

Då sista strofen af sista satsen förklingat, ljödo handklappningarna sällsynt svaga, de gamla kunde ej klappa, de förmådde ej ännu återvända till verklighetens värld, och då den älskvärde konstnären reste sig upp från sin plats och oombedd och otrugad sade, att han skulle spela för sällskapet mäster Bachs *ciaconna*, kunde den gamle slagrorde ordföranden endast framstamma ett »Gud välsigne honom!»

Det doftade frisk skog från det stora nyskurade, granrisströdda värdshusgolfvet, och den röda solnedgångens sista strålar skeno in genom de trasiga rull-

gardinerna och hjälpte att lysa upp de stora väggfälten, hvilkas brokiga tapet föreställde jaktscener, stolta riddare och sköna jungfrur ridande på hvita hästar med falkenerare och pager i följe och stora skaror af förföljande hundar och flyende villebråd mellan höga träd och lummiga buskager.

Kammarmusiker Feldt spelade Bachs *ciaccona*.

Åter lyfte hans spel dessa musikkära människor bort från de tarfliga omgifningarna in i det öfversinnligas värld. Själf kände han, som han ibland brukade göra det, som vore han instrumentet, på hvilket en annan spelade, och han lyssnade till tonerna, som om de vore gudaingifna. Men var det han själf som spelade, så hade han aldrig förr spelat som i denna stund. Han tyckte, att han som Orpheus skulle kunna förmå människor och djur och träd och plantor att lyssna. Han kände, att de toner, som sjöngo och kvittrade och jublade ur instrumentet, hade makt att draga allt lefvande inom sin trollkrets. Han undrade hvad eller hvem, som först skulle komma.

Värdshussalens dörr gick långsamt upp, och en hög, mörk gestalt stannade orörlig på tröskeln. Till den grad orörlig och spöklik stod han där, att hans inträde ej störde konstnären i hans inspirerade spel. Han visste ej rätt om det var en lefvande varelse, som kommit in, eller om det var en syn han såg. Säkerligen var det en syn, framkallad af hans inbillning, ty ingen i salen tycktes ha lagt märke till den främmande mannens inträde. Det var först då sista stråkdraget farit öfver strängarna och den svartklädda gestalten tog några steg in i rummet, som kammarmusiker Feldt började undra hvem denne senkomne man kunde vara och hvarför hans inträde,

som nu först blef observeradt, väckte en sådan till bestörtning gränsande förvåning hos de öfriga, som reste sig upp och vördnadsfullt hälsade den främmande. Den nykomne var ej en gubbe, men han var en person, som visserligen redan hunnit, ja, öfverskridit medelåldern. Han var af en reslig växt och helt och hållet svartklädd. Anletsdragen voro allvarliga och högtidliga, hållningen ädel, men hela företeelsen så egenartad, att den hvar som helst måste väcka uppseende, till den grad kontrasterade den förnäma hållningen och det förstelnade i ansiktsdragen med det omisskänneliga intrycket af att denne man bar på en tung börda och var nedtryckt af ett stort bekymmer, för hvilket intet beklågande eller medlidande tåltes.

Den nykomne gick rakt fram till den gamle ordföranden i musiksällskapet, hälsade artigt på honom och bad på ett förbindligt sätt om ursäkt för att han gjort sitt inträde.

— Jag bor här i rummet näst intill och har därför redan jouerat af er sammanvaro, men jag vill ej längre göra detta eder ovetande. Tillåter ni, att jag än vidare får njuta däraf i eder krets? sade han.

— Det är oss en stor ära, svarade den tilltalade bugande och bjöd den främmande sin karmstol, som denne dock nekade intaga.

— Det är eder plats, min herre, och icke min, sade han och bar själf en rankig rottingstol till ett hörn af salen, där han satte sig.

— Hvem är denne främling? hviskade kammarmusiker Feldt i sin grannes öra.

— Det är den detroniserade kungen af Sverige,

Gustaf den fjärde Adolf, som under namn af öfverste Gustafsson bor här å gästgifvaregården, hviskade den tilltalade lika sakta tillbaka.

— Är det möjligt! Hur tiden ändras! Jag såg honom vid ryska hofvet anno nittiosex, samma år som kejsarinnan Catharina dog, då han friade till storfurstinnan Alexandra. Vi fingo lära oss en hel hop svenska melodier för hans skull. Jag skulle aldrig kunnat igenkänna honom. — Det är öfver trettio år sedan dess. — Men jag skall inte hviska — han ser hitåt . . .

— Jag hoppas, att jag inte stör eder sammanvaro, i så fall skall jag ofördröjligen aflägsna mig, hördes nere från salen en röst, som ville vara älskvärd och mild, men som ljud ganska otålig och irriterad. — Vill ni fortsätta med ert vackra spel, eller är jag på något sätt till öfverlopps? Jag hade hoppats, att en musikälskare till ej skulle genera herrarna, men om så är —

Gustaf Adolf reste sig hastigt upp, bugade sig stelt och gjorde min af att lämna rummet.

Men kammarmusiker Feldt, som stått och bläddrat bland sina nothäften, ropade lifligt:

— Nej, gå för all del inte. Jag skall genast föredraga några stycken, som torde intressera.

Gustaf Adolf satte sig ögonblickligen ned och väntade. Han såg hvarken till höger eller vänster, utan rakt framför sig på tapeterna med riddarna och jungfrurna, falkenerarna och hundkopplet, som förföljde det borstiga vildsvinet in i det tjocka buskaget.

Den främmande konstnären hade upphört att leta bland sina nothäften och partitur, det han letade

efter fanns synbarligen ej där. Han satt en stund och eftersinnade hvad han skulle spela, ty nu ville han enkom och allena spela för den ensamme mannen i den svarta dräkten, som han dragit in i denna samling af obekanta människor. Han ville gifva honom något i utbyte, därför att han kommit så förtroendefullt, lockad af tonernas makt.

Det är konungen af Sverige, densamme för hvilken vi spelade upp till dans från musikläktaren i Eremitaget för trettio två år sedan, tänkte han.

Och med sakta knäppningar och fulltoniga strådrag intonerade kammarmusiker Feldt kejsarinnan Catharinas älsklingsmenuett, samma menuett efter hvilken toner den unge konungen af Sverige vid presentationsfesten i Eremitaget förde, först den dåvarande storfurstinnan, sedermera kejsarinnan Elisabeth Alexiewna, och sedan sin egen tillämnade brud, storfurstinnan Alexandra Pawlowna.

Den menuetten spelade kammarmusiker Feldt för den ensamme mannen borta i hörnet af den stora, låga värdshussalen.

Gustaf Adolf spritter till, då han först uppfattar menuettmelodien. Han känner på sig, att denna melodi spelas upp för honom, och han söker grunda ut hvarföre. Det är en menuett, men hvilken vet han ej. Han har hört så många menuettmelodier i barndomen under salig kungens tid, och han har själf dansat i många menuetter. Hvilken af alla dessa menuetter kan det vara, som den ryske kammarmusikern spelar med en sådan utsökt talang? Det är en vacker och ljuflig melodi, som spelas och som Gustaf Adolf åhör med stort välbehag. Då han sluter ögonen för att rätt kunna njuta, ser han en

strålände festsal framför sig, den är upplyst af hundratal's vaxljus. Han sitter ej längre i en tarflig värds-hussal, han är den unge konungen klädd i den svart-röda hofdräkten, som för sin hvitklädda brud efter denna menuettens toner —

Men hvilken brud — — — Gustaf Adolf för handen öfver pannan för att reda minnet. Han känner hvarje passage och hvarje modulation i denna menuett, som spelas med det mest smältande välljud. Han har dansat efter dessa toner någon minnesrik dag, men var det i det Tauriska palatset eller i rikssalen på Stockholms slott . . .

Menuetten ljuder alltjämt, men allt svagare, den dör bort med några sakta knäppningar och öfvergår plötsligen till en melodi, än mera välkänd. En melodi, som sjunger stolt och kraftig under stråken, som breder ut sig, som sväller och växer till en hymn. På denna melodi kan Gustaf Adolf ej miss-taga sig. Till denna melodi kan han orden. Han har hört denna melodi och dessa ord otaliga gånger. Det är sången ur operan Gustaf Wasa. Det är Nau-manns musik till salig kungens och Kellgrens ord:

Ädla skuggor, vördade fäder,
Sveriges Hjältar och Riddersmän!
Om ännu dess sällhet er gläder,
Gifven friheten lif igen.
Skola edra helgade grafvar
Trampas af tyranner och slafvar?
Nej, må träldomens blotta namn
Edra vreda vålnader väcka,
Och er arm sig hämnande sträcka
Ur den eviga nattens famn!

Gustaf Adolf minnes när han hörde denna sång första gången. Det var salig kungen själf, som med

blixtrande ögon reciterade dessa stolta ord för sin lille son och lofvade honom, att han på Stora operan skulle få höra dem sjungas af sångaren Stenborg, härnäst operan Gustaf Wasa komme att gifvas. Gustaf Adolf lägger handen för ögonen och lyssnar med hela sin själ till denna ståtliga melodi till dessa ännu ståtligare ord, som endast ljuda för honom. Han ser den Stora operan i Stockholm, han ser salig kungen i denna sal, där han skulle möta sin baneman, hela hofvet sitter galaklädt omkring honom. Gustaf Adolf ser dem alla, som de bruka sitta, damer och kavallerier — där Armfelt — där Essen, där Wachtmeister — där grefvinnan Höpken, där fröken Rudensköld, där bakom hans egen stol Rosenstein —

Hur hjärtat klappat i hans barm, då Stenborg med sin smältande röst hade börjat sjunga sin invokation.

Rosenstein hade i anledning af aftonens föreställning talat med sin discipel om dessa vördade fäder, Sveriges hjältar och riddersmän, om Engelbrecht, om Sturarna, om Gustaf Wasa, om Gustaf Adolf, om Carl den tolfte och om hans egen fader. Rosenstein hade sagt, att han hoppades, att en gång åhörarna af denna åkallan ej allenast skulle tänka på dessa och många andra svenska hjältar och riddersmän, utan också på honom själf, en ny Gustaf Adolf — — —

Det var dessa ord, på hvilka han tänkt och för hvilka hans hjärta klappat, då han första gången hörde denna melodi. Gustaf Adolf för hastigt näsduken öfver ögonen, han minnes hur många gånger som han sedan i denna förfärliga sal, där hans fader blifvit mördad, hade måst lyssna till denna sång.

Alltid hade hans hjärta klappat, då han hörde denna melodi och dessa ord. Men han hade aldrig sedan den förfärliga stunden kunnat tänka på annat än på den sista af dessa ädla skuggor, vördade fäder, på den blodiga skuggan af hans dyrkade fader . . .

Åter steg melodien och växte under den konstfarnes händer och tystnade så plötsligen.

Gustaf Adolf kände, att den främmande konstnären skulle spela något mera för honom, och han satt i spänd väntan på hvad som nu skulle komma. Det ljöd några preludier och löpningar, af hvilka man intet kunde döma. Gustaf Adolfs sinnesrörelse, medan han satt så och väntade, höll på att taga makten från honom. Han längtade efter att få höra några välkända melodier, och han fasade för att han icke skulle kunna bemästra sin rörelse, ifall musikern spelade på alltför ömma strängar i hans eget bröst. Men själfva väntan på hvad som nu skulle komma var i alla fall det svåraste att uthärda. De tunna hvita händerna darrade, och det ryckte i underläppen.

Kammarmusiker Feldt spelade: »Fjäriln vingad syns på Haga.»

Då först melodien blef honom klar, kunde Gustaf Adolf ej tänka på annat än hur det var möjligt, att Feldt kunde ha fått den idén att spela just denna melodi för honom. Men plötsligt flög det genom hans hufvud, att konstnären säkerligen hört den i Petersburg, där kejsarinnan Catharinas kapell som oftast brukade spela denna melodi för att fägna grefven af Haga. Då han gick med storfurstinnan Alexandra förbi musikläktaren, brukade hon ropa upp till musikanterna: »Spela Haga!»

Och nu spelades Haga. Först själfva melodien

som tema. Intet, tyckte för detta kungen, kunde gripa honom som just denna melodi. Det var bilder af Haga, som upprullade sig för honom, ty han kände och mindes hvarje ord i denna sång, han visste inga ord, som så målade hans älskade Haga som just dessa:

Haga, i ditt sköte röjes
 Gräsets brodd och gula plan.
 Stolt i dina rännlar höjes
 Gungande den hvita svan.
 Längst ur skogens glesa kamrar
 Höras täta återskall
 Än från den graniten hamrar,
 Än från yx i björk och tall

Nu spelades variationen öfver detta tema. Det var fjärilen, som luftigt svingade sig mellan rosenrabatterna och öfver gräsplanerna, och Gustaf Adolf såg sina små barn springa efter fjärilen och söka fånga den med de späda händerna. Det var doften från myllan i Hagaskogen, det var solglittret på Brunnsvikens vatten, som spelades. Gustaf Adolf reciterade småleende för sig själf orden om Brunnsvikens små najader, och då han kommit till orden:

Under skydd af hvälfda stammar,
 på den väg man städad ser,
 fålen yfs och hjulet dammar . . .

ser han sig själf stiga till häst den sköna söndags-
 eftermiddagen den 12 mars. Han gör det, därför att han just råkat tänka på dessa ord, då han denna ödesdigra eftermiddag steg till häst och djuret kråmade sig på ett särskildt remarkabelt sätt. Ja, fålen hade yfts, då han sista gången utanför Haga hade bestigit ho-

nom för att rida in till afsättning, fångenskap och landsflykt —

— — — Intet ställe på jorden har jag älskat såsom Haga, intet — intet —

Han förmår ej längre. — Han håller näsduken för ögonen för att tillbakahålla tårefloden. Då kammarmusiker Feldt slutat sitt vackra spel, rör sig ingen hand till applåder, alla förstå att musikern spelat några för dem okända, men för den detroniserade konungen välkända stycken, och alla vänta på hvad den höge objudne gästen skall säga och göra.

Han sansar sig. Han reser sig upp, går fram till konstnären och tackar honom för hans vackra spel.

— Kom och spisa frukost med mig i morgon bittida, säger han. Jag bor i rummet här näst intill till höger i förstugan.

De sista orden komma litet dröjande och tveksamt. Gustaf Adolf kan aldrig vänja sig vid att han skall nämna sin adress, då han beviljar audiens.

Då kammarmusiker Feldt följande morgon på utsatt tid klappade på dörren till höger i förstugan, dröjde det ett ögonblick, innan det ropades: Stig in! Då han öppnade dörren och inträdde, såg han för detta kungen gå med händerna på ryggen upp och ned i rummet, som låg åt torget, men var ganska enkelt utrustadt, hvad beträffar möblernas antal och bekvämlighet. Där var en lång och smal soffa, som säkerligen för länge sedan stått i något slottsgemak, ty den ganska slitna och urblekta öfverklädseln var af rosenröd damast, och framför soffan stod ett stort bord med klaffar, på hvilket den frugala frukosten

var uppdukad. Där funnos en chiffonier och några stolar, men för öfrigt var det tämligen stora rummet tomt och öde. Dess enda verkliga prydnad utgjordes af ett oljefärgsporträtt af en ljuslockig gosse, som hängde öfver soffan. Kammarmusiker Feldt förstod af likheten med mödernesläkten, att porträttet föreställde den detroniserade konungens son.

Gustaf Adolf stannade tvärt framför den inträdande, som vid den klara dagbelysningen ej kunde undgå att märka, att den svarta dräkten, som hans värd äfven nu bar, var mycket nött och trådsliten:

— Jag ville ännu en gång tacka eder, min herre, för edert vackra spel, som hos mig uppväckt både sorgliga och glada erinringar, sade Gustaf Adolf med den vänligaste ton.

Medan han talade, såg han hastigt upp mot porträttet öfver soffan.

— Vi sätta oss ned, min herre, och frukostera.

På divanbordet var framsatt en brödkorg med några skifvor bröd och en assiett med smör samt en likörflaska med tvenne glas. Gustaf Adolf slog själf likören i de båda glasen.

— Jag dricker eder skål, min herre, och tackar eder ännu en gång för det vackra ni i går beredde mig tillfälle att höra, sade han.

Kammarmusiker Feldt stod midtemot Gustaf Adolf, då han höll detta enkla skåltal, och han bugade sig djupt, då det ändade och för detta konungen tömde sitt glas i botten och med en vink antydde honom att göra likaledes.

Nu satte sig Gustaf Adolf ned i soffan och pekade på stolen midtemot.

— Tag plats och förse eder, min herre, sade han och bredde sig själf en smörgås.

Gästen följde exemplet. Brödet var ej färskt för dagen, men för detta konungen åt sin smörgås med god aptit, och hans gäst försökte göra likaså.

Detta var den första kungliga taffel, till hvilken han varit inbjuden. Han kunde ej nog förundra sig öfver situationen med denne tyste, djupt allvarlige man framför sig, som tydligen ville bevisa honom en mycket stor vänlighet genom att bjuda honom på lätt härsket smör och rätt gammalt bröd, nedsköljdt med ett litet glas likör.

— Edra toners välljud tjusade mig, då jag i går aftse satt härinne i skumrasket och lyssnade till dem, och en oemotståndlig makt dref mig in i eder krets. Jag tackar eder ännu en gång, min herre, för det vackra jag hörde, då jag satt härinne, och jag tackar eder än mera för det ni lät mig höra, då jag väl kom ditin.

Öfverste Gustafsson pekade på värdshussalen.

— Jag skulle vilja gifva eder ett souvenir af mig till tack för att ni spelade Gustaf Wasa och Fjäriln vingad syns på Haga, fortsatte han plötsligen och reste sig hastigt upp från bordet. Jag skulle önska att jag hade något att gifva er, som kunde glädja er och visa er hur högt jag uppskattar eder vänlighet.

För detta konungen stod en stund i djupt efter-sinnande. Det föreföll Feldt, då han såg denna begrundande och tröstlösa min, som om den detroniserade konungen förgäfves rannsakade sin hjärna för att finna något, som han hade att gifva.

Men plötsligen tycktes Gustaf Adolf ha fått en

idé, och det var med en viss undran och spänning, som hans gäst såg honom gå bort till chiffonieren, öppna klaffen och ur en af lådorna framtaga en medelstor ask och börja genomleta den.

Kammarmusiker Feldt böjde sig fram, medan för detta kungen letade i asken, och såg att den innehöll guld- och silfverdistinktioner. Han såg den stora serafimerkraschanen och det lilla hvita maltheserkorset och flera andra ordenstecken, och hans häpnad kände inga gränser, då Gustaf Adolf ur asken framtog den svenska svärdsorden och Feldt förstod, att den var ämnad åt honom.

För detta kungen hade rest sig upp och vinkade till Feldt att göra likaså. Då de stodo midt emot hvarandra, räckte Gustaf Adolf honom svärdsordens dekoration med dessa ord:

— Tag denna som ett minne af mig.

Det låg en besynnerlig blandning i den ton, hvarmed detta yttrades. Då Gustaf Adolf sade de båda orden »tag denna», var det i den samma ton, som Feldt kunde föreställa sig, att han använde, då han såsom konung och högste befälhafvare inför fronten belönade någon tapper krigare, men de följande orden kommo dröjande och tveksamma som från en man, som är van att gifva och gärna vill gifva, men intet har att ge. Det låg något högst rörande i dessa ord så uttalade och i den sorgsna blick, som åtföljde orden och gåfvan.

Intet kunde vara mera besynnerligt för den ryske kammarmusikern än att erhålla den svenska svärdsordens distinktion af Sveriges afsatte konung till tack för att han spelat »Fjäriln vingad syns på Haga», men under dessa omständigheter och i denna om-

gifning rörde gåfvan honom på ett sätt, som han knappt trodde vara möjligt, och då han böjde sig öfver gifvarens hand och kysste den och framstammade några halfkväfda ord, hade han svårt att återhålla gråten. Gustaf Adolf var också rörd. Han vinkade med handen, att audiensen var slut, vände sig tvärt om och började sin rastlösa gång fram och åter i rummet, redan innan kammarmusiker Feldt hunnit utom dörren.

IX.

I S:t Gallen.

Vid sista skjutshållet före den schweiziska staden S:t Gallen lämnade en äldre passagerare postvagnen, sedan han sagt postiljonen, att han till fots ämnade tillryggalägga den återstående väglängden. Postiljonen kunde ej förstå, att en så pass gammal herre — han såg ut vara inemot sexti år — ej föredrog att i lugn och ro komma körande fram till staden i stället för att möda sig med att vandra dit mol allena. Men då han gjorde denna invändning, svarade passageraren, som redan stigit ut ur vagnen, att dagen var ovanligt vacker, att han länge nog suttit inestängd och att han föredrog att gå.

Han befallde postiljonen att aflämna bagaget i värdshuset Weisse Rössli, där han vid ett föregående besök i S:t Gallen hade bott och där han funnit sig väl, och han tillsade honom att underrätta värden, att öfverste Gustafsson själf skulle komma efter och ville ha ett par tysta och anständiga rum så högt uppe som möjligt.

Då postvagnen en stund senare körde om vandraren, såg postiljonen hur öfverste Gustafsson gick långsamt och försjunken i tankar vägen fram, så för-

sjunken i sina grubblerier, att han ej ens såg upp, då vagnen körde honom förbi. Han hade sina blickar riktade rakt framför sig och såg hvarken åt höger eller vänster. Det var en stilla höstdag, ovanligt vacker och mild för att vara så sent i oktober, och om ej fälten och ängarna hade legat gula och förvissnade och om ej de närliggande bergstopparna haft ett lätt hölje af nyfallen snö, kunde man ha trott sig vara midt inne i eftersommaren. Som det nu var, bar nejden alltför tydliga spår af vinterns snara annalkande för att man ej, äfven om man njöt af att inandas den ljufliga, friska luften och gladdes åt solskenet, måste tänka på att det snart var tid att komma i vinterkvarter. Härpå tänkte också öfverste Gustafsson, då han såg hur svalorna ängsligt skriande kretsade omkring de medeltida murarna och tornen, som omsluta S:t Gallen, när han passerade genom den gamla stadsporten och frågade efter vägen till värdshuset Weisse Rössli.

Man sade, att det låg alldeles invid Multerthor, och visade honom åt hvilket håll han skulle gå, och så snart han varseblef huset, kände han genast igen den trefliga gammalmodiga byggnaden med dess luftiga balkong, och då han såg, att huset låg, som han mindes det, åt solsidan, var han glad öfver att han kommit på idéen att välja denna plats till sitt vinterkvarter.

Den fryntlige värden på Weisse Rössli, herr Samuel Näf, stod i dörren och hälsade honom välkommen, och inifrån förstugan hördes friska och glada barnröster. — Det är mina barn, som leka och rasa, sade värden, medan han gick före sin gäst uppför trapporna till de rum i tredje våningen, dit

han låtit bära öfverste Gustafssons saker. — Jag skall se till att de ej störa herr öfversten, tillade han.

— Låt barnen mans leka och rasa, barn störa mig ej. Ifall de göra det, skall jag säga er till, herr värd.

Säkerligen var öfverste Gustafsson en högligen barnkär herre, ty han klagade ej på barnen, fast de tidigt följande morgon väckte honom. Det lät, som om de lekt tafatt i trapporna och i korridoren alldeles utanför hans rum, men då han färdigklädd begaf sig ut på sin morgonpromenad, såg han ej till någon af de äldre barnen, som säkerligen redan gått till skolan, endast en liten sjuårig gosse satt på stentrappan utanför huset med ett handfat bredvid sig och blåste såpbubblor. Öfverste Gustafsson blef stående och såg på. Han höll andan, då en stor lysande bubbla höjde sig från lerpipan, som den lille manövrerade med stor vana, och när den granna bubblan brast, suckade han djupt.

— Den såg så solid ut, den borde ha hållit, sade han med stort allvar till gossen, som nickade till honom och med öfvertygelse påstod:

— Den här skall hålla. Och han spände ut de rosiga kinderna så mycket han förmådde och blåste upp den allra största bubbla, som blef så stor och så tunn, att den så snart den sluppit lös ur pipan slocknade och fyllde de klara blå barnögonen med svidande såpvatten.

— Man skall inte blåsa alltför stora bubblor, min lille vän, sade den gamle herrn i mildt undervisande ton. Hvad heter du, min lille vän?

— Jag heter Adolf Näf.

— Se hit, Adolf, så här skall du göra. Och

den främmande tog en ny hvit lerpipa, som låg i reserv på stentrappan, böjde sig ner, rörde om i såpvattnet och blåste en än större bubbla, på hvilken han pustade så lent och försiktigt som han förmådde för att få den att flyga. Han såg så intresserad och allvarlig ut, som om det viktigaste en gammal man kunde företaga sig här i lifvet var att blåsa såpbubblor och få dem att lyfta sig. Men bubblan höjde sig ej det allra minsta grand, den brast ögonblickligen.

— Blåste man såpbubblor på det viset, då herrn var liten? frågade barnet i en ringaktande ton.

— Jag fick aldrig blåsa såpbubblor, då jag var liten, svarade den främmande.

— Hvarför fick ni inte det?

— Jag såg aldrig andra barn göra det. Jag hade inga stora syskon som du har, min lille vän.

— Blåste er mor aldrig såpbubblor med er, då ni var liten?

Herrn dröjde ett ögonblick, innan han svarade.

— Min mor! Nej, det gjorde hon inte. Hon hade heller aldrig blåst såpbubblor, då hon var barn. Hon kunde inte. Ingen kunde.

— Och inte er far heller?

— Nej, inte min far heller och ingen enda af alla damerna och herrarna. Men blås du nu, min lilla vän, jag tycker att det är en rolig och vacker lek.

— Men ni får inte röra er och inte andas på dem, då de komma så högt upp som till er och vilja förbi. Man skall sitta ner, då man blåser såpbubblor, har far sagt, och man får inte pusta så

hårt på dem som ni gör, för då spricka de. Var så snäll och sitt ner och håll andan.

— Jag vill inte sitta ner, jag vill stå, men jag lofvar dig att hålla andan så länge jag för-
mår. Å, den där var den vackraste! Du är skick-
ligare än jag i att blåsa bubblor. Ack, nu brast
också den!

— Ni skall inte sucka så tungt, då en bubbla
brister, för då brister också den nästa.

— Hvem har sagt det?

— Det säger jag. Det är så. Man skall bara
skratta och blåsa en ny.

— Det har du så rätt i, min lille vän. Blås
nu en riktigt stor och stark, så att den flyger rakt
in i solen.

— Det kan den inte göra. Har ni någonsin sett
en såpbubbla flyga rakt in i solen?

— Nej, det har jag inte. Men jag har alltid
så gärna velat se det. Och jag har alltid försökt att
få dem att flyga dit.

— Hur kunde ni tro, att det skulle gå för sig,
så dåligt som ni blåser såpbubblor och när ni aldrig
fick lära er som barn? Öfning ger färdighet, säger
far. Men *jag* skall nog kunna göra det. Se på den
där! Har ni någonsin sett en så stor och vacker?
Se hur högt den flyger! Den kanske flyger rakt in
i solen.

De följde andlöst med blicken den stora granna
bubblan. Då den äntligen slocknade, suckade den
gamle herrn djupare än förut, men gossen skrattade,
som man skall göra.

Nästa morgon satt lille Adolf åter på stentrappan

utanför huset och blåste såpbubblor, då öfverste Gustafsson ämnade sig ut på morgonpromenad.

Åter blef han stående och såg på den vackra leken och försökte lära sig konsten af sin lille vän.

— Han darrar så här på hand, när han skall låta såpbubblorna flyga ut ur pipan, så att de gå sönder, innan de komma någon vart, sade Adolf till de äldre syskonen, då de frågade honom hvad han och öfverste Gustafsson hade för sig. Och han tilllade med öfvertygelse:

— Han fick inte lära sig, då han var barn, och han är alldeles för gammal att lära sig något nu.

Ingen förstod hur det kom sig, att den forne kungen af Sverige till den grad kunde trifvas i den lilla schweizerstaden S:t Gallen, att hans vistelse där blef långt mera stabil än den varit på något annat ställe, alltsedan han blef tronen förlustig och med detsamma började sitt kringirrande lif. Var det för den gamla stadens förtjusande läge i den skönaste dalsträckning, där de frodiga boskapshjordarna betade på sluttningarna af de omkringliggande bergen och kullarna, öfversållade af vackra landtställena i den schweiziska stilen? Var det för att njuta af utsikten från det närliggande Freudenberg, där skådespelet, som från värdshusaltanen utbreder sig, var det praktfullaste som tänkas kunde med Bodensjöns solbelysta vatten i norr och åt motsatta sidan de snötäckta topparna af väldiga alper? Eller månne trefnaden låg i själfva den lilla idoga staden med sina smala gator, som aldrig syntes folktomma och ödsliga, utan där ständigt rådde lif och rörelse? Eller var det för befolkningens skull, detta folk som är så väl känt

öfver hela världen för sitt enkla och sedliga lif och som visar främlingar ett så hjärtligt tillmötesgående? Af hvad orsak det vara månede, hade öfverste Gustafsson, alltsedan han kom till S:t Gallen, ej flackat omkring, utan bebodde fortfarande de samma två rum i värdshuset Weisse Rössli, där han först tagit in.

I början väckte han mycken uppmärksamhet, då han visade sig på gatorna. Man kände igen honom på den bruna rock, som han alltid bar, och på den svarta pudeln, som han aldrig kunde lära att hålla sig bakom honom på respektfullt afstånd, utan som i trots af alla maningar alltid traskade några steg före sin herre. Men så småningom vande man sig till den grad vid att hafva honom i sin midt, att man lät honom komma och gå efter eget behag utan att besvära honom med hälsningar och påträngande nyfikenhet. Måhända låg hemligheten af den nu i ett par år fortfarande vistelsen i S:t Gallen rent af däri, att öfverste Gustafsson visste, att han här såsom välbekant bättre fick vara i fred, än om han åter bytte vistelseort och slog sig ner på något annat ställe, där hans oförmodade bosättning säkerligen skulle väcka ett uppseende, som han allt mer och mer kände sig besvärad af.

Han hade också hunnit vänja sig vid värden på Weisse Rössli och hans familj. Kyparen, som passade upp på honom, var därtill en städad och hygglig yngling, och då man ingen egen betjänt har, utan är beroende af främmande folks tjänare, är det en god sak att påträffa en anständig yngling, som har så pass vett, att han sätter värde på att man försöker vara så litet till besvär som möjligt. Dessutom var det förvånansvärdt billigt i Weisse Rössli, och då

man såsom öfverste Gustafsson hade mycket begränsade tillgångar och var för stolt att mottaga ens det minsta understöd af sina barn, ett understöd som under olika former gång på gång blifvit proponeradt, var denna omständighet kanske den allra förnämsta orsaken till att den förr så rastlöse tycktes för alltid vilja kvarblifva i den lilla schweizerstaden. Denne rastlöse var dessutom nu vorden en gammal man, som med stora steg närmade sig de sexti åren. Den smärta gestalten var böjd och dess hållning angaf den annalkande ålderdomen, som ännu tydligare lästes i ansiktets blekhet och i de trötta dragen kring munnen. Det sparsamma håret kring den kala hjässan var alldeles gråsprängdt och bibehöll endast föga af den ursprungliga blonda färgen, som ännu förefanns i den korta mustasch, som täckte öfverläppen.

Det första året af sin vistelse i S:t Gallen gick öfverste Gustafsson ofta ut och promenerade i den idylliska omnejden och hade särskildt sin trefnad af att bestiga det vackra Freudenberg för att från värds-husaltanen däruppe vid ett glas af det ypperliga landtvinet, lika förträffligt som billigt, beundra det härliga panorama, som utbreddes sig för hans blickar. Intet kunde vara vackrare än att betrakta solnedgången från denna plats och höra bjällerklängen från de betande kreaturen många sig med kyrkklockornas aftonringning nere i dalarna.

Hit upp på Freudenberg kom öfverste Gustafsson alltid allena, men icke så alldeles sällan hade han på sina öfriga promenader till sällskap den schweiziske öfverste Scherer, med hvilken han, om ock sparsamt, umgicks. Öfverste Scherer visade sig sär-

deles mån om att stå i förbindelse med öfverste Gustafsson och uppsökte honom ofta på hans rum i Weisse Rössli, och om han ej alltid råkade nämnde öfverste hemma eller mottogs af honom, sammanträffade han under dessa besök alltid med värden på Weisse Rössli, med hvilken han hade affärer att uppgöra.

Om öfverste Gustafsson haft minsta aning om naturen af dessa affärer, skulle han ögonblickligen afbrutit all förbindelse med sin schweiziske kollega. Ty denne var hvarken mer eller mindre än en förädare mot öfverste Gustafsson, så till vida att han hade i uppdrag af dennes dotter, storhertiginnan af Baden, att vaka öfver att hennes fader ej led någon nöd, och då öfverste Gustafsson ej ville tillåta sina barn att sörja för hans enkla behof, måste detta ske genom list och svek, och härtill lät den gode öfverste Scherer bruka sig. Han var i komplott med värden på Weisse Rössli, och det var öfverenskommet, att denne endast skulle debitera den forne kungen af Sverige för en ringa summa af hans uppehälle och i allra största hemlighet genom öfverste Scherer emottaga storhertiginnans af Baden bidrag till bristens täckande. Öfverste Gustafssons son, prinsen af Wasa, stod på ett liknande sätt i förbindelse med faderns bankir i S:t Gallen och skickade denne tid efter annan smärre summor, som han sedermera redovisade för öfverste Gustafsson under förebärande, att de utgjorde vinsten af de gynnsamma placeringar, som bankirhuset Frege i Leipzig företagit med öfverstens lilla kapital.

Den eljest så misstänksamme upptäckte ej detta spel bakom sin rygg, utan uttryckte i all oskuld

för öfverste Scherer sin stora belåtenhet med den duktighet och påpasslighet, som visades af det handelshus, som här hade hans affärer om hand, och berömda högligen värden på Weisse Rössli för hans blygsamma och anständiga priser. Men då öfverste Gustafsson en vacker dag fann i sina byrålådor en mängd skjortor och andra linnepersedlar pryddigt ombundna med sidenband, tömde han ögonblickligen alla lådornas innehåll ut på golvet, och då ingen ringklocka fanns i rummen, begaf han sig själf nerför de tre trapporna och hämtade upp kyparen. Han tog denne hårdt i armen, och pekande på de vackert sydda och broderade plaggen af finaste linne sade han i sträf ton till honom:

— Samla ihop det där och packa in det i den koffert, hvori det kommit. Då du säkerligen själf packat upp denna koffert, blir det ingen svårighet för dig att lägga det som det legat. Gör aldrig om något dylikt, hvem som än frestar dig därtill, det förorsakar dig bara onödigt besvär. Jag skall själf skrifva adressen, när kofferten är färdigpackad. Och då den var det, skref han med sin stora raka stil: *Hennes Kungliga Höghet Storhertiginnan Sophie af Baden. Carlsruhe.*

Så sade han: — Här har du pengar. Laga att denna koffert oförtöfvadt sändes med den farande posten till Carlsruhe.

Han hade frivilligt afstått åt sina barn det mesta af det han ägde i världen, det som skulle satt honom i stånd att lefva någorlunda efter sin rang och utan umbäranden. Det var en naturlig sak att en fader skulle sörja för sina barn, men det var onaturligt för honom, som nöjde sig med det enklaste och sparsammaste

lefnadssätt, att taga emot nådegåfvor af sina barn. Därför skickade han kofferten med linne tillbaka till sin dotter, storhertiginnan af Baden, från hvilken han anade att den kommit — hon hade gjort dylika misslyckade försök förut, liksom hennes moder före henne — men med stor tacksamhet mot den nåderika Försynen emottog han strax därefter af sin bankir underrättelse om att ett företag, i hvilket denne för öfverste Gustafssons räkning spekulerat, utfallit med en vinst, som medföljde samma post. Detta lilla tillskott i kassan var oändligen välkommet just nu vid månadens slut, då värden på Weisse Rössli skulle ha sin betalning, som, fastän mycket måttligt tilltagen jämförd med andra värdshusvärdars uppskörtande af sina gäster, dock för öfverste Gustafsson alltid utgjorde ett bekymmer. Han satte nämligen sin stolthet i att på dagen betala hvarje kreuzer, som han var skyldig, eho det vara månede. Han hade aldrig mankerat härvidlag, och han hoppades att aldrig behöfva göra det. Det var ingen skam för en hederlig karl att bära en nött rock eller lefva i ett enkelt värdshus tre trappor upp, men det var en stor skam att inte ha betalt den rock, som man bar, eller den föda man förtärde, och Gudi lofvad, tack vare de billiga lefnadskostnaderna i S:t Gallen och bankirhuset Freges i Leipzig kloka placeringar, behöfde han ej mottaga några allmosor af sina barn.

Han gick inte ut så mycket som förr detta sista år. En lömsk sjukdom, som då den först visat sig i Europa kallades »la grippe» och för hvilken man ej ännu funnit något mera lämpligt namn, hade nu åter uppträdt i alla länder, och fast denna sjukdom ej i hemskhet kunde förliknas med den förfärliga koleran,

som för några år tillbaka rasat, ej heller med smittkopporna eller andra dödliga sjukdomar, kom den dock så smygande förrädisk och manifesterade sig med hög feber och värk i alla leder, hosta och stygn och värst af allt, den efterlämnade en sådan obeskriflig mattighet och trötthet, att alla människor, som varit angripna af denna sjukdom, långa tider efteråt hade svårt att hämta sig och komma till krafter. Öfverste Gustafsson hade haft sin släng af »la grippe». Han hade helst velat totalt ignorera, att han var sjuk, och på inga villkor velat tillkalla en läkare, men alltsedan denna attack orkade han ej företaga några längre promenader eller bestiga Freudenberg, utan gick med långsamma gubblika steg mestadels fram och tillbaka rundt kvarteret. Det var ett stort bekymmer att alltjämt känna denna kroppsliga trötthet och att ej förmå gå i kapp med den ständiga oron. Öfverste Gustafsson satte sig gång på gång ett af de gamla målen före, men måste med en djup suck återvända, innan han ens kommit halfvägs.

Nu hade han så oändligt många och långa timmar på dagen att fylla, men han visste hvarmed de skulle fyllas. Han ville avsluta sina memoirer, och han ville sedan öfverantvarda alla dessa skrivelser och akter till den Tyska Förbundsdagen. Ett öde som hans var alltför hårdt och oförtjänt för att med tystnad förbigås. Han fordrade ej någon annan upprättelse än att få sakförhållanden bevarade, som skulle tjäna som bevis för samtiden och hvilka skulle öfverlämnas till eftervärlden i det skick, som hans ära och framtida heder kräfde det.

Det var oändligen mycket att skriva och ordna,

och krafterna räckte ej heller, som de borde och skulle. Det var så många stunder, som de sveko och då han måste lägga sig ned på den hårda soffan och hvila ut, innan han åter tog fatt vid pulpeten. Det återstod honom ej något annat än att skaffa sig en sekreterare till hjälp. Det blef en gammal för detta språklärare vid namn Bichsel, som regelbundet hvarje dag kom till honom och skref efter hans diktamen och föreläste tidningarna för honom.

Nere i samlingsalen i värdshuset Weisse Rössli stod ett gammalt hest och sprucket klavér, och då detta rum var tomt på gäster, brukade öfverste Gustafsson gå dit ner och långa stunder sitta och fantisera vid klaveret. Han spelade först igenom alla de gamla stycken, som han lärt sig utantill i sin barndom, och när dessa tröto, spelade han vidare utan att veta hvad han spelade. Då de tunna händerna långsamt trefvade öfver tangenterna, ljödo de spröda tonerna högst vemodsfyllt och melankoliskt. Då han som litet barn komponerat marscher och små stycken, hade man oändligen beundrat den lille kronprinsens talang. Numera på ålderdomen hade denna länge försummade gåfva kommit åter, fast det som nu komponerades ej hördes eller beundrades af någon, ty öfverste Gustafsson satt blott och fantiserade vid det gamla klaveret, då han var mol allena. Så snart någon af värdshusvärdens unga döttrar kom in och tände ljusen i lampetterna, tystnade ackorderna ögonblickligen. Det var mest långsamma moll-ackorder, som spelades.

Den yngsta af värdshusvärdens döttrar, som spe-

lade piano, brukade vid sitt inträde frimodigt fråga, innan det söndriga locket lades ner:

— Vill inte herr öfversten spela litet à quatre mains med mig i dag? Innan den tilltalade svarade, såg han sig först omkring, som om han ej rätt visste hvar han var hemma.

— Jo, min lilla flicka, det vill jag gärna, kom det så på en gång dröjande — hvad skola vi spela i dag?

Talgljusen i mässingsstakarna på klaveret tändes, och de handskrifna noterna sattes på notställaren. Den unga flickan skötte diskanten, och öfverste Gustafsson spelade ärligt och ordentligt, under halfhögt räknande och lätt markerande af takten med foten, basstämman till några valda stycken af Rameau och Couperin.

Ibland kom den andra systemen in med lille Adolf, som nu ej längre blåste såpbubblor, utangick på dansskola. De bådo då på det allra bevekligaste herr öfversten att spela en vals för dem, så att de finga dansa. De voro alldeles ej blyga eller rädda för herr öfversten, som alltid var så vänlig mot dem. Och öfverste Gustafsson lät ej truga sig, utan spelade de två valser, som han enkom för detta ändamål lärt sig härnere i S:t Gallen. Förr hade han aldrig spelat någon vals, han hade alltid ogillat denna dans. Han tänkte, medan han satt och spelade för dessa unga, att härutinnan hade han visserligen haft alldeles rätt, det var ej en dans, som det passade sig för en drottning af Sverige att dansa, hvarken i Stockholm eller på Gripsholm. Men hans döttrar hade säkerligen valsat med lika mycken lust och glädje som dessa värdshusvärdens barn, då de varit

lika unga som dessa barn, för hvilka han nu satt och spelade med sina styfva fingrar. Han drog en djup suck, och valsen slutade med en dissonans.

— Nu får det vara nog för i dag. Nu är jag trött, sade han och reste sig tvärt upp och lämnade rummet.

Den siste svensken.

Finns det något besvärligare för den som är trött och vill ha ro och önskar, att allt skall gå i de vana gängorna, än då plötsligen hela ens omgifning blir upp- och nedpävänd, då en lugn liten stad blir öfversvämmad af främlingar, som sorlande arbeta sig fram i de smala gatorna, då det trefliga gammaldags torget är till den grad belamradt med fula och skymmande salustånd, att man knappast kan tränga sig fram mellan dem, och då ett annars stilla värds- hus blir så öfverbefolkadt, att det är trängsel i trappor och korridorer och husets annars så påpassliga betjäning ej hinner sörja för att stamgästerna få ens den allra nödvändigaste passning.

Allt detta hände under de stora höstmarknaderna i S:t Gallen, då folk från alla kanter och orter i Schweiz och därtill en mängd utlänningar strömmade till staden och gjorde lifvet där odrägligt för öfverste Gustafsson, ty, som redan blifvit nämndt, ej blott staden, men också värds- huset Weisse Rössli var öfverfyllt med folk, och ända upp till tredje våningen hördes långt in på natten sorlet från de i den stora källarsalen församlade människorna, som tram-

pade ut och in och under ifrigt pokulerande och rökande uppgjorde affärer och oftast avslutade aftnens samkväm med uppstämmandet af fosterländska sånger och visor, som, hörda på afstånd af en person, som gick tidigt till sängs och länge fick ligga sömlös, mera tedde sig som skrål än som sång.

Nu var man åter på hösten 1836 midt inne i den stora marknaden. Staden var alldeles invaderad af resande, till den grad att den gode värden på Weisse Rössli såg sig nödsakad att uthyra äfven det rum, som han eljest ständaktigt brukade hålla på, nämligen rummet längst inne i tredje våningens korridor, midt emot de två rum, som öfverste Gustafsson där bebodde. Herr Näf visste, att öfversten högst ogärna ville hafva grannar nära sig, och af skyldig hänsyn för denna önskan stod detta rum för det mesta tomt.

Numera var nämligen värden på Weisse Rössli ej allenast smickrad öfver att hafva en så märkvärdig person som öfverste Gustafsson boende hos sig, han liksom hela hans familj hade fått honom kär och kände det som den naturligaste sak i världen, att de skulle sörja för hans trefnad och välbefinnande. Allt det stora obehag, som man förespått herr Näf, då han fick öfverste Gustafsson till boende gäst hos sig, hade uteblifvit. Man hade för värden på Weisse Rössli utmålats den mängd af obehagliga uppträden han skulle få genomlefva med öfverste Gustafsson, som var af ett särdeles uppbrusande och ömtåligt sinnelag. Men säkert är, att ifall denne herre varit våldsamt häftig och ömtålig i yngre år, så uppblössade numera denna häftighet så sällan och visade sig denna snarstuckenhet med så långa mellanskof,

att den värdshusvärd sannerligen kunde prisa sig lycklig, som ej blef utsatt för svårare obehag af sina gäster än dem denne höge herre beredde.

Blef öfversten missnöjd eller förargad, kunde han naturligtvis, han som andra, låta undslippa sig några häftiga ord, men han tvärtystnade nästan ögonblickligen, och det var blott på den surmulna minen som man kunde se, att han tagit humör. Var herr öfversten därmot vid godt lynne, tålte han till och med motsägelser, blott de framställdes i höflig och undfallande ton, ja, man kunde skämta i hans närvaro, och han skämtade ibland också själf. Dessutom ömmade han för de fattiga och elända, och såvidt det i hans förmåga stod, lät han ingen gå ohulpen ifrån sig. Att han var envis och ej lik andra, var ju visserligen ej värdt att förneka, och man berättade härom de underligaste historier i staden, bland annat om hur notarien Kunkler upprepade gånger blifvit kallad till öfverste Gustafsson på Weisse Rössli och för honom uppsatt besvärsskrifter och reklamationer adresserade till redaktionen af Allgemeine Zeitung i Augsburg, därför att denna redaktion insisterade på att gifva honom titeln »för detta kungen af Sverige», en titel som öfverste Gustafsson förklarade sig anse som ett skällsord och honom ovärdig. Han ville endast betecknas med den titel, hvarmed han alltsedan sitt inträde i det vanliga privata lifvet undertecknade alla akter och handlingar.

Men då en man, som i alla fall varit en stor kung, visade sig så hänsynsfull och besvärade så litet i sitt vanliga privata lif som öfverste Gustafsson gjorde, kunde man verkligen ha öfverseende med hans besynnerligheter och så mycket som möjligt

respektera dem. Värst var det med hans alltmera tilltagande och besvärliga motvilja att väcka uppmärksamhet, ty värden på Weisse Rössli kunde ej förbjuda sina gäster att stirra på honom, då han passerades i trappor eller korridorer. Men då herr Näf märkte, att öfverste Gustafsson särskildt gjorde allt för att undvika att komma i beröring med sina forna undersåtar, underlättade han på allt sätt hans bemödande härvidlag. Flera gånger hade svenska herrar kommit på besök, men öfverste Gustafsson ville aldrig mottaga dem, och herr Näf var så mån om att i allt som han förmådde vara herr öfversten till lags, att han numera påstod sig ej ha några rum disponibla, då personer, som sade sig vara af den svenska nationen, sökte logis hos honom.

Rummet midt emot öfverste Gustafssons var nu under marknaden uthyrdt till en herre, som för några månader sedan bott en dag på Weisse Rössli och då på herr Näfs förfrågan om han vore liffländare, eftersom han talade tyska med liffländsk accent, låtit förstå att så var förhållandet. Denne främmande var ej en handlande och hade ej kommit till S:t Gallen för den stora marknadens skull, utan var stadd på genomresa. Han var en man på några och trettio år med ett fint och städadt yttre och med ett sätt att skicka sig, som tydde på att han tillhörde en högre samhällsklass, och då äfven han uttryckte sin oro för att bli störd af grannar, kunde värden på Weisse Rössli ej finna annat än att det vore bättre att upplåta rummet längst inne i tredje våningens korridor till denne herre än till en person, af hvilken man kunde riskera, att han skulle visa sig påträngande mot öfverste Gustafsson.

Detta af herr Näf visade förtroende skulle emellertid bringas på skam, ty en halftimme efter sitt installerande uppe på rummet gick den främmande herrn direkt öfver gången och bultade varligt på dörren till nummer tolf, det ena af de båda rum, som öfverste Gustafsson behodde.

Det ropades: »Herein», och den resande steg in.

Synbarligen trodde öfversten, att det var hans uppassare som kommit, ty han reste sig ej från den halfliggande ställning, som han intog på soffan. Han hade ett par urblekta broderade kuddar till stöd för hufvudet, och han låg och läste i en inbunden årgång af gamla tidningar, som han lade ifrån sig, då han långsamt vände sig om för att se hvem det var, som kommit in. Den svarta pudeln, som låg i soffan vid hans fötter, hade hoppat ner och skällde ilsket på den inträdande, som sålunda ej kunde vara den väntade kyparegossen. Då öfversten såg, att en främling stod inne i rummet, reste han sig upp, och allt medan han mätte främlingen från topp till tå med mycken skärpa i blicken, gick han honom till mötes för att hindra hans vidare inträde.

— Ni går vilse, min herre, detta är ej ert rum, utan mitt, sade han häftigt.

Men den främmande lät sig ej bekomma. Han bugade sig och sade:

— Förlåt, herr öfverste, att jag dristat mig hitin. Om herr öfversten påminner sig, så ha vi setts och talats vid för ett par månader sedan. Jag råkade oförhappandes en afton komma in i samlings-salen härnere, då herr öfversten spelade dansmusik för husets unga döttrar. Jag tog mig då friheten . . .

— Ja visst, jag känner igen er, ni är ju liffländare.

Eller var det inte så? Värden sade mig, att ni var liffländare, och berättade mig för en stund sedan, att han på ett par dagar hyrt ut rummet midt emot detta till en liffländsk herre. Det är väl min herre? Tonen var ej så vresig som förut, men uttrycket i ansiktet var ej särdeles vänligt.

— Herr öfversten har fullkomligt rätt. Jag bebor rummet midt emot, och till följd af att alla platserna i de afgående diligenserna äro engagerade för fyra å fem dagar, är jag nödsakad att längre än jag ämnat stanna i S:t Gallen, som för tillfället erbjuder föga af det idylliska behag, af hvilket man eljest här kan njuta.

— Ni har rätt, min herre, dessa marknader förstöra totalt all trefnad.

— Det är af denna orsaks skull, mitt nödtvungna uppehåll här vid denna olämpliga tidpunkt, som jag tagit mig friheten att uppsöka den enda person, som jag här känner, och bedja, att jag under min opåräknade vistelse i denna stad möjligen en eller annan gång under samtal med herr öfversten kunde få fördrifva tiden.

Öfverste Gustafsson såg åter med samma bistra blick på den talande, men säkerligen var det något förtroendeväckande och behagligt i den främmandes uppsyn eller i hans röst, ty efter att ett ögonblick ha stått och trampat först med ena foten, så med den andra på samma fläck på golvet, sade han i en visserligen surmulen, men ingalunda snäsigt ton:

— Jag är mycket sysselsatt hela dagarna och går numera föga ut. Men sitt ner ett ögonblick.

Han satte sig själf på soffan och pekade på en stol, som stod på andra sidan af bordet. Den

främmande såg sig i smyg omkring, medan öfverste Gustafsson flyttade högar af inbundna tidningar från soffan till bordet. Rummet var af det allra enklaste slaget, nästan tarfligare utstyrdt än hans eget midt emot. Öfverdraget på soffan därinne var ej söndrigt, klaffbordets skifva var ej upprispad i så många flagor, stolarna härinne voro mera ledlösa, de prickiga mollgardinerna mera tunnslitna. Innanför detta större rum syntes ett annat mindre, öfverste Gustafssons sängkammare, man kunde skymta sängen med blomligt kattunöfverdrag på dynorna och en tarflig kommod. Hela bostaden bar prägel af dess innehafvares likgiltighet för möblers brister och skavanker och af hans totala oförmåga att skapa hemtrefnad omkring sig. I det större rummet, där de sutto, fanns ej en sak som påminte om forna tider, väggarna voro nakna, där hängde intet porträtt af någon kär anförvant, inga hårsouvenirer i ramar, inga blyertsteckningar eller oljefärgstaflor med vyer öfver städer och orter i fäderneslandet. Det enda i rummet, som kunde säga en vetgirig och intresserad främling något om öfverste Gustafsson själf, utgjordes af en massa fullskrifna pappersark, som lågo omkringströdda på ståpulpeten, på soffan och stolarna, och af dessa gamla tidningsårgångar, som han ändtligen lagt ifrån sig.

Nu måste främlingen bryta tystnaden, ifall han tänkte få njuta längre af bekantskapen eller upprepa besöket, som han föresatt sig. Öfverste Gustafsson hade synbarligen ingenting att säga *honom*.

— S:t Gallen är en bra vacker stad, började han, och vädret är förträffligt i betraktande af årstiden. Men är inte detta rum ganska kallt om vintern?

Det var säkert något i tonfallet, som frapperade öfverste Gustafsson, då ju ej själfva orden kunde göra det, ty han såg upp på sin gäst med en hastig och forskande blick, och det bleka ansiktet rodnade svagt. Ett ögonblick dröjde han med svaret, så sade han:

— Åjo, så där tämligen. Men jag eldar, när det är alltför kallt. Och för att få uppmärksamheten bort från sin egen person, gjorde han själf en fråga.

— Kommer min herre direkt från — hemifrån sitt land? Det var ju Liffland.

— Jag borde svara, att jag gör det, ty man påstår alltjämt här i Schweiz, att jag talar tyska med liffländsk accent.

— Kanske det, men ni talar i alla fall en ren och vacker tyska.

— Jag tackar herr öfversten för vänligheten att säga mig detta. Men för att besvara den framställda frågan, så vill jag säga, att jag redan länge varit på resa.

— Reser min herre för sitt nöjes skull?

— Jag kan svara både ja och nej på denna fråga. Jag reser för att förströ mig. Jag har haft den stora sorgen att för trenne år sedan förlora en älskad maka och kunde ej längre uthärda att stanna kvar i det tomma hemmet.

— Javäl, intet förströr så som resor.

— Herr öfversten har rest mycket och långt?

Öfverste Gustafsson nickade. — Ja, långt, men inte så långt som jag skulle.

Blicken blef frånvarande och stirrande, och det var först då han åter började tala, som ansiktet återfick sitt förra uttryck.

— Hvilka länder har min herre besökt? frågade han med samma kalla ligkiltighet.

— Jag har varit i Sachsen, i de österrikiska arfländerna och i Schweiz. Alla dessa orter känner herr öfversten säkerligen till?

— Det gör jag. Och hvart ämnar ni er härifrån?

— Närmast till Paris.

— Paris — Jaså —

Pudeln, som legat stilla i soffan och vaktat på den främmande med blinkande ögon, hoppade nu plötsligen ner och viftade på svansen.

— Jag talade inte till dig, couche. Hunden heter Paris, och som ni ser, lystrar han väl till sitt namn, nästan alltför väl. Coucher, säger jag, här!

Hunden hoppade åter upp i soffan och lade sig bredvid sin herre, med ögonen alltjämt uppmärksamt följande främlingens minsta rörelser.

Öfverste Gustafsson strök sakta djurets hufvud och rygg, och medan han det gjorde, lade den främmande märke till att den grå rock, som han bar, var af gröfsta tyg och att ärmen var ganska luggsliten.

Det var en alltför besynnerlig erfarenhet för honom att sitta här inne ensam med denne man och vakta på hvarje ord för att ej förråda, att han var svensk. Han visste, att han ej skulle blifvit motagen, om han anmält sig som svensk, och efter det första besynnerliga mötet där nere i samlingsalen, då han stått en lång stund och osedd hört den gamle mannen i ensamheten spela sina sorgsna ackorder på det spruckna klaveret och sedan vid sin återkomst från promenaden varit vittne till hur samme gamle

man tåligt och välvilligt, men med en min af utsäglig trötthet och sorgsenhet spelade dansmusiken till de unga flickornas glada valsande, hade han blifvit alltför intresserad för att ej taga reda på hvem denne gamle man måste vara, helst hans ansikte föreföll honom så besynnerligt bekant. Och då hans upppassare sagt honom det, hade under de förflutna månaderna tanken på den forne svenske kungen till den grad förföljt honom, att han ej nu, då han befann sig i samma stad och under samma tak som han, kunde underlåta att försöka ett närmande.

Han var både häpen och förundrad öfver att han haft lyckan med sig och kunnat drifva det därhän, att han nu satt härinne och blef, om ej uppmuntrad, så dock tolererad af denne man, som hade namn om sig att vara en sådan enstöring och som man påstod hade en sådan förmåga att med en enda blick eller ett enda ord kunna afspisa och afvisa så som ingen annan. Han måste blott noga vakta på sig för att ej med ett ord eller en antydning förråda sin härkomst eller låtsa om att han visste, att öfverste Gustafsson varit något annat än det han utgaf sig för att vara, en i ganska knappa omständigheter lefvande högre officer.

Men då hans värd alltjämt sakta strök hundens hufvud utan att yttra ett ord, ansåg den objudne gästen sig vara tvungen att stiga upp och säga:

— Nu skall jag verkligen ej längre trötta och besvära. Jag tackar vördsamt för denna angenäma stund och skulle skatta mig mycket lycklig, om jag möjligen vid tillfälle kunde få se herr öfversten inne hos mig. Vore detta en möjlighet — — —

— Jag skall besvara edert besök, min herre, svarade öfversten och följde den främmande till dörren, som han höll öppen. Men innan han böjde hufvudet till afsked, sade han med sin älskvärdaste röst:

— Skall jag lysa er öfver gången? Det har blifvit alldeles mörkt och man har glömt att tända lampan. Vänta en sekund.

Han slog eld och höll det drypande talgljuset högt upp för att hans gäst skulle finna väg in till sitt rum.

— Ni, kan tända ert ljus vid mitt, ropade han efter honom.

Den resande tackade och återkom en sekund senare med sin mässingsstake och sitt talgljus, som han tände på öfverstens.

Nerifrån källarsalen hördes marknadsgästernas skrålande sång och råa röster.

— Det är godt att vara högt uppe och långt borta från allt larmet och bråket, sade öfversten och böjde hufvudet till afsked.

— Det är det sannerligen. Jag hoppas, att jag ej stört herr öfversten. Nu skall jag hålla mig mycket stilla.

— Det skall också jag göra. God natt, min herre, sof godt.

Den tilltalade bugade sig djupt.

— God natt, herr öfverste, sof godt och dröm ljuft.

— Jag drömmer sällan, min herre. Vanligtvis sofver jag hårdt och utan drömmar. Men jag sofver visserligen inte alltid. God natt.

Öfversten stängde igen sin dörr och låste den

omsorgsfullt. Hans granne hörde hur han flera gånger kände efter ifall dörren verkligen var låst.

Så blef allt tyst, men sorlet från källarsalen hördes emellanåt hitupp, då dörren därnere i förstugan öppnades för nykomna och aftroppande marknads-gäster.

Öfverste Gustafsson var antingen mycket tidig af sig eller hade hans granne haft en sömnlös natt och stigit för sent upp, åtminstone hände det sig så, att då öfversten följande morgon knackade på dörren, satt grannen i skjortärmarna framför spegeln och barberade sig. Ett ögonblick föll det den resande svensken in, att han omöjligen kunde mottaga detta besök, medan han gjorde sin toilett, men i det nästa besinnade han, att han måste profitera af denna vänlighet, som möjligen ej skulle upprepas.

Han ropade därför sitt »herein» med en röst, som om han ej hade en aning om att den inträdande kunde vara någon annan än kyparegossen. Men då öfverste Gustafsson, klädd i en rock, som var brun till färgen och i allo i ett bättre skick än den gamla grå, som han burit inne hos sig, steg in till honom, gaf han till ett utrop, reste sig upp och gick sin gäst till mötes.

— Jag ber om ursäkt att jag kommer så här pass tidigt, men jag har mycken skrifning längre fram på förmiddagen, och grannar emellan bör man ej taga det alltför noga.

— Jag är alldeles förtjust öfver den stora vänligheten att så snart återgälda mitt besök och är blott ledsen öfver att jag stigit så sent upp och att rummet ej är i det skick, som jag skulle önskat.

— Här är mycket bra. Ljust och gladt som öfverallt i huset. Var god och låtsa ej om att jag är tillstädes, utan fortsätt obekymradt med barberingen.

Han satt i soffan, som var placerad midt emot spegeln på så sätt, att den svenske herrn utan att det märktes kunde följa hans minspel och hvarje hans rörelse. Detta gjorde han också, medan han låtsade fortsätta med sitt barberande. Han kunde iakttaga honom långt mera ogeneradt på detta sätt, än han de föregående gångerna kunnat göra. Från sin tidiga barndom mindes han, att han sett af denne man porträtt och afbildningar, som sedan så totalt försvunnit, som om de aldrig någonsin existerat. Den stela hållningen, figurens smärthet, de blå ögonen, den stora, välbildade fast något tjocka näsan, de utstående läpparna liknade alltjämt dessa porträtt till den grad, att han ju genast, då han oförhappandes kommit in i samlingsalen, blifvit frapperad af det intrycket att han någonstädes hemma i Sverige förut sett denne man eller åtminstone en bild eller en silhouett af honom. Men utseendet var naturligtvis åldradt, den befallande, högdragna blicken hade blifvit mera tom och skum, hufvudet fördes mera böjdt, ansiktet var fåradt. Men den väsentliga olikheten var en annan. Den låg i själfva uttrycket. I stället för den prägel af isande köld, retsamt hån och envis halsstarrighet, som förut stämplat detta ansikte, en prägel hvarom man ännu talade där hemma med så stor förtrytelse och bitterhet, återkastade spegeln bilden af en man, i hvars drag man läste en under hård kamp tillkämpad resignation, resignationen hos en svårt pröfvad människa, som ej mer har något att frukta, visserligen ej heller något mera att hoppas

eller vänta af lifvet. De tunna händerna voro alltjämt af en vacker och ädel form och sågo oändligt rörande ut, där de mekaniskt lekte med ett litet segelgarnsnystan, som händelsevis låg på klaffbordet, knöto ihop garnet i hårda knutar och sedan med ifriga tafatta fingrar försökte reda upp knutarna, som de nyss slagit.

Samtalet mellan de båda herrarna fördes ganska lamt, till den grad var värden sysselsatt med att i spegeln observera sin gäst och gästen med att trassla ihop och söka reda ut segelgarnet, som han fått mellan sina händer.

Ändtligen såg han upp och sade i en helt annan ton än den likgiltiga och tvärt afvisande han förut använt:

— Min herre är väl icke mol allena i världen sedan hustruns död? Min herre har väl barn eller släktingar, kanske föräldrar i lifvet? Ni är ju ännu en ung man.

Tonen, i hvilken detta sades, var till den grad rörande, att den tilltalades lust att besegra sin gästs orubbliga slutenhet blef alldeles oemotståndlig. Han måste få honom att förråda hvad eller hur mycket han kände eller konstatera om han verkligen var så känslolös för det förflutna, som man påstod. Han svarade därför raskt och utan att ge sig tid till betänkande eller öfverläggning:

— Jag tackar för detta vänliga spörsmål. Jo, jag har flera nära släktingar i lifvet. Bland andra en farbroder, som lefver i Petersburg på sin pension, som är större än man vanligtvis består afskedade militärer. Han blef nämligen blesserad i sista kriget mot Gustaf Adolf, herr öfversten vet den olycklige

kungen af Sverige, som nu lär bo någonstädes i Schweiz.

Han höll upp för att iakttaga effekten af sina ord och fixerade bilden i spegeln. Ansiktsuttrycket var oförändradt. Inte med en min, inte med en rörelse förrådde öfverste Gustafsson, att han fordom burit denna konungsliga titel, som så plötsligen slungades ut mot honom. Den resande svenske herrn var högligen besviken. Han glömde att taga med i betraktande att detta namn och denna titel aldrig voro frånvarande ur hans gästs tankar, medan han själf nyss uttalat dem med känslan af att något märkligt skulle ske, så snart detta dristiga våghalseri var begånget.

Men ingenting skedde. Öfverste Gustafsson satt fortfarande i soffan och fumlade med hårdknutarna på segelgarnet utan att säga ett ord.

Ändtligen, då pausen blef alltför lång, reste sig värden i rummet och återknöt samtalet. Han var nu färdig med rakningen och stod framför spegeln och ordnade sin halsduk.

— Gamla militärer, som lefva på sin pension, ha det annars i allmänhet ganska smått, sade han, medan han tog på sig rocken och gick och satte sig midt emot gästen, som långsamt såg upp på honom och med ett barns troskyldighet sade:

— Gamla militärer med liten pension borde inackordera sig här på Weisse Rössli, man kan ej föreställa sig hur billiga lefnadskostnaderna äro i detta värdshus, blott man inackorderar sig.

Och öfverste Gustafsson nämnde den summa, som han betalade och som verkligen var så häpnadsväckande liten, att den svenske herrn måste instämna

med honom i hans uttalande om önskvärdheten för gamla militärer att få så god kost och så hyggligt logis för en så ringa penning.

— I Hanau betalade jag det dubbla priset i värdshuset Jätten för ganska dåligt logis och mycket klenare kost, likaledes i Spa och på de orter jag bebott i Holland. Och i Leipzig på Svanen och i Dresden i värdshuset Morianen och i Aachen på Gyllene Lejonet var det också oändligen mycket dyrare i förhållande till kosthållet, än det är här. Värdshusvärderna herr Näf är en hederlig och anständig människa, det måste man erkänna, tillade öfverste Gustafsson.

Med den egendomligaste känsla i världen lyssnade den svenske herrn till den forne svenske kungens noggranna kännedom om priset och kosthållet i så många olika städers billigaste och tarfligaste värdshus, och då samtalen vidare gick öfver till andra gemensamma reseminnen, förstod svensken också, att till många af dessa städer, där han själf bott i de allra förnämligaste hotellen och där han blifvit betjänad af en stab utaf hofmästare och betjänter, hade öfverste Gustafsson anländt antingen till fots eller i en vanlig diligens och logerat i de enklaste härbergen, där han säkerligen måst intaga sina måltider i sällskap med handverkare och resande marknadsfolk. Visserligen berättade han hvarken detta eller något annat om sig själf, men hans interlokutör var en alltför intresserad och vaken människa för att ej på omvägar och genom klokt framställda anmärkningar och försåtliga frågor kunna sluta sig till att så var förhållandet. Han kunde ej upphöra att förundra sig öfver den sega viljekraften hos denne gamle man, som född och

uppfostrad i purpur nekade sig den minsta tillstymmelse till lyx och bekvämlighet och i sin envisa halsstarrighet lefde i detta tarfliga schweizervärdshus, fast det blott berodde på honom själf att få sluta sina dagar, som han börjat dem, i ett anorikt slott. Var det ej en allmänt bekant sak, att den ene mågen, storhertigen af Oldenburg, yngsta dottern Cecilias make, erbjudit honom slottet i Jever som uppehållsort, men att han nekat att antaga detta tillbud liksom han afböjt hvarje annat understöd från sina allra närmaste?

En blygsam knackning hördes.

— Det är inte här, det är på nummer tretton, min sängkammardörr, sade öfversten, i det han reste sig upp och med en suck lade undan segelgarnsnystanet utan att ha kunnat reda upp flera än ett par af alla de knutar, som han slagit. Det är min sekreterare, som knackar. Jag har mycket att skriva i dag och måste gå nu. Men ni reser ju ej förrän i öfvermorgon, min herre. Jag skall försöka gå med er en liten tur i morgon och visa er omkring i staden. Jag går numera mycket sällan ut och gör inga långa promenader, men det kan måhända roa er att se er litet omkring i mitt sällskap.

— Det skulle roa mig oändligt.

— Det är bra. Kom in till mig i morgon vid den här tiden. Adjö nu, min granne. På återseende i morgon.

Den resande svensken skakade flera gånger på hufvudet, då öfverste Gustafsson lämnat rummet och gått in till sitt. Hvadan detta oförmodade tillmötesgående och denna vänlighet mot en fullkomligt obekant? Han visste ej, att öfverste Gustafsson ej som alla andra misstagit sig på uttalet, utan att han genast upptäckt, att han hade en svensk framför sig. Och

för en gångs skull, och det var detta som var det besynnerliga, hade han intet däremot, tvärtom, han märkte till sin egen stora förvåning, att han erfor ett särskildt välbehag af att höra dessa kända röstmodulationer och detta svenska uttal af det tyska språket. Men härom skulle denne främling intet få ana. Han skulle tvärtemot fortfarande och allt framgent få tro, att han spelat sin liffländska roll till oigenkännlighet. Öfverste Gustafsson ville ej i framtiden bli öfverlupen af resande svenskar och forna undersåtar, därför att han händelsevis funnit behag i denne svenske främling och tyckte om att höra honom tala med sin svenska brytning. Hans språk och hans uttryck väckte många tankar och minnen, men de gjorde ej ondt, som tankar och minnen annars brukade göra. Han visste ej hur detta kom sig, han visste blott, att det var så.

Han sof illa om natten, och han steg slutligen upp och ställde sig vid fönstret och såg på stjärnorna. Det var en kylig natt, och han skakade af frossa, medan han stod och såg mot himlen. Han brukade ju sällan drömma, men om han ej varit så säker på att han nästan alldeles icke sofvit, skulle han tro, att han i natt drömt, att han varit på Haga och gifvit en trädgårdsdräng befallning om hur han ville hafva blomsterrabatterna utlagda framför sina fönster.

— Jag vill inte ha rosor och murgröna omkring mitt fönster, jag vill ha förgätmigej och gullvifvor, jag vill att det skall vara de svenska färgerna, hade han tyckt sig säga.

Och han hade vaknat upp ur sin slummer med den lifliga förnimmelsen af att han högt ropat detta. Det kom sig af den svenska rösten, som han hört först tidigt på

morgonen och sedan sent på aftonen tala med kyparegossen inifrån rummet midt emot. Men sedan hade han ej kunnat somna igen, utan hade stigit upp och ställt sig vid fönstret och kikat på stjärnorna ända tills dagen grydde och marknadsfolket började stimma utanför huset och trampa och väsnas i trapporna och korridorerna.

Då den främmande svenske herrn fram på morgonen klappade på dörren, var öfverste Gustafsson redo att följa med honom. Han hade blott att skifta rock inne i sängkammaren, och då han gick dit in och ett ögonblick drog igen dörren om sig, passade den svenske herrn på tillfället och såg efter hvilken lektyr till den grad kunde intressera öfverste Gustafsson, att han redan så tidigt på dagen var sysselsatt därmed. En af de inbundna tidningsluntorna låg nämligen uppslagen på bordet framför öfverstens plats i soffan, och då den främmande hastigt genombläddrade detta häfte och de öfriga, som lågo bredvid, såg han, att det var politiska dagblad, som innehöllo beskrifningar på krigshändelserna 1807, 1808 och 1809. Förunderligt! Läste Gustaf Adolf dessa gamla tidningar för att ändtligen lära sig förstå hvarför det hade gått så som det gått? Lefde hans tankar så alltjämt i det förflutna, som denna lektyr gaf vid handen, midt i en tillvaro, som var så olik den, då han spelade en roll i dessa världshändelser, som väl kunde tänkas möjligt? Hur kunde han uthärda med sitt lif, ifall han med sina tankar lefde i det förflutna?

Öfverste Gustafsson stod nu färdigklädd inne i rummet. Han bar en rund, mycket sliten svart filthatt på hufvudet, samma bruna helt igenknäppta rock och kring halsen en flera hvarf virad, hårdt knuten, enkel

svart sidenduk. De gingo tillsammans nerför trappan och gingo rundt om kvarteret, alltjämt företrädda af den svarta pudeln. Somliga af de förbipasserande hälsade vördnadsfullt på öfversten, men de flesta gingo honom likgiltigt förbi, och alltjämt måste den svenske herrn tänka på tidningspackorna med de många hundöronen och blyertsmärkena, som lågo på klaffbordet uppe i rummet nummer tolf på Weisse Rössli.

Han skulle resa tidigt följande morgon, och till hans stora förbluffelse hade öfverste Gustafsson, då de skildes åt på aftonen och han velat säga honom farväl, sagt honom, att detta var onödigt, han tänkte på morgonen följa sin granne till gästgifvargården, hvarifrån diligensen utgick, och där önska honom en fortsatt lycklig resa. Det gjorde honom intet, att affärden skulle ske så tidigt på morgonen, han tyckte om att ha någon anledning att gå tidigt upp, natten var tillräckligt lång i alla fall. Han bad sin granne att knacka på dörren, då han var färdig att gå, så skulle han vara färdig att följa honom detta lilla stycke på vägen.

Klockan var half fem på morgonen, den svenske herrn hade redan låtit nedbära sina reseffekter och stod nu utanför dörren till nummer tolf och knackade på. Det var alldeles tyst därinne, och han började nästan tro, att öfverste Gustafsson gått före honom, då han vid en förnyad knackning tyckte sig höra ett doft och sakta: Herein! Han kände på dörren, den var olåst, och han steg in i rummet. Men det var tomt. Inifrån sängkammaren hördes dock samma svaga stämma säga:

— Kom hitin, min herre. Jag har varit opasslig i natt, och jag orkar ej upp. Det gör mig oändligen ondt att behöfva svika mitt löfte att följa eder till diligensen, men jag har mått så pass illa, att jag ej förmår göra det.

Talgljuset i mässingsstaken på nattduksbordet var lågt nedbrunnet och belyste med sin långa, oklippta veke endast svagt den smala sängen, där öfverste Gustafsson låg. Han var mycket blek och såg oändligen matt och trött ut, då han räckte den främmande sin hand till afsked och tryckte hans hand, där den låg i hans.

— Jag önskar eder en i allo angenäm resa och i sinom tid en lycklig återkomst till hemlandet.

Den tilltalade böjde sig djupt ned öfver den bleka, svaga handen, som han höll i sin, och kysste den.

Hans läppar darrade, som om han velat säga något.

Öfverste Gustafsson såg med en underlig blick på honom, också hans läppar darrade, som om han velat säga något.

Men han gjorde det ej. Hans hufvud sjönk tillbaka mot kuddarna, men med samma underliga, långa blick såg han efter den bortgående, då denne med en djupare bugning än de, vid hvilka Gustaf Adolf numera var van, dröjande gick ut ur rummet.

Epilog.

Han syntes aldrig ute efter denna dag. Han lämnade aldrig mera sina rum. Han var ingen besvärlig patient, men en i högsta grad envis. Endast skriftligen ville han konsultera en läkare, som aldrig fick tillåtelse att se eller besöka honom. Medicin ville han inte taga, och först i början af februari tillät han en fältskär komma till sig och sätta blodiglar på bröstet.

Den gamle språkläraren, som dessa sista år varit hans sekreterare och hans förtrogne, hans rådgifvare och hans minister, var oftast hos honom. Dagligen kom värden och förhörde sig om hans tillstånd, och många gånger om dagen kommo hans barn, de unga flickorna, för hvilka han spelat upp till dans, och den lille Adolf, som ej längre blåste såpbubblor.

Hans egna barn fingo ej underrättas om hans opasslighet, det var hans sista och strängaste order. Han ville ej se någon af de sina. Han kände sig ej farligt sjuk, blott denna svåra hosta och denna besynnerliga trötthet ville gifva vika, skulle han säkerligen med sin starka konstitution åter hämta sig.

Den 7 februari klockan åtta på morgonen ändades hans lif hastigt och utan plågor.

Då den ställföreträdare, som prinsen af Wasa oförtöfvadt efter underrättelsen om sin faders frånfälle afskickade till S:t Gallen, jämte storhertiginnans af Baden fullmäktige, trädde in i det lilla sofrummet, nu dödsrummet, n:r 13 i värdshuset Weisse Rössli och lyfte på den duk, som betäckte den afsomnades ansikte, förvånades de båda herrarna öfver huru dessa drag i döden liknade en annan vidtfrejdad svensk konungs. De sade till hvarandra och de läto sätta in i tidningarna, att den hädangångnes physionomi i döden företedde den mest påfallande likhet med Gustaf den andre Adolfs, en likhet som äfven under lifstiden varit omiskännelig.

Men de båda herrarna misstogo sig. Det var ej sin store namne, som Gustaf den fjärde Adolf liknat i lifvet och hvilken drag öfverste Gustafsson bar i döden. Det var en annan svensk konung, densamme som Svea rikets kronprins från sina spädaste år beundrat och skådat upp till som ett lysande föredöme och efter hvilken den unge konungen alltjämt sökt forma sin inre och yttre människa, om hvilken han med sin höga panna och näsa och den smärta gestalten påminte, där han låg utsträckt på den smala bädden i det tarfliga värdshusrummet i S:t Gallen. En snarlik, i döden stelnad gestalt hade af svenska armar för nära ett hundra och tjugo år sedan blifvit buren öfver de norska fjällen.

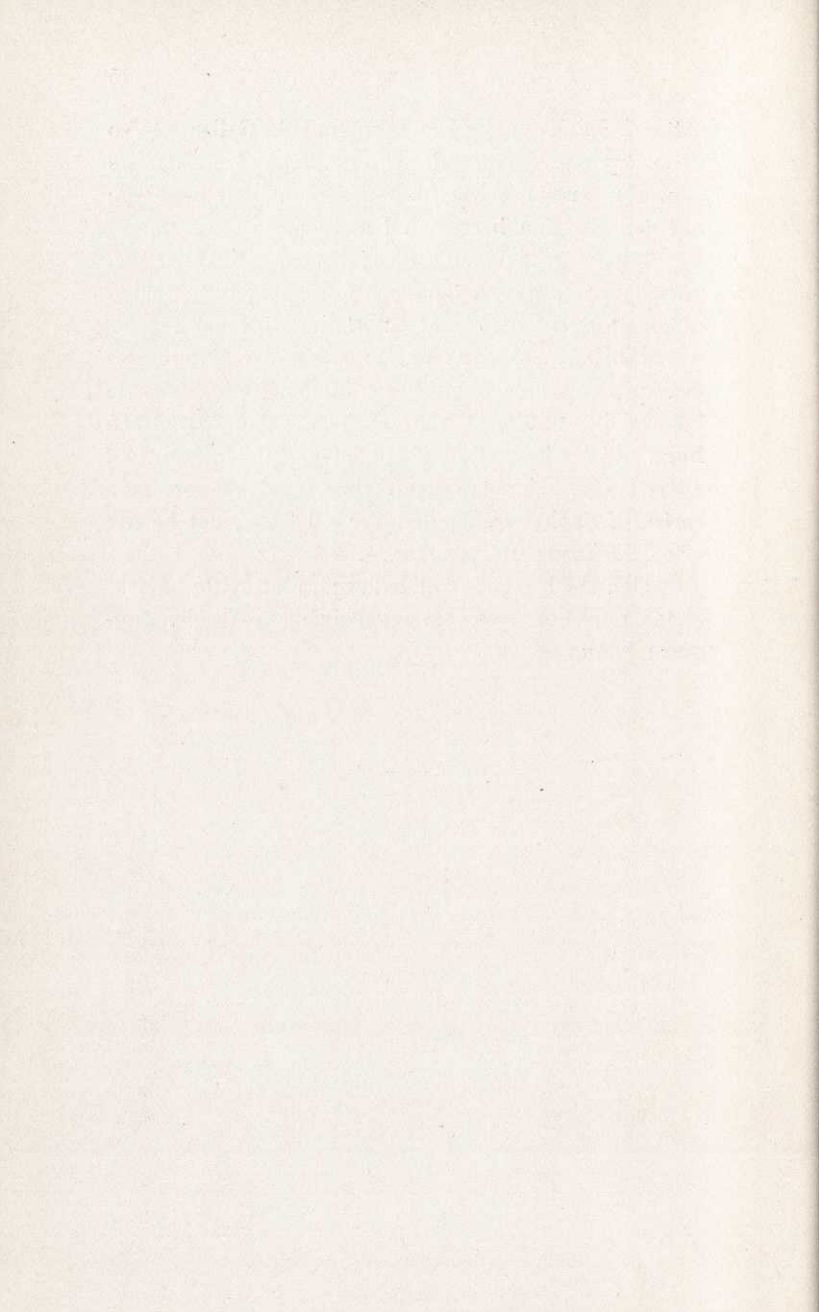
Den natt, som det balsamerade liket af den som i döden var öfverste Gustafsson, men som i lifvet under sjutton år varit Gustaf den fjärde Adolf, bi-

sattes i S:t Magni kyrkas sakristia i S:t Gallen, blefvo de i kyrkan närvarande vittne till en den skönaste syn. De kunde aldrig förgäta den, och de berättade om den för sina barn och barnbarn.

Det var midnatt, då jordfästningsceremonien började i den svartklädda och florbehängda sakristian under stort deltagande af S:t Gallens invånare.

Plötsligen sågo de närvarande under djup rörelse genom sakristians fönster, att himlen i norr började lysa med ett sällsynt klart strålände sken. De sågo hur skenet alltmera spred sig öfver himlen och blef allt starkare och mera flammande, medan ceremonien fortskred, och hur, då den var till ända, det hastigt aftog, bleknade och slocknade.

Och de hviskade till hvarandra, att detta hemskt sköna norrsken lyst som en dödsfackla för den nordiske konungen.

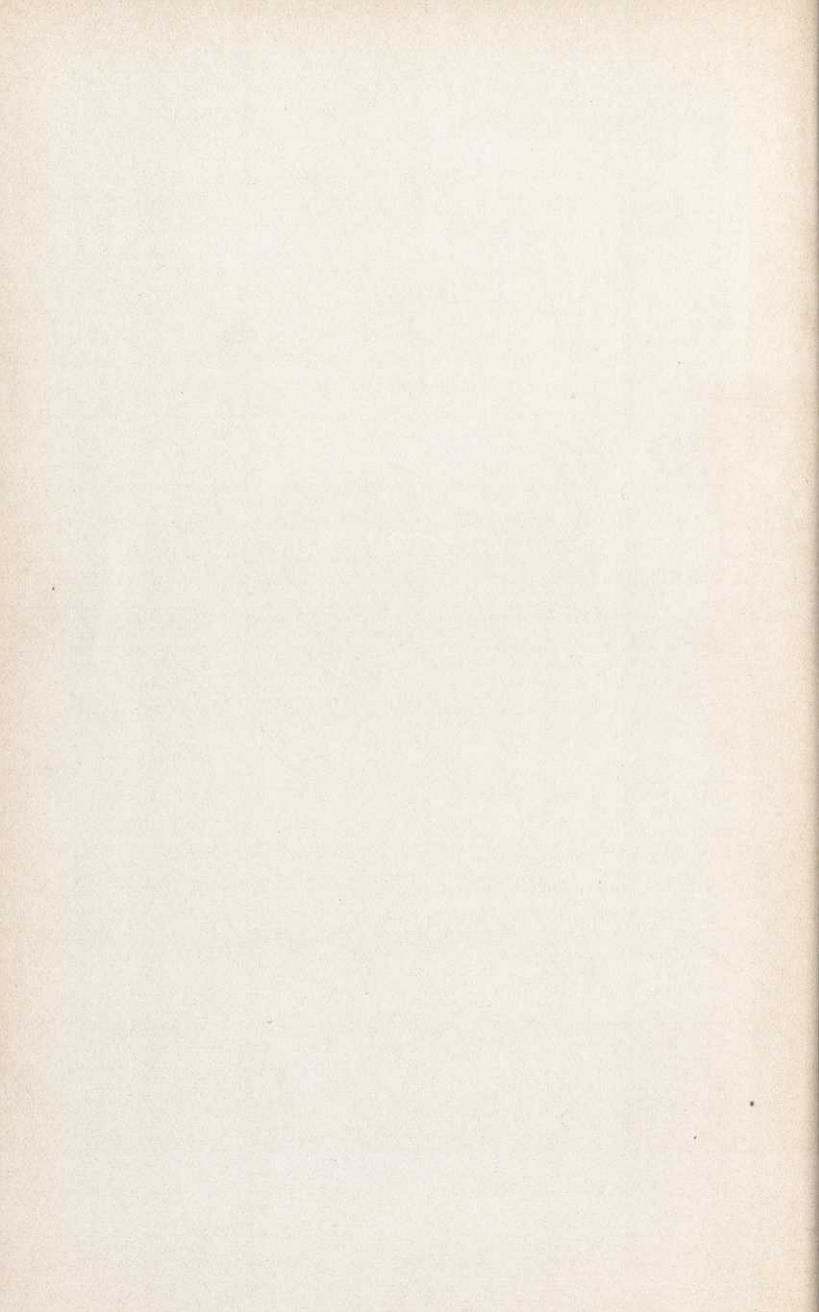
INNEHÅLL

I.

1. Början till slutet	3
2. Guds outrannsakliga vilja	24
3. Herr grefven af Gottorp	45
4. I Herrnhut	56
5. Utan hemortsriätt	63
6. Tronpretendent	91
7. Planer och motplaner	103
8. På Ulysses haf	121
9. Den bittraste kalken	140

II.

1. Passageraren i postvagnen	167
2. En depesch från Sverige	182
3. Agent provocateur	191
4. En porslinsservis och ett svärd	196
5. Höga anförvarters bekymmer	209
6. En syn	220
7. Vid Schwedenstein	227
8. Kända melodier	231
9. I S:t Gallen	247
10. Den siste svensken	262
11. Epilog	283

6000012902

Göteborgs universitetsbibliotek

